T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

AHISKA TÜRKLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA

(İnegöl Örneği)

Damla TOPÇU

1630209086

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Prof. Dr. Kamil KAYA

Isparta, 2018

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

Öğrencinin Adı Soyadı	Damla TOPÇU
Anabilim Dalı	Sosyoloji
Tez Başlığı	Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri İle İlgili Sosyolojik Bir Araştırma (İnegöl Örneği)
Yeni Tez Başlığı[1] ***(Eğer değişmesi önerildi ise)***	

Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği hükümleri uyarınca yapılan Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavında Jürimiz 21/06/2018 tarihinde toplanmış ve yukarıda adı geçen öğrencinin Yüksek Lisans tezi için;

☒ **OY BİRLİĞİ** ☐ **OY ÇOKLUĞU**[2]

ile aşağıdaki kararı almıştır.

☒ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarılı bulunmuş ve tez **KABUL** edilmiştir.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda tezin **DÜZELTİLMESİ**[3] kararlaştırılmıştır.
☐ Yapılan savunma sınavı sonucunda aday başarısız bulunmuş ve tezinin **REDDEDİLMESİ**[4] kararlaştırılmıştır.

TEZ SINAV JÜRİSİ	**Adı Soyadı/Üniversitesi**	**İmza**
Danışman	Prof.Dr. Kamil KAYA / SDÜ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Cihad ÖZSÖZ / SDÜ	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi İpek Beyza ALTIPARMAK / BTU	
Jüri Üyesi		
Jüri Üyesi		

---

1 Tez başlığının DEĞİŞTİRİLMESİ ÖNERİLDİ ise yeni tez başlığı ilgili alana yazılacaktır. Değişme yoksa çizgi (-) konacaktır.
2 **OY ÇOKLUĞU** ile alınan karar için muhalefet gerekçesi raporu eklenmelidir.
3 **DÜZELTME** kararı için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır.
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM-ÖĞRETİM VE SINAV YÖNETMELİĞİ Madde 28-(4) Tezi hakkında **DÜZELTME** kararı verilen öğrenci sınav tarihinden itibaren en geç üç ay içinde gereğini yaparak tezini aynı jüri önünde yeniden savunur.
4 Tezi **REDDEDİLEN** öğrenciler için gerekçeli jüri raporu eklenmeli ve raporu tüm üyeler imzalamalıdır. Tezi reddedilen öğrencinin enstitü ile ilişiği kesilir.

T.C.

SÜLEYMAN DEMİREL ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Özellikleri İle İlgili Sosyolojik Bir Araştırma (İnegöl Örneği)" adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadar ki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya'da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim.

Damla TOPÇU
Isparta 2018

ÖZET

AHISKA TÜRKLERİNİN SOSYO-KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SOSYOLOJİK BİR ARAŞTIRMA (İnegöl Örneği)

Damla Topçu

Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 199 Sayfa,Isparta 2018

Danışman: Prof. Dr. Kamil KAYA

Ahıska bölgesinin Türklük tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. III. Murat döneminde fethedilen Ahıska uzun yıllar Osmanlı Devleti'nin egemenliğinde kaldı. Rus hâkimiyetine geçinceye kadar Ahıska Osmanlı Devleti'nin önemli bir şehri oldu. 1828'de Ahıska'nın Rusya'nın hâkimiyetine geçmesiyle Ahıskalıların bir kısmı Anadolu'ya geçmeye başladı. Ahıska'da yaşayan Ahıskalılar ve diğer Türk toplulukları 1944 yılında Orta Asya'ya sürgün edildi. O günden 1992 yılına kadar Ahıska Türkleri geri gelemedi. 1992 yılında Türkiye'ye kabul edilen Ahıska Türkleri bu yıldan sonra Türkiye'ye yerleşmeye başlamışlardır.

Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerinin incelendiği bu çalışma Bursa'nın İnegöl ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerini ve Türkiye'deki durumlarını anlamak amacıyla yapılmıştır. Gözlem, görüşme ve doküman analizi teknikleriyle elde edilen verilerden, Ahıska Türklerinin Türk gelenek ve göreneklerine bağlı kalarak kapalı bir toplum özelliği gösterdikleri, zamana ve mekâna göre değişen kültürel özelliklerine rağmen gelenek ve göreneklerini günümüze kadar ulaştırabildikleri sonucuna varılmıştır. Ahıska Türklerinin kapalı bir toplum olma özellikleri zamanla değişmiştir. Türkiye'de Türklerin arasında yaşamak bunu gerektirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahıska Türkleri, Kültür, Kültürel Kimlik, Sosyo-Kültürel Özellikler, Gelenek ve Görenekler.

ABSTRACT

A SOCIOLOGICAL RESEARCH ON THE SOCIO-CULTURAL PROPERTIES OF AHISKA TURKS (İnegöl Example)

Damla Topçu

Süleyman Demirel University, Institute of Social, Sciences,

Sociology Administration, Master Thesis, 199 Pages, Isparta 2018

Supervising: Prof. Dr. Kamil KAYA

The history of Turkishness in Meskhetian region quite old. The conquered during III. Murat remained in the sovereignty of the Ottoman State for many years. Until the Russian domination, Meskhetian became an important city of Ottoman State. In 1828, when Meskhetian passed over to Russia, a part of the Ahiskalites began to pass to Anatolia. Meskhetian Turkish and other Turkish communities living in Meskhetian were exiled to Central Asia in 1944. From that day until the year 1992 Ahiska Turks could not come back. Meskhetian Turks to Turkey in 1992 adopted later this year began to settle in Turkey.

This study, which examines the socio-cultural characteristics of Meskhetian Turks, was carried out in the town of İnegöl in Bursa. This study was conducted to understand the socio-cultural characteristics of Meskhetian Turks and the situation in Turkey. Observation, interview and document analysis techniques have proved that Meskhetian Turks can reach their traditions and customs until now, despite the changing cultural characteristics according to time and space, which show a closed society characteristic by tie to the traditions and costoms of Turkish people. The characteristics of Ahiska Turks as a closed society have changed over time. Live among the Turks in Turkey require it.

Key Words: Meskhetian Turks, Culture, Cultural İdentity, Socio-Cultural Features, Traditions and Customs.

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı Geçen Makale
A.g.t.	: Adı Geçen Tez
Çev.	: Çeviren
DATÜB	: Dünya Ahıska Türkleri Birliği
Der	: Derleyen
Edit.	: Editör
S.	: Sayfa
Ss.	: Sayfa Sayısı
Vb.	: Ve Benzeri
Vd.	: Ve Diğerleri

ÖNSÖZ

Uzun yıllar Osmanlı egemenliğinde bulunan Ahıska bölgesi Türk tarihi açısından önemli bir bölgedir. 1828 yılında bölgenin Rus hâkimiyetine geçmesiyle bölgede bulunan Türkler için sıkıntılı dönemler de başlamıştır. 1944 yılında Orta Asya'ya sürgün edilen bu halk 1992 yılı itibariyle Türkiye'ye gelmeye başlamışlardır. Bugün çoğunlukla Bursa ve çevresinde yaşayan Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özellikleri araştırmamızın konusunu oluşturmaktadır.

Araştırmada Bursa'nın İnegöl İlçesinde yaşayan Ahıska Türkleri ile yapılan görüşmeler neticesinde Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmanın başta sosyoloji alanı olmak üzere bu konuda araştırma yapacak bütün alanlara katkıda bulunulacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada konunun belirlenmesinden alan verilerinin toplanmasına, alan verilerinin değerlendirilip sosyolojik olarak sunulmasına kadar birçok kişinin ve kurumun katkısı olmuştur. Bu araştırmanın konusunun belirlenmesinden alan araştırmasının yapılmasına kadar ki süreçte emekli oluncaya kadar danışmanlığımı yapmış olan Prof. Dr. Hüseyin Bal'a her türlü yardım ve desteklerinden dolayı teşekkür ederim. Ayrıca çalışmanın genel yapısının belirlenmesinde ve tamamlanmasında emeği geçen, yardım ve desteklerini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Kamil Kaya'ya da teşekkür ederim. Araştırma verilerinin toplanmasında bana yardımcı olan Aktan ailesine, İnegöl'de yaşayan tüm Ahıska Türklerine ve dernek yöneticilerine, çalışmanın başından sonuna kadar benden yardım ve desteklerini esirgemeyen sevgili aileme de teşekkür ederim.

Isparta, 2018
Damla TOPÇU

GİRİŞ

Osmanlı Devleti sınırları içinde uzun yıllar kalan Ahıska bölgesi Osmanlı Devleti için oldukça büyük öneme sahipti. 1828'de Osmanlı-Rus Savaşı sonunda yapılan Edirne Antlaşmasına göre Ahıska savaş tazminatı olarak Ruslara verildi. Rusların bölgeye hâkimiyetinden sonra Ahıskalıların bir kısmı Anadolu'ya geçmeye başladı.[1] Bir ümit yurtlarının Ruslardan alınmasını bekleyen Ahıskalılar 1944 yılında devlet başkanı Stalin tarafından sürgün edildi. Orta Asya ülkelerine sürgün edilen bu halk gittikleri yerlerde de huzurlu olamadılar ve her fırsatta Anadolu'ya gelmek istediler. 1992 yılında Ahıskalıların Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Kanun ile bir kısım Ahıskalı Türkiye'ye geldi ve bugün de gelmeye devam etmektedir. Bu Ahıska Türklerinin büyük kısmı önce Bursa'ya daha sonra Bursa'nın İnegöl ilçesine yerleşmişlerdir.

Bu çalışmada, yerlerinden yurtlarından göçe zorlanmış olan ve yıllar sonra Bursa'nın İnegöl ilçesine yerleşen Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özellikleri ele alınmıştır. Bu bağlamda kültür, kültürel çeşitlilik, kültürel kimlik, kavramlarından hareket edilerek Ahıska Türklerinin tarihi ve sosyo-kültürel özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada İnegöl'de yaşayan 25 Ahıska Türkü ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu katılımcıların 8'i bizzat sürgünü yaşamış olduğu için sürgünün nasıl gerçekleştiğini, vagonlarda neler yaşadıklarını gözyaşları içinde ayrıntılı bir şekilde anlatmışlardır. Araştırmamızda gerçekçilik esas alındığı için anlatılanlar olduğu gibi aktarılmıştır.

Bursa'nın İnegöl ilçesinde sayıca fazla bulunan Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerini anlamak amacıyla yaptığımız bu çalışma, Ahıska Türklerinin bugünkü durumlarını da ortaya çıkarması açısından önem arz etmektedir. Hem Ahıska Türklerinin geçmişte ve günümüzde yaşamış oldukları sıkıntılar dile getirilmiş hem de sosyo-kültürel özellikleri ortaya çıkarılarak farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Bu çalışma, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılara katkı sağlaması bakımından ve unutulmak istenmeyen Ahıska Türklerinin unutulmamalarına destek olunması bakımından önemlidir.

---

[1] Cahit Yıldız, "Esaret ve Sürgün Çocukları: Ahıska Türkleri", **Parlamento Dergisi**, Sayı 8, Ankara, 2013, ss. 40-41.

Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerinin ele alındığı bu çalışma toplam beş bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde, "*Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve*" başlıkları altında ilk olarak kültür kavramının ne olduğu, kültürün unsurları, kültürel çeşitlilik, üzerinde durulmuş ve sosyolojik olarak kültüre nasıl yaklaşıldığı belirtilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde "*Tarihsel Açıdan Ahıska Türkleri*" başlığı altında Ahıska tarihi, Ahıska'nın coğrafi yapısı, sürgün süreci, Fergana olayı, Ahıska Türklerinin genel olarak tercih ettikleri ilçe olması dolayısıyla İnegöl tarihi, İnegöl'ün coğrafi konumu, İnegöl'ün ekonomisi ele alınmıştır. Araştırmanın üçüncü bölümünde "*Araştırmanın Yöntem ve Teknikleri*" başlığı altında araştırmanın konusu, araştırmanın problemi (temel problem ve alt problemler), araştırmanın amacı ve önemi, araştırmanın kapsamı ve sınırlılıkları, deseni, araştırma ortamını ve bağlamını betimleme, araştırmanın çalışma grubu, araştırmanın teknikleri, araştırmanın pilot uygulaması ve araştırma etiği ele alınmıştır. Araştırmanın dördüncü bölümünde ise "*Araştırma Bulguları ve Değerlendirilmesi*" başlığı altında araştırmanın demografik özellikleri, sözlü tarih bağlamında da ele alabileceğimiz Ahıska Türklerinin sürgün süreci, Türkiye'ye yerleşme, İnegöl'e yerleşme, Ahıska'ya geri dönme durumları, Ahıska Türklerinin sosyal ve kültürel özellikleri (Türk kimliği, evlilik-düğün, sünnet vb.) belirtilmiştir. Sonuç kısmında ise, temel problem ve alt problemler ışığında araştırma sürecinde elde edilen veriler değerlendirilmiş ve elde edilen sonuçlar belirtilmiştir.

Ahıska Türkleri üzerine yaptığımız bu çalışmada nitel araştırma yöntemi ve onun etnografik deseni kullanılmıştır. Bu yöntem gereği araştırılan kişilerin bulundukları ortamlara katılarak, katılımlı gözlem ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Gerekli görülen yerlerde fotoğraflar, belgeler istenilmiştir. Alanda toplanmış olan veriler sosyolojik olarak değerlendirilip sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Kültür Kavramı

Kültür kavramı sosyolojinin önde gelen kavramlarındandır. Kültür kavramının bugüne kadar birçok tanımı yapılmıştır. Kültür, insanı ve çevresini ilgilendiren her şeyi içine alan oldukça geniş bir kavramdır. Kültür, Türkçe'ye Fransızca'dan geçen bir kelimedir. Fransızca "*culture*" kelimesi, Latince toprağı sürmek, işlemek, geliştirmek anlamlarına gelmektedir. Kültür kelimesi daha sonra insan bedenini ve ruhunu terbiye etme, sanatsal gelişme gibi anlamlar kazanarak giderek genişlemiştir.[2]

Edward B. Tylor'a göre kültür, "*Bilgilerin, inançların, sanatların, değerlerin, kuralların, örf ve adetlerin, toplumun üyesi olan insan tarafından sonradan kazanılmış kapasite ve alışkanlıklar bütünüdür.*"[3] Bu tanımıyla Tylor, antropolojinin ilk adımlarını atmıştır.[4] Kültür, bir toplumda geçerliliği olan ve gelenek halinde süregelen her türlü duygu, düşünce, dil, inanç, sanat ve yaşayış öğelerinin tümünü kapsamaktadır.[5] Kültür, insan tarafından meydana getirilen, öğrenilip iletilebilen, değişen ve dönüştüren, ideali yansıtan anlam taslaklarıdır.[6]

Tural'a göre kültür, manevi unsurlarla (din, ahlak, tarih, töre, örf, adet ve sanat anlayışı gibi) maddi mahiyetteki sosyal yapı unsurlarının bütününden meydana gelir.[7] Güngör'e göre, "*Bir topluluğun ihtiyaçlarını karşılamak üzere benimsemiş bulunduğu hayat tarzı, bütün maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte onun kültürünü teşkil etmektedir.*"[8] Kültür, insanların etkileşimlerini, her türlü

---

[2] Mehmet Kaplan, **Türk Milletinin Kültürel Değerleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987, s. 2.

[3] Nicolas Journet, **Evrenselden Özele Kültür**, Çev: Yümni Sezen, İz Yay., İstanbul, 2009, s.15.

[4] Journet, a.g.e., s. 17.

[5] Şerafettin Turan, **Türk Kültür Tarihi**, 3. Baskı, Bilgi Yay., Ankara, 2000, s. 17.

[6] Mustafa Aydın, "Kültür Sosyolojisinin Temel Kavramları" içinde: **Kültür Sosyolojisi,** edit: Köksal Alver,-Necmettin Doğan, 3. Baskı, Hece Yay., Ankara, 2013, s. 54.

[7] Sadık, K. Tural, **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988, s. 35.

[8] Erol Güngör, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik** , 2. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul, 1976, s. 75.

alışkanlıklarını, tüm maddi ve manevi yapıtlarını ifade eder. İnsan kendi yarattığı kültürle kendini geliştirir.[9] İnsan tarafından meydana getirilen her şey kültürdür.[10]

Gramsci'ye göre kültür, tarihte devamlı olarak bulunan bir tortu gibidir. Birçok tarihsel süreç içinde etkileşimin aldığı şekildir.[11] Malinowski'ye göre kültürün temel olgusu, insan varlığının kalıcı gruplar halinde teşkilatlanmasıdır. Bu tür gruplar Rousseau'nun toplumsal sözleşmesine benzer bir şekilde birbirlerine bağlanmıştır. İnsanlar beslenme, barınma, korunma ihtiyaçlarını gidermek için birtakım şeyler üretirler. Bu süreçte insanlar örgütlenmek zorunda kalmaktadır. Bu örgütlenme sonucu kültür olgusu ortaya çıkmaya başlar.[12]

Bir halkın kültürü, onun tüm bireylerinin sahip olduğu olayları karşılayan duyuş biçimleriyle, bütün tarihi boyunca meydana getirdiği değer yargılarıdır. İlim, felsefe, sanat ve din ile bu değer yargıları yaşatılmaktadır. Her millet kendi ruhunu kültüre yansıtır ve kültür, kendisinde hangi milletin ruhunu taşırsa o milletin malı kabul edilir.[13] Dolayısıyla kültür kendini yaşatan milletten bağımsız değildir. Kültür, gelenek, bilgi, nesne ve davranışlar toplamı olup, birey tarafından öğrenilip sosyal olarak iletilebilir. Sosyolojik olarak toplumdaki tüm obje ve düşünceler kültürün içine girer. Örneğin argo kelimeler, yemek tabakları gibi. [14]

Kültür ve uygarlık kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ziya Gökalp "*Türk Medeniyeti Tarihi*" isimli eserinde "*uygarlık*" yerine "*medeniyet*", "*kültür*" yerine ise "*hars*" kelimelerini kullanır ve bu konuya ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade eder: "*Medeniyet ve Hars: Bir medeniyet çeşitli milletlerin müşterek malıdır. Çünkü her medeniyeti, sahipleri olan çeşitli milletler, müşterek bir hayat yaşayarak vucüda getirmişlerdir. Bu sebeple, her medeniyet mutlaka beynelmineldir (uluslararasıdır) fakat bir medeniyetin her millette aldığı hususi şekiller vardır ki, bunlara hars (kültür) adı verilir.*"[15]

---

9 Nermi Uygur, **Kültür Kuramı**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1996, s. 17.
10 Emre Kongar, **Kültür Üzerine**, 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994, s. 19.
11 Kate Crehan, **Gramsci Kültür Antropolojisi**, Çev: Ümit Aydoğmuş, Kalkedon Yay., İstanbul, 2006, s. 108.
12 Bronislaw Malinowski, **Bilimsel Bir Kültür Teorisi,** Çev: Saadet Özkal, Kabalcı Yay., İstanbul, 1992, ss. 66-70.
13 Nurettin Topçu, **Kültür ve Medeniyet**, Dergah Yay., 5. Baskı, İstanbul, 2010, s. 16.
14 Richard T. Schaefer, **Sosyoloji,** 12. Baskı, Palme Yay., Ankara, 2013, s. 53.
15 Ziya Gökalp, **Türk Medeniyeti Tarihi**, Toker Yay., İstanbul, 1989, s. 9.

Farklı tecrübeler farklı kültürler meydana getirir. Zihinlerimizin bilgi toplamakta olduğu duyusal alanlar dünyaya geldiğimiz zamana, doğumun yapıldığı yere ve etkileşimde bulunduğumuz insanlara ve hangi yaşta olduğumuza göre değişir. Farklı duyu alanlarına maruz kalan insanlar mutlaka dünyayı ve onun içinde hareket eden farklı düşünme biçimlerini geliştirirler. Eşdeğer şekillerde duyusal deneyime sahip insanlar eşdeğer prototip oluştururlar ve hiçbir zaman temasa geçmemiş olsalar da aynı şeyleri keşfedebilirler. Daha önce paylaşılan bir deneyim, birçok insanın bağımsız olarak aynı sonuca ulaşmasına neden olabilir.[16]

Başkalarıyla benzer kültürü paylaşmak, içinde bulunduğumuz toplumu tanımlamamıza yardımcı olur. Çok sayıda insan bir arada yaşıyorsa ve bir kültürü paylaşıyorlarsa bu insanların bir toplum oluşturduklarını söyleyebiliriz. Toplum insan gruplarının en büyük şeklidir. Toplumun üyeleri bir kültürü öğrenir ve onu gelecek nesillere aktarır. Toplumda paylaşılan ortak bir kültür gündelik yaşamı da kolaylaştırır.[17] Kültür, aynı toplum içinde benzerlikleri, bütünleşmeyi ifade ederken, farklı toplumlar ve milletler arasında da farklılaşmayı ifade eder.[18]

Kültür, toplumun gereksinimlerine ve taleplerine göre inşa edilen tarihsel bir süreçtir. Kültürler dünyayı yorumlayıp anlamlar çıkarırlar. Bu sayede bir kimlik duygusu ortaya çıkarırlar. Bunlar uzun bir zaman içinde oluşmaktadır. Kültür, "*ortak anılar*" tarafından meydana getirilir.[19]

İnsan dili, yazısı, kültürü sayesinde ailesinden, çevresinden, kendi tecrübelerinden öğrendiklerini kendinden sonraki nesillere aktarabilmektedir. Kültür başka kültürlerle etkileşime girerek hem onları etkiler hem de onlardan etkilenerek değişir ve dönüşür.[20]

---

[16] W. Penn Handwerker, **The Origin of Cultures**, Left Coast Press, United States of America, 2009, s. 55.

[17] Schaefer, **a.g.e.**, s. 53.

[18] Mehmet Şişman, **Örgütler ve Kültürler**, 4. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2014, s. 7.

[19] Montserrat Guibernau, "Küreselleşme, Modernite ve Ulusal Kimlik", içinde: **Ulusal Kimlik ve Etnik Açılım,** Der: Işıtan Gündüz, Sarmal Yay., İstanbul, 2010, s. 66.

[20] Bozkurt Güvenç, **Kültürün Abc'si**, 2. Baskı, Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yay., İstanbul, 2002, s. 18.

1.2. Kültürün Öğeleri

1.2.1. Dil

İnsanlar arasında iletişimi sağlayan dil, kültürün en önemli unsurlarındandır. Kültürün öğrenilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemlidir.[21] Dil, kültürü hem oluşturan hem de nesilden nesile aktaran beşeri bir özelliğe sahiptir. İnsan dil sayesinde geçmiş ile bir bağlantı kurabildiği gibi geleceğe ilişkin planlarda da bulunabilir.[22] Necla Mora "*Medya ve Kültürel Kimlik*" adlı makalesinde şu şekilde ifade eder: "*Toplumu birbirine, geçmişe ve geleceğe bağlayan en önemli unsur dildir. Dilimiz sayesinde geçmişimizi, geleneklerimizi, göreneklerimizi, bizi biz yapan ortak değerlerimizi öğrenir ve bir sonraki kuşaklara aktarabiliriz. Dil ile düşünür, düşündüğümüzü ortaya çıkartırız. Bir kuşaktan diğerine düzenli bilgi akışı olmazsa, insanların bireysel ve toplumsal yaşamı tam anlamı ile olumsuz etkilenebilir. Kültürel değerler ve toplumsal bağlar toplumu birleştirir, bütünleştirir.*"[23]

Kültür ve dil arasında sıkı bir bağ vardır. Dil, kültürün hem çimentosu hem de güneşidir. Dil, kültürün yapılarını bir arada tutarken yapıları da aydınlatır. Ortak bir dile sahip olmak belli bir kültürün üyesi de olmak demektir. Dil, hem kültürü meydana getirir hem de onun gelişmesine katkı sağlar. Aynı zamanda kültürün geniş coğrafyalara yayılmasını da sağlar. Anadilimizi öğrenmemiz bir kültürü öğrenmemiz anlamına gelir. Dilimizi geliştirmemiz kültürümüzün gelişmesini de sağlar.[24]

İnsan ve kültür bilimlerinin üç temel unsuru dil, kültür ve eğitimdir. Dil kültürümüzü yansıtır. Dil neyi ifade ediyorsa toplumda da o vardır. Dil ile insan kendini geliştirir. Bu şekilde kültür de gelişmiş olur.[25] Hem maddî hem manevî kültürü besleyen dil ile kültür arasında doğru orantılı bir ilişki vardır. Dil kültürün

---

[21] Esma Torun, **II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Kültürel Değişimler, İç ve Dış Etkenler**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yay., Antalya, 2006, s. 127.

[22] Aydın, **a.g.m.**, s. 47.

[23] Necla Mora, "Medya ve Kültürel Kimlik", **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** Cilt 5, Sayı 1, 2008, s. 5.

[24] Uygur, **a.g.e.**, ss. 19-21.

[25] Güvenç (2002), **a.g.e.**, s. 48.

bir unsuru olarak kültürü destekler ve birbirlerini tamamlar. Dil ve kültür karşılıklı birbirlerini etkiler ve geliştirir.[26]

1.2.2. Sembol

Semboller insan yaşamının her sahasında görülebilmektedir. Sembol, bir anlamı bir kişiye iletmek için kullanılan bir göstergedir. Sembolün temsil etiği şeyle zorunlu bir bağlantısı yoktur.[27] Dilin barındırdığı kelimelerin her biri birer semboldür. Sembol, sadece dilden ibaret olmayıp bir eşya, bir kıyafet, vücut hareketleri, bazı canlılar bir sembol görevini görebilir.[28]

İlkçağlardan beri kılık ve kıyafetler en önemli sembol taşıyıcılarından biri olmuştur. Kılık ve kıyafetler, insanların kimlik ve kişiliğini yansıttığı kadar toplumu da dini veya dünyevi bir şekilde sembolize ederler. Meselâ din sembollerle yüklü bir olgudur. Kadınların başlarına taktıkları başörtüsü, kadınların Müslüman olduklarını gösteren İslami bir semboldür.[29]

İnsanlar dünyadaki varlıklara bir değer yükleyerek onları sembolleştirir. Sembol, ortak bir kültüre sahip insanlar tarafından bilinen, özel anlamı olan her şeyi ifade eder. Bir göz kırpma, ıslık, yukarı kaldırılmış bir yumruk birer semboldür. İnsanlar sembol oluşturma ve sembolü değiştirme yeteneğine sahiptirler.[30]

Günlük hayatımızda semboller bir şeyi ifade etmek için başka bir şeyi aracı kılar. Semboller, toplumun temel dayanak noktalarından biri olması nedeniyle insan eylemi ve toplumsal yapı bakımından mecburidir. İnsanın eylemleri semboliktir. Her eylemin ifade etmiş olduğu bir durum vardır. Eylemler

---

26 Hüseyin Güftâ-Mustafa Onur Kan, "İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil İle İlgili Kültür Ögeleri Açısından İncelenme", **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis**i, Cilt 8, Sayı 15, Hatay, 2011, s. 245.

27 Adrew Edgar-Peter Sedgwick**, Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü**, Çev: Mesut Karaşahan, Açılım Kitap Yay., İstanbul, 2007, s. 365.

28 Aydın, **a.g.m.**, s. 62.

29 Aydın, **a.g.m.**, s. 64.

30 John J. Macionis, **Sosyoloji**, 13. Basım, Çeviri edit: Vildan Akan, Nobel Yay., Ankara, 2012, s. 62.

sembolik değeri ile anlaşılmalıdır. Eylemler semboller olmadan asıl anlamlarını yansıtmayabilir.[31]

1.2.3. Değerler

Tural'a göre değer, "*Bir sosyal yapının varlık, birlik, işleyiş ve devamının sebebi olarak kabul edilen, tasvip ve teşvik gören, korunmaya çalışılan inanışlardır. Bir toplumdaki değerler, bazen iman, bazen kanaat, bazen bilgi şeklinde ortaya çıkar. Değerlerin kaynağı ne olursa olsun değerler, kavramlara yüklenen anlamlardır. Değerlerden her biri, o sosyal yapının tarihi birikiminin sonucu olarak meydana gelirler. Değerler o sosyal yapıyı oluşturan üyelerin büyük bir çoğunluğu tarafından benimsenir.*"[32]

İnsanın sosyal çevresiyle kurmuş olduğu ilişki sonucu değerler oluşmuştur. Gelenekler ve töreler toplumsal hayatın düzenini sağlar ve kolay kolay şekil değiştirmez. Gelenekler ve görenekler bireyin yaşayacağı çevrede öğrenmesi gereken unsurlardır. Birey ancak bu şekilde yaşadığı çevreye uyum sağlayabilir.[33]

Değerler, insanların ne tür davranışlarda bulunması gerektiği konusunda önemli bir etken olduğu gibi, onların eylemlerini değerlendirmede de bir işleve sahiptir. Bir kültürün değerleri, normları ve yaptırımları birbirleriyle bağlantılıdır. Mesela, bir kültürde hayvanlara yüksek değer veriliyorsa hayvanlara zarar verenlere karşı normları ya da yaptırımları olabilir.[34]

İnsan değer ortaya çıkaran bir varlıktır. Parsons'a göre bu özellik, insanın sosyal bir varlık oluşundan kaynaklanır. Parsons, değerin meydana gelmesini etkileşim sürecinde bir araya gelen insanlar arasındaki ilişkilere dayandırmaktadır.[35] Toplumun gelenek ve görenekleri de değerleri arasındadır. İnsanlar geleneklerine, örf ve adetlerine bağlı kaldıkça kültürlerini kuşaktan kuşağa aktarabilir. Gelenek ve görenekler de zaman içerisinde değişim ve

---

[31] Köksal Alver, "Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi", içinde: **Kültür Sosyolojisi**, edit:Köksal Alver- Necmettin Doğan, 3. Baskı, Hece Yay., Ankara, 2013, s.76.

[32] Tural, **a.g.e.**, s. 15.

[33] Gürcan Ültanır, "Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, , Cilt 23, Sayı 3, Ankara, 2003, s. 305.

[34] Schaefer, **a.g.e.**, s. 65.

[35] Alev Erkilet, **Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları Sorokin – Parsons – Dahrendorf – Merton**, 3. Baskı, Büyüyen Ay Yay., 2015, s. 80.

dönüşüme uğrayabilir. Sık sık yerine getirilmeyen örf ve adetler, zamanla unutulur ya da yerini başka değerlere bırakabilir.

1.2.4. Normlar

Sözlük anlamı kural manasına gelen norm, bir tür değerin ifadesidir. Değerler, daha genel bir kabulleniși ifade ederken; norm, değerin özel durumlara uygulanması sırasında yargı haline gelmesidir. Normlar, insanların hal ve davranışlarına sınır koyar. Kaynağını değerlerden alan normlar, toplumda birliği, düzeni, sürekliliği sağlamaya yönelik yargılardır. Kısaca normlar, toplumsal anlaşmalardır.[36] Norm ve değerler ölçüsünde sosyal hayattaki kurumlar oluşturulur. Bu sosyal kurumun özelliklerini fertler eğitim yoluyla öğrenirler. Bu eğitimde duyuşsal alan önemlidir.[37]

Bireyler toplumda normların sunduğu şekilde hareket ederler.[38] Normlar, insanların durumlar karşısında nasıl davranması gerektiğini gösteren kurallardır. Değerler normların kaynağını oluşturmakta ve normları şekillendirmektedir. Normlar değerlere göre daha somut unsurlardır. Bundan dolayı normlar, gündelik yaşamda insanların her türlü davranışlarında, tercihlerinde yol gösterici olur. Kültür, toplumda kural koyucu (normlar koyan) bir özelliğe sahiptir.[39]

İnsanlar birbirleriyle etkileşim içine girdikleri zaman normları da öğrenir. Her toplum ya da grup, kendi normlarını mensuplarına aktaracak birtakım mekanizmalar geliştirir. Fertlerin toplumdaki normları öğrenmeleri, toplumsal yaşama sağlıklı bir şekilde uyum sağlamalarını sağlar. İçinde bulundukları grubun normlarını bilmeyen ya da bildiği halde uyum sağlamayan kişilerin mutsuz olmaları olasıdır.[40]

Dil, sembol, değerler ve normlar, bir yandan kültürü meydana getirirken bir yandan da kültürün gelecek nesillere aktarılmasını ve kültürün canlı kalmasını sağlar. Dil, aynı zamanda bir semboldür. Semboller ortak kültürü paylaşan

---

[36] Tural, **a.g.e.**, s. 16.
[37] Ültanır, **a.g.m.**, s. 305.
[38] Erdal Aksoy, "Toplum ve Kültür", içinde: **Sosyolojiye Giriş,** edit:İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli, Grafiker Yay., Ankara, 2013, s. 77.
[39] Şişman, **a.g.e.**, s. 4.
[40] İsmail Doğan, **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, 13. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2010, s. 351.

insanlar tarafından bilinir. Bu ortak kültürü paylaşan insanlar birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda değerleri oluşturur. Değerler de, insanın sosyal çevresine uyum sağlamalarını sağlar. İnsan çevresine uyum sağlarken bir takım normlarla da karşılaşır. Bu normlar ölçüsünde davranışlar sergiler. İnsanlar yollar, köprüler, binalar gibi somut şeyler kültüre kazandırırken değerler gibi soyut şeyler de kültüre kazandırırlar. Bu durumda kültürün sınıflandırılması yoluna gidilmektedir.

1.2. Kültürün Sınıflandırılması

1.2.1. İki Parçalı Analiz

Maddi kültür, insan elinin değdiği somut olan her şeydir. İnsanın yaşamın her alanında kullandığı her türlü (eğitim, barınma, ulaşım, beslenme, savaş gibi) araç ve gereçler maddi kültürü oluşturmaktadır. İnsan tarafından şekil verilen, elle tutulan, gözle görülen her şey maddi kültürdür.[41]

Maddi kültür, toplumun ya da grubun teknolojik gelişmesini, üretimini, tekniğini, becerilerini ifade eder.[42] Maddi kültüre uygarlık adı da verilmektedir. Maddi kültür insanın kendi eseri olan yollar, köprüler, binalar, ulaşım araçları vb. çevrenin gerektirdikleri sonucu oluşmaktadır.[43]

Manevi kültür, bir milletin özünü oluşturan örf, adet, değer, davranış, inanç ve tutumların meydana getirdiği yaşam biçimidir.[44] Maddi kültürün aksine manevi kültür, elle tutulur gözle görülür olmayan kültür ögesidir. İnançlarımızı, değerlerimizi, kabullerimizi ve bunların nasıl davranışlar gerektirdiğini ifade eden yazılı ve yazısız kuralları içerir. Yazılı kurallar yönetmelikleri, kanunları ve inanç kalıplarını içerirken yazısız kurallar gelenekleri, görenekleri, adetleri, tabuları içerir. Değerler ve normlar, pozitivist paradigmaya göre manevi kültür içinde yer alır. Manevi kültür, her türlü ideoloji için oldukça yararlıdır. Marksistler, alt yapının önemini ve belirleyiciliğini ispat edebilecekleri bir altyapı-üstyapı modeli sunarken; Marksist olmayanlar ise, manevi kültürün üstünlüğünü savunacakları

41 Beylü Dikeçligil, "Kültür Kavramının Analizi veya Sosyo-Kültürel Gerçekliğin Yapısı Üzerine Bir İnceleme", içinde: **Kültür Sosyolojisi**, edit:Köksal Alver, Necmettin Doğan, 3. Baskı, Hece Yay., Ankara, 2013, s. 138.

42 Enver Özkalp, **Sosyolojiye Giriş**, 24. Baskı, Ekin Yay., Bursa, 2015, s. 91.

43 İrfan Çağlar, "Yönetim-Kültür Bağlamında Türk Yönetim Modelinin Saptanmasına Yönelik Kavramsal Bir Çalışma", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, 2001, s. 130.

44 Çağlar, **a.g.m.**, s. 130.

bir manevi kültür-maddi kültür modeli sunar. Norm ve değer arasında çok ince bir ayrım vardır ama manevi kültür bu farkı ortadan kaldırır. Dolayısıyla iki parçalı analiz, kültür olgusunun açık bir şekilde algılanmasını ve analiz edilmesini engeller. Bu durum tek yumurta ikizini iki kişi olarak değil tek kişi olarak görmeye benzer ama üç boyutlu analizde değer ve norm arasındaki fark açık bir şekilde ortaya koyulur.[45]

1.2.2. Üç Boyutlu Analiz

İnsanların birbirleriyle olan her türlü etkileşimlerinde anlam kodları, davranışlar için gereklidir. İnançlar, inanç kalıpları, değerler, değer yargıları, temel kabuller *bilişsel boyuttaki* anlam kodlarıdır. Anlam kodlarının hemen hepsi bilişsel boyuta girer. Bütün yazılı ve yazısız davranış kuralları *normatif boyutun* içine girer. Fertlerin kendisi, çevresi ile ilgili sahip olduğu anlam kodları bilişsel boyuttur. Bilişsel boyuta anlam kodları, inanç kalıpları da denir. Değiştirilmesi zor olan kalıptır. Fertler her türlü düşünme, değerlendirme faaliyetlerini bu inanç kalıplarını dikkate alarak yapar. İnsanların, en somutundan en soyutuna kadar bütün tutum ve davranışları anlam kodlarından etkilenir. Normatif boyuttaki kurallar tutum ve davranışları şekillendirir. Normatif boyut insanlar arasındaki etkileşimi düzenleyen bütün kuralları da içerir. Nasıl davranışlar sergileneceğini kurallar belirlerken, davranışın niyetini anlam kodları ortaya koyar. Bilişsel boyut toplumda olması gerekeni ifade ederken normatif boyut toplumda olanları ifade eder.[46]

Maddi boyut, bir toplumun belli dönemdeki teknolojik ilerlemesi, üretim ve uygulamadaki deneyim ve kabiliyetleridir. Kısaca maddi boyut, insanın doğaya, sosyal çevresine ve kendi kendisine egemen olma ölçüsünün göstergesidir.[47]

Maddi boyut, somut alanda insanın ortaya koymuş olduğu her şeyi kapsar. Fotoğraf makinesiyle görüntüleyebileceğimiz her şey maddi boyuttur. Her ülkenin bayrağı maddi boyutun unsurudur. Bayrak anlamını bilişsel boyutta ona

---

45 Dikeçligil, **a.g.m.**, ss. 138-141.
46 Dikeçligil, **a.g.m.**, ss. 141-143.
47 Özer Ozankaya, "Ulusal Toplumun ve Ulusal Kültürün Kurucu Ögeleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 10, Ankara, 1992, s. 218.

atfedilen anlamdan ve değerden alır. Maddi boyutun her öğesi mutlaka bilişsel boyutta bir anlam koduna karşılık gelir. Maddi boyut ve bilişsel boyut arasındaki ilişki normatif boyutta davranışlar aracılığıyla düzene koyulur. Bilişsel boyuttaki değerler, inançlar gibi anlam kodları normatif boyutta somut olarak yansıtılır. Normatif boyuttaki yazılı ve yazısız kurallar maddi boyutta somut hale gelir.[48]

1.3. Kültürel Değişme

1.3.1. Kültürel Değişme ve Değişme Tipleri

Değişme, bireylerde ve toplumlarda meydana gelen farklılaşmalardır.[49] Değişme, belli bir doğrultuda ilerlemez, hem geriye hem de ileriye doğru gerçekleşir. Toplumda ve insanlarda görülen farklılaşmaların tümü değişim olarak adlandırılır.[50]

Bir toplumun kültürü çeşitli biçimlerde değişim gösterebilir. Bu kültür değişmesinin ilk türü, kültürün kendi iç dinamikleriyle yaşadığı değişmedir. Her kültür kendi çevresiyle etkileşim içindedir ve bu etkileşim yeni değerler, biçimler, anlayışlar ortaya çıkarır. Farklı müzik türlerinin birbirleriyle ilişkisinin yeni biçimler, yeni anlayışlar meydana getirmesi bu tür değişimlerdendir. Kültürel değişmenin ikinci türü ise, zorunlu kültürel değişmedir. Bir ülke işgale uğradığı zaman işgal edenlerin kültürü ülkede egemen olmaya başlar. Bu durumda kültür zorunlu olarak değişir.[51]

Kültür, buluş ve keşiflerle de değişime uğrar. Modern toplumlarda bu daha çok görülür ve buna toplumlar daha çabuk uyum sağlarlar. 19. yüzyılda keşif ve icatların sayısı arttığı için toplumlar çok hızlı değişim yaşamışlardır.[52] Teknolojide meydana gelen değişmeler insanların davranışlarında ve fikirlerinde de değişmelere neden olmaktadır. Bir işin nasıl yapılması gerektiği konusunda

---

48 Dikeçligil, **a.g.m.**, ss. 143-145.

49 Mahmut Tezcan, **Sosyal ve Kültürel Değişme,** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., Ankara,1984., s. 2.

50 Torun, **a.g.e.**, s. 30.

51 Naci Bostancı, “Toplum ve Kültür”, içinde: **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı, edit: İhsan Sezal, Martı Yay., Ankara, 2003, s. 114.

52 Torun, **a.g.e.**, s. 38.

yeni yöntemler öğrenilir ve bu yöntem için yeni davranışlar gösterilmeye başlanır.[53]

Kültürler, her zaman diğer kültürlerle etkileşim içerisinde olmalarından veya savaş ve işgal durumlarından dolayı sürekli bir değişim halindedir. Kültür değişmesi, kültürün belli bir unsurundaki değişmedir. Kültür unsurları bir sınır teşkil etmediği için zamanla değişir ve yenilenir, yenilendikçe de değişmeye uğrar.[54]

Kültürün yeni nesillere aktarılırken değişime uğramaması beklenemez. Çünkü bu kültür mirasını devralan yeni nesil, yaptığı yenilik ve değişmelerle kültürün zenginleşmesine katkıda bulunur. Dolayısıyla kuşaktan kuşağa aktarılan kültür durağan kalamaz. Mevcut kültüre yeni bazı unsurlar eklendiği gibi bazı eski kalmış unsurlar da çıkarılır. Bu çıkarılma işlemi ihtiyaçları karşılayamamasından dolayıdır. Yani ihtiyaçları karşılayamayan kültür öğeleri değiştirilir.[55] Kültürün bazı kısımları değiştiği halde bazı kısımları değişmeyebilir.[56]

Bir kültürden diğer bir kültüre en kolay ve kısa sürede geçen unsurlar iletişimi en kolay olanlardır. Maddi unsurlar ve davranışlar en kolay iletilenlerdir. Maddi kültür unsurları kültürün somut ifadeleri olması dolayısıyla çabuk anlaşılır ve hızlı öğrenilir. Kültür sadece maddi kültür unsurlarından ibaret değildir. Kültür, bir inançlar, bilgiler, his ve heyecanlar bütünüdür. Bu manevi kültür uygulama sırasında maddi bir şekil alır. Örneğin, dini inançlar cami, namazdaki beden hareketleri ve dini kıyafetler vb. şeklinde görülür.[57]

Kültürü meydana getiren maddi ve manevi unsurlar kültürler arasında benzerlikler ortaya çıkarabilir. Kültürel temaslar sonucu büyük etkileşimler olabilir ancak kültürler tamamıyla aynı olamazlar.[58] Kültürün bütün parçalarının değişme hızı aynı olmamaktadır. Örneğin, kültürün maddi öğeleri manevi öğelerine göre daha hızlı değişirler. Bunun nedeni ise maddi öğeler değişirken

---

53 Erol Güngör, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik,** Ötüken Yay., İstanbul, 1980, s. 16.
54 Aksoy, **a.g.m.** , s. 79.
55 Salih Güney, **Davranış Bilimleri**, 4. Baskı, Nobel Yay., Ankara, 2008, s. 27.
56 Mümtaz Turhan, **Kültür Değişmeleri**, 6. Baskı, Çamlıca Yay., İstanbul, 2010, s. 29.
57 Güngör (1980), **a.g.e.**, s. 12.
58 Nevzat Köseoğlu, **Milli Kültür ve Kimlik**, 2. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul, 1995, s. 20.

duygusal bir dirençle karşılaşmazken kültürün manevi öğelerinin büyük bir duygusal dirençle karşılaşabilmesidir.[59]

Kültürler uyum yoluyla değişime uğrar. Doğal şartlar kültürü değiştirecek güçte olmasa da kültürler zamanla doğal çevreye uyum göstermeye başlar. Kültürler yayılma yoluyla da değişime uğrarlar. Toplumsal şartlar ve gereksinimler değiştikçe geleneksel çözüm yollarının sağladığı doyum düzeyi de yetersiz gelir. Değişen şartlar karşısında ihtiyaçları karşılamak için yeni yol ve yöntemler ortaya çıkar.[60] Kültür değişmeleri, bir bütünlük arz eder ve bundan dolayı birindeki değişim diğerinin değişimini sağlar. Bazen manevi öğeler maddi kültür ögelerinin değişmesine neden olurken, bazen de maddi kültür değişimi manevi kültür değişimine neden olur.[61]

Malinowski kültür değişmesini şöyle tarif eder: "*Kültür değişmesi, bir cemiyetin mevcut nizamını yani içtimai, maddi ve manevi medeniyetini bir tipten başka bir tipe kalbeden bir prosestir (süreç).(…) Terimin en geniş manasıyla kültür değişmesi, insan medeniyetinin daimi bir faktörüdür; her yerde ve her zaman vukua gelmektedir.*"[62]

Kültür değişimi ilkçağlardan bugüne kadar devam etmiştir.[63] Yeni bir kültür unsurunun meydana gelmesi iki şekilde mümkün olabilir: Ya yabancı bir kültürden kısmen değiştirilmiş, gelişmiş bir halde alınmasıyla ya da aynı cemiyete mensup bireylerin icat etmesi sayesinde.[64] Savaşlar da, kültür değişmelerine neden olabilmektedir. Savaştan sonra geri dönen insanların gittikleri yerlerden beraberlerinde yeni kültür unsurları getirmeleriyle kültür değişmesi gerçekleşebilir.[65] Hiçbir kültür tek başına değildir. Tek başına bir kültür herhangi bir üstünlük göstermez. Kültürler, göç, ticaret, savaş gibi sebeplerle birbirleriyle bağlantı kurarlar. Bu bağlantı sonucu kültürel birikim sağlarlar.[66]

Kültürel değişme için kullanılan kuramları ikiye ayırmak mümkündür:[67]

---

59 Güney, **a.g.e.**, s. 27
60 Bozkurt Güvenç, **İnsan ve Kültür**, Boyut Yay., İstanbul, 2011, ss. 132-133.
61 Torun, **a.g.e.**, s. 37.
62 B. Malinowski, **The Dynamics of Culture Change**, aktaran: Turhan, a.g.e., s. 49.
63 Torun, **a.g.e.**, s. 45.
64 Turhan, **a.g.e.**, s. 56.
65 Turhan, **a.g.e.**, s. 77.
66 Claude Levi-Strauss, **Irk, Tarih ve Kültür**, Çev: Haldun Bayrı, Reha Erdem, Arzu Oyacıoğlu, Işık Ergüden, 5. Baskı, Metis Yay., İstanbul, 2010, s. 54.
67 Turhan, **a.g.e.**, s. 17.

- **Evrim Kuramı:** Evrim kuramı, tüm insanlığın gelişimini evrim ölçüsünde izah etmektedir. Bu kuram, insan toplumlarının geçirdiği evreleri ortak ölçütlerle açıklamaktadır. Bu ölçütler kalıtım, ayıklanma, türleşmedir. Evrim kuramı içinde yer alan kuramcılar; A. Comte, H. Spencer, Hobhouse ve Marx'tır. Comte'un tüm insanlık için öngördüğü entelektüel gelişim doğrusal bir çizgi takip ederek belli bir sonuca ulaşmaktadır. Bu üç hal yasasıdır.[68] Üç hal yasası teolojik, metafizik ve pozitivizm boyutlarından oluşmaktadır. Teolojik boyutta her şey doğaüstü güçlerle (dinsel ögelerle) açıklanır. Metafizik boyutta hem doğaüstü hem de soyut güçlerle her şey açıklanır. Pozitivizm de ise her şey bilimsel olarak açıklanmaya çalışılır. Bu üç hal yasasına göre toplumlar, benzer aşamalardan geçmiş, değişmiş ve dönüşmüşlerdir. Buna göre kültür de durmadan değişmiş ve gelişmiştir.
- **Yayılmacı Kuramlar:** Bir kültürün oluşum ve değişiminde en önemli rolü kültür temasları oynamaktadır. Bir kültürün ögesi ya da ögeleri temas yoluyla bir diğer kültüre geçer ve yaygınlaşır. Yayılmacılara göre insanlar yaratıcı değildir. İnsanların doğaları gereği tutucu ve taklide meyilli olduklarını ifade ederler.[69]

Kültür, evrim ve yayılma gibi birçok nedenlerle değişime uğrar. Maddi kültür ve manevi kültür aynı sürede değişime uğramaz. Manevi kültür maddi kültüre göre daha yavaş değişime uğrar. Güney'in ifade ettiği gibi insanlar manevi kültür değişmesine duygusal bir direnç gösterir. Bu nedenle manevi kültür maddi kültürün gerisinde kalır yani gecikme meydana gelir.[70]

1.3.2. Kültürel Gecikme

Amerikalı toplum bilimci William F. Ogburn kültürel gecikme kavramını ortaya atmıştır. Ogburn'e göre, toplumun maddi ve manevi kültüründe bir değişme olduğu zaman, bu maddi ve manevi kültür değişmeleri aynı anda gerçekleşmemekte ve uyumsuzluk ortaya çıkmaktadır. Ogburn, toplumun maddi kültüründe ortaya çıkan değişikliklerin belli bir gecikme ile manevi kültür tarafından takip edildiğini ve bu gecikme ile arada bir boşluk meydana geldiğini

---

68 Doğan, **a.g.e.**, s. 394.
69 Turhan, **a.g.e.**, ss. 18-20.
70 Güney**, a.g.e.**, s. 27.

ifade etmektedir. Teknoloji alanında değişikliklerin hızlı olması bu gecikmeyi daha dikkat çekici hale getirmektedir.[71]

Birbiriyle ilişkili olmak şartıyla herhangi iki kültürel unsur arasında çıkan uyuşmazlık sonucu kültürel gecikme ortaya çıkar. Ogburn, kültürel gecikmenin teknoloji gibi daha çok maddi kültürü meydana getiren unsurlara karşı toplumsal örgütlenmenin olmamasından meydana geldiğini belirtir. William F. Ogburn, kültür boşluğu kavramını belirlemek için dört adım ileri sürmektedir:

- Kültürel sistem içinde en az iki değişken tespit edilmelidir.
- Bu iki değişkenin birbirleriyle uyumlu oldukları belirlenmelidir.
- Bu iki değişkenden biri değişirken diğerinin sabit kaldığı tespit edilmelidir.
- Bir değişken diğerinden önce değiştiği zaman iki değişken arasındaki uyumun önceki uyumdan yetersiz olduğu tespit edilmelidir.[72]

Toplumsal yapı, maddi ve manevi kültür arasındaki ilişki ile şekillenir. Maddi ve manevi kültür arasında meydana gelen dengesizlik arttıkça problemler de artmaya başlar. Bu dengesizliğin ortadan kalkmasıyla maddi ve manevi kültür arasındaki uyum artmaya başlar ve toplumun problemleri de azalmış olur.[73] Maddi kültür ile manevi kültür arasındaki uyumsuzluk Marx'ın altyapı üstyapı ayrımına benzemektedir. Ancak Marx ekonomik ögelere ağırlık verirken, Ogburn icada ağırlık vermektedir.[74]

Kültürün tüm öğeleri birbiriyle uyumlu bir biçimde bir bütünü oluşturmaktadır. Bu bütünlük uzun süre durağan kalan geleneksel toplumlarda görülür. Bu uyumlu bütünlüğün nedeni hiçbir yeniliğin yapılmamasıdır. Yeni bir şeyler ortaya çıktığı zaman kültürel sistem değişmeye başlar. Bu değişmelere uyum kısa sürede olmaz, zaman gerektirir. Bu aradaki uyumsuzluk süreci geçiş

---

71 Bostancı (2003), **a.g.m.**, s. 116.
72 Rechard P. Appelbaum, **Toplumsal Değişim Kuramları**, Çev. Türker Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara, 1970, s. 59.
73 Kongar (1994**), a.g.e.**, s. 40.
74 Emre Kongar, **Toplumsal Değişme (Kuramlar ve İlkeler)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972, s. 141.

dönemi sancıları olarak da ifade edilir. Kültürel gecikme de bunu ortaya koymaktadır.[75]

1.4. Kültürel Çeşitlilik

Dünya üzerinde insanların sahip oldukları kültürler arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. Tek bir millet içinde bile farklı kültürlere rastlanmaktadır. Kültürler, iklim, coğrafya, teknolojik gelişmeler, nüfus gibi koşullara uyum sağlar ve böylece değişebilir. Her kültür kendine özgü özelliklere sahiptir.[76] Kültürler değişen, kendi içinde alt kültürlere, karşıt kültürlere ayrılan, başka kültürler ile etkileşim içine girerek asimilasyona veya benzeşmelere dönüşen özelliklere sahiptir. Kültürlerde görülen bu değişim ve dönüşümler kültürel çeşitliliği de arttırmaktadır.

1.4.1. Alt Kültür-Karşı Kültür

Alt kültür, toplumda yer alan bazı insanları diğerlerinden ayıran kültürel yapılar olarak ifade edilir.[77] Toplumdaki bazı grupların (belli yaş grupları, meslekler gibi) kültürel olarak bir araya gelmeleriyle kendilerine ait kültürel özellikler göstermeleridir.[78] Alt kültürün içeriği, genelde kültür kalıbı içeriğinden ve özelliklerinden yapı ve işlevleri bakımından farklı değildir. Alt kültür kalıbı, büyük kültür kalıbının küçük bir örneğidir denilebilir.[79]

Alt kültür grupları, toplumda var olan temel kültürel değerlere sahip iken bunun yanında kendini diğer gruplardan farklı kılacak hayat şekillerine de sahip olurlar. Dünyanın birçok yerinde gençler, etnik gruplar ve ırklar alt kültürleri oluştururlar. Küçük alt kültürlere üniversite ortamında veya alkol kullananlar arasında rastlanılabilir. Alt kültür üyeleri kendi kültürlerini diğer alt kültürlerden üstün tutarlar. Alt kültürler arasında farklılıklar arttıkça gruplar arasındaki çatışmalar da artar.[80] İnsan topluluğunun homojen bir kültüre sahip olduğunu

---

75 Doğan, **a.g.e.**, s. 396.
76 Schaefer, **a.g.e.**, s. 58.
77 Macionis, **a.g.e.**, s. 70.
78 Bostancı (2003), **a.g.m.**, s. 121.
79 Aksoy, **a.g.m.**, s. 81.
80 Özkalp, **a.g.e.**, s. 96.

iddia etmek mümkün değildir. Her kültür kalıbı içinde birden fazla farklı alt kültür bulunmaktadır.[81]

Alt kültürün yanında bir de karşıt kültür vardır. Bu kültür, bir alt kültür olup değer norm ve yaşam biçimleri açısından toplumda var olan kültüre ters düşen tutum ve davranışları kapsar.[82] Macionis'e göre karşıt kültür, "*Toplum içerisindeki yaygın olarak kabul edilenlere şiddetle karşı çıkan kültürel yapılardır.*"[83]

Karşıt kültür grupları toplumun yerine getirmekten gurur duyduğu norm ve değerlerini reddederler. Amerika'daki Hare Krishna hareketi bir karşıt kültürdür. Çünkü yaşam biçimleri, giyiniş tarzları içinde bulundukları kültürün zıddıdır. Karşıt kültür gençler arasında daha fazla görülmektedir. Gençler yeni olan şeyleri yaşlılara göre daha hızlı bir şekilde benimserler.[84] Hippi kültürü ya da 68 kuşağı gençliğinin anti-kapitalist çizgideki sosyal ve ideolojik tavırları karşı kültüre örnek gösterilebilir. Amerika'da medeniyeti reddeden, doğaya yakın yaşamayı tercih eden grupların kültürleri de bir karşıt kültürdür.[85]

Alt kültürü oluşturan gruplar, bir yandan toplumun temel değerlerini paylaşırlar, diğer yandan da kendini onlardan farklı kılan değerler üretirler. Yani temel kültürden tamamen ayrılmazlar. Karşıt kültür grupları ise, temel kültüre ters düşen yaşam biçimlerine sahiptirler. Toplumda egemen olan kültüre karşıdırlar. Karşıt kültürlere sahip gruplar toplumda kolay bir şekilde fark edilirler.

1.4.2. Halk Kültürü-Popüler Kültür

Halk kültürü, bir toplumun duygu, düşünce ve beğenilerinden ortaya çıkar, insan ve doğanın etkisiyle de şekillenir. Halk oyunları, türküler, maniler, ağıtlar, örfler-töreler, gelenekler ve görenekler toplumsal gerçekliğin bir kısmına işaret ederler.[86] Halk kültürü, folklora ilişkin kültürel uygulamalardır. Halk kültürü, halkın doğa ve toplumsal çevresi ile kurduğu ilişkilerin bir uzantısı olarak üretilir, yaşatılır ve hayata ilişkin ortak deneyimlere dayanır. Halk kültüründe, pratikleri

---

[81] Aksoy, **a.g.m.**, s. 81.
[82] Özkalp, **a.g.e.**, s. 96.
[83] Macionis, **a.g.e.**, s. 72.
[84] Özkalp, **a.g.e.**, s. 96.
[85] Bostancı (2003), **a.g.m.**, s. 121.
[86] Aksoy, **a.g.m.**, s.83.

düzenleyen, onları yeniden üreten profesyoneller bulunmaz. Halk oyunları, halk türküleri, gelenekler, adetler, töreler belli bir yaşam tarzını yansıtır.[87]

Popüler kültür, yaygın olan, geniş kabul görmüş, halka ait olan anlamındadır. Kurgulanan ve arkasında profesyonel çalışmalara dayanan kültürdür.[88] Macionis'e göre popüler kültür, "*Toplumdaki bireyler arasında yaygın olan kültürel yapılardır.*"[89] Bir toplumda yaşarken görülen şeyler genelde toplumun popüler kültürüyle ilgilidir. Özkalp'e göre, yaşadığımız günlük hayat popüler kültürdür. Spor, müzik, hobiler, televizyon, sinema, kitap, dergiler popüler kültürün kapsamındadır. Popüler kültür geçmişle bağ kurmayı sağlayan, insanları birbirine ve yaşama bağlayan bir vasıtadır.[90]

Popüler kültür kitle kültürü olarak da adlandırılır. Popüler kültür toplumda daha yaygındır ve kolaylıkla erişilebilir. Popüler kültür eğlence işlevi de görür.[91] Popüler kültürün tabanını halk ve halkın sevgi ve sempatisini kazanmış kişiler ve olaylar oluşturur. Kültür adına ortaya koyulan şeylerde temel ölçüt halkın sevgi ve sempatisidir.[92]

1.4.3. Kültürleşme

İki farklı kültür arasındaki ilişki ve kültürel alışveriş kültürleşmeyi ifade eder.[93] Kültürleşme, farklı kültürel yapıya sahip grupların sürekli etkileşimleri sonucunda gruplardan birinin diğerinin kültürel değerlerini kabul etmesi ile ortaya yeni bir kültürel yapının çıkmasıdır. Bu durum asimilasyon olarak da adlandırılır. Doğan'ın asimilasyon tanımı şu şekildedir: "*Kendi kültürlerinden başka bir toplum içinde yer alan kişi ve grupların bu yeni toplumun diline ve davranışlarına kendi dil ve davranışlarından uzaklaşacak bir biçimde adapte olması veya buna zorlanması olarak adlandırılır.*"[94]

Asimilasyon, toplumda azınlık durumunda bulunan grupların zaman içerisinde çoğunluğun kültürünü benimsemesi ya da toplumda egemen olan

---

87 Bostancı (2003), **a.g.m.**, s. 123.
88 Bostancı (2003), **a.g.m.**, s. 123.
89 Macionis, **a.g.e.**, s. 70.
90 Özkalp, **a.g.e.**, s. 98.
91 Halil İbrahim Bahar, **Sosyoloji**, USAK Yay., Ankara, 2008, s. 63.
92 Doğan, **a.g.e.**, s. 434.
93 Bostancı (2003), **a.g.e.**, s. 118.
94 Doğan, **a.g.e.**, s. 480.

kültürün devlet politikaları ile zorunlu olarak benimsetilmesini ifade etmektedir. Azınlık konumunda bulunan gruplar bu asimilasyon sürecinde giyim kuşamlarını, değer yargılarını, dillerini, dinlerini, tutum ve davranışlarını içinde bulundukları çoğunluk kültürüne uyum sağlayacak şekilde değiştirip dönüştürebilirler.[95]

Eski çağlarda kültürleşme, iki yabancı toplumun dostluk, komşuluk ya da savaş ilişkileriyle, dışa yönelik göç olaylarıyla, uzun süreli gezilerle gerçekleşmiştir. Gezginler, dış ülkelerde görev almış diplomatlar, din adamları yabancı kültürleri önce tanımış sonra da yazdıklarıyla kendi insanlarına tanıtmışlardır. Çağımızdaki kitle iletişim araçları, gazeteler, dergiler, kitaplar, turizm, tiyatro, müzik vb. ulusal kültürün yayılmasını sağladıkları gibi toplumlar arasındaki kültür alışverişinin boyutlarını büyüterek kültürleşmenin etkinliğini de artırmışlardır.[96] Kültürleşme sürecinde iki farklı kültürün ilişki ve etkileşimi sonucunda melez sayılabilecek yeni bir kültür şekli de ortaya çıkabilir. Örneğin Almanya'da yaşayan Türk etnik azınlığın Alman kültürüne ait söz, tutum, davranış, düşünme ve yeme-içme biçimlerini uyguladıkları görülmektedir.[97]

Kültürleşme süreci tek boyutlu bir süreç olmayıp bir yandan birey ve aile ilişkilerini içerirken diğer yandan da gruplar arası ilişkileri içerir. Kültürleşme hem sosyo-psikolojik hem de sosyo-ekonomik bir uyumu gerektirir. Bireyler ve gruplar arasındaki ilişkilerden kaynaklanan kültürleşme, birey ve grup ölçütünde bir uyuma ihtiyaç duyar.[98]

Tarihin tüm dönemlerinde farklı şekillerde kültürel sistemler birbirleriyle ilişki içine girmiş, birbirlerini karşılıklı olarak etkilemişler ve birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bu kültürel sistemler arasındaki etkileşimler hem benzeşmeye hem de ayrışmaya neden olabilir. Birbirlerinden farklı kültüre sahip gruplar bir araya geldiklerinde kendi yaşamlarını kolaylaştıracak kültürel öğeleri birbirleriyle

---

95 Semra Somersan, **Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004, s. 87.

96 Güvenç (2011), **a.g.e.**, ss. 370-371.

97 Aksoy, **a.g.m.**, ss. 83-84.

98 Çiğdem Kağıtçıbaşı, "Sonsöz Kültürleşme ve Aile İlişkileri", **Türk Psikoloji Yazıları Dergisi**, Cilt 17, Sayı 34, Ankara, 2014, s. 121.

değiştirirler.[99] Bu değiştirme esnasında kültürlerden biri asimile olabileceği gibi benzeşme de olabilir. Sonuç olarak her iki halde de bir kültürleşme meydana gelir.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kültüre Sosyolojik Yaklaşımlar

2.1.1. İşlevselci Yaklaşım

İşlevselciliğin temeli Comte, Spencer, Durkheim gibi sosyologların düşüncelerine dayanmaktadır. Amerika'da Talcott Parsons ve Robert Merton gibi sosyologlar ise yapısal işlevselciler olarak ortaya çıkmıştır. Parsons, normatif işlevselci olarak bilinir. Normatif işlevselcilikte öncelikle vurgulanan norm ve değer iken, yapısal işlevselcilikte öncelikle vurgulanan yapıdır.[100]

Kültürel yapı, işlevselcilerin kullandığı bir kavramdır. Kültürel yapı, sosyal yapının ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Kültürel öğelerin biçimlenmiş görünüşü olan kültürel yapı, aktörler arasındaki davranışları yönlendirir ve düzenler.[101] Kültür, toplumun değerlerini nesilden nesile aktaran, toplumda dayanışmayı sağlayan, toplumları birbirinden ayıran bir özelliğe sahiptir. Dolayısıyla işlevselci anlamda kültür, toplumsal yapıda işlevsel bir özelliğe sahiptir.

Ogburn, kültür boşluğu kavramı ile evrimci ve bütüncü yaklaşımını tamamladığı için yapısal-işlevsel kuramlar arasında yer almıştır. Kültürel yapının çeşitli ögeleri uzun vadede birbirlerine uyum sağladıkları için kültür boşluğunun etkileri ve yol açtığı sorunlar uzun vadede ortaya çıkmazlar.[102]

Toplumsal sistemlerin çözümlenmesinde işlevselciler üç öge üzerinde durmaktadırlar:

- Toplumsal sistemin bölümlerinin birbirleriyle ilişkili ve birbirlerine bağlı olması,

---

99 Bostancı (2003), **a.g.m.**, s. 119.

100 Ülgen Oskay ve Hasan Şen, "Çağdaş Sosyoloji Teorileri Yapısal İşlevselci-Sembolik Etkileşimci Ve Çatışmacı Teoriler", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı, edit: Muammer Tuna, Detay Yay., Ankara, 2014, s. 49.

101 Oskay ve Şen, **a.g.m.**, ss. 50-51.

102 Emre Kongar, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, 16. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 155.

- Organizmanın normal veya sağlıklı olması gibi toplumsal sistemde normal veya denge halinde bir durumun mevcut olması,
- Toplumsal sistemin bütün bölümlerinin normal hale gelmesi için yeniden düzenlenmesi.[103]

İşlevselcilik, toplumu organik bir bütün olarak gören ve bütünün her parçasının birbirinin sürekliliğini sağladığını savunan organik benzeşmedir.[104] İşlevselci yaklaşım toplumun alt sistemlerini incelerken bireye kadar iner. Bireyi toplumsal rol içinde ele alır. Bundan dolayı bireye aktör der. Rol kavramı yapısal-işlevselcilerin önemli bir kavramıdır.[105] Her birey kültürel yapı içinde bir role sahiptir. Bu roller toplumsal bütünlüğün bozulmaması için birbirleriyle uyum içindedir. Bir müziğin kulağa hoş gelmesi için notaların bütünlüğü önemli bir işleve sahip olduğu gibi sosyal düzen ve kültürel bütünlük için toplumsal rollerin bütünlüğü de önemli bir işleve sahiptir.

İşlevselci yaklaşım, kültürel yapı ve toplumsal yapı kavramlarını ayrı varlıklar olarak görür. Bu durum işlevselciliğin zayıf yanını göstermektedir. Çünkü kültürel yapı ve toplumsal yapı arasındaki etkileşim çok önce başlamıştır. Kültürel yapı, toplumsal ilişkiler sonucunda biçimlenir. Dolayısıyla kültürel yapı, toplumsal yapıdan ayrı bir varlık değil aksine toplumsal yapı tarafından belirlenen bir varlıktır.[106] Toplumda var olan değerler, normlar, semboller bir toplumun kültürel yapısını yansıtır. Bu nedenle toplumsal yapı ve kültürel yapı birbirinden bağımsız varlıklar değildir.

2.1.2. Çatışma Yaklaşımı

Çatışma teorisi, Marksizm'i ve yapısal İşlevselciliği bağdaştırmaya çalışan bir akımdır. Ralf Dahrendorf ve Lewis A. Coser bu yaklaşımın temsilcilerindendir. Bu yaklaşıma göre, toplum organik bir bütün yerine bir süreç olarak kavranılmalıdır. Bu süreç çatışma ve çelişki tarafından beslenir. Bu çatışma

---

103 Ruth A. Wallace-Alison Wolf, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, 3. Baskı, Doğu Batı Yay., Ankara, 2012, ss. 43-44.
104 Gordon Marshall, **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay-Derya Kömürcü,Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999, s. 363.
105 Kongar (2012), **a.g.e.**, s. 154.
106 Kongar (2012), **a.g.e.**, s. 183.

ve çelişki, toplumda farklı çıkar ve değer yargılarına sahip kesimlerin kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmelerinin sonucunda ortaya çıkmıştır.[107]

Çatışma yaklaşımına göre toplum, birbirleriyle çatışma halinde olan birimlerden ve ögelerden oluşmaktadır. Çatışma yaklaşımının temelinde çıkar çatışması yer almaktadır. Bu çıkar çatışmasının sonunda ulaşılan denge kararsız denge halidir. Bu denge çıkarlar arasındaki uzlaşma ile ortaya çıkmıştır. Ancak bu uzlaşma isteyerek ulaşılan bir nokta değil, güçlünün güçsüze başeğdirmesi biçimindeki bir uzlaşmadır.[108]

Çatışma yaklaşımı birbirleriyle ilgili üç önemli kabulü içermektedir. Birincisi, insanların istedikleri, elde etmeye çalıştıkları, ancak toplumlar tarafından belirlenmemiş olan, insanların tümünde ortak bazı çıkarlara sahip olduklarıdır. İkinci olarak çatışma yaklaşımı toplumsal ilişkilerin çekirdeği olarak güce ağırlık verir. Çatışmacılar gücü sadece az bulunur ve eşitsizce bölünmüş olarak değil, zorlayıcı olarak da görürler. Dolaysıyla güç çatışmanın bir kaynağı olmaktadır. Üçüncüsü ise çatışmacılar değerleri ve düşünceleri farklı toplulukların kendi amaçlarını gerçekleştirmek üzere kullandıkları silahlar olarak görmektedirler. Aynı zamanda değerler ve düşünceler tüm toplumun kimliğini ve amaçlarını belirleyen araçlardır.[109]

Çatışma teorisi toplumu oluşturan unsurlar arasındaki çatışmalı ilişkiler üzerinde durur. Çatışmalı ilişkiler yoluyla toplumsal değişmenin gerçekleşebileceğini savunur. Çatışmalı ilişkiler zamanla yerini uzlaşmacı ilişkilere bırakır ve sosyal denge yeniden düzene girer.[110] Toplumsal değişme bir anlamda kültürel değişmeyi de ifade etmektedir. Kültürlerarası ilişkilerde birbirlerine zıt durumlarla karşılaşıldığında bir çatışmanın çıkması söz konusudur. Bu çatışma sonucu kültürlerden biri diğerini benimser. Bu benimsemeyle kültür yeni bir biçim alır.

---

[107] Oskay ve Şen, **a.g.m.**, ss. 60-61.
[108] Kongar (2012), **a.g.e.**, s. 186.
[109] Wallace-Wolf, **a.g.e.**, ss. 108-109.
[110] Mustafa E. Erkal, **Sosyoloji**, Der Yay., İstanbul, 2009, s. 259.

2.1.3. Sembolik Etkileşimci Yaklaşım

Sembolik etkileşimciliğin kurucusu George Herbert Mead'dir. Mead toplumsal davranışçı olarak nitelenir. Mead, davranışçılar gibi görünen ve gözlenebilen davranışların incelenmesini kastederek davranışın belirli bir ortamda, birtakım anlamlar taşıyan işaretler ile gerçekleştiğini ifade eder. İnsanlar birbirleriyle iletişim kurarak anlaşır ve kültür içinde yer alan işaretleri benzer şekillerde yorumlarlar. Birden fazla insan için aynı anlamı ifade eden işaretlere anlamlı simgeler denir. Anlamlı simgeler öznelerin tümünün anlayacağı şeyleri ifade eder.[111]

Sembolik etkileşimciliğin odağı gündelik hayattır. İnsanlar şeylerin kendileri için taşıdığı anlamları temelinde eyleme geçerler. Örneğin bir bayrağa bizim için taşıdığı anlam doğrultusunda bakarız. Bu anlamlar da bireylerle olan etkileşimlerden ortaya çıkar. İnsanlar sosyal etkileşim sonucunda insan olur. İnsan olmak özelliğiyle dünyaya geliriz fakat bu özellik sosyal etkileşim sonucunda ortaya çıkar.[112]

Kültürleşme farklı kültürlere mensup toplumların bir araya gelmesiyle meydana gelir. Bir araya gelen kültürler sosyal etkileşime girerler. Bu etkileşim sonucu ya asimilasyon meydana gelir ya da iki farklı kültür arasında çatışma çıkabilir. Her iki şekilde de kültür değişime uğrar. Bu değişme toplumların kendilerine özgü özelliklerinden hareketle meydana gelir.

Sembolik etkileşimcilikte bireyler arası, birey-grup arası ve gruplar arası ilişkiler vardır ki, söz konusu teoride bu ilişkilerin arka planını anlama ve yorumlama ön plana çıkmaktadır. Sembolik etkileşimci teori, dayandığı hümanist perspektifin bir sonucu olarak, analizlerinde bireyin önemli bir aktör olduğunu ve bireyin toplumda gerek değişmek gerekse yapıyı etkilemek noktasında yaratıcı potansiyellere sahip olduğunu savunur.[113]

---

[111] Rudolf Richter, **Sosyolojik Paradigmalar**, Çev: Necmeddin Doğan, Küre Yay., İstanbul, 2012, ss. 171-172.

[112] George Ritzer-Jeffrey Stepnisky, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev. Irmak Ertuna Howison, 2. Baskı, De-Ki Yay., Ankara, 2015, ss. 116-117.

[113] Oskay ve Şen, **a.g.m.**, s. 56.

Kültür, statik halde değil, devinim halindedir. Bu devinim halinde kültür zaman içinde değişmeye başlar. Diğer kültürlerle temasa geçme içinde bulunulan kültürün değişmesinde etkili olmaktadır. Değişim ve dönüşümlerle bir toplumun yaşam biçimini yansıtan kültür etkileşimci bir özelliğe sahiptir.

Mead'e göre toplumsal yapı ve kurumlar önemlidir ancak Mead toplumsal yapı ve kurumların insan davranışlarını belirlediği fikrine karşı çıktığı için ve toplumu genel düzeyde açıklamayı reddettiği için eleştirilmiştir.[114] Durağan bir olmayan insan her türlü toplumsal yapı ve kurumdan etkilenir ve günlük yaşamını onlara göre belirler. Dolayısıyla insan toplumsal yapı ve kurumlardan bağımsız değildir.

2.1.4. Feminist Yaklaşım

Feminist yaklaşım, kadın perspektifinden hareket eden bir yaklaşımdır.[115] Feminist yaklaşımların temel amacı, kadınları ve toplumsal cinsiyeti toplumda ön plana çıkarmaktır. Feminist araştırmacılar toplumsal cinsiyet temelli sosyal yapı ve süreçlerin kadınların davranışlarını nasıl etkilediğinin önemi üzerinde dururlar.[116] Feminist yaklaşım, kadının toplumsal düzendeki ikinci sınıf, bağımlı, esir konumuna ışık tutar. Feminist yaklaşım cinsiyet farklılaşması üzerine odaklanır.[117]

Feminist yaklaşıma göre kültür kadın ve erkeğe birtakım roller yükler. Bu roller toplumun kadına ve erkeğe bakışını yansıtır. Feministçilere göre kadına ve erkeğe verilen roller ile erkekler kadınlardan daha egemen olur ve kadınlar arka planda kalır.

Feminist yaklaşıma göre kadın-erkek arasındaki eşitsizlik evrensel boyuttadır. Bu eşitsizlik erkek egemenliğini yansıtan ataerkillikte görülmektedir. Ataerkillik, kadınları dışlayan veya aşağılayan sembolik, dilsel, dinsel ve kültürel sistemler tarafından desteklenip çoğaltılmaktadır. Ataerkil toplumlarda kadınlar

---

114 Martin Slattery, **Sosyolojide Temel Fikirler**, 5. Baskı, Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz, Sentez Yay., Ankara, 2012, s. 339.
115 Ritzer-Stepnisky, **a.g.e.**, s. 162.
116 Halime Ünal, "Sapma ve Suç", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, edit: Muammer Tuna, **a.g.e.**, s. 337.
117 Richter, **a.g.e.**, ss. 208-209.

sadece maddi anlamda değil manevi anlamda da erkeklerden daha aşağı seviyelere getirilmektedir.[118]

Kültürel feminizm, kadının erkeklerden farklı olduğu durumları inceler. Kadın karakterinin veya kişiliğinin olumlu niteliklerini ön plana çıkartır. Jane Addams, Margaret Fuller, Charlotte Perkins Gilman ve Frances Willard gibi kuramcılar toplum idaresinin işbirliği, pasifizm ve şiddet karşıtlığı gibi kadın erdemlerine ihtiyacı olduğunu savunurlar. Kültürel feminizm, kadınların oluş biçimlerinin adil bir toplum yaratmak için erkek-merkezci kültürünkilerden daha sağlıklı yöntemler sunduğunu savunur.[119]

Aşağıda şu ana kadar ele aldığımız yaklaşımların kültüre yaklaşımları tablo halinde verilmiştir.

Tablo 1. Kültüre sosyolojik yaklaşımlar[120]

	İşlevselci Yaklaşım	**Çatışma Yaklaşımı**	**Feminist yaklaşım**	**Etkileşimci Yaklaşım**
Normlar	Toplumsal standartları güçlendirip pekiştirir.	Egemenlik ve güç örüntülerini güçlendirir.	Kadın ve erkek rollerini güçlendirir.	Yüz yüze bireyler arası etkileşim ile korunur.
Değerler	Neyin iyi olduğu ile ilgili kolektif algıdır.	Toplumsal eşitsizlikleri sürdürebilir.	Erkeğin egemenliğini sürdürür niteliktedir.	Toplumsal etkileşimle tanımlanır ve yeniden üretilir.
Kültür ve Toplum	Kültür, toplumun merkezindeki güçlü yapıları yansıtır.	Kültür, toplumdaki baskın ideolojinin bir yansımasıdır.	Kültür, toplumun kadın ve erkeğe bakışını yansıtır.	Toplumdaki çekirdek kültür, günlük toplumsal etkileşim ile sürdürülür.
Kültürel Çeşitlilik	Alt-kültürler, alt grupların çıkarlarına hizmet eder; etnosantrizm grup içi dayanışmayı güçlendirir.	Karşıt-kültürler baskın toplumsal düzeni sorgular; etnosantrizm bu grupları değersizleştirir.	Kültürel rölativizm, farklı toplumlardaki erkek ve kadına bakıştaki farklılıkları önemser.	Gelenek ve görenekler, grup içi temas ve medya aracılığıyla aktarılır.

[118] Malcolm Waters, **Modern Sosyoloji Kuramları**, Çev:Zafer Cirhinlioğlu vd., Gündoğan Yay., İstanbul, 2008, s. 378-379.
[119] Ritzer-Stepnisky, **a.g.e.**, s. 168.
[120] Schaefer, **a.g.e.**, s. 68.

İşlevselci yaklaşıma göre değerler ve normlar toplumsal hayattaki davranışları şekillendirir. Toplumsal düzendeki güçlü yapılar kültürü yansıtır. Toplumda hâkim olan kültürün yanında var olan alt kültürler, kültürel çeşitliliği arttırır. Kültürel çeşitlilik de grup içi dayanışmanın artmasında etkili olur. Çatışmacı yaklaşıma göre ise değerler ve normlar güçlüleri ön plana çıkarıp onların egemenliğini ortaya koyar. Toplumda var olan hâkim ideoloji kültüre yansır. Bu hâkim kültür, karşıt kültürler tarafından sorgulanır ama kültürel çeşitlilik bu karşıt grupları değersizleştirir.

Feminist yaklaşıma göre değerler ve normlar kadın-erkek rollerini belirler ve erkek egemenliğini ön plana çıkarırlar. Toplumun kadına ve erkeğe bakışını yansıtan kültürde meydana gelen kültürel çeşitliliğin kadına yaklaşımı feministler için önemlidir. Sembolik etkileşimci yaklaşıma göre ise toplumsal etkileşimler ile değerler ve normlar devam ettirilir ve yeniden üretilir. Sembolik etkileşimin odağı gündelik hayat olduğu için kültür, günlük toplumsal etkileşimlerle devam ettirilir.

İKİNCİ BÖLÜM

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE AHISKA TÜRKLERİ

1. AHISKA TARİHİ

Ahıska adı, Ermeni, Gürcü, Rus ve Türk kaynaklarında görülmektedir. Ahıska, coğrafi adlandırmada Meskheti Bölgesi olarak bilinir.[121] Mesk kavminin, Nuh Nebi oğlu Yafes'in oğlu ve Oğuz'un pederi Mesek'ten gelen Masagetlere dayandığı ifade edilir.[122] Kartvel'in* güneyinde yaşamış olan Meskler, Gogarlı (İskit) ve Turanî yerli Hristiyan toplumdur.[123] Mesk kavminin, bölgeye Mesketya adını veren ve Sümerler, Hititler, Asurlar gibi tarihe karışan eski bir kavim olduğu düşünülür.[124] Ahıska, 481 yılında Akesga olarak bilinen eski bir Oğuz yerleşkesidir. Dede Korkut Hikâyeleri'nde Ahıska Bölgesi Ak-Sıka, Ak-Kale olarak ifade edilir.[125]

Uzun yıllar bir Türk yerleşkesi olan Ahıska bölgesinin tarihi çok eskidir. Etnik açıdan bölgedeki Türk varlığının milattan öncelere dayandığı belirtilir. Ahıska'ya İslam öncesi dönemlerde Sakalar, Masagetler, Hunlar, İlk Kıpçaklar, Alanlar, Savurlar gibi çeşitli Türk topluluklarının yerleştiği ifade edilir. 11. yüzyılda da bölgede Türk nüfusunun yoğunlaştığı gözlenir.[126]

Ahıska bölgesinin Türklük tarihi oldukça eskiye dayanmaktadır. Kayda değer kaynaklar, Makedonyalı İskender'in M.Ö. 4. yüzyılda Kafkasya'ya geldiğinde burada Türklerle karşılaştığını belirtmektedir. Yine Gürcü kaynakları da bu bilgiyi doğrulamaktadır. İskender'in Kafkasya'ya geldiğinde Kür ırmağı

---

[121] Mustafa Kalkan, "Ahıska Türkleri'nin Menşei ve Tarihi Gelişim Seyirleri", **Bilig Dergisi**, Güz, Sayı 7, İzmir, 1998, s. 160.

[122] A. Zeki Velidi Togan, **Umumî Türk Tarihi'ne Giriş**, Enderun Yay., İstanbul, 1981, s. 410.

* Kartvel, Gürcü dilinde Gürcistan anlamına gelmektedir.

[123] Fahrettin Kırzıoğlu, **Yukarı Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1992, ss. 14-54.

[124] Yunus Zeyrek, **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Pozitif Yay., Ankara, 2001, s.6.

[125] Tekin Taşdemir, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası'nda Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar**, IQ Kültür-Sanat Yay., İstanbul, 2005, s. 78.

[126] B. Zakir Avşar-Zafer S. Tunçalp, **Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No:73, Ankara, 1995, s. 6.

boylarında Bun-Türklerin yaşadığı ve o zamanlar Bun-Türklerin bu topraklarda dört büyük şehri ve güçlü orduları bulunduğu ifade edilmektedir.[127]

M. Brosset, Bun-Türklerin Turanlı olduğunu ifade ederken; N. Marr, Bun-Türk'ün yerli Türk anlamına geldiğini ifade etmektedir.[128] Ahıska bölgesi, 6. yüzyılda İranlılar, Hazarlar ve Bizanslılar arasında el değiştirdi. Hazarlar Kafkasya coğrafyasında uzun süre rol oynadı.[129] Bu bölgeye M.Ö. 713'lerde Kimerler, 680 yılında da Sakalar yerleşti ve bu yerleşmelerin sonucunda Ahıska bir Türk yurdu haline geldi.[130]

Kıpçaklar 1068 yılında Rus prenslerini yenerek Rusya'nın güneyine yerleşti. 1080'lerde Balkaş gölünden Tuna nehrine kadar olan bölge Kıpçak Eli/Komania olarak adlandırılır. Daha sonraki zamanlarda Kıpçak Eli bölgesinde Altınordu devleti kuruldu.[131] M.Ö. 8. yüzyıllarda Kafkasya'nın kuzeyinden güneyine göç edip, Yukarı-Kür ve Çoruk boylarına yerleşen ve M.S. 6. yüzyıla kadar diğer kollarının gelmeye devam ettiği ve 300 yılından sonra Hıristiyan olan topluluk İlk-Kıpçaklar olarak adlandırıldı. Karadeniz'in kuzeyine ve Kafkaslar ötesine yerleşip daha sonra 12. yüzyılda Yukarı-Kür ve Çoruh bölgesine yerleşen ve bir Atabek Hükümeti kuran topluluk da Son Kıpçaklar olarak ifade edildi.[132]

Bu bölgeye yerleşen Kıpçaklar, Gürcülerle din birliğinin olmasından dolayı zaman içinde önemli konumlara geldiler. Giderek güçlenen Kıpçaklar bağımsız olmak için mücadele vermeye başladılar. Bu mücadele İlhanlı Hükümdarı Abaka Han tarafından da desteklendi. Hükümet kurduktan sonra Atabekler Osmanlı Devleti ile iyi ilişkiler içine girdi. 1508 ve 1514 yıllarında Osmanlı Devleti'ne yardım etmeleri Gürcistan kaynaklarında eleştirildi.[133]

Padişah III. Murat döneminde Gürcistan üzerine sefere çıkılması kararı verildi ve Serdar Lala Mustafa Paşa Safeviler üzerine sefere çıktı. Yolu üzerinde bulunan beylere haber göndererek Osmanlı Devleti'ne bağlanmalarını bildirdi. 9

---

[127] Kırzıoğlu, **a.g.e.**, s. 113.
[128] M. Brosset, Histoire de la Georgie, Marr N. et Briere, M., La Langue Georgienne, aktaran: Yunus Zeyrek (2001) **a.g.e.**, s. 7.
[129] Yunus Zeyrek, **Ahıska Araştırmaları**, Kozan Ofset Matbaacılık, Ankara, 2006, s. 10.
[130] Taşdemir, **a.g.e.**, s. 78.
[131] Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 11.
[132] Kırzıoğlu, "Önsöz", **a.g.e.**, s. x.
[133] Zeyrek (2006), **a.g.e.**, ss. 12-13.

Ağustos 1578 tarihinde Ahıska, Tümük, Hırtız, Çıldır ve Ahılkelek kaleleri fethedildi.[134] Atabek Minüçihr Osmanlı Devleti'ne bağlılığını bildirip Müslümanlığı benimsedi ve Mustafa Paşa adını aldı. Ahıska, ilk önce Çıldır eyaletinin merkezi oldu. Daha sonraki zamanlarda Çıldır eyaletinin savaşlarda harap olması dolayısıyla Ahıska eyalet oldu. 1828 yılında bölgede 50.000 Türk nüfusu vardı.[135] Osmanlı İmparatorluğunun Gürcistan'ı fethetmesinden sonra İç Anadolu Bölgesi'nden özellikle Konya'dan, Tokat'tan, Yozgat'tan seçilen Türkler Ahıska bölgesine iskân edildi.[136]

Ahıska 19. yüzyılda Rusların hâkimiyetine geçene kadar doğal güzellikleriyle ön plana çıkmış bir kentti. Ahıska, Osmanlı'nın Kafkas kapısı olması bakımından önemli bir yere sahipti. 1828'de Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Ahıska Ruslara bırakıldı. 1829'da yapılan Edirne Antlaşması'na göre Ahıska savaş tazminatı olarak verildi. Rus hâkimiyetinden sonra Ahıskalıların bir kısmı Anadolu'ya geçtiler. Yaklaşık 300 yıl Osmanlı hâkimiyetinde kalan Ahıska Osmanlı'dan ayrıldı. Rusya 1853'de Osmanlıya yine savaş açtı. Kırım Harbi olarak anılan bu savaşta Osmanlı Ruslardan Ahıska'yı almak istedi ama bu savaşta mağlup oldu. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşında Rusya, Kars, Ardahan ve Batum'u topraklarına kattı. Bu durum Osmanlı'nın zor durumda kalmasına neden oldu. Ahıskalılar Anadolu'ya göç etmeye devam etti. Rusya boşalan yerlere Gürcü, Ermeni ve Yahudi nüfusunu yerleştirdi. Bu dönemde Ahıska Türklerinin temel hak ve özgürlükleri dahi karşılanmaz hale geldi.[137] 1917 Bolşevik İhtilâli'nin ardından 1918'de imzalanan *Brest-Litovsk Antlaşması* ile Kars, Ardahan ve Batum yeniden Türkiye'ye bırakıldı.[138]

Bazı kaynaklarda, Ahıska yöresinde yaşayan ve 1944'de Türk ya da Türki olduğu için sürgün edilen halkların bir kısmının Gürcü olduğu ve Osmanlı hâkimiyetine geçmesiyle İslamiyet'i kabul ederek Türkleştikleri öne sürülmektedir. Buna inanmak güçtür. Çünkü aynı bölgede bulunan Acaraların

---

134 Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 13-14.
135 Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s. 15.
136 Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s. 6.
137 Yıldız, **a.g.m.**, ss. 40-41.
138 Erdinç Demiray, "Anavatanlarından Sekiz Ülkeye Dağıtılmış Bir Halk: Ahıska Türkleri**", International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** Yaz, Cilt 7, Sayı 3, 2012, s. 879.

milliyetleri değişmemiş, Türkleşmemişlerdir. Bazı Ahıskalıların soyadlarının Gürcüce olması da yanlış anlaşılmalara sebebiyet vermektedir. Soyadı ulusları belirleyen tek boyut değildir.[139]

Gürcüler etnik olarak farklı bir ırka dâhil oldukları gibi, dil ailesi yönüyle de Kafkas kavimlerinden farklı bir dil ailesine dâhildirler. Türk kültürü ile Gürcü kültürü ortak bir özelliğe sahip değildir. Tarihin çeşitli dönemlerinde olduğu gibi bu dönemde de kültürel asimilasyonun olabileceği bilinmektedir. Bazı Türk boyları Gürcülerle kaynaşarak Gürcüleşmiş olabilirler. Ancak Ahıska Türklerinin tamamının Gürcüleştirilemediği, onların toplumsal yaşamındaki baskın Türk kültür unsurlarından anlaşılmaktadır.[140]

Toplumun askeri gücüne, nüfus yapısına, tarihi faaliyetlerine, bulunduğu bölgeye, kültür hakkında yazılı belgelere, arkeolojik bilgilere, jeo-politik konuma vb. göre etnik tahlil ve tespitler yapılabilir. Ahıska Türklerinin etnik kökenleri ve kültürlerinin tarihi gelişimleri ile ilgili birinci elden kaynaklar bulmak zordur. Bu konuda farklı görüşler vardır. Ahıskalıların yaşamış oldukları bölge bugün Gürcistan sınırları içerisindedir. Ahıska'nın bulunduğu bölgeye bakılarak orada bulunan halkın Gürcü olabileceği ileri sürülmektedir. Bunun yanı sıra Azerbaycanlı olabileceğini ileri sürüp Oğuz boylarına dâhil etmek isteyenler de vardır. Başka bir görüş ise, Ahıskalıların Tatarlarla akraba oldukları yönündedir.[141]

Bayraktar'a göre yaşanılan coğrafi mekân, etnik kökenlerin belirlenmesinde yeterli bir ölçüt olmamaktadır. Tarih boyunca göçlere tanıklık etmiş olan Kafkaslar'da coğrafi bölgeye göre yapılan etnik tespitlerin geçerliliği olmayacaktır.[142]

1.1. Sürgün Süreci

Ahıska Türkleri, Ahıska'dan diğer bölgelere göç, Fergana'dan göç ve Türkiye'ye göç olmak üzere üç büyük göç yaşamışlardır. Günümüzde Ahıska

---

139 Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s.7.
140 Ali Paşa Veyseloğlu, **Ahıska Türkleri'nin Dramı**, Ocak Yay., Ankara, 1999, s. 3.
141 Veyseloğlu, **a.g.e.**, s. 2.
142 Rasim Bayraktar, **Eski Sovyetlerde Türk Kimliği**, Berikan Yay., Ankara, 2013, s. 75.

Türkleri, Kırgızistan, Kazakistan, Rusya, Azerbaycan, ABD, Ukrayna ve Özbekistan gibi ülkelerin çeşitli yerlerinde yaşamaktadır.[143]

Birinci Dünya Savaşı daha sona ermeden Çarlık Rusya'sı devrildi. Neredeyse bütün krallıklar yıkıldı. Dünya devletleri yeni yüzlerini göstermeye başladı.[144] Komünistler iktidara önce Rusya'yı sonra da dünyayı herkes için insancıl ve refahlı bir toplum yaratarak değiştirebilecekleri umuduyla geldiler.[145]

Çarlık Rusya'nın ve Sovyet Rusya'nın yayılmacı politikaları Kafkaslar'da yaşayan Müslüman Türkleri olumsuz yönde etkiledi. Kafkas toprakları 19. yüzyıl itibariyle Rus hâkimiyetine geçti. Rusya sürgün planları ile Kafkaslar'daki Türk varlığını sona erdirmeyi hedefledi. 1918'de yapılan referandumda Ahıska Türklerinin Türkiye ile birleşme isteği hem Gürcistan'ı hem de Rusya'yı sinirlendirdi. İkinci Dünya Savaşındaki karmaşıklıktan yararlanan Sovyet Rusya, Ahıska Türklerinin de dâhil olduğu Kafkaslardaki Müslüman Türk unsurlarını zorunlu göçe tabii tuttu.[146]

1937 yılına kadar geçen süre dâhilinde Sovyet Yönetimi Ahıska Türklerinin önde gelen aydınlarını tutuklattı ve Sibirya'ya sürgün etti. Bu aydınlar "*Kemalist*" ve "*Pan-Türkist*" suçlamalarıyla evlerinden alındı, hapse atıldı, sürgün edildi. Bir daha da bu aydın ve din adamlarından haber alınamadı.[147] 1944 yılında ise, bu bölgedeki Türk ve Müslüman unsurların tamamı sürgün edildi ama bu sürgün olayı kamuoyuna duyurulmadı. Bu sürgünde sadece Ahıska Türkleri değil, aynı zamanda Kırım Tatarları, Malkarlılar, İnguşlar, Kalmuklar ve Çeçenler de sürgün edildi. Bu sürgün ile Ahıska bölgesinde etnik olarak bir bütünlük sağlanmaya çalışıldı.[148]

İkinci Dünya Savaşı yıllarına kadar askere alınmayan Ahıska Türkleri, savaş başlayınca askere alınmaya başlandı. 40.000 civarında insan, Almanlarla

---

[143] Selver Özözen Kahraman-Aydın İbrahimov," Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri", **Ege Coğrafya Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, İzmir, 2013, s.78.

[144] Yıldız, **a.g.m.**, s. 41.

[145] Geoffrey Hosking, **Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla**, Çev: Kezban Acar, İletişim Yay., İstanbul, 2011, s. 633.

[146] Bayraktar, **a.g.e.**, s. 47.

[147] Bayraktar, **a.g.e.**, s. 48.

[148] Suat Kolukırık, "Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD'deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma", **Bilig Dergisi**, Güz, Sayı 59, Ankara, 2011, s. 168.

savaşmak üzere silâhaltına alınarak cepheye gönderildi.[149] 1941 yılında Ahıska Türklerine savaşa göndermek için zorla Azerbaycan pasaportu verildi. 16-50 yaş arasındaki erkekler İkinci Dünya Savaşına gönderildi. Savaşa gönderilirken Ahıska Türklerinin yaşı küçük olanlarının yaşları büyük, 50'den büyük olanlarının yaşları da kırk yaşında gösterildi.[150] Geride kalan kadınlar ve yaşlılar da Ahıska-Borcam demiryolu inşaatında çalıştırıldı. Demiryolu 1944 yılının Ekim ayında tamamlandı. Ahıskalılar kendilerini vatanlarından mahrum edecek trenlerin yollarını kendileri yaptı.[151]

14 Kasım'ı 15 Kasım'a bağlayan gece de askerler Türk köylerini abluka altına alıp kapıları dövmeye başladı. Birkaç saat içinde insanları ite kalka halk meydanında topladılar. Ahıska halkını kamyonlarla demiryoluna götürüp hayvan vagonlarına doldurdular.[152] 15 Kasım 1944 sabahı Ahıska'nın demiryolu hattında yer alan katarlar, Ahıska halkını Orta Asya ülkelerine götürdü. Ahıska Türkleri sürülürken onlara Alman tehlikesinden korumak için götürüldükleri söylendi.[153]

Azerbaycan'ın o dönemdeki yöneticileri sürgün edilen halkın Azerbaycan'da kalmasını istediler. Ancak Stalin kararından vazgeçmedi.[154] O günden bu yana o katarların götürdüğü insanlar geri dönemedi.[155] İkinci Dünya Savaşı yıllarında Stalin'in sürgüne gönderdiği halkın bir kısmı, daha sürgün yerine varamadan hayatını kaybetti. Sağ kalanlar da, hiç bilmedikleri yerlerde, vatanlarından uzakta esarete terk edildiler.[156]

Avşar ve Tunçalp'ın çalışmasına göre sürgün sırasında vagonlarda insanın yüreğini parçalayan facialar, vahşetler yaşandı. Vagonda doğum yapmakta olan bir kadını görmesin diye çocuklar yere yatırıldı. Kadının çığlık sesleri duyulmasın diye de erkekler bir yandan yüksek sesle şarkı söyledi, bir yandan da öfkeden gözyaşlarına hâkim olamadılar.[157]

---

149 Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 25.
150 Veyseloğlu, **a.g.e.**, s. 24.
151 Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 25.
152 Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 26.
153 Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s. 22.
154 Bayraktar, **a.g.e.**, s. 51.
155 Yunus Zeyrek, "15 Kasım 1944 Ahıska Türklerinin Sürgünü", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sonbahar, Sayı 44, Ankara, 2016, s. 3.
156 Zeyrek (2001), **a.g.e.**, ss. 44-45.
157 Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s. 23.

Savaştan dönen askerler köylerinde hiç kimseyi bulamadılar. Bir amaç uğruna savaşan askerlerin canlarını feda ettikleri vatanlarında bıraktıkları anneleri, babaları ve çocukları sürgün edilmişti.[158]

Ahıska Türkleri, 1944 yılının soğuk kış günlerinde Orta Asya'ya ulaştılar. Gittikleri yerlerde Ahıska Türklerinin suçlu oldukları için sürgün edildiklerini düşünenler oldu. Sürgün şartlarının çok kötü olması ve gittikleri yerlerde yerleştirildikleri yerlerin kötü olması nedeniyle Özbekistan'da bulunan 50.000 Ahıska Türkü soğuktan ve açlıktan öldü.[159] Orta Asya'ya sürgün edilen halkın yarısından çoğu Özbekistan'a yerleştirildi. Ahıskalı Türkler en fazla Fergana vadisine ve Taşkent iline yerleştirildi. Bunun yanında Sırderya, Namangan, Buhara, Semerkant ve Andican gibi şehirlere de yerleştirildiler.[160]

1956 yılına kadar hiçbir Ahıskalı oturduğu köyü terk edemez ve akrabalarını ziyaret edemezdi. 1956 yılında Stalin'in ölümünden sonra yeni komünist iktidar, Ahıskalıların dolaşım yasağını kaldırdı.[161] Ahıska Türkleri dışında sürgüne gönderilen bütün milletler vatanlarına geri gönderildi. Gürcistan'ın sert ve katı tutumu nedeniyle Ahıska Türkleri geri dönmedi. Avrupa Konseyi sürecinde vatana dönüş ile ilgili bir kanun çıkarıldı. Ancak bugüne kadar gerçekleştirilmedi.[162]

Sovyet Sosyalist gizli polis teşkilatının kontrolünde devam eden sıkı rejim koşullarının kaldırılmasından sonra da Ahıska Türkleri Gürcistan'a dönmedi. Çünkü onların yaşadıkları yerlere Gürcüler yerleştirilmişti. Hem Rusya hem de Gürcistan Ahıska Türklerinin tekrar yerleşmelerine olumlu yaklaşmadılar.[163] Vatanlarına dönmelerine izin verilmeyen Ahıska Türklerinin ellerinden aldıkları mallarını da geri vermediler.[164]

Ahıska Türkleri hakkında bir araştırma yapılması amacıyla 1958 yılında Azerbaycan'dan Orta Asya'ya bir uzman heyet gönderildi. 2150 ailenin

---

158 Avşar -Tunçalp, **a.g.e.**, s. 21.
159 Avşar -Tunçalp, **a.g.e.**, s. 24.
160 Bayraktar, **a.g.e.**, s. 51.
161 Avşar -Tunçalp, **a.g.e.**, s. 24.
162 Yunus Zeyrek, "Belgeleri Ve Tanıklarıyla Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göçleri Ve 1944 Sürgünü-V", **Bizim Ahıska Dergisi**, Yaz, Sayı 39, Ankara, 2015, s. 12.
163 Avşar -Tunçalp, **a.g.e.**, ss. 24-25.
164 Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 29.

Azerbaycan'a yerleştirilmesi kararı kabul edildi. Eylül 1958 yılında Azerbaycan'ın Saatli ve Sabirabat alanlarına köyler kuruldu. Özbekistan'dan gelenler o köylere yerleştirildi. Azerbaycan'a gelenlerin göç masraflarını Azerbaycan karşıladı. Köylere Ahıska yerleşimlerinin isimleri verildi. Yıllar sonra gelecek Ahıskalılar'a da buraya yerleşen Ahıskalılar kollarını açtılar.[165]

1.2. Fergana Olayı

1985 yılında SSCB'de iktidara gelen Gorbaçov, Sovyet toplumunda köklü bir gelişme sürecinden kaynaklanan acil bir değişimin gerekliliğine inandı. Bunun için geniş çaplı bir yenilik yapılması gerekmekteydi. Bunların ilki "*glastnost*" adını alan yeni ekonomi politikasıydı. İkincisi "*perestroyka*" yani yeniden yapılanmaydı.[166]

Bu değişim girişimleri sonucunda iktidarın dördüncü yılında ülke içinde ihtilâller ve etnik çekişmeler başladı.[167] Bunların en kötüsü, 1989 yılının ilkbaharında Özbekistan'da oldu.[168] Fergana olayının nedeni hakkında farklı rivayetler vardır. Zeyrek'e göre 1989 Nisan'ında Fergana Vadisi'nde ufak tefek sürtüşmeler oldu. Bu sürtüşmeler, bir pazar yerinde çilek satan Özbek kadınla Ahıskalı bir gencin arasında cereyan eden haksız bir pazar kavgasından doğdu ve büyüdü. Mayısta ortalık iyice gerginleşti ve 3-4 Haziranda daha da şiddetlendi.[169]

Fergana faciası 16-18 Mayısta Fergana ilinin Kuvasay kasabasında ortaya çıktı. Olay Türklerin Özbek kızlarını taciz ettiği söylentisiyle başladı. Ahıska Türkleri ile Özbek ve Tacik gençleri arasında kavgalar oldu. Kavgalar bir ara durduysa da 23 Mayıs'ta tekrar şiddetlendi ve büyük çatışmalara neden oldu.[170]

Bu kanlı olaylar sonucunda binlerce insan öldü ve binlerce kişi yaralandı. Bir hafta süren çatışmalar, İçişleri Bakanlığı'na bağlı askeri birliklerin

---

165 Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, ss. 24-25.
166 Mihail Gorbaçov**, Perestroika Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce,** Çev: Kasım Yargıcı, Güneş Yay. İstanbul, 1988, s. 17.
167 İbrahim Hasanoğlu, "Ahıska Türkeri: Bitmeyen Bir Göç Hikayesi", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Yaz, Cilt 6, Sayı 1, 2016, s. 8.
168 Zeyrek (2015), **a.g.m.**, s. 9.
169 Zeyrek, (2001), **a.g.e.**, s. 68.
170 İbrahim Hasanoğlu, "Ahıska Türklerinin Fergana Faciası", **Bizim Ahıska Dergisi**, Bahar, Sayı 34, Ankara, 2014, s. 11.

engellemesiyle kontrol altına alındı.[171] Fergana'da ortaya çıkan olayda binlerce köy yakıldı. İş yerleri ve otomobiller hasar gördü. Ahıska Türkleri yüzlerce ölü ve yaralı verdikten sonra vatana dönme ya da yeni bir yere yerleşme yoluna düştüler.[172]

Olaylardan sonraki bir yıl içerisinde binlerce Ahıskalı Özbekistan'ı terk etmek zorunda bırakıldı. Bunların 17.000'den fazlası Kazakistan'a, 20.000'den fazlası Rusya Federasyonuna, 40.000'den fazlası da Azerbaycan'a göç etti.[173] Fergana hadisesiyle binlerce Ahıska Türkü, evini barkını bırakarak canını kurtarma derdine düştü ve Özbekistan'dan çıkmak zorunda bırakıldılar. Rusya'nın askerî uçaklarıyla ülkeden ayrıldılar. Kazakistan, Rusya, Azerbaycan ve Ukrayna'ya gittiler. Bu mecburî göçün bir ucu da ABD'ye ulaştı ve 2005 yılında 12.500 Ahıskalı bu ülkeye kabul edildi.[174]

Zeyrek'in 2006 yılında yapmış olduğu çalışmanın verilerine göre, yarım milyondan fazla Ahıska Türkü, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Rusya, Ukrayna, Sibirya ve Kuzey Kafkas ülkelerinde yaşamak için mücadele vermektedir. 1990'lardan itibaren Sovyetler Birliği dağıldı ve Gürcistan bağımsız bir devlet oldu ama sıradan sebeplerden dolayı Ahıska Türklerinin vatana dönüşüne izin vermedi.[175]

Gürcistan yöneticileri, Ahıskalıların Gürcü olduğu iddiasında olup, Osmanlı Devleti döneminde Müslümanlaştıklarını ve Türkleştiklerini öne sürdüler. Ahıskalıların adlarını ve soyadlarını değiştirip Gürcü bir isim alarak Gürcistan'a yerleşebileceklerini şart koştu. Bu şarttan dolayı Ahıskalılar Türk olduklarını kanıtlama yoluna gittiler.[176]

Fergana olaylarından sonra yaşanan göç sadece Özbekistan, Kazakistan, Azerbaycan ve Rusya'ya doğru tek yönlü bir biçimde olmadı. Olayların yaşandığı tarihten sonraki bir yıl içinde meydana gelen yaklaşık 80.000 kişilik göçün kendi içerisinde de ayrı göçler yaşandı. Olayların hemen ardından Kazakistan'a göç

---

[171] Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s. 28.
[172] Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 31.
[173] Hasanoğlu (2014), **a.g.m.**, s. 12.
[174] Zeyrek (2015), **a.g.m.**, s. 9.
[175] Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 32.
[176] Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, s. 26.

eden 17.000'den fazla göçmenin 12.000'den fazlası göçten bir buçuk ay sonra Kazakistan'ı terk etmek zorunda kaldı. Diğer göç edilen ülkelerde de aynı şey yaşandı. Vatanlarına geri dönme arzusuyla bazı göçmenler gittikleri yerlere geçici olarak yerleştiler, kalıcı yerleşmeleri kabul etmediler.[177]

2. AHISKA'NIN COĞRAFİ YAPISI

Ahıska bölgesi, bugünkü Türkiye-Ermenistan sınırının birleştiği yerin Kuzeyinde, Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin doğusunda (Batum) ve Tiflis'in güneyinde Gürcistan sınırları dahilindedir. Gürcistan Cumhuriyeti içerisinde ülkenin güneybatısında yer alan Ahıska, Ahıska Türklerinin yaşadığı yer olması bakımından tarihi bir kenttir. Gürcistan toprakları içinde yer alan bu bölge "*Mesketya*" olarak da adlandırılmaktadır. Ahıska, Ardahan'ın Posof ve Çıldır ilçeleriyle komşudur ve Türkgözü sınır kapısına 15, Ardahan'a 60, Kars'a 115, Tiflis'e 159 km uzaklıktadır.[178] Ahıska'da 6 ilçe (Ahıska-Akhaltsikhe, Adigön-Adıgeni, Aspindza, Borcom-Borjomi, Ahilkelek-Akhalkalaki ve Ninotsminda-Bogdanovka)[*] ve 250 köy bulunmaktadır. Gürcistan'da bu alana Meshetya adı verildiğinden buradaki halka *Mesheti Türkleri* denilmektedir.[179]

Ahıska'nın en önemli akarsuyu Kür nehridir. Posof ve Adigan çayları Kür nehri ile birleşip, Hazar Denizi'ne dökülür. Ahıska toprakları yer yer düz olmakla birlikte dalgalı bir yapıya sahiptir. Ahıska toprakları sulak ve tarıma elverişlidir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapıldığı gibi Ahıska bölgesinde de yaylacılık yapılmaktadır. Bol otlu dağlarında hayvancılıkla uğraşılmıştır. Abastuban gibi doğal güzelliklere ev sahipliği yapmaktadır. Ahıska civarında bulunan linyit yatakları da işletilmektedir. Ahıska ve çevresinde nüfus seyrektir. Zorla yerleştirilenlerin dışında bir nüfus yerleşmesi görülmemiştir.[180]

---

[177] Hasanoğlu (2014), **a.g.m.**, s. 16.
[178] Zeyrek (2001), **a.g.e.**, s. 9.
[*] Bakınız: Fotograf-2
[179] Özözen Kahraman-İbrahimov, **a.g.m.**, s.78.
[180] Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 9.

3. TÜRKİYE'YE KABUL EDİLME

Fergana'da meydana gelen olaylar Ahıska Türklerinin Türkiye'ye gelmek istemelerinde itici bir güç olmuştur. Ahıska Türkleri sürgün edildikten sonraki en büyük göç Azerbaycan'a olmuştur. Sovyetler birliğinin dağılmasından sonra ise Türkiye'ye göç etmek için büyük çaba içine girmişlerdir.[181]

Ahıska Türklerinin uzun yıllar süren Türkiye'ye göç etme talepleri karşısında Sovyet yetkilileri 1989 yılında durumun önemini Türk Dışişleri Bakanlığı yetkililerine iletti ve Türkiye'nin kabul etmesi halinde böyle bir göçe izin verebileceklerini bildirdiler. Bu sırada Bulgaristan'da yaşayan Türklerin zorunlu göçe tabi tutularak Türkiye'ye gelmeleri ile teklif Türkiye tarafından reddedildi. 1990 yılında Ahıska Türklerinin hem Türkiye'nin Moskova Büyükelçiliği'ne hem de Devlet Bakanlığı'na yaptıkları sürekli müracaatları ile konu bir kez daha gündeme geldi. 11 Ekim 1990 tarihli toplantıda gerekli koordinasyon sağlandıktan sonra göçün sağlıklı bir şekilde yapılabileceği belirtildi. 27 Mart 1991 tarihinde yapılan toplantıda Mesket Türklerinin Türkiye'ye göç etmesi görüşüldü. 29 Mart 1991 tarihinde Başbakanlık, toplantıların sonucunda yapılması ve incelenmesi gereken hususları açıkladı. 20 Ekim 1991 seçimlerinin sonucunda konu bu aşamada kaldı. 20 Ekim 1991 Seçimleri'nden sonra kurulan koalisyon hükümeti Başbakanı Süleyman Demirel çalışmaların hızlı bir şekilde kaldığı yerden devam etmesini istedi.[182]

Süleyman Demirel 1992 yılında Başbakan iken Orta Asya Türk Cumhuriyetleri'ni ve Azerbaycan'ı ziyaret etti. Ziyareti sırasında 1944 yılında Orta Asya Cumhuriyetleri'ne sürgün edilen ve sayıları 350.000 civarında olan Ahıska Türkleri temsilcilerini kabul etti. Temsilcilerin talepleri üzerine, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetince 1992 yılında 150 aile, 1993 yılında 350 aile olmak üzere toplam 500 Ahıska Türkü ailesinin Türkiye'ye kabulü hususunda bir program hazırlandı ve gerekli uygulamalar yapıldı.[183] Ahıska Türklerinin

---

[181] Ayşegül Aydıngün, "Kültürünü Koruyan Bir Halk: Ahıska Türkleri", içinde: **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (Genel Konular Seksiyon Bildirileri)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002, s. 27.

[182] Avşar-Tunçalp, **a.g.e.**, ss. 33-35.

[183] Avşar-Tunçalp, a.g.e., s. 49.

Türkiye'ye Kabul ve İskânına Dair 02.07.1992 tarih ve 3835 sayılı Kanun 11.07.1992 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdi.[184]

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından çıkarılan Ahıska Türklerinin Kabul ve İskânına Dair Kanun* gereğince bir grup getirilerek Iğdır'a yerleştirildi.[185] Bu ilk yerleştirilenler dışında gelenler daha çok kendi imkânlarıyla İstanbul, Bursa, Ankara, İzmir, Kocaeli ve Antalya gibi büyük şehirlere yerleştiler. 1992 sonrası göçlerde en çok yerleşilen şehirlerin başında Bursa gelmektedir. Bursa merkez ilçenin yanı sıra, Yıldırım, Gürsu ve İnegöl ilçeleri Ahıskalı göçmenlerin yoğun bir şekilde yerleştikleri alanlardır.[186]

Ahıska Türklerinin Kabul ve İskânına Dair Kanun'un birinci maddesine göre Türkiye'ye göç iskânlı göç ve serbest göç şeklinde devam etti. Günümüzde de Türkiye'ye serbest göçleri devam etmektedir.[187] Ahıska Türklerinin Türkiye'ye yerleşmesi konusunda yasal adımlar atılmış olsa da bu kanunun tam anlamıyla uygulandığı söylenemez. Vatandaş olma hakları yasal olarak belirtilmiş olsa da bu hakları yerine getirilmemektedir.[188]

Ukrayna ve Rusya arasındaki savaştan dolayı Ahıska Türklerinin yaşamları tehlikeye girdi. 20 Mart 2015 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Ukrayna ziyareti sırasında Ahıska Türkleri kendisiyle görüşüp Ukrayna'daki Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edilmesi talebinde bulundular. Bu talep Cumhurbaşkanı tarafından uygun görüldü.[189] Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2016/9642 Sayılı Karar* ile Ukrayna'da bulunan Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edildiğini belirtti. Öncelikli olarak risk altında bulunan 300 aileye öncelik verileceği belirtildi.[190] Ukrayna'daki Ahıska Türkleri

---

184 Resmi Gazete, 11.07.1992, Sayı: 21281.

* Ekler kısmında yer almaktadır.

185 Zeyrek (2006), **a.g.e.**, s. 32.

186 Ali Yılmaz-Rüstem Mustafa, "1992 Sonrası Türkiye'ye Göçen Ahıska Türklerinin Göç, İskân Ve Uyum Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, Bursa Örneği", **Studies Of The Ottoman Domain**, Cilt 4, Sayı 6, Şubat 2014, s. 6.

187 Bülent Tarhan, "Türk Dünyasına ve Kafkaslara Bakış", **Ahıska Dosyası**, Sayı: 1, İstanbul, 2007, ss. 38-45

188 Aydıngün, **a.g.m.**, s. 28.

189 Hakan Yerlioğlu, "Ukrayna'daki Ahıskalıların Türkiye'ye Kabulü Üzerine Notlar", **Bizim Ahıska Dergisi**, Kış, Sayı 41, Ankara, 2016, s. 52.

* Ekler kısmında yer almaktadır.

190 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161227-1.pdf

kademe kademe Türkiye'ye getirildi. Getirilen Ahıska Türkleri Erzincan'a yerleştirildi.[191] Kendi imkânları ile Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri de vardır.

3.1. İnegöl'ün Tarihi

Çeşitli kaynaklarda İnegöl adının farklı yazılışlarına rastlanılır. Osmanlı kaynaklarının çoğunda Ayna-Göl veya İne-Göl şeklinde yazıldığı görülmektedir. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde İnegöl'ün Ezinegöl'den türetildiğini ifade eder. İnegöl'ün Cuma günü yani Ezine günü fethedildiği için "*Ezinegöl*" adını almış olduğunu anlatır. Zamanla "*Ez*" kısmının düşmesiyle İnegöl olarak adlandırıldığı belirtilir. Osmanlı'da huzurlu, konumu nedeniyle ayrıcalığı olan yerlerin başına "*İne*" ekinin getirildiği bilinmektedir (İnebolu, İnebahtı, İneçay vb.). İnegöl, 1885 yılına kadar Bursa iline bağlı dokuz ilçeden biriydi. İnegöl 1885 yılında il haline getirilen Bilecik'e bağlanmıştır. İnegöl tarihi boyunca her zaman merkez ilçe olmuş, hiçbir zaman köy veya bucak durumunda olmamıştır. 1926 yılından itibaren ise tamamen Bursa iline bağlı olmuştur. 2012 yılında çıkarılan Büyükşehir Yasası ile Bursa'nın merkez ilçesi haline gelmiştir.[192]

1992 sonrası göçlerde en çok yerleşilen şehirlerin başında Bursa gelmektedir. Bursa merkez ilçenin yanı sıra, Yıldırım, Gürsu ve İnegöl ilçeleri Ahıskalı göçmenlerin yoğun bir şekilde yerleştikleri alanlardır.[193] Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Türkiye'ye gelip yerleşen Ahıska Türklerinin nüfusu 50 bini aşmıştır. Bu nüfusun da büyük çoğunluğu Iğdır, İstanbul ve özellikle Bursa iline (Yeşilyayla, Teleferik, Zümrütevler, Kurtbasan ve Beşevler), ve Bursa'nın İnegöl ve Göksu ilçelerine yerleşmiştir. Türkiye günümüzde Ahıska Türklerinin en fazla yaşadığı ülkedir.[194]

İnegöl ilçesi, Bursa'nın önemli yerleşim alanlarındandır. İnegöl tüm sektörlerde ön plana çıkmasıyla sosyo-ekonomik ve kültürel anlamda iyi bir yaşam sunmasıyla Bursa'nın önde gelen yerleşimlerinden biri olmuştur. İnegöl

---

191 http://www.ajansahiska.com/haber/ahiska-turklerinin-ukraynadan-turkiyeye-gocu-basladi_h226.html (Erişim Tarihi: 23.03.2018)

192 http://www.inegol.bel.tr/inegol/inegoltarihi (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

193 Yılmaz -Mustafa, **a.g.m.**, s. 6.

194 Rehman Seferov-Ayhan Akış, "Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz, Sayı:24, 2008, ss. 401-402.

ilçesinin iyi bir yaşam sunması, İnegöl'ün insanlar tarafından tercih edilme sayısını da arttırmaktadır. Günümüzde de göç almaya devam etmektedir.[195]

3.2. İnegöl'ün Coğrafi Konumu

İnegöl Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nin güneydoğusunda, Bursa-Eskişehir karayolu üzerinde kurulmuş bir ilçedir.[196] İnegöl ilçesinin kuzeyinde Yenişehir ilçesi, güneyinde Kütahya ili, güneybatısında Keles ilçesi ve güneydoğusunda Bilecik ili bulunmaktadır. İnegöl, Mezit Boğazı ve Ümitalan arasındaki sulak ve verimli toprakların yer aldığı bir ova üzerine kurulmuştur. İnegöl'ün yüzölçümü 1031 kilometrekaredir.[197]

İnegöl'ün iklimi Akdeniz ve Karadeniz iklimi arasında geçiş özelliği göstermektedir. Yaz ayları sıcak ve az yağışlı geçmektedir. İnegöl'ün etrafındaki dağlar ormanlarla kaplıdır. 104 bin 447 hektarlık bir orman alanına sahiptir. İlçe merkezinde dikkati çeken tarihi çınar ağaçları İnegöl'ün sembolü olmuştur. İnegöl ve çevresinde doğal göl bulunmamaktadır. İnegöl ve çevresindeki göller Eymir, Kurşunlu, Halhalca gibi yapay göllerdir.[198]

3.3. İnegöl'ün Ekonomisi

İnegöl ilçesinin çevresindeki ormanlar nedeniyle orman alanında imalat sanayi de gelişmiştir. Yaklaşık 2.000 iş yerinde üretilmekte olan mobilyaların modelleri marka haline gelmektedir. Küçük işletmeler fabrikalaşmaya dönüşerek hem istihdam alanında hem de ihracatta büyük gelişme göstermiştir. 1977 yılında İnegöl Belediyesi ve İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası'nın girişimiyle, Organize Sanayi Bölgesi'nin kurulmasıyla orman ürünlerinin yanında tekstil, otomotiv, yan sanayi ve diğer sanayi kolları da gelişmiştir. İnegöl Organize Sanayi Bölgesi, Bursa-Eskişehir karayolunun 43. km'si üzerinde kurulmuştur. Sanayi bölgesi, Mudanya Limanı'na 76 km, Gemlik Limanı'na 75 km mesafededir. Bölgeye deniz ulaşımı yapılabildiği gibi Yenişehir Hava Limanı ile hava ulaşımı da yapılabilmektedir. Organize sanayi bölgesi 3.000.000 metrekarelik bir alana

---

[195] Aslı Bozdağ, Şaban İnam, S. Savaş Durduran, "Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Çok Amaçlı Yaklaşım, Bursa (İnegöl) Kenti Örneği", **Selçuk Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt 26, Sayı 4, Konya, 2011, s. 127.

[196] Numan Kartal, **İnegöl Folkloru**, Köseciler Basımevi, İnegöl, 1998, s. 13.

[197] http://www.inegol.bel.tr/inegol/inegoltarihi (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

[198] http://www.inegol.bel.tr/inegol/inegoltarihi (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

kurulmuştur. 90 sanayi parselinden oluşmaktadır. Bu bölgede ihracatımızda önemli katkıları bulunan büyük kuruluşlar da yer almaktadır.[199]

İnegöl'de meyvecilik de gelişmektedir. Özellikle şeftali, armut, kiraz, elma ve çilek yöre halkının başlıca geçim kaynağını oluşturmaktadır. Meyve fidancılığı da büyük gelişme göstermiştir. Tarım ürünleri Türkiye'nin diğer il ve ilçelerine de gönderilmektedir. Tarımın elverişli olmadığı yerlerde hayvancılık gelişme göstermiştir. Devlet tarafından yapılan desteklerle verimi yüksek olan ırkların üretimi artmıştır. Büyük ve küçükbaş hayvancılığın yanı sıra kümes hayvancılığının üretimi de İnegöl ekonomisine katkı sağlamaktadır. Uludağ'ın soğuk su yataklarında alabalık yetiştiriciliği de yapılmaktadır.[200]

199 http://www.inegol.bel.tr/inegol/inegoltarihi (Erişim Tarihi: 08.01.2018)
200 http://www.inegol.bel.tr/inegol/inegoltarihi (Erişim Tarihi: 08.01.2018)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

Bilimsel bir çalışmanın amacına ulaşabilmesi için araştırma yöntemlerine uygun hareket edilmelidir. Bilimsel bir araştırmada bilim insanının yapacağı işlemlerin ve uyacağı kuralların başlangıçta seçmiş olduğu zihinsel tutumuna uygunluk göstermesi gerekir.[201]

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Ayrıntılı bir araştırma yapmak amacıyla bu yöntem tercih edilmiştir. Nitel araştırmanın en temel özelliği, üzerinde araştırma yapılan kişilerin bakış açılarıyla araştırılan olay, olgu, norm ve değerleri incelemeye çalışmasıdır. Bu inceleme sırasında, araştırma yapılan kişilerin oluşturdukları ve kullandıkları özel dil, anlamlar, kavramlar üzerinde durup onları anlamak ve bunların araştırılan kişiler için ne anlam ifade ettiğini ortaya çıkarmaya çalışmak, çalışma açısından önemlidir.[202]

Nitel araştırma, kuramları test etmek veya onları geçerli kılmak amacıyla yola çıkmaz. Tersine nitel araştırma kuramların bilgisine sahip olarak yeni kavram veya kuram üreterek bilimsel düşünceye katkıda bulunmayı amaçlayan bir yöntemdir.[203] Nitel araştırmada araştırmacı, araştırma yaptığı ortamın koşullarına, durumuna ve kültürüne duyarlı olmalıdır. Nitel araştırmada, araştırılacak kişilerin doğal ortamlarına katılarak araştırma yapılır.[204] Nitel araştırmacı verileri toplar, analiz eder ve yorumlar. Bu adımlar arasında gidip gelebilir.[205]

Konunun niteliğine göre, veriler içerik analizi, söylem analizi gibi nitel yönteme özgü teknikler ile analiz edilebileceği gibi, genel anlamda yoruma da tabi tutulabilir. Yorumlayıcı yaklaşım gereği çoklu bakış açılarını birlikte anlama önem kazanacağı için, verileri kaydederken ve analiz ederken farklı tekniklerden

---

201 Nilgün Çelebi, **Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları**, Anı Yay., Ankara, 2001, s. 236.
202 Durmuş Ekiz, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 3. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013, s. 212.
203 Hüseyin Bal, **Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekli)**, Sentez Yay., İstanbul, 2016 , s. 73.
204 Ahmet Güler, Mustafa Bülent Hacıoğlu, Serkan Taşğın, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma**, 2. Baskı, Seçkin Yay., Ankara, 2015, s. 31.
205 W. Lawrence Neuman, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri ve Nitel Yaklaşımlar 1**, Çev: Sedef Özge, 7. Basım, Yayınodası Yay., Ankara, 2014, s. 22.

yararlanılabilir.[206] Yorumlayıcı yaklaşımda birden fazla ortamda derinlemesine görüşmeler, uzun süreli etkileşimlere odaklanılır. Araştırmaya varsayımlarla başlanmaması daha uygundur. Gözlem yapılıp, sorular sorularak katılımcılar ile etkileşime geçilir.[207] Katılımcılarla sohbet havasında görüşmelerin yapılması katılımcının rahat olmasını ve daha fazla veri toplanmasını sağlar.

1.Araştırmanın Konusu

Bugün Gürcistan sınırları içinde yer alan Ahıska, çok eski bir Türk toprağıdır. Uzun yıllar (1500'lü yıllardan 1828 yılına kadar) Osmanlı toprakları içinde yer alan Ahıska, 1828 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda Rusya'ya bırakıldı. Rusya 1944 yılında Ahıska halkını Orta Asya'ya sürgün etti. Rusya'nın sürgün etmiş olduğu bu halk bir Türk topluluğudur. Ahıska halkı 1992 yılından sonra Türkiye'ye kabul edildi. O günden sonra Ahıska Türkleri yavaş yavaş Türkiye'ye gelmeye başladı ve bugün hâlâ gelmeye devam etmektedir.

Türkiye'nin birçok ilinde yaşayan Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu önce Bursa'ya daha sonra Bursa'nın İnegöl ilçesine yerleşmişlerdir. Ahıska Türkleri, genel olarak Türk kültürünü yansıtmakla birlikte hâkim kültürden farklı kültürel özelliklere de sahiptirler. 70 yıl sürgünde yaşamış olan Ahıska Türkleri kültürel kimliklerini kaybetmemiş, günümüze kadar korumuştur.

Bu araştırmanın konusu; Bursa'nın İnegöl ilçesinde bulunan Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerinin ele alınmasıdır. Ahıska Türklerinin Müslüman bir halk ve dillerinin de Türkçe olması kültürel kimliklerini yansıtmaktadır. Bu çalışmada bir Türk topluluğu olan Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özellikleri incelenmiştir.

2. Araştırmanın Problemi

Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerinin ele alındığı bu çalışmada Ahıskalıların sürgün süreçleri, kültürel özellikleri ve sürgünden sonra kültürlerinde meydana gelen değişim ve dönüşümler incelenmiştir. Bu bağlamda

---

[206] Bal, **a.g.e.**, s. 92.
[207] Corrine Glesne, **Nitel Araştırmaya Giriş**, Çeviri edit: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu, 2. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013, s. 11.

Ahıska Türklerinin kendilerine özgü özellikleri incelenmiş ve kendilerini kültürel kimlik olarak nasıl tanımladıkları anlaşılmaya çalışılmıştır.

2.1. Araştırmanın Temel Problemi

Bu araştırmanın temel problemi, Bursa'nın İnegöl ilçesinde bulunan Ahıska Türklerinin sosyo-ekonomik, kültürel özelliklerinin neler olduğudur.

2.2. Araştırmanın Alt Problemleri

1-İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri Türk kimliğini nasıl tanımlamaktadırlar?

2-İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri kendilerini kültürel kimlik (gelenek, görenek, örf, âdet, inanç vb.) olarak nasıl tanımlamaktadırlar? Gelenek ve göreneklere bağlılık güçlü müdür?

3-İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin akrabalarıyla, birbirleriyle ve diğer insanlarla ilişkileri nasıldır?

4-İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri istihdam sıkıntısı yaşamakta mıdırlar?

5-İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin sosyo-ekonomik durumları ne düzeydedir?

3. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Bursa'nın İnegöl ilçesinde bulunan Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özelliklerini anlamaya çalışmaktır. Aynı zamanda Ahıska Türklerinin Orta Asya'ya sürgün süreçlerini, Orta Asya'da yaşadıkları sıkıntıları ve Türkiye'ye döndükten sonraki durumlarını anlamak da hedeflenmiştir

Bu araştırma, İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin sosyo-ekonomik özelliklerinin ortaya çıkarılması, Ahıskalıların sosyo-kültürel özelliklerinin anlaşılması, Ahıskalıların sosyo-kültürel özelliklerinde meydana gelen değişim ve dönüşümlerin ortaya çıkarılması ve bu konuda çalışma yapacaklara katkıda bulunması açısından önemlidir.

4. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşayan Ahıska Türklerini kapsamaktadır. Ahıska Türklerinin bu ilçede sayıca fazla bulunmasından dolayı bu ilçe çalışmaya uygun görülmüştür. Araştırma, İnegöl ilçesinde yaşayan Ahıska Türkleriyle ve çalışma grubu 25 kişi ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın yapılacağı süre 2017-2018 yılları ile sınırlıdır. Araştırmada nitel araştırma yöntemi seçilmiş ve verilerin toplanması katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme ve doküman analizi ile sınırlandırılmıştır.

5. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yönteminin etnografik araştırma desenine uygun olarak çalışılmıştır. Ahıska Türklerinin sosyo-kültürel özellikleri ele alındığı için, bu desen tercih edilmiştir. Etnografik araştırma, kültürel çalışmaları kapsamaktadır. Bir kültür grubunu, bir insan grubunu anlama çalışmasıdır.[208] Etnografik araştırma, bir süreç olarak en fazla katılımlı gözlem yoluyla olmak üzere, araştırmacının insanların günlük yaşamlarının içine girdiği ve grup katılımcılarını gözlemleyip onlarla mülakat yaptığı, gruplara yönelik geniş çaplı gözlemleri içermektedir. Etnografik araştırma yapanlar yani etnograflar, aynı kültürü paylaşan gruplar arasındaki davranış, dil ve etkileşimin anlamını araştırmaktadırlar.[209]

Etnografik araştırmada, öncelikle araştırma probleminin etnografi desenine uygun olup olmadığına karar verilmelidir. Kültürel bir grubun inanç, dil ve davranışları vb. araştırılıyorsa bu çalışma etnografik desene uygun demektir. Grubu araştırmak için konular, temalar belirlenmelidir. Araştırmada hangi etnografi türünün (gerçekçi, eleştirel) kullanılacağına karar verilmelidir. Araştırmanın amacına uygun katılımcılar bulunmalıdır. Araştırmacı kendini açık bir şekilde tanıtmalı ve araştırmayı niçin yaptığını net bir şekilde ifade etmelidir. Araştırmacı araştırdığı grubu bulundukları yerde incelemelidir. Araştırmacı topladığı verileri genel bir yorumlama yaparak analiz etmelidir.[210]

---

208 Bal, **a.g.e.**, s. 104.

209 John W. Creswell, **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Çev: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, 3. Baskı, Siyasal Kitapevi, 2016, s. 90.

210 Creswell, **a.g.e.**, ss. 94-95.

Araştırmada, kültürel bir grubun sosyo-kültürel ve kimlik özelliklerini ortaya çıkarmak amaçlandığı için araştırma etnografi desenine uygundur. Grubu araştırmak için, aile ve aile ilişkileri, evlilik ve düğün, sünnet törenleri, cenaze törenleri, giyim-kuşam, ekonomik durum, eğitim durumu gibi kategoriler belirlenmiştir.

Araştırmada kültürün toplumdaki güçlü yapıları yansıttığını ileri süren işlevselci yaklaşım ve kültürün toplumsal etkileşimle devam ettirildiğini savunan sembolik etkileşim yaklaşımı göz önünde bulundurulmuştur. Araştırmada gerçekçilik esas alındığı için gerçekçi etnografi türü kullanılmıştır. Katılımcılara araştırmacı olarak kendimizi tanıtmış ve araştırmayı niçin yaptığımız açık bir şekilde ifade edilmiştir. Katılımcılarla görüşmeler bulundukları ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 1'i ile dernekte, 1'i ile iş yerinde, diğer katılımcılarla evlerinde görüşülmüştür. Ahıska Türklerinin misafirperver olmaları dolayısıyla grubun içine girip araştırma yapmak zor olmamıştır. Gözlem ve görüşmelerle toplanan veriler genel olarak değerlendirilip analiz edilmiştir.

6. Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırma Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşayan Ahıska Türkleri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu İnegöl ilçesinde yaşayan Ahıska Türkleri oluşturmuştur. Araştırmanın çalışma grubu oluştururken amaçlı örneklem türü kullanılmıştır. İnegöl'de yaşayan 25 Ahıska Türkü ailesi çalışma grubunu oluşturmuştur. Görüşülecek kişiler önceden tespit edilmeden araştırma yapılmıştır.

7. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Bu araştırmada nitel yöntemin etnografik araştırma deseni kullanılmıştır. Veri toplama teknikleri olarak nitel araştırma yönteminin katılımlı gözlem, derinlemesine görüşme ve doküman incelemesi teknikleri kullanılmıştır. Katılımlı gözlem tekniği, araştırma esnasında gerçekleştirilmiş olup aile üyeleri ile görüşme esnasında gelen akrabalarla veya misafirlerle aralarındaki ilişkiler ve nasıl bir evde oturdukları, evdeki eşyaların yeni olup olmadıkları gözlenip not alınmıştır. Bu notların bazısı aile ve akraba ilişkileri başlığı altında verilmişken bazıları ekonomik durum başlığı altında verilmiştir. Derinlemesine görüşme tekniği

görüşülecek kişilerin bulundukları ortamda önceden hazırlanan görüşme formlarıyla uygulanmıştır. Katılımcılardan o dönemlere ait fotoğraflar, belgeler istenilmiştir. İzin alındıktan sonra fotoğrafların ve belgelerin fotoğrafları çekilmiştir. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edilmesi için Ahıska Türklerinin vermiş oldukları "*Müracaatname*"nin fotoğrafı çekilmiş ve ekler kısmında yazıya geçirilerek verilmiştir. Aynı şekilde Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Kanun belgesinin de fotoğrafı çekilmiş, resmi gazeteden yararlanılarak yazıya geçirilmiştir. Araştırmada ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Ses kayıt cihazı kullanılmadan önce katılımcılardan izin istenmiştir. Katılımcılardan kimliklerinin ortaya çıkarılmaması için erkek katılımcılardan elde edilen veriler parantez içinde"E" ile gösterilmiş olup yanlarına yaşları yazılmıştır. Aynı şekilde kadın katılımcılardan elde edilen veriler "K" ile gösterilmiş olup yanlarına yaşları yazılmıştır. Örneğin (K, 65) gibi.

8. Araştırmanın Pilot Uygulaması

İnegöl'de yaşayan 3 Ahıska Türkü ile pilot çalışma yapılmıştır. Bunun sonucunda mülakat soruları test edilmiş ve mülakat soruları yeniden düzenlenmiştir. Mülakat sorularında yer alan ve sonradan çıkarılan ya da düzenlenen sorular şu şekildedir:

"*Türkiye'ye gelmeden Türkçe biliyor muydunuz? Bilmiyorsanız siz ve aileniz öğrenme konusunda zorluk yaşadınız mı?*" Bu soru ilk sorulduğunda zaten Türk'üz, biz orada da Türkçe konuşuyorduk cevabını alındığı için bu soru görüşme soruları arasından çıkarılmıştır. "*Türkiye'deki Ahıska Türklerinin sayısı hakkında bilgi verir misiniz? Bunların ne kadarı İnegöl'de bulunmaktadır?*" Bu soruya üç katılımcı bilmiyoruz cevabını vermiştir ve dernekten öğrenilebileceğini söylemişlerdir. Dernekten de sayıları hakkında tam bir bilgiye ulaşılamadığı için bu soru da çıkarılmıştır. "*Gelenek ve göreneklerinizden bahseder misiniz?*" sorusuna ne tür gelenek ve görenekten bahsedeyim diye cevap verdikleri için bu soruyu çıkarıp, sorular arasında bulunan düğünle ilgili, giyim kuşamla ilgili vb. sorularla gelenek ve görenekler öğrenilmiştir. "*Geçim kaynağınız nedir?*" sorusuna "*İş konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz?*" sorusunda cevap verdikleri için bu soru da görüşme sorularının arasından çıkarılmıştır. "*Yaşadığınız bölgenin*

kültürüne bakış açınız nasıldır? Sizin kültürünüze zıt gelen durumlar var mı?" sorusu "*İnegöl'de yerli halk ile uyum sorunu yaşadınız mı? Birbirinizle ilişkileriniz nasıl oldu?*" sorusuyla benzer cevapları içerdiği için bu iki sorudan "*İnegöl'de yerli halk ile uyum sorunu yaşadınız mı? Birbirinizle ilişkileriniz nasıl oldu? Kültürel olarak size zıt gelen durumlar oldu mu?*" sorusu düzenlenmiştir. *Türkiye'deki diğer Ahıska Türkleri ile bir araya geliyor musunuz? Ya da sizi bir araya getiren faaliyetleriniz, adetleriniz var mı?* Bu soruya katılımcılar yok cevabını verdikleri için bu soru da çıkarılmıştır. Toplamda 40 görüşme sorusu hazırlanmış olup pilot görüşmelerle soru sayısı 34'e düşmüştür.

10. Araştırma Etiği

Nitel bir çalışmada araştırmacı ne tür etik sorunların ortaya çıkabileceğini düşünmelidir. Sadece veri toplarken araştırma etiğine dikkat edilmemelidir. Araştırma etiği, çalışmanın tasarlanmasından yayımlanmasına kadar uygulanmalıdır. Araştırmanın sağlıklı bir şekilde yapılıp sonlandırılması için gerekli izinler önceden alınmalı, araştırma ortamında olası kesintilere karşı önlemler alınmalı, gerekli kişiler uyarılmalıdır.[211] Araştırmacı olarak araştırmada uyduğumuz etik kurallar aşağıdaki gibidir:

- Araştırmada görüşülen kişilerin kimliğinin açığa çıkarılmamasına özen gösterilmiştir. Bu nedenle görüşülen kişilerle yapılan mülakatların analizi yapılırken kimlikleri açıklanmamış; görüşülenin cinsiyetini belirtmek üzere kısaltma yapılmış ve yanına yaşı yazılmıştır (Kadın = K, Erkek= E)
- Görüşme sorularının görüşülen kişileri rahatsız edici olmamasına dikkat edilmiştir.
- Araştırmada gerçeklik esas alınmış ve katılımcıların anlattıkları aynen aktarılmıştır.
- Araştırma sonuçları herkesin faydalanması için makale olarak yayımlanacaktır.

[211] Creswell, **a.g.e.**, ss. 56-57.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

1. ARAŞTIRMANIN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ

1.1. Demografik Veriler

Bursa'nın İnegöl İlçesinde yaşayan 25 Ahıska Türkü ailesi ile görüşülmüştür. Araştırmanın demografik özellikleri olarak yaş, cinsiyet, doğum yeri, medeni durum, öğrenim durumu, meslek belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların Türkiye'ye geldikleri ülke ile aile yapıları da belirlenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubu, 11'i kadın, 14'ü erkek olmak üzere toplam 25 kişiden oluşmaktadır. Katılımcıların 2'si 25-45 yaş arasında, 10'u 45-65 yaş arasında, 13'ü de 65 yaş ve üstündedir. Katılımcıların 8'i Ahıska doğumlu olup 17'si Özbekistan doğumludur. Katılımcıların 22'si evli olup, 3'ü duldur. Katılımcıların 1'i okur-yazar değil, 10'u ilköğretim, 6'sı lise, 1'i ön lisans, 7'si de üniversite mezunudur. Katılımcıların meslekleri; 3'ü öğretmen (2'si emekli), 1'i emekli doktor, 2'si emekli ekonomist, 1'i emekli işletmeci, 2'si dikişçi, 9'u ev hanımı, 6'sı işçi emeklisi, 1'i de boyacıdır. Katılımcıların 9'u Azerbaycan, 9'u Rusya, 3'ü Kazakistan, 3'ü Ukrayna, 1'i de Kırgızistan'dan Türkiye'ye gelmiştir. Katılımcıların 2'si çekirdek aile yapısına sahipken 23'ü geniş aile yapısına sahiptir. Bu durum İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin geniş aile yapısına sahip olduğunu göstermektedir (Tablo: 2).

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Değişkenler	Frekans
Yaş	
25-45	2
45-65	10
65-+	13
Cinsiyet	
Kadın	11
Erkek	14
Doğum Yerleri	
Ahıska	8
Özbekistan	17
Medeni Durum	
Evli	22
Dul	3
Öğrenim Durumu	
Okur- Yazar Değil	1
İlköğretim	10
Lise	6
Ön Lisans	1
Lisans	7
Meslek	
Öğretmen (çalışan ve emekli)	3
Doktor (emekli)	1
Ekonomist (emekli)	2
İşletmeci (emekli)	1
Dikişçi	2
Ev Hanımı	9
Emekli (işçi)	6
Boyacı	1
Geldikleri Ülke	
Azerbaycan	9
Rusya	9
Kazakistan	3
Ukrayna	3
Kırgızistan	1
Aile Yapısı	
Çekirdek Aile	2
Geniş Aile	23
Toplam	**25**

2. TARİHSEL AÇIDAN AHISKA TÜRKLERİ

2.1. Sürgün Süreci

2.1.1. Ahıska'dan Orta Asya'ya Sürgün

Ahıska Türkleri 14 Kasım 1944 yılında Stalin döneminde Orta Asya ülkelerine sürgün edilmiştir. Ahıska Türkleri sürgün edilirken onlara Ahıska'ya geri dönecekleri söylenilmiştir ancak Ahıska Türklerinin bir daha geri dönmesine izin verilmemiştir. Uzun yıllar Orta Asya topraklarında yaşamak zorunda bırakılmışlardır.

Katılımcılar 1944 sürgününden önce Ahıska'nın ileri gelen kişilerinin tutuklanıp sürgün edilmesini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Stalin zamanında 1932'de babamı tutukladılar. 1937'de amcamı tutukladılar. Lenin zamanında Ahıska Cumhuriyeti oldu 1923-1924 yıllarında. Altı ay hüküm sürdü. 1924 yılında Lenin öldü, Stalin başa geldi. Stalin Ahıska Özerk Cumhuriyet'ini kaldırdı. Tahsilli insanlar çok idi. Bunların hepsini tutuklattı Sibirya'ya yolladı. Babamın amcası okumuş büyük bir imamdı. Onları hep tutukladılar. Ahıska'ya çağırıyorlardı o gidiş o gidiş bir daha geri dönmüyorlardı. İki ay, üç ay sonra mektup geliyordu ki Sibirya'dayız.*" (E,84)

"*Benim babam İstanbul'da mollalığı okumuş. Hükümet bütün okumuşları, mollaları toplamış. Babam Ecere'ye kalan altı yılını kurtarmaya gidiyor. Babam geliyor daha işlemeden babamı tutukluyorlar. Babamı götürüyorlar. Nereye götürüyorlar kimsenin haberi yok. Babamdan haber alamadık.*" (E,80)

"*Hocaları tutuklamıştılar ya onlara buralarda (sürgün edildikleri yerlerde) ev yaptırmıştılar kırk derece sıcakta. Bir eve girdik, duvara gözüm düştü baktım yazmış ki "Bu duvarı Zazov Ali Hoca sıvadı." Zazova köyü Posgof ile yakındı.*" (E,88)

Sürgünü bizzat yaşamış olan 8 katılımcı Ahıska'dan sürgün edilmeden önce Ahıska'nın okumuş, bilgili insanlarının teker teker sürgün edildiklerini ifade etmişlerdir. Nereye götürüldüğü bilinmeyen bu insanlardan bazı aileler yıllar sonra haber almışlarsa da bazıları hiç haber alamamıştır. Bu sürgün edilen hocalar Orta Asya'ya, Sibirya'ya vb. yerlere götürülmüştür. Gittikleri yerlerde çalıştırılmışlardır. Çocuklar (babaları sürgün edilirken çocuk yaşta olan katılımcılar) babalarını görmeden büyümelerine sebep olan insanlara öfke duymaktadırlar. Katılımcıların tümü onlara bunları yaşatanlara büyük öfke

duymakta, bizzat sürgünü yaşayanların öfkeleri yüzlerinden anlaşılmaktadır. Araştırma sırasında yapılan gözlemler de bunları kanıtlamaktadır.

Devlet başkanı Stalin'in ölüm yıl dönümünde Özbekistan'daki okulların birinde saygı duruşu için bekletilen öğrencilerden biri olan katılımcı şunları ifade etmiştir: "*O beni babasız büyüttü ben onu niye onu soğukta bekleyeyim.*" (E,80)

Katılımcılar sürgünden önce demir yolunda çalışanları şöyle ifade etmişlerdir:

"*Üç ay evvelde Batum'dan Ahıska'ya demir yolu çekilmişti. Ahıska'nın yaşlılarını toplayıp demir yolu çektirdiler.*" (E,84)

"*Evde nenem, dedem, anam, çocuklar kalmış. Onları da demiryolunda çalıştırmışlar.*" (E,68)

Ahıska'nın askere gidebilecek güçte olan erkekleri İkinci Dünya Savaşı'nda askere alınmıştır. Toplumun geriye kalan kesimi yani yaşlılar, gelinler, çocuklar demir yolu yapımında çalıştırılmışlardır. Ahıska Türkleri her şeyden habersiz kendilerini yerlerinden, yurtlarından ayıracak demir yollarını kendi elleriyle yapmışlardır.

Katılımcılar 14 Kasım 1944 tarihinde Ahıska'dan sürgün edildiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Savaş vardı o zaman. Karakolun askerleri geldi, karakolun başındakiler (Beriya) Stalin'in adamıydı. Dediler ki Ahıska Türklerini yerinden kaldıralım. Niye, Almanlar bir yandan Türkiye'den gelip Bakü'ye girse bunların hepsi Türkiye'ye gidecek beş reyon. Orta Asya'ya sürelim pamuk işlesinler. Karakolun askeri kimseyi bir yere koymadılar. Başka köylere gitmeye izin vermediler. Emir bekliyorlar ki ne vakit bunları çıkartalım. Vakit yaklaştı bize dediler ki, eşyanızı alın harmana çıkartın. Çıkarttık harmana daha eve geri giremezsin. İki gece yattık kapıda. Soğuk… Arabalar geldi. Bizden elma alan general bizim yanımızda durdurdu arabayı. Yükledik eşyamızı, fakir insanlar, kocası askerde olanlar vardı onların eşyalarını da yükledik. Sonra biz çıktık marşinenin üstüne. Marşineden ineni, kaçmaya çalışanı vuruyorlardı. Biz Rusça bilmiyoruz, onlar da Türkçe. Tuvalet ihtiyacı olduğunda söyleyemiyorlardı. Birisi tuvalet için ormana doğru gidiyordu kaçıyor sanıp vurdular onu. Köyden Ahıska'ya gittik. Orda sıra sıra demir yolları vardı. Orada trene bindirdiler.*" (E,88)

"*Asıl amaçları halkı Karadeniz'e dökmekti. Sonradan Azerbaycan Başbakanı falan konuşup vazgeçiriyorlar. Bizim halkı Orta Asya'ya götürüp denize dökmekten kurtarıyorlar.*" (E,63)

"*Gece saat ikiydi. Kapı vuruldu bizim. Anam, ben, kız gardaşım, nenem, bibim, abim, babam yoktu askerdeydi. Bizim Ahıska toplumu sağlam bir toplumdu. Giyinik yatardılar. Dağ adamıydılar. Kapıyı açtık girdi içeri silahınan. Köyün tanınmış bir insanını almış asker, gelip içeri giriyor. Hazırlanın size beş dakika mühlet. Orta Asya'ya gidiyorsunuz üç aylığına. Niye dedik. Sovyetler birliği ile Türkiye arasında harbi muharebe olacak dedi. Hiçbir şey almamışız. Kızlar, gelinler hepsi altınlarını falan sandığa saklamışlar geri döneceğiz diye.*" (E,84)

"*Akşamınan geldiler köyde aklı kesen, bilen erkekleri toplayıp götürdüler. Sabaha kadar bırakmadılar. Sabahleyin her eve bir kızak, iki tane de saldat (Rus askeri) geldi. Çabuk olun çabuk olun dediler. Hiçbir şey aldırmadılar. Ne üst baş, ne tahıl hiçbir şey. Her şeyimiz öyleyken kaldı. Anam amcama abinin kitapları kaldı dedi, kitapları tutup kızağa koyacakken saldatlar amcama, bana vurdular götürüp fırına attılar. Tez olmada ne alabilirsin ki. Üst baş mı alasın, yiyecek mi alasın, döşek mi alasın… Bizi tez götürdüler kızağa. Bir çuval, iki çuval yiyecek, ne alırsan al. Topladılar bir yere. Akşam marşinler gelene kadar beklettiler. Marşinler geldi hayvan taşıyan vagonlara götürdüler. 5-6 aileyi bir vagona doldurdular. Oturmaya bile yer yok. Tuvalet de yok vagonun içinde. Hiç hayvanı bile öyle götürmezsin.*" (E,80)

"*14 Kasım 1944 tarihinde asker topladı cemaati harmanda. Bizim köyde çok fazla adam kalmamıştı. 74 tanesi askere gitmişti.*[*] *Geriye ne kalıyor ki zaten. Geriye kalanları da demiryollarında çalıştırdılar. Kimi gitti bir çuval tahıl getirdi. Kimi gitti mal kesti getirdi.*" (E,82)

14 Kasım 1944 yılında Ahıska Türklerini sürgün etmek için askerler köylere gelmiş ve Ahıska halkını kısa süre içinde harmanda toplamışlardır. Ahıska halkına üç aylığına Orta Asya'ya götürülecekleri söylenmiştir. Bu nedenle insanlar yanlarına çok fazla yiyecek, giyecek, para almamış, almalarına da izin verilmemiştir. Zorunlu göçe mecbur bırakılan Ahıska Türkleri önce arabalara bindirilip tren istasyonuna getirilmiş ve oradan hayvan vagonlarına bindirilip Orta Asya'ya sürgün edilmişlerdir. O günden sonra Ahıska Türkleri geri dönememişlerdir. Sürgün sürecinde farklılıkların göze çarpması katılımcıların Ahıska'nın farklı köylerinden olmalarından kaynaklanmaktadır.

Katılımcılar vagonlarda yaşanılan sıkıntıları şöyle anlatmışlardır:

"*Trende yanlarına aldıkları yiyecekleri pişirmeye bir şey yok. Ocak yok, bir bi şey yok. Sonradan on, on beş gün sonra ocak falan verdiler. O da yakacak*

---

[*] Bakınız: Fotoğraf-3

bir şey yok. Adamlar trenin çarklarında yağlı palazlar olurdu onu çıkarıp onu yakıyordular. Babamın bir göğsü yoktu ondan babamı askere almamıştılar. Babam bizim vagonumuza bakıyordu. Bir kovayla yemek veriyorlardı onu alıp getiriyordu. Onun da içinde hiçbir şeyi yok. Bir tane lobyası var bir tane pirinci var. Yemeğe bir şey yok. Yağlı su. Ordaki nenelere dedelere veriyorlardı. Sürgün olanda benim iki gardaşım vardı biri bir yaşında biri iki yaşında. Yolda bunlar telef oldular. On sekiz gün trende onları yanıma koydum yoksa asker gelip görse kaldırıp atıyor trenden. Her yer kar. Tren duranda onların arasına girip yatardım gece de kapının önüne koyardık ki kokmasınlar. Soğuk olsun diye. Bir gelin vardı teze gelin eşi askere gitmişti iki aydır. Bir dedeyle nene bir de gelin idi. Haşa sizden haşa bu sofradan gelini tuvalet ihtiyacı için camdan çıkarmıştılar ki ordan rahatlansın yukardan vurmuştular geline. Ondan sonra gelin ne yedi ne içti rahmetlik oldu. Kaynanası kaynatası da rahmetlik oldu. Ordan çıktık gittik Taşkent'e. Bir ay çekmedi Taşkent'e gittik. Taşkent'te treni sakladılar. Başladılar ölüleri toplamaya. Sabaha kadar bitiremediler. Üç vagon kaldı. Sabahısı bize geldiler gardaşlarımı da aldılar. Birini nenenin yanına koydular birini dedenin yanına. Ben ağladım, vermedim. Babama dediler ki sen getir onları da babam aldı ikisini de kucağına ben de peşinden gittim. (ağladı). Trenlerin yük yeri oluyor büyük. Oraya yığmışlar. Kapının ağzında beş metre eni bir yer kalmış. Adam boyu yığılı ölülerin içine koyduk. Orda bir pencere vardı pencerenin önüne koyduk çıktık geldik." (E,82)

"*Hava soğuk, pencerelerden içeri kar düşüyor. Tren dursa asker açıyor kapıyı iki üç dakika öleniz var mı diye. Ölen varsa demiryolunun kenarına koyup gidiyoruz. Sonra hemen tren gitti. Ural dağlarına gittik. Çok soğuktu. Ekmek verdiler donmuş, baltayı vursan kesmez. Babam, yanınıza alın kendi sıcağımızla ekmeğin donu açılsın da kahvaltı yapalım dedi. Böyle böyle geldik. Bir vagon düştü Kazakistan'a, bir vagon düştü Kırgızistan'a, bir vagon Özbekistan'a…*" (E,88)

"*Bir ay yol gittik. Kış, soğuk… Açlık, yemek yok. Günde bir kere yemek veriyorlardı. Neyin yemeği. Desinler ki bunları aç kırmıyoruz. Dedem, nenem, dayım hepsi açlıktan perişan oldu öldüler. Ölüleri götürüp atıyorlardı. Oraları hatırlayınca yüreğime bıçaklar batıyor. Rusya hükümeti böyle zulüm etti bize.*" (E,80)

"*Babam askerdeydi sürgün olan vakit. Ben beş yaşındaydım. Yedi aileyi bir vagona doldurdular. Lahana çorbası, ekmek veriyorlardı getirip cemaate dağıtıyorlardı. Bizler hep döşekte yatıyorduk bizi hiç kaldırmıyorlardı soğuktur diye. Bir kırık ekmek, çorba getirseler oturduğumuz yerde yiyip gene yatıyorduk. Ölenler oluyordu. Pencereden atarlardı ölen çocukları. Büyükleri karın üstüne bırakıyordular. Ural dağlarından getirdiler bizi. Kış, kıyamet, soğuk…*" (K,78)

14 Kasım 1944 tarihinde gençlerin çoğu askerde olduğu için sürgün edilenler yaşlılar, gelinler ve çocuklar olmuştur. Ahıska Türkleri soğuk kış günlerinde çok kötü şartlar altında Orta Asya'ya sürgün edilmiştir. Çok fazla sayıda insanın bulunduğu vagonlarda oturmaya bile yer bulamayan Ahıska halkı aç, susuz, donmuş ve tükenmiş vaziyette Orta Asya'ya varmış, bebekler, çocuklar ve yaşlılar bu zor yolculukta perişan olmuşlardır. Bir insanlık dramı olan bu durum birçok Ahıska Türkü'nün hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Vagonlarda açlıktan ölen insanlar olduğu gibi donarak ölenler de olmuştur. Ölenler tren durduğunda ya yolun kenarına bırakılmış ya da gömmeye fırsat bulmuşlarsa gömmüşlerdir. Katılımcılar kaybettikleri yakınlarının bir mezarlarının bile olmamasına üzülmektedirler. Araştırma esnasında katılımcıların dökmüş oldukları gözyaşları bunu göstermektedir.

Katılımcılar askerden gelenlerin ailelerini bulmalarını şöyle dile getirmişlerdir:

"*İki asker köye geliyorlar. Bakıyorlar ki köyde kimse yok. Ordan geze geze gelip buldular yakınlarını.*" (E,82)

"*Askerden dönenler de geliyorlar ki evde kimse yok. Başkaları yerleşmiş. Dedem de askerden gelenler de ailelerinin peşine düşmüşler.*" (E,32)

Ahıska Türkleri sürgün edilirken askerde olan erkekler evlerine döndüklerinde anne-babalarını, eşlerini, çocuklarını evlerinde bulamamıştır. Onlar da ailelerini bulmak için yola çıkmıştır. Uzun yıllar sonra ailelerine kavuşanlar olduğu gibi ailesine kavuşamayanlar da olmuştur. Bu durumun sürgün sırasında ailelerinin hayatını kaybetmesinden ve kamindat* nedeniyle ailelerin başka yerlere gidememesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Kamindat Toplumun temel taşı olan aileler dağıtılmış, sevginin yerini büyük hüsranlar almıştır.

2.1.2. Orta Asya'da Yaşananlar

Ahıska'dan Orta Asya'ya bir-bir buçuk ay süren yolculuklarla, aç, susuz, donmuş vaziyette varmış olan Ahıska Türkleri, gittikleri yerlerde de çok iyi yaşam şartlarıyla karşılaşmamışlardır. Zaman içinde çalışarak geçimlerini sağlayan Ahıska Türkleri, bulundukları yerlerde iyi konumlara gelmeye başlamışlardır.

* Yüksek Sovyet gizli polis teşkilatının kontrolünde devam eden sıkı rejim

Katılımcılar sürgün edildikleri yerlerde neler yaşadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Yerimizden sürgün olanda babamın anası, iki tane bacısı, bir gardaşı onlar ayrı bir trene düştüler. Onlar yok oldular. Babam gitti üç ay onları gezmeye. Eşyalarını yüklemişler bir marşinaya ama marşina dolunca başkasına binin sonuçta aynı yere gidiyoruz demişler. Bizim köyün adamını beş marşina çıkardı. Marşinalar başka trenlere gitti. Babam gitti kamindattan arayış için dilekçe aldı ki ben anamı aramaya gidecem diye. Babam kalktı gitti. Babam iki ay gitti. Onda da trenlerde yer yoktu. Ayak basan yerlerde oturup gidecen. O zaman daha cemaat gezdiren trenler yok. Babam gitti ki anası rahmetlik olmuş. Bir bacısı Ural Dağları'nda hastalanmış, hastaneye götürmüşler orda kalmış. Bir bibimle amcam kalmış. Onları getirdi.*" (E,82)

"*Yaşlılarımız dinlendi sabah ezanı vakti ezan okudular. Bunu duyan Özbekler, 'Bunlara lakap takmışlar adam yiyen ezan okur mu?' demişler. Sonra komşuluk ettiler bize. Gelip neyiniz yoktur ne lazımdır sordular. Dedik sac ayağımız yok, su yolunu bilmiyoruz, odun yolunu bilmiyoruz. Bize sac ayağı getirdi. Odun da pamuğun çalılarıydı. Bize orak verdi ki oradan kesin getirin diye. Benle abim çıktık gidiyoruz önde de kazak balaları gidiyor. Gördüler bizim peşlerinden gittiğimizi, bir koptular ne gidiyorlar ki tutsalar kesecekler bizi. Onlar kaçtı biz kaçtık. Biz yetiştik onlara. Yere yıkıldı ağlıyor, biz Türkçe diyoruz onlar diyor Kazakça. Birbirimizi anlamıyoruz. Sonra pamuğun çalısı çıktı bir yerden bizde gösterdik ki bundan nerede var onlar anladı ki bunlar da oduna gidiyor. Elini uzattı gösterdi. Uçları gözüküyor karda. Gardaşım kesti orağınan. İki bağ ona bir bağ bana yaptık çıktık geldik eve. Bizimkiler bekliyor ki bir şey getirsinler de ateş yakalım da bir şeyler pişirelim.*" (E,88)

"*Taşkent'ten Semerkant'a getirdiler bizi. Boşalttılar bizi. Yük yerleri var, boş üstü açık. Bizim köyün adamlarını hep orya indirmişler. On beş aile vardı. Cemaat çoktu ama bizim köyün adamları toparlandık bir yere. Sonra bir köye götürdüler bizi. Babamla Musa emi dul kadınlar, gelinler vardı onlara sahiplik ettiler. Bölüştürdüler bizi Özbek'lerin evlerine. Özbeklerin evi de yüksektir. Çünkü neye ortaya ocak koyuyorlar. Ateşi onda yakıyorlar. Pencerelerinde cam yoktu o vakit. Serçe giremeyecek kadar tahtadan bölmüşlerdi. Pencerelerin kapıları vardı akşamları kapıları kapatırlardı. Gündüz açarlardı. Ortada ateş yakıyorlardı. Deve dikeni yakıyorlardı odun yoktu. Dumanı tavandan açıklık vardı ordan çıkıyordu. Sonra babam eski demirlerden buldu bir söbe yaptı. Duvarı da deldi boruyu çıkardı. Özbekler gördü bunu. Geldi siz benim duvarımı niye deştin, bozmuşsun buraları. Babamla kavga ettiler. Babam üçünü de katladı. Babasını da iki oğlunu da. Gittiler şikayet etmeye. Sabahınan köyün başkanı (sedir) geldi. 'Ne haber, ne olmuş?' dedi. Sobanın bir tarafında ben bir tarafında da 1940'ta doğumlu bacım oturuyorum. Anam da çaynikle suyu koymuş üstüne, sobanın*

üstünde su kaynıyor. Babam arabanın topunu yapıyordu. Ondan bize beş kilo un veriyorlardı. Hem de değirmende verilen unla hamur yoğurup sobanın üstünde ekmekler pişiriyor. Geldi baktı sobanın yanına yorasına. Evin sahibinin kulağının dibine bir tane… "Desene ki bir tane böylesini de bana yap. Bunda hem ısınıyor hem çayı kaynıyor, hem ekmeği pişiyor." Sonra onlar çıktı gitti." (E, 82)

"*Köylerde yaşadık. Evimiz vardı. Onlardan bir sıkıntı yaşamadık. Kolhozda* işledik. Ben işlememişim. Ben küçük idim. Akşama kadar işlerlerdi. Akşama da Özbek'lerin ektiği pörçüklü, şalgam getirip onu kaynatıp içerlerdi. Yoksulluk. Çok yoksulluk gördük ki Allah hiçbir kula yine göstermesin. Anam ekmek verirdi evde ye derdi dışarıda çocuklar görürler de bakarlar günahtır diye. Burada ekmekleri bütün bütün asıyorlar çöpün kenarına. Görünce ağlıyorum. Bir kırık ekmeğe de hasretler var. Pamukta işledik biz.*" (K,79)

Ahıskalı aileler vagonların her biri farklı yerlerde bırakıldıkları için gittikleri yerlerde ayrı yerlere düşmüşlerdir. Kamindat olduğu için de birbirlerini bulmaları uzun yıllar almıştır. Ana ve babalar çocuklarına, çocuklar ana ve babalarına hasret kalmış, yıllar sonra bile kavuşamayanlar olmuştur. Ailesine kavuşamayanlar yıllar sonra ana ve babasının, kardeşlerinin öldüğünü öğrenmişlerdir. Ahıska Türkleri Orta Asya'da çok yoksulluk yaşamıştır. Yerleştirildikleri evler iyi olmadığı için soğuktan korunmak da zor olmuştur. Özbeklerin durumu da onlardan farklı olmadığı için onlara yeme, içme barınma konusunda çok fazla yardımcı olamamışlardır. İlk gittiklerinde Özbekler Ahıska Türklerine çok önyargılı yaklaşmış olsalar da, Müslüman olduklarını öğrendikten sonra onlara yardım etmeye başlamışlardır. Zaman içinde Ahıska Türkleri kendi emekleriyle çalışıp kazanarak durumlarını düzeltmiş ve gittikleri yerleri de kalkındırmışlardır. Ahıska Türkleri çalışkanlıklarıyla ön plana çıkmış bir topluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılar kamindat döneminden şu şekilde bahsetmişlerdir:

"*On yıl kamindat diyorlar, bir köyden diğer köye gidemezsin. Gider orda başına bir iş gelir diye izin vermemişler.*" (E,62)

"*1953 yılında Stalin öldü. O öldükten sonra 1956'da kamindat kalktı. Stalin'in yerine gelen Malenkov kaldırdı. Kamindatta bir yere gitmeye izin yoktu. İzin alıp gideceksin bir yere gideceksen de.*" (E,80)

---

* **Kolhoz:** Sovyetler Birliği'nde üretimin, tüketimin kolektif olduğu bir kooperatif sistemidir.

"*1956 yılına kadar köyden bir yere çıkmak mümkün değildi. İmza atacaydın. 1956 yılına kadar Stalin ölene kadar her ayda imza atardık. Buradayız, bir yere girmemişiz diye.*" (E,82)

Ahıska Türkleri gittikleri yerlerde polis kontrolünde sıkı bir denetim altında tutulmuşlardır. Bir köyden başka bir köye gidememişler ve her ay orada olduklarına dair imza atmışlardır. Kamindat nedeniyle birbirlerinden ayrı kalan ailelerin birbirlerine kavuşmaları yıllar almıştır. Ahıska Türklerinin sürgün edilmesi sadece yerlerinden, yurtlarından olmalarına neden olmamış, Türk kültüründe önemli bir yeri olan ailelerin de dağılmasına neden olmuştur.

Katılımcılar kamindatın kaldırılmasını, Azerbaycan'a göçü ve orada nasıl yaşadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*1944 yılında 1959 yılına kadar Semerkant'ta yaşadık. 1959'da Stalin ki öldü bize yol açıldı. Artık imza atmak yok. Sonra biz Özbekistan'dan Azerbaycan'a geldik. Azerbaycan'da bizim bir emimiz vardı. Gürcistan'dan Azerbaycan'ın Gence şehrine okumaya gitmişti. Orda okumuş mal doktoru olmuştu. O geldi buldu bizi. Onun adına biz de Azerbaycan'a gittik. Sonra Azerbaycan'da bizim yanımıza hep namaz kılmayan, Müslüman olmayan adamlar geldi. Babam dedi ki; "Oğul, ben Müslüman adamım burada nasıl durayım." (ağladı). Sonra biz de Saatli şehrine gittik. Orda bizim cemaat çok vardı. Orda Ahıska köyleri vardı. Yedi sekiz tane Ahıska köyleri var. O köylerden birine gidip onlarla beraber yaşadık.*" (E,82)

"*1964 yılında biz Özbekistan'dan çıktık. Azerbaycan'a gittik. Orda babam kolhoz diyorlar, kolhozun reisi oldu. Devlet yer verdi parasız 300.000 dönüm. 16-17 sene orada yaşadık. Üniversiteyi Bakü'de okudum. Orada kolhoz olarak üç yüz aileye yakın bir köy kurduk. Hep Ahıskalı oldu bölge.*" (E,62)

"*1958'de ordan çıktık Azerbaycan'a gittik. Bizim gayemiz Azerbaycan'a geçsek ordan Kafkas'a tez geçeriz kendi yerimize. O vakit gittik Azerbaycan'a. Azerbaycan bizi iyi karşıladı. Orda biz kendimize bir köy yarattık. O köy büyüdükçe büyüdü. Ahındol köyüydü. Polatlılar derlerdi bize. Köyün çoğu bizim tayfamızdı. Polatlı köyü bile derlerdi.*" (E,64)

"*Kamindat kalkınca biz de Azerbaycan'a göç ettik. Kamindatta bir köyden başka bir köye gidemiyordun. Azerbaycan da çok yardımcı oldu. Akrabalarımız da vardı orada. Azerbaycan vatandaşlığa kabul etti bizi. Oraya gidenlere verdi vatandaşlık. Toprak verdi.*" (E,84)

Ahıska Türkleri 1956 yılında kamindatın kaldırılmasından sonra başka yerlere gitmeye başlamışlardır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi 1958 yılında

Azerbaycan'dan Özbekistan'a gönderilen bir heyet ile Ahıska Türklerinin Azerbaycan'a kabul edilmesi üzerine Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Azerbaycan'a yerleşmiştir. Katılımcıların 9'u kamindat kaldırıldıktan sonra Azerbaycan'a, 2'si Rusya'ya, 1'i de Kazakistan'a gitmiştir. Azerbaycan'a giden katılımcıların 3'ü vatanlarına yakın olmak için Azerbaycan'a gitmişlerdir. Azerbaycan'a, Rusya'ya gittikten sonra zaman içinde başka ülkelere de gidenler olmuştur. Kamindatın kaldırılmasından hemen sonra Özbekistan'ı terk etmeleri, mecburiyetten orada kaldıklarını göstermektedir. Azerbaycan'da Ahıska Türkleri köylere yerleştirilmiş, ekip biçmeleri için tarlalar verilmiştir. Yine de Ahıska Türkleri bir ümit vatanlarına geri dönmeyi beklemişlerdir.

2.1.3. Fergana Olayı

1989 yılına kadar Ahıska Türkleri Özbekistan'da iyi yaşamışken 1989 yılında Fergana olayının patlak vermesi sonucu Ahıska Türkleri işkencelere, kötü muamelelere maruz kalmışlardır. Birçok kişinin hayatını kaybettiği Fergana olayında Ahıska Türkleri Azerbaycan başta olmak üzere farklı ülkelere göç etmek zorunda kalmışlardır.

Katılımcılar Fergana olayının nasıl başladığını ve o dönem neler yaptıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*1989 yılına kadar Özbekistan'da yaşadık. 1989 yılında Fergana olayından sonra Rusya'ya göç ettik. Fergana'dan biz etkilenmedik. İlkin biz Fergana'da yaşıyorduk, maddi zorluk olduğundan 1980'de Taşkent'e taşındık. Fergana vilayetiyle Taşkent arasında 500 km var. Bu nedenle hemen gelip yayılmadı. Fergana'nın kendisinde ve Andican vilayetinde yaşayanlar için zor oldu. Benim öğretmenimin oğlunun ellerini kapıya çiviyle çakmışlardır. Kimse gelip kurtarana kadar. Benzin döküp yakmışlardır ölüleri. Çocuklara dirgenleri sokmuşlar. Bunları yapanların hepsi Özbek değildi. Özbek milletinden, Yahudi milletinden, Rus milletinden, Ermeni milletinden… Her milletten insanı hapisten çıkarmışlar demişlerdir ki size bir görev vereceğiz. Bu görevi yapmak için bir kamp kurmuşlardır. Bir ay onlara orda bakmışlardır. Ahıskalılar'ın evlerine işaret koyun gece gidip onlara hücum edeceğiz, onları evlerinden çıkaracağız demişler. Bunların bir kaçını pazara gönderiyorlar. Orada çilek satan bir kadına ne kadara satıyon diyorlar. O da bu kadara satıyom diyor. Onlar da çok pahalı satıyon diyorlar. Bu pahalı değil diyor. İstemezseniz gidin başkasından alın. Burası pazar. Yok öyle olmaz deyip çilek kovasını yere atıyor. Kadınla tartışırken bizim Ahıskalı gençlerimiz bunu görüp haksızlığa dayanamayıp onlara tepki*

veriyorlar. Ordan çekiş kopuyor. Ondan sonra evlere ateş veriyorlar. Bizim milleti sürüyorlar ordan." (E,65)

"*1989'larda Fergana olayı oldu ya ben o zaman devletin içinde memur olarak, bir büyük fabrikanın ekonomisti olarak çalışıyordum (...) Fergana olayı olunca Moskova büyük elçiliğine gittim. O zaman büyük elçi Volkan Vural'dı. El yazısıyla dilekçe verdik oraya. Dedik ki Türkiye Devleti bize sahip çıksın. Türkiye Devleti Ahıskalıları kendi ana vatanı olan Türkiye Cumhuriyeti'ne kabul etsin. Anayasaya uyarak yaşayacağımıza da ant içerek dilekçe yazdık.*" (E,62)

Özbekistan'ın Fergana kentinde 1989 yılında Türklere karşı ayaklanmalar başlamıştır. Türklere karşı meydana gelen çatışmaların nedenleri hakkında çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerden biri de yukarıda Yunus Zeyrek'in de belirttiği gibi. pazar kavgasından ortaya çıktığı yönündedir. Fergana olayı Özbekistan'ın her yerinde aynı şiddette olmamıştır. Fergana ve Andican kentlerinde Ahıska Türkleri çok zarar görmüştür. Bu kavgalar sonucunda Ahıska Türkleri Türkiye Cumhuriyeti'ne kabul edilmeleri için büyük elçiliğe başvurmuşlardır.

Katılımcılar Fergana olayında neler yaşandığını ve nerelere gittiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*1989'da dayımgil ordaydı. Biz de Rusya'da akraba olmayınca Özbekistan'a geri dönmek istedik. Dayım dedi ki "Burada bize saldırıyorlar." Herkesin yer evi vardı. Napıyodular Özbekler etrafı sarıyordular benzin döküyor yakıyorlardı Türkleri. Okuldaki Ahıskalı çocuklara dirgene batırıp ateşe veriyorlardı. Kimse yine bize sahip çıkmadı. Rusya'ya Türkleri tekrar sürgün ettiler. Bize kimse sahip çıkmadı.*" (K,47)

"*Özbekler neler etti bize. Dirgenler sokup öldürdüler milleti. Yaşlıları öldürdüler. Benim eltimin dedesini yere yatırıp kestiler. Kafası bir taraf, gövdesi bir taraf. Evleri yaktılar. Asker baktı. Asker almasaydı bir tanemiz kalmazdı. Moskova'dan Rus yaptırdı bu işi. Sonra sürdüler Rusya'ya. Biz evden bir elbiseyle çıktık. Her şeyimiz orda kaldı. Dış kapıyı kapattım çıktım daha da görmedim.*" (K,61)

"*Fergana olayında biz orda değildik. 1989'da olmuş. Fergana'da süngüye takanı da olmuş, ana karnından ayırıp çıkardanı da olmuş, baş keseni de olmuş. O zaman Azerbaycan ana yavrusunu kucaklar ya öyle döküldüler o deniz kenarına. Çok hürmetinen. Öyle ev vardı ki kırk kişi bir evde duruyordu. Bütün halklar herkesi yanına aldı. Hiç kimse dışarıda kalmadı. Eziyet olmadı. Devlette sağ olsun çok binalar yaptılar. Mahallenin adını Güneşli koydular. Yani ki bir karanlıktan bir güneşe çıkması gibi.*" (K,65)

"*Rusya Türk'ü Özbek'e kırdırdı. Benim düngürümü orada öldürdüler. Evin içine girip ortanca kızımın kaynatasını öldürüp evine ateş verip gittiler. Ele neçesi oldu. Biz Kazakistan'da yaşıyorduk ki Özbekistan'dan kaçan Kazakistan'a geçiyordu. Kazakistan'da ben belediyede çalışıyordum. Geldiler Kazakistan'a arkalarında baltanın izi de vardı, bıçak izi de var, bir öğretmenin sırtına dirgen sançmışlardı. Bizim kapıya gelmişti. Bizde kalmıştı o muallim. Kadınları, kızları, gelinleri çok kötü hallere koyuyorlar. Bizim halkı öyle görünce canımız çok yandı.*" (E,63)

"*Fergana tarafında olaylar oldu. Bizim ilçede olmadı. Bizim ilçeye Rusya'dan asker geldi doldurdu ki oradan gelip de buradakileri de kırmasınlar. Bir ay diyeli evde yatmazdık. Lazut tarlalarında yatardık kendi kendimizi korumak için. Baktık ki olmadı bizde çıktık gittik.*" (E,88)

Ahıska Türkleri Fergana olayında birçok zarar görmüştür. Evleri yakılmış, yıkılmış, arabalarına zarar verilmiş hatta canlarından olmuşlardır. Kadınlar çok kötü muamelelere maruz kalmıştır. Geceleri zarar görmemek için pamuk tarlalarında saklanan katılımcılar da olmuştur. Bu tür olayların Rusya tarafından yaptırıldığına inanılmıştır. Bu olaydan sonra Ahıska Türkleri ikinci bir sürgün yaşamış ve her şeylerini olduğu gibi bırakıp başka ülkelere gitmişlerdir. Azerbaycan başta olmak üzere Kazakistan'a, Ukrayna'ya, ABD'ye vb. gitmişlerdir. Fergana olayından sonra katılımcıların 7'si Azerbaycan'a, 5'i Rusya'ya, 1'i de Ukrayna'ya gitmiştir. Katılımcıların bazıları Fergana olaylarından hemen sonra giderken, bazıları bir yıl sonra ve daha sonrasında gitmişlerdir. Fergana ve Andican bölgelerine yakın olan katılımcılar olaylardan hemen sonra Özbekistan'ı terk etmişlerdir. Zaman içinde meydana gelen olumsuz durumlar insanların zorunlu göç etmelerine neden olmaktadır.

2.2. Türkiye'ye Yerleşme

Ahıska Türkleri, birçok kişinin kötü muamelelere maruz kaldığı, hayatını kaybettiği 1989 Fergana olayından sonra Türkiye'ye yerleşmek için müracaatlarda bulunmuştur 1992 yılında Türkiye'ye kabul edilen Ahıska Türkleri, iskânlı ve serbest göç şeklinde Türkiye'ye yerleşmeye başlamışlardır.

Katılımcılar Türkiye'ye kabul edilme talepleri hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Bizim bir emimizin oğlu var burada. 1935 yılında falan gelmişler onlar Türkiye'ye. Babam onlara bir mektup yazmış Gence şehrinden. Ben pamuk topluyordum. Bir Hüseyin Muallim vardı, geldi yanıma. Sana bir şey söyleyecem dedi. Senin baban Türkiye'ye mektup yazmış. Ondan dolayı sizin evi gizli polisler izliyorlar. O zaman Türkiye ile bu kadar mümkün yok idi. 1990'lı yıllarda Sovyet hükümeti ki dağıldı Türkiye'ye yol açıldı.*" (E,82)

"*Bizim okumuşlarımız da çoktu orda. Onlar başvuruyordu ki bizi sahiplenin de gelelim yurdumuza. Vatanımıza gelelim. İnsan gibi yaşayalım.*" (K,54)

Ahıska Türkleri Fergana olayından sonra Türkiye'ye yerleşmek için taleplerde bulunmaya başlamışlardır. Okumuş, bilgili insanlar gerekli yerlere müracaat ederek Türkiye'ye kabul edilmeleri için dilekçeler vermişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti'nden kabul edildi kararı çıkana kadar dilekçe vermeye devam etmişlerdir.

Katılımcılar Ahıskalıların Türkiye'ye dönme sürecini nasıl takip ettiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Televizyondan izliyorduk. Akrabalarımız vardı onlardan haber alıyorduk." (E,80)

"*1992'de kanun çıktı. Ama o zaman kimse gelmiyordu. Sonra Iğdır'a getirdiler durumu iyi olmayanları. Televizyondan takip ediyorduk. TRT vardı orada.*" (E,64)

"*1992'de dediler ki Turgut Özal Ahıska Türklerinin tümünü Türkiye'ye kabul edecek. Iğdır vilayetine yerleştirecek. Biz bunu işittik bayram oldu hepimize. Radyolardan, televizyonlardan işitiyorduk. Rusça Türki Mesketi derlerdi. Sonradan duyduk ki tümünü yerleştirme imkânı olmamış ilk 150 aile getirilmiş, toplam ne kadar gelmiş bilmiyorum sonradan kapatmışlar o programı. Durumu iyi olanlar Türkiye'ye gelip dolaşırlardı. Bizde onlardan haber alıyorduk. Sonra duyduk insanlarımız gidip orada geçim edebiliyorlar, biz de gidip geçim edebiliriz.*" (E,65)

"*1978 yılında turist olarak geldim. Biz Özbekistan'dayken Türkiye Devleti'ne yazdılar bizi kabul edin diye. 1992 yılında kanun çıkıyor. O kanuna esasen Iğdır'a getirdi 150 aile. Ondan sonra yollar açıldı. Cemaat kendi kendine gelmeye başladı. Devlet daha getirmedi. Bu ağır vaziyet Ukrayna'da oldu. Devlet kanun çıkardı onları getirip Erzincan'a yerleştirdi.*" (E,75)

Ahıska Türkleri bulundukları yerlerde Türkiye'ye kabul edilme sürecini televizyondan, radyodan ve Türkiye'ye gezme amaçlı gelen tanıdıklarından

öğrenmişlerdir. Katılımcıların 11'i Türkiye'ye kabul edilme ile ilgili bilgileri televizyondan ve radyodan, 5'i Türkiye'deki akrabalarından ve Türkiye'yi ziyarete gelen tanıdıklarından, 1'i de belediye tarafından yapılan anonslarla duyduğunu ifade etmiştir. Televizyondan takip eden katılımcılardan biri Ahıska Türklerinden Türki Mesketi şeklinde bahsettiklerini ifade etmiştir. Katılımcıların 5'i Türkiye'ye kabul edilme sürecinden haberdar olduklarını belirtmiş ancak bunları nereden takip ettiklerini belirtmemişlerdir. Bu katılımcılardan 1'i Bakü'de Başbakan Süleyman Demirel ile bu konu hakkında görüştüğünü ifade etmiştir. Katılımcıların 3'ü bu konuda bir şey söylememişlerdir. Bu durum üzerinde yaşlarının ilerlemiş olması ve sürgün döneminde yaşananları uzun uzun anlatmalarının etkili olduğu düşünülmektedir. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edilme sürecini genel olarak televizyondan ve radyodan takip ettikleri söylenebilir.

Katılımcılar Ahıskalıların Türkiye'ye kabul edilmesi ile ilgili şunları ifade etmişlerdir:

"*Süleyman Demirel 1991 senesinde Bakü'ye geldi. Ben kendim de görüştüm. Fotoğrafları da var. Sonra Alparslan Türkeş geldi. Özal geldi, Hikmet Çetin. Halının üzerine Süleyman Demirel'e teşekkür yazılmıştı.** *Koyun kestik Süleyman Demirel'e.** *Demirel söz verdi bize orda Türkiye'ye gidince bu konuyu Bakanlar Kurulu'nda ele alacam diye. Allah razı olsun. 1992 yılında Süleyman Demirel zamanında Ahıskalılar'ın kabul edilmesine dair kanun çıkarıldı ve 150 aile getirilip Iğdır'a yerleştirildi. Bu kanunla ilgili belgelerin fotokopisini saklıyorum.*" (E,62)

"*1992 yılında bir yasa çıkarılmış ve Kars, Iğdır bölgesine baya bir Ahıskalı getirilmiş. Hâlâ o yasa yürürlükte ama kullanılmıyor şimdi. Yasada vatandaşlık verileceği yazıyor ama şu an çoğu Ahıskalı'nın vatandaşlığı yok.*" (E,32)

"*Televizyondan, radyodan dinliyorduk.(...).* " (E,61)

"*1978 yılında turist olarak geldim. Biz Özbekistan'dayken Türkiye Devleti'ne yazdılar bizi kabul edin diye. 1992 yılında kanun çıkıyor. O kanuna esasen Iğdır'a getirdi 150 aile. Ondan sonra yollar açıldı. Cemaat kendi kendine*

---

* Bakınız; Fotoğraf-7

* Bakınız; Fotoğraf-8

gelmeye başladı. Devlet daha getirmedi. Bu ağır vaziyet Ukrayna'da oldu. Devlet kanun çıkardı onları getirip Erzincan'a yerleştirdi." (E,75)

Zamanının Başbakanı olan Süleyman Demirel, Azerbaycan ziyaretinde kendisiyle görüşmek isteyen Ahıska Türkleri ile görüşmüş ve onlara bu konuyu bakanlar kurulunda görüşeceğine dair söz vermiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi Ahıska Türklerinin Türkiye'ye kabul edilmesine ilk olarak 1992 yılında Başbakan Süleyman Demirel başkanlığındaki Bakanlar Kurulu toplantısında karar verilmiştir. İlk olarak 1992 yılında 150 Ahıska Türkü ailesi Iğdır'a yerleştirilmiş, 1993 yılında da 350 aile getirilerek toplam 500 aile yerleştirilmiştir. Bunun yanında devlet desteği olmadan kendi imkânlarıyla Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri de bulunmaktadır. Bu tarihten sonra Ahıska Türkleri serbest göç şeklinde Türkiye'ye gelmeye başlamıştır. Katılımcıların tümü Türkiye'ye kendi imkânlarıyla gelmiştir.

Katılımcılar Ukrayna'daki Ahıskalıların Türkiye'ye gelmesi hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Ukrayna'da savaş oldu hâlâ da oluyor. Ordan ne kadar milleti Erzincan'a getirdi gene de getiriyor. Vatanımıza bir zeval olmasın. Annem elini açar dua ederdi ki "Allah'ım Türkiye'ye zeval vermesin, yenginlesin, bizleri de onlara kavuştur." diye. Kavuşamadan gitti.*" (K,79)

Daha önce de belirttiğimiz gibi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan 2015 yılında Ukrayna'yı ziyaretinde Ahıska Türkleri ile görüşmüş ve Ahıskalılar Türkiye'ye kabul edilme talebinde bulunmuşlardır. 2016 yılında bu talepleri kabul edilmiş ve ilk olarak çok sıkıntı içinde olan 300 aile Türkiye'ye yerleştirilmiştir. Katılımcılar Ukrayna'dan gelen Ahıska Türkleri hakkında bilgi sahibidirler. Bu durum Ahıska Türklerinin sadece bulundukları yerlerdeki Ahıska Türkleriyle değil diğer yerlerdeki Ahıska Türkleri ile de ilgili olduklarını göstermektedir. Katılımcılardan sadece 1'i savaş nedeniyle Ukrayna'dan Türkiye'ye gelmiştir.

Katılımcılar Türkiye'yi tercih etme sebeplerini şöyle ifade etmişlerdir:

"*Müslüman devlet değil Rusya. İçip sarhoş olduklarında ne dediklerini bilmiyorlar. Uyanınca da hiç hatırlamıyor ne demiş. Rusça konuş diyorlardı. Ben Türküm niye Rusça konuşayım. Bir de çok açık saçık giyiniyorlardı. Biz de kalkalım gidelim dedik. Geldik buraya. Ev satılsa bugünden kalkar gelir hepsi. Ben de iki yıl bekledim ancak sattım.*" (E,61)

“*Biz 16 bayrak altında kaldık. Hangisini benimsedik. Bizim bayrağımız Türk bayrağı. Biz de geldik onun yanına. Ben altmış yılımı çürüttüm en azından çocuklarım gelsin bu bayrağın altında yaşasın.*” (E,64)

“*Azerbaycan Rusya'dan ayrıldı, bize buraya gelmek daha da kolaylaştı. Biz vatana gideceğiz dedik. Sonunda yollar ki açıldı geldik. Hele çoğu ordadır gelmek istiyorlar ama imkânları yok gelmeye. Satılacak evleri var satamıyorlar, para yok ki alsınlar. Yaşam orda kötüleşti. Kötülemek olmasın orda iş yok. Herkes tarlada çalışacakmış. Tarlada çalışıyorsun devlet almıyor. Devlet elini tutmazsa düzgün yaşamak olmuyor. Dedik en iyisi kendi milletimizin yanı. Çıktık geldik buraya.*” (E,64)

“*Bizim Ahıskalılar çalışkan millet olduğu için kötü yaşamıyorlar. Buraya durumumuz kötü olduğu için gelmedik. Bizim millet Müslüman olduğu için Ruslar karışıyorlar. Üniversite bitiren gençler evleniyorlardı Ruslarla. Ben istemedim benim çocuklarım Ruslarla evlensin. Dedim ki gitmeliyiz. Ben çocuklarımı evlendirdim Müslüman kişilerle ama torunlarım Ruslarla evlenebilirler diye gitmeliyiz dedim. Hem ata dede yurdu, hem millet bir gidelim oraya yerleşelim dedim.*” (E,65)

“*Birinci bizim ana vatanımızdır. Ahıska Türkiye'nin bir ilidir. Benim nenem, dedem Posofludur. Biz hepimiz bir milletiz. Toprağımız. O vakite kadar kimse bizi koyurmadı. Şimdi Allah fırsat verdi yolumuzu açtı geldik. Şimdi dört yıldır burada yaşıyoruz. Öz bayrağın altındayız. Dinimiz bir dilimiz bir. Her şeyimiz bir.*” (E,75)

Bütün katılımcılar Türkiye'ye dönmeyi öncelikle anavatanları oldukları için tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında bulundukları yerlerde giderek artan sıkıntılar, yabancılarla anlaşamama, Türklüğü yaşayamama, savaş, akrabalarının Türkiye'de yaşamaları ve bulundukları yerlerde iş imkânlarının olmaması nedeniyle Türkiye'ye gelmek istemişlerdir. Ahıska Türklerinin Müslüman olması ve bulundukları yerlerde caminin bulunmamasından dolayı ezan sesi duyamamalarının ve ibadet özgürlüklerinin olmamasının da gelmelerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Din ve dil birliği bir millet için çok önemlidir. Kendi kültürünün dışında yaşamak her millet için oldukça zor bir durumdur.

Katılımcılar Türkiye'ye ne zaman geldiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“*1995 yılında Türkiye'ye geldik. 22 yıldır Türkiye'deyiz. Geldiğimizde ben on yaşındaydım. (…)*” (E,32)

“*2013 yılında Türkiye'ye geldik. (…)*” (E,75)

"*Çocuklarım çok önce geldiler Türkiye'ye. Bizim bir ay oldu geldiğimiz. (...)*" *(K,65)*

Katılımcılar 1995-2017 yılları arasında Türkiye'ye gelmişlerdir. 1995, 2003, 2004 ve 2016 yıllarında 1'er katılımcı Türkiye'ye gelmiştir. 2011 yılında 2, 2012 yılında 2, 2013 yılında 5, 2014 yılında 3, 2015 yılında 4, 2017 yılında 2 katılımcı Türkiye gelmiştir. 2013 ve 2015 yıllarında Türkiye'ye gelen Ahıska Türkü sayısının diğer yıllara göre fazla olduğu düşünülmektedir.

Katılımcılar Türkiye'ye gelmekten mutlu olup olmadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Çok mutluyuz. Kapı, pencere açmazdan ezan sesi geliyor. Hep şükür ediyoruz ki bizde vatanımıza geldik.*" (E,63)

"*Mutluyuz çok şükür. Burada olmaktan gurur duyuyorum.*" (K,28)

"*Biz orada vatansızdık. Burası bizim vatanımız. 15 devlet içinde yaşadım ben ama hiçbirinde dilimi, dinimi, kitabımı yitirmedim. Bu zamana kadar çocuklarımı da öyle yetiştirdim getirdim. Bu vatana gelme arzusunda o kadar çok adam vardı ki… bir avuç toprağı olsa da o toprağı yastığımın üzerine koysam da onun üstünde ölsem diye. Ona da ulaşamayanlar oldu.*" (E,67)

"*Tabii mutlu hissediyorum. İyi ki buraya gelmişiz. Geleceğimiz son nokta burası zaten. Türkiye'yi çok seviyoruz. Vatansever bir milletiz zaten. Birçok gencimiz kimliği olmamasına rağmen askere gitmek için başvuruda bulunuyor. Askerlik çok kutsal gözükür biz Ahıskalılar arasında. Çoğu genç kimliği de bu yüzden bekliyor. Kimliğimi alayım da askere gideyim diye. Burası bizim vatanımız. İyi ki de gelmişiz.*" (E,32)

Ahıska Türkleri Türkiye'de bulunmaktan çok mutludurlar. Kendi vatanlarında olmaktan gurur duymakta ve bunun için Allah'a şükretmektedirler. Vatansever bir halk olan Ahıska halkı vatandaşlıkları olmadığı halde askerlik yapmak için başvuruda bulunmaktadırlar. Bu da onların Türkiye'de ve bulundukları yerde yaşamaktan mutlu olduklarını göstermektedir.

2.3. İnegöl'e Yerleşme

Yıllar önce Ahıska'dan sürülmüş olan Ahıska Türkleri Türkiye'ye göç ettikten sonra başta Bursa olmak üzere farklı illere ve ilçelere yerleşmiştir. Bugün büyük çoğunluğunun Bursa'nın İnegöl İlçesine yerleştiği görülen Ahıska

Türklerinin İnegöl'e yerleşmelerinde akrabalarının İnegöl'de yaşıyor olmasının etkili olduğu görülmektedir.

Katılımcılar İnegöl'ü tercih etme sebeplerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Bizim Ahıskalılar nasıl yerlere giderler? Akrabalarının olduğu yerlere giderler. Bizim de akrabalar vardı. Önce annemle kardeşlerim geldi. Burası iyi dediler kimse kimseye bizim toprağımız demiyor. Biz iki aile kardeşimin ailesi ve annemgille gidelim dedik. Akrabalarımız var diye. Direk İnegöl'de kaldık. Başka bir yere gitmedik.*" (K,47)

"*İlk Konya'ya geldik. 2007 yılında da İnegöl'e geldik. Konya'da Ahıskalı 10-15 aile yaşıyorduk. Sık sık geliyorduk zaten İnegöl'e. Düğünlerde falan. Ahıskalıların çoğu İnegöl'de yaşadığı için, akrabalarımız olduğu için burayı tercih ettik. Burası sanayi bölgesi. İş imkânı fazla olduğu için de burayı tercih ettik. Çok eskiden gelen Ahıskalılar'ın da buraya yerleştiğini biliyoruz. Köylerinde falan yaşayan Ahıskalılar da var. Bunlar da etkili oldu.*" (E,32)

"*Bursa yerleştim ilk. Orada sekiz sene kaldım. Altı yıldır da burdayım. Tarla ucuzdu, arsa ucuzdu ondan geldik buraya.*" (E,47)

"*Birinci geldiğimizde Gürsu'ya yerleştik. Bir sene kaldık. Havası iyi değildi. Sonra Teleferik'e geçtik. Üç ay orada kaldık. Ev aradık Teleferik'te evler çok pahalı. Oralarda ev alamadık. Sonra internetten araştırdım bütçemize uygun ev varmış. Ondan sonra buraya geldik yerleştik.*" *(E,65)*

"*Akrabamız vardı burada onlar burası rahat, geniş buraya gelin dediler biz de buraya geldik.*" (K,28)

Katılımcıların 17'si yaşadıkları ülkelerden direk İnegöl'e yerleşmişken 8'i başka şehre ya da Bursa'nın başka ilçesine yerleştikten sonra İnegöl'e yerleşmişlerdir. Direk İnegöl'e yerleşen katılımcı sayısının fazla olmasında İnegöl'de yaşayan akrabalarının veya tanıdıklarının etkisi olduğu görülmektedir. Katılımcıların 15'i akrabaları olduğu için, 4'ü iş sahası geniş olduğu için, 2'si hem akraba hem de iş sahasının geniş olmasından dolayı, 3'ü ev, arsa, tarla fiyatları ucuz olduğu için, 1'i de kalabalık bir ilçe olmamasından dolayı İnegöl'e yerleşmeyi tercih etmiştir. Ahıskalılar genel olarak akrabaları İnegöl'de yaşadığı için İnegöl'e yerleşmeyi tercih etmişlerdir. Uzun yıllar akrabalarını göremeyen Ahıskalılar da bu sayede akrabalarını görebilme imkânına sahip olmuşlardır. Ahıska Türklerinin akrabaları olduğu için İnegöl'ü tercih etmeleri onların akraba ilişkilerinin ne kadar kuvvetli olduğunu da göstermektedir. Bunun yanında iş sahasının gelişmiş olması, çok kalabalık bir ilçe olmaması, ev, arsa ve tarla

fiyatlarının düşük olması da tercih etmelerinde etkilidir. Bazı Ahıskalılar ilk yerleştikleri yerlerde maddi sıkıntılar yaşamışlardır. İnegöl'ün iş sahasının fazla olmasından dolayı ve maddi anlamda rahatlayabileceklerini düşündükleri için İnegöl'ü tercih etmişlerdir. Gittikleri yerde iş sahası olup olmamasını önemsemeleri çalışkan bir halk olmaları veya geçim kaygısı yaşamaları olarak yorumlanabilir.

Katılımcılar ev bulma ve yerleşme konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"*Biz Konya'ya geldik. Konya'da amcamlar olduğu için bir sıkıntı yaşamadık. Amcamgilde kaldık. Sonra kiralık bir daire bulduk. Oraya taşındık. Ev sıkıntısı yaşamadık. İnegöl'de kiralık daire konusunda sıkıntımız var ama genel olarak Ahıskalılar misafirperver oldukları için tanısın tanımasın herkese kucak açarlar. Türkiye'yi bildiğimiz için gelip buradan ev kiraladılar sonra taşındık. Burada da akrabalarımız vardı. Türkiye'yi bildiğimiz için sıkıntı yaşamadık.*" (E,32)

"*Oğlumla gelinim bir ay evvel geldi. Akrabalarda kaldılar. Sonra bu evi kiraladılar. Bize haber ettiler ki evi tuttuk siz de gelin. Biz de öyle geldik. Torunlarım Ukrayna'daydı. Onları getirselerdi çalışamazlardı.*" (K,54)

"*Biz gelmeden on gün önce ev kiraladılar akrabalarımız. Biz akrabalarımıza geldik, beş on gün orda kaldık.*" (K,60)

"*Torunum var burada. Geldik onların yanında bir ay kaldık. Sonra kira bulup çıktık. O ev de satıldı. Şimdi burada iki senedir oturuyoruz. Ordan bir şey getirmedik biz. Evimiz boştu. Zamanla, komşularımızın yardımıyla da geçindik.*" (K,66)

"*İstanbul'a kızım benden bir yıl önce gelmişti. Biz yirmi gün onlar da kaldık. Ev aldım orada. Çocuklar buraya gelince o evi kiraya verip buraya geldik. Buraya gelince oğlum gelmişti onlarda kaldık. Bir buçuk ay diyende ancak kira bulduk. Sonradan diğer oğlum da geldi.*" (E,75)

Katılımcıların 16'sı İnegöl'e ilk geldikleri zaman akrabalarının (kızları, oğulları, amca, torun vb.) yanlarında kalmışlardır. Bazı katılımcılar 2-3 gün kalırken bazıları 2-3 ay kalıp sonra kiraya ya da ev alıp çıkmışlardır. Günümüz şartlarında uzun süre akrabalarının yanında kalmaları akrabalık ilişkilerinin çok güçlü olduğunu göstermektedir. Katılımcıların 8'i de ya önceden çocuklarını gönderip ev kiralamalarını istemişler ya da akrabalarından gelmeden kiralık ev tutmalarını isteyerek direk kiralık eve yerleşmişledir. 1 katılımcı da Azerbaycan'daki tarlalarını satıp ev aldığını ifade etmiştir. Ahıska Türklerinin

çoğunluğu İnegöl'e ilk geldiklerinde akrabalarının yanında kalmışlardır. Ev almaya gücü yetenler ev almış yerleşmiş, ev alamayanlar kiraya çıkmışlardır. Hiç akrabası olmayan Ahıska Türklerinin de diğer Ahıska Türkleri tarafından misafir edildikleri ifade edilmiştir. Bu durum sadece Türkiye'de değil gittikleri her yerde aynıdır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Azerbaycan'daki Ahıska Türkleri Fergana'dan gelen Ahıska Türklerini evlerine almış, ilgilenmişlerdir. Bu durum Ahıska Türklerinin hem akrabalarıyla hem de diğer Ahıskalılar ile ilişkilerinin kuvvetli olduğunu göstermektedir. Katılımcıların aile üyeleri sayısı 2-12 kişi arasında olduğu için çok kalabalık aileler kiralık ev bulma konusunda sıkıntı yaşamışlardır. Bu nedenle kişi sayısının çok fazla olduğu aileler bankadan krediyle ya da akraba ve komşularından borç alıp ev almayı tercih etmişlerdir. Bu konuda Ahıska Türkleri birbirlerine yardımcı olmuştur. Kiralık ev bulma dışında Ahıska Türkleri bir sıkıntı yaşamamıştır.

Katılımcılar komşularıyla ilişkilerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Meşe çakalsız olmaz. Buraya geldik. Biri selam yollamıştı bizim köyden akrabalar var da orada görürsen söylersin diye. Ben de camiye gittim. Cemaat dedim falanca köyden olan varsa namazdan sonra ben burada bekleyeceğim gelin, selam yollayanlar var diye. Namazdan sonra o köylü kimse yokmuş da Ahıskalı olanlar geldi. Bir de birisi geldi dedi ki 'Hani siz bir kurban kesip dönecektiniz. Bir kurban oldu, iki kurban oldu dönmediniz.' Bunu kim demiş bilmiyorum dedim ama senin burada bu kadar adamın içinde bunu söylemen hiç doğru değil. Bizi istemeyen de var burada. Geldiğine pişman olanlar da var. Geri dönenler de oldu. O da gidip gene geri dönecek de ama neden sonra. Bizim bir şeyimiz yok.*" (E,82)

"*Allah'ın büyüklüğüne şükür hiç sorun yaşamadık. Buranın cemaati aynı bizim komşular. Posgov cemaati ya hiçbir sıkıntımız yok. Komşularımızdan da çok razıyım.*" *(E,82)*

"*Bir sorun yaşamadık. Eşyalarımızın çoğunu bile bu şenlik verdi. Hiçbir şey yaşamamışız. Müslüman halk, hepimiz Allah'ın kuluyuz. Şimdi komşularımın hepsiyle de iyiyiz. Girip çıkıyoruz da.*" *(K,79)*

"*Elbette sıkıntı çekiyoruz kendi vatanımız da olsa bilmediğimiz yer bir de her şeyimizi orada bıraktık. Benim orada arabam vardı araba lazım oluyor şimdi bir yere gidemiyorsun. Çıkıp yola araba arayacağım. Ama bunların hepsi geçip gider. Yeter ki sağlığımız olsun. Kendi vatanımız, onlar da Türk biz de Türk.*" *(E,80)*

Ahıska Türklerinin komşularıyla ilişkileri oldukça iyidir. Komşuluk onlar için çok değerlidir. İlk geldikleri zaman komşularının onlara yardımcı olmaları, ev eşyası konusunda eksikleri olanlara yardım etmeleri onları çok mutlu etmiştir. Bulundukları yerlere alışma dışında sıkıntı yaşamamışlardır. Yemeklerde, giyimde farklılıklar olsa da Ahıska Türkleri ve İnegöl'ün yerli halkı oldukça iyi anlaşmakta, iyi ilişkiler kurmaktadırlar. Katılımcılar komşularından da çok memnun görünmektedirler. Kültürel olarak da bir problem yaşamamışlardır. Bunların yanında sadece 1 katılımcı Ahıska Türklerinin İnegöl'e yerleşmesinden rahatsız olanlar olduklarını ifade etmiştir. Ama genel olarak Ahıska Türkleri ile İnegöl'ün yerli halkı arasındaki ilişkiler oldukça iyi görünmektedir.

Katılımcılar bulundukları yerde mutlu olup olmadıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Tabii mutluyum. Keşke on-on beş sene önce gelseymişim. (…).*" (K,47)

"*Müslüman toprak. Öz halkımla birlikte yaşıyoruz. Bu yüzden mutluyuz.*" (K,60)

"*Yıllardır hasretini çektiğim bayrağım yanımda. Akrabalarım yanımda, ondan çok mutluyum.*" (E,67)

Katılımcıların tümü İnegöl'de yaşamaktan oldukça mutlu olduklarını ifade etmişledir. Türklerin ve Müslümanların içinde yaşamaları onları mutlu etmektedir. Vatan, millet, bayrak Ahıska Türkleri için çok önemlidir. Ahıska Türklerinin İnegöl'de yaşamaktan mutlu olmalarının maddi ve manevi anlamda sıkıntı yaşamamalarından ve İnegöl halkının onlara karşı olumlu yaklaşımlarından kaynaklandığı söylenebilir. İnegöl halkının onlara karşı olumlu yaklaşımları, onların uyum süreçleri üzerinde hızlandırıcı bir etkisi olduğu söylenebilir.

2.4. Ahıska'ya Geri Dönme Durumları

Ahıska Türklerinin Ahıska'ya geri dönmeleri konusunda Gürcistan yöneticilerinin birtakım şartlar öne sürmesi Ahıska Türklerinin yıllar önce Ahıska'ya geri dönmemelerine neden olmuştur. Türkiye'ye yerleştikten sonra aynı dil, din, kültür içinde yaşayan Ahıska Türkleri bugün Gürcülerin yaşamakta olduğu Ahıska'ya geri dönmek istememektedirler.

Katılımcılar Ahıska'ya geri dönme konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"*Ben Ahıska'ya çok gittim. Ben buraya geldim. Beni İstanbul'dan Kanal A'dan çağırdılar ki Ahıska'ya götüreceğiz sizi. Ahıskalı çok insan var da sürgünü gören yaşlı insan az. Gittik Gürcistan'a üçüncü gün bizim köyde olduk. Türkiye'ye okumaya gelen oğlum bana parasını verdi ki orda kurban kes kabristanda da dağıt diye. Kurbanı kestik dağıttık. Köye çok gittim geldim.(…) Ondan sonra dört defa gittim. Ama Gürcistan'a bizim gitmemiz yok. Bana deseler ki sana tonla altın vereceğiz sen git orda yaşa ben gitmem. Çünkü köyün içinde haçlar var. Gece haç işaretleri yanıyor. Ama oranın suyu, güzel su. Havası çok güzel. Orda bir koç kestik. Nerden baksan yirmi kilo eti var. Sekiz kişi yedik biz o eti. Nerden baksan kişi başı beş altı kilo et. Akşam oldu gece biz acıktık. Oranın suyu öyle öğüttü ki o etleri hepimiz acıktık. Ama istemem bana tonlarca altın versinler yine gitmem. Benim geleceğim torunlarımdır. 23 tane torunum var. 22 tane de torunlarımın çocukları var. Şimdi ben onları orya dökeyim geleceği Gürcü olacak. Ondan dolayı orası bizlik değil.*" (E,82)

"*Bizim okumuşlar, bilgililer demişler ki gidelim Azerbaycan'a, oradan da Gürcistan'a yakındır ya gideriz. Ama bırakmadılar. Gürcü olursan, kiliselere gidersen, soyadını da Gürcüce yazdırırsan gel. Akrabalarınla toplu yaşamak yok. Halihazırda yine öyle. Ona da biz Müslüman'ız. Onlar domuz saklıyorlar. Onlar bize uygun değil çok uzağız. Biz o yüzden gitmedik. Düşünmüyoruz vatanımız burası artık. Ahıska'da Türkçe bilen kimse yok. Kaynatam Batum'daydı. Onunla gittik. Bir tane nasılsın dahi diye soran yok. Kapısından geçsen köpeğini bırakacak nerdeyse. Bütün Müslüman kapılarına haç koymuşlar.*" (E,84)

"*Ben niye gideyim ki? Çekeceğimi çektim ben zaten. Türkiye'nin toprağı olursa giderim niye gitmeyeyim ki? Ama Türkiye'nin toprağı olmazsa ben oraya daha gitmem. Torunlarım da askerliğini her şeyini bu devlette yapsın. Azerbaycan'da askere gittik ama orda dediler ki gardaş vazifesini yerine getirdi ama burada millet vazifesini yerine getirdi diyecekler. Burada bana hiç kimse gardaş vazifesini yaptı diyemezler. Çünkü benim özeğim burada.*" (E,67)

"*Üniversite okuyan torunum okul tarafından ülkelere gönderildi. Ukrayna'ya, Duba'ya. Bu yıl Gürcistan'a yolladılar. Damadımın köyüne gidiyor, benim yaşadığım köye gidemiyor. Taşlar yollara düşmüş yollar kapanmış. Köyler virane olmuş. Değirmenin suyu var değirmenden eser yok. Mezarlığı bulamamış. Video çekip getirdi gördük biz. Evlerin taşları kalmamış. Mezarlığın olduğu yerde hayvanlar otluyormuş. Eskiden beton iş yoktu. Etrafına taşlar koyuyorlardı. Kaybolmasın diye. Virane olmuş daha niye gidelim. Daha yaşlandık. Eski kuvvetimiz de yok ki dağdan taş toplayıp ev yapalım. Çocuklarım orda doğmadı onlar Ahıska'yı neyler?*" (K,79)

"*Biz orayı hiç istemeyiz. Ahıska benim dedeme de yer olmadı, babama da yer olmadı. Ama burası bana vatan da olacak, yer de olacak, toprak da olacak. Bunun bayrağına ben kurban olacağım başka yok. Ahıska'ya da Türkiye'den*

yerleştirmişler milleti zaten. Sınır yokmuş ki önceden. Bir dere varmış ondan da başka bir şey yokmuş." (E,63)

Daha önce de belirttiğimiz gibi Gürcistan Ahıska Türklerini kabul etmek için birtakım şartlar öne sürmüştür. Bu şartlardan biri onların Gürcü soyadlarını almalarını istemesidir. Bu şart nedeniyle Ahıska Türkleri Ahıska'ya geri dönmek istememektedir. Diğer bir şart Gürcü olduklarını kabul etme yönündedir. Bu durumda Ahıska Türkleri Türk olduklarını kanıtlama yoluna gitmiştir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi sadece yaşanılan mekân ya da soyadına bakılarak etnik kökenden bahsetmek mümkün değildir. Katılımcıların 20'si Ahıska'ya yaşamak için dönmek istemediklerini, 5'i de Ahıska bir Türk toprağı olursa döneceklerini ifade etmişlerdir. Bunun yanında Ahıska'ya dönmek istemeyen 1 katılımcı gezmek için gidebileceğini, 3 katılımcı da Ahıska'ya gezmek ve türbeleri ziyaret etmek için gittiklerini ama yaşamak için onlara uygun olmadığını belirtmişlerdir. Genel olarak Ahıska Türkleri Ahıska'ya geri dönmek istememektedir. Ahıska Türkleri, Ahıska'da Gürcülerin yaşaması, köylerinin harap olması, Müslüman bir halkın olmamasından dolayı Ahıska'da yaşamak istememektedir. Yaşamak için gitmek isteyenler de Ahıska bir Türk toprağı olursa ancak o zaman yerleşebileceklerdir. Bunun dışında Ahıska'ya geri dönmeyi düşünmemektedirler. Vatanlarından vazgeçmemeleri onların vatansever bir halk olduğunu göstermektedir.

3. AHISKA TÜRKLERİNİN SOSYAL VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

3.1. AHISKA TÜRKLERİNİN TOPLUMSAL ÖZELLİKLERİ

3.1.1. Türk Kimliği

Kimlik, bireylerin veya toplumların "*Kimsiniz, kimlerdensiniz?*" sorusuna verdikleri yanıtlar olarak ifade edilebilir. Kimliğimizi açıklarken diğerlerinden farklı yönlerimizden ziyade bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilişkilere daha çok yer veririz. Bunu ifade ederken nelere karşı, kimlerden yana olduğumuzu da açıklamış oluruz.[212]

Kimliğin oluşması bir anda başlayıp biten bir süreç değildir. Kimlik oluşumu ömür boyu devam eder. İlk olarak ailede biçimlenen kimlik, değerlilik, kendine güven, özsaygı gibi duygularla olumlu veya olumsuz gelişmeye devam eder.[213] Güvenç'e göre davranışlarımızı belirleyen "*temel kişilik*" yaşam boyu aynı kalsa da kimlikler değişebilir. "*Kimsin?*" sorusuna verilen yanıtlar kişiden kişiye, bugünden yarına değişiklik gösterir. Kimlik, kendini yenileyen ve sosyal yaşamın sürekliliğini sağlayan bir hakikattir.[214]

Kimlik, temsil ettiği kişi ya da kişileri diğerlerinden ayıran bir özelliğe sahiptir. Mekân, cinsiyet, coğrafya, ülke, toprak, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel çevreler kimliğin oluşmasında ve şekillenmesinde etkilidirler.[215]

Smith, milli kimliğin şu özelliklere sahip olduğunu ifade eder: Tarihi bir toprak parçası, ortak geçmiş ve mitler, topluluğun tüm bireylerini kapsayan yasal hak ve görevler, topluluğun ülkede serbest hareket edebilecekleri ortak bir ekonomi, ortak bir kitlesel kamu kültürüne sahip olmak.[216]

Milli kültür; din, dil, tarih, folklor, müzik vb. unsurların bütününü temsil eder. Milli kültür milletleri bir arada tutan bir özelliğe sahiptir. Atalarımız sürekli

---

[212] Bozkurt Güvenç, **Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları,** 2. Baskı, Boyut Yay., İstanbul, 2010, s. 3.

[213] Cengiz Güleç, **Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi**, Verso Yay., Ankara, 1992, s. 14.

[214] Bozkurt Güvenç, "Kültürel Kimliğe Genel Bir Bakış", içinde: **Kimlikler Lütfen**, der: Gönül Pultar, ODTÜ Yay., Ankara, 2009, s. 33.

[215] Doğan, **a.g.e.**, s. 480.

[216] Anthony D. Smith, **Milli Kimlik**, Çev: B. Sina Şener, 4. Basım, İletişim Yay., İstanbul, 2007, ss. 31-32.

üretken olmuş ve kendilerini yeniliğe kapatmamışlardır. Yapılan her yenilik kültürümüzü canlandırmış ve devamlılığını sağlamıştır. Türk kültürünün temelleri, Türk toplumun yüzyıllar boyunca yaşadığı deneyimleri ve coğrafi konumları ile ortaya koyulmuştur. Orta Asya'dan Avrupa'ya çeşitli kültürlerden etkilenen Türk kültürü kendine özgü bir kişiliğe sahip olmuştur.[217]

Farklı coğrafyalarda uzun yıllar yaşamış olan ya da yaşamak zorunda bırakılan, ana dilleri Türkçe olan halklar Türk adı altında gösterilmektedir. Çünkü Türklük milletin tarihten gelen adıdır. Hanedan, soy veya coğrafyadan edinilmiş Türk adları da Türklüğün ortak ve saygın unsurudurlar. Ahıska Türkleri, Nogay, Kumuk, Karaçay vb. isimler kültürümüze ait olan isimlerdir. Türk ailesinin soyadı Türklüktür. Bu nedenle Ahıska ya da Nogay kimliğin adı değil, aileyi oluşturan unsurlardan birinin adıdır. Bu isimler anılacağı zaman Türk adıyla anılmalıdır. Ahıska Türkleri dediğimiz gibi. Bir kimlik altında birleşme, asimilasyona kapalılığı, uyumu ve demokratik bütünleşmeyi gerektirir. Türk milletinin kendine has kültürü Türk kültürüdür.[218]

Katılımcılar Türk kimliklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Biz Türk'üz. Ahıska bir bölgenin ismi sadece. Bizim atalarımızı iskan politikası yüzünden yerleştirmişler Ahıska bölgesine. Bölgenin ismi Ahıska olduğu için bize de Ahıska Türkleri diyorlar. Buradaki Türk'lerden hiçbir farkımız yok. Sürgün edildiğimiz yerlerde bize Ahıska Türkleri diyorlar. Orada bir etnik kimlikten bahsedebiliriz. Burada bu ifade edilmezse de olur. Biz Türk'üz çünkü. Türkiye'de Ahıska Türk'ü demenin hiçbir anlamı yok.*" (E,32)

"*Biz kendimiz de Türk, Osmanlı Türkü. Türkoğlu Türk'üz. Canımda, vücudumda, betinimde biz Türk'üz.*" (E,68)

"*Biz Türk'üz. Osmanlı Türkleri'yiz. Ahıska da Türk yeridir. Burada hepimiz Türk'üz. Sürgün edildiğimiz yerlerde fark vardı. Ama burada hepimizin dili bir, dinimiz bir, yüzümüz bir.*" (E,47)

"*Bizim dedelerimiz Çanakkale'de savaşmışlardır. Biz yıllarca göğsümüzde Türk bayrağını taşımız milletiz. Dine bir şey demiyorum. O herkesin özgür seçimidir. 15-16 yaşındaki çocuklarını gönderdi bu analar, Çanakkale'de*

---

217 Göktan Ay, "Milli Kültür-Evrensel Kültür Ekseninde Türk Kültürünü Bir Bütünlük İçinde Nasıl Değerlendirebiliriz?", içinde: **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, IV. Cilt, Ankara, 2000, ss. 57-60.

218 Yaşar Kalafat, **Türk Kültür Coğrafyasında Halk Kültüründen Milli Stratejiye**, Berikan Yay., Ankara, 2011, ss. 8-10.

yatıyor onlar. Biz bu kadar şey yaşadık ama Türklüğümüzü, geleneğimizi, göreneğimizi hiç bırakmadık. İçimizde hep bu Türk bayrağı oldu. Rusya'da da üstümde taşıdım bu bayrağı. Ahıskalılar böyle bir topluluk. Benim çocuklarım birinci sınıfa başlayınca ben Türkiye'ye geldiğimde onlara Türk Dili kitabı götürdüm. Biz çocuklarımıza hep Türkçe'yi öğrettik. Benim öğretmenlerim de dedem ve babamdır. Hani derler ya '*Pederim bir benim bir de üstadım.*' *Bizim öğretmenlerimiz de dedelerimiz, nenelerimiz, analarımız, babalarımız oldu. Ahıska Türkiye'nin bir parçasıydı. Benim vatanım değildi ki. Çünkü vatan ayrılmaz bir bütündür. Benim dilim nerde konuşuluyorsa, benim bayrağım nerde dalgalanıyorsa, milletim nerdeyse, sınırları belliyse benim vatanım orasıdır.*" (E,62)

"*Biz de Türk'üz onlar da Türk. Kültür olarak illa ki değişik şeyler oluyor. Siz başka yapıyorsunuz biz başka. Hepimiz Müslüman'ız. Aynı konuşuyoruz.*" (K,66)

Ahıska Türkleri Türk olduklarını vurgulayarak belirtmişlerdir. Katılımcıların 18'i Türkiye'deki Türkler gibi olduklarını ifade ederken 7'si Osmanlı Türkü olduklarını vurgulamışlardır. Bu durumda büyüklerinin onlara Osmanlı'dan Ahıska'ya yerleştirildiklerini anlatmalarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Ahıska Osmanlı toprağı olup Ahıska'ya Osmanlı halkından insanlar yerleştirilmiştir. Bugün Ahıskalıların Osmanlı Türkü'yüz dedikleri şey de budur. Ahıska Türkleri kendi benliklerini korumak adına dillerine, dinlerine, geleneklerine, göreneklerine sahip çıkmışlardır. Türkiye onların vatanıdır. Ahıska Türkleri "Sınırları belli bir toprak parçasında Türk'ün kalbi atıyorsa orası Türklerin vatanıdır." diye düşünerek yaşadıkları yerlerde her şeylerini bırakıp Türkiye'ye gelmişlerdir.

Ahıska Türkleri birçok yerde yaşamalarına rağmen dillerini, dinlerini, kültürlerini terk etmemiştir. Gittikleri yerlerin dillerini öğrenmelerinin yanında kendi dillerini hiç bırakmamış, günümüze kadar devam ettirmişlerdir. Bu sayede yeni nesiller de her zaman Türkçe konuşmuşlardır. Kendi kültürlerinden ödün vermeden diğer kültürlerle etkileşime girmiş, faydalı, güzel olan şeyleri hayatlarına geçirmişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi saf bir kültürden bahsetmek mümkün değildir. Milletler birbirleriyle etkileşime girmiş ve kültür alışverişinde bulunmuşlardır. Her millet belli başlı kültürel özelliklerinde dışarıya kapalılık özelliği gösterir. Ahıska Türkleri de benliklerini kaybetmemek adına

bunlara dikkat etmiştirler. Yıllarca Türkiye'den uzak yaşamalarına rağmen Türk kültürel kimliğini yaşatmışlardır.

3.1.2. Aile Yapısı ve Akrabalık İlişkileri

İnsan toplumsal gruplar içinde yaşayan bir varlıktır. İnsan doğumundan ölümüne kadar toplumsal gruplar içinde yaşar. Bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen birey zamanla birçok niteliğe sahip kurumların da bir üyesi olur.[219] Birey ilk toplumsal grup olarak aile ile karşılaşır. Toplumun temel taşı olan aile, neslin devamını sağlama, ulusal kültürü taşıma, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin işlevlerini yerine getirmeyi sağlayan bir kurumdur.[220]

Aileyi çekirdek aile ve geniş aile olmak üzere iki grupta incelemek mümkündür. Çekirdek aile, anne, baba ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelir. Geniş aile ise, anne, baba, babaanne, büyükbaba, evlenmiş çocuklar ve onların çocuklarından meydana gelir. Geniş aile geleneksel aile tipidir.

Geniş aile, aynı aile birimi içinde birkaç neslin yatay veya dikey olarak genişlemesini sağlayarak birden fazla evli çiftin bir arada yaşadığı bir aile tipidir. Bu geniş aile tipine Ahıska Türklerinin sosyal yapısında da rastlanılmaktadır. Geniş aile tipinde ailenin idaresi en yaşlı kişinin elinde olur.[221]

Ahıska Türklerinde ailenin reisi babadır. Babanın vermiş olduğu kararlar aile üyeleri için oldukça önemlidir. Çocukların evlenmesinden nerde ne yapacağına kadar baba karar verir. Babanın yanında konuşulmaz. Yemeği önce en yaşlı baba ve yetişkin erkekler, sonra genç erkekler, en son da kadınlar ve çocuklar yer.[222]

Ailenin ilk torunları genelde geniş aile içinde dünyaya gelir ve gelinin büyüklerinin yanında çocuğu kucağına alması ayıp karşılanır. Ailede nesli devam

---

219 Kamil Kaya, "Toplumsal Gruplar", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, edit: İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli, Grafiker Yay., Ankara, 2013 , s. 89.

220 Mustafa Aydın, "Toplumsal Yapı ve Kurumlar" içinde: **Sosyolojiye Giriş**, edit: İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli, Grafiker Yay., Ankara, 2013 (a), s.120.

221 Fatima Devrisheva, **Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılarındaki Değişmeler,** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010, s. 22.

222 Devrisheva, **a.g.t.**, s. 23.

ettirecek nitelikte görülen erkek çocuğuna kız çocuğundan daha çok önem verilir. Babadan kalan ev genellikle erkek çocuğa kalır.[223]

Ahıska Türklerinde anne evin ocağını kuran kişidir. Evin hanımı yemek konusunda karar verir. Gelinin ne iş yapacağını belirler. Ahıska Türklerinin kızları on yaşına vardıklarında başörtüsü örtmeye başlarlardı. Kızlar her türlü ev işini öğrenirlerdi. Eğer kız evlenince ev işini düzgün yapamıyorsa çevresi tarafından ayıplanırdı.[224] Ancak Ahıska Türklerinin tutumları zaman içinde ve gittikleri yere göre değişikliğe uğramıştır. Bugün Ahıska Türkleri kızlarının on yaşında başörtüsü taktıkları söylenemez.

Ahıska Türklerinde yabancılarla kız alıp verme yoktur. Ahıska Türkleri kapalı bir toplum özelliğine sahip oldukları için yabancılarla akrabalık ilişkilerine girmezler. Zamanla Türkiye'de aynı dil, din, aile yapısına sahip olan yerli ailelere kız vermeye başlamışlardır. Gelin alırken Ahıska Türkü olan bir aileden almayı tercih etmektedirler.[225]

Aile grup üyelerinin sosyalleşmesinde, topluluk kimliğinin ve kültürünün nesilden nesile aktarılmasında, ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesinde önemli bir işleve sahiptir. Ahıska Türklerinin ekonomik faaliyetlerinde her bir aile üyesi geleneksel iş bölümünün kendilerine yüklemiş oldukları sorumlulukları yerine getirmektedir. Ailenin gelir ve gider işleri hane reisi tarafından yönetilir. Aile üyelerinin her türlü ihtiyaç ve istekleri aile meselesi olarak görülmektedir. Evlenme hususu da bu meselelerden biridir. Evlenme konusunda hane reisi başta olmak üzere hane reisinin eşi ve birinci dereceden yakınları söz sahibidir. Bu kişilerin tercih ve kararlarına önem verilmektedir.[226] Büyüklere ve onların kararlarına saygı göstermek Ahıska Türklerinde oldukça önemlidir.

Katılımcılar aile ve akraba bağlarıyla ilgili şunları ifade etmişlerdir:

"*Biz birbirimize bağlıyız. Kardeşler, amcamız, dayımız birbirimize çok bağlıyız. Biz kardeşler çok iyiyiz. Arada tartışmalar oluyor ama küseyim senelerce*

---

223 Nigar Şakirova, **Azerbaycan Ahıska Türkleri'nin Din Eğitimi ve Dini Hayatı Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2014, s. 66.

224 Devrisheva, **a.g.t.**, s.24.

225 Ağaoğlu, **a.g.t.**, s. 77.

226 Ali Saygılı, **Ahıska Türkler'inde Sosyal Yapı (Kırgızistan Bağış Köyü Örneği)**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004, s.152.

konuşmayayım, öyle bir şey olmaz. Bir problemi varsa çözeriz. Para yardımı varsa yaparız. Babanın mirası kime kalacak o düşünülmez. O evden evlenip çıktın mı o evden pay alamazsın. En küçük erkek çocuk anneye babaya bakar her şeyi de ona kalır." (K,47)

"Kuvvetlidir bağlarımız. Bizde mutlaka evin küçük oğlanı ana babaya bakmak zorunda. Büyüğü ne kadar iyi olsa da yine de küçük oğlan bakacak. Önceden gelinler çok sevinirdi evin küçük oğlu, evi her şeyi var diye. Şimdilerde küçük oğlan diye evlenmek istemiyorlar." (K,54)

Katılımcıların 2'si çekirdek aile yapısına sahipken 23'ü geniş aile yapısına sahiptir. Çekirdek aile yapısına sahip olan katılımcılardan 1'i Trabzonlu biriyle evli olduğu için eşinin ailesinin Trabzon'da yaşadığını belirtmiş, diğer katılımcı ailesinin Rusya'da olduğunu belirtmiştir. Aynı yerde oldukları sürece Ahıska Türklerinde geniş aile yapısının olduğu söylenebilir. Katılımcıların tümü aile üyeleri arasındaki bağın çok kuvvetli olduğunu ifade etmişlerdir. Ahıska Türkleri geleneksel bir aile yapısına sahip olup evde babanın sözü dikkate alınır. Çocuklar bir aile kurmuş olsalar bile evde baba varsa onun sözü dinlenir. Evde babanın sözünün dinlendiğine dair elde edilen bu veriler Devrisheva'nın Kazakistan'da yaptığı çalışmada elde ettiği sonuçlarla örtüşmektedir.

Katılımcıların 3'ü ailenin en küçük erkek çocuğunun anne babasına bakmak zorunda olduğunu ve anne babanın oturdukları evin kendileriyle birlikte yaşayan çocuklarına kaldığını ifade etmişlerdir. Kardeşler arasında miras tartışması görülmediği belirtilmiştir. Anne babanın huzur evlerinde kalması gibi bir durum söz konusu değildir. Katılımcıların 3'ü kızların daha önceden evin en küçük erkek çocuğuyla evlenecekleri zaman çok sevindiklerini belirtmişlerdir fakat bu durum zamanla ortadan kalkmıştır. Katılımcıların aile üyelerinin sayıları 2-12 arasında değişmektedir. Sadece bir katılımcının çocuğu yoktur. Çok kalabalık ailelerde yaşamalarına rağmen bu durumdan şikâyetçi değillerdir. İki elti bir evde kayınvalide, kayınpeder ile yaşamaktadır ama bu durumdan şikâyetçi değillerdir. Çok az sayıda da olsa torunlarının eşleriyle bir evde yaşayan katılımcılar da vardır. Aile üye sayısının 12'ye çıkmasının nedeni de budur.

Katılımcılar akraba ilişkilerini şöyle dile getirmektedir:

"*Düğünde falan yurt dışında bile olsak birbirimize mutlaka gideriz. Kardeşim düğün yaptı Amerika'dan, Rusya'dan, Kazakistan'dan, Kırgızistan'dan*

o kadar çok misafir vardı ki. Bizde illa ki gelecekler. Akraban mı duydun mu gelicen, duydun mu gidicen.." (K,47)

"*Bizde çok kuvvetlidir. Bizim amca çocuklarımız bizim abimiz, ablamız gibidir.(…) Burada mesela ben ablamı arıyorum abla müsait misin size geleceğim ama Rusya'da işimi bitirip çocukları alıp gidiyoruz."* (K,60)

"*(…). Misafirlerimiz gelse uzaktan yanına gelirler. Evlerine götürürler. (…).*" (K,78)

"*Birbirimize gider geliriz. Ev yapsa yardım ederiz. Toy ederse toyunda gider yardım ederiz. Akrabalık bağlarımız iyidir.*" (E,65)

Katılımcıların 24'ü akrabalarıyla ilişkilerinin kuvvetli olduğunu vurgularken 1 katılımcı normal olduğunu belirtmiştir. Ahıska Türklerinin aile bağları kuvvetli olduğu gibi akrabalık bağları da oldukça kuvvetli görünmektedir. Her zaman birbirlerini arayıp sorduklarını, bir sıkıntıları olduğu zaman hemen yetiştiklerini, birbirlerine sık sık gidip geldiklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların 3'ü birbirleri arasında küslük olmadığını ifade etmişlerdir. Uzak yerlerde bile olsalar düğünlerde, cenazelerde birbirlerini yalnız bırakmamışlardır. İyi günde olsun, kötü günde olsun birbirlerine hep destek oldukları görülmektedir. Bir akrabaları misafirliğe gelsin hemen onu ziyarete giderler. Evlerine misafir olmaları için götürür, yedirip içirirler. Bu örnekler Ahıska Türklerinin misafirperver bir özelliğe sahip olduklarını göstermektedir. Katılımcılardan 1'i Rusya'da oldukları zaman akrabalarını ziyaret etmek için arayıp müsait misin diye sormadıklarını, işlerini bitirince gittiklerini ifade etmiştir. Bu durum aralarındaki ilişkilerin çok kuvvetli olduğunu göstermektedir. Bugün insanların yoğun işlerde çalışmalarından dolayı müsait zaman olmasına dikkat etmektedirler. Yaşanılan ortam davranışların şekillenmesinde oldukça etkilidir.

Bir katılımcı büyüklere gösterilen saygıyı şöyle ifade etmiştir:

"*Aile ve akraba bağlarımız çok güçlüdür. Büyüklerimize karşı çok saygımız vardır. Biz onlara gideriz onlar da bize gelir.*"(E,32)

Ahıska Türklerinde büyüklere saygı çok önemlidir. Çocuklarını anne babalarının yanında sevmezler ama zamanla bu ortadan kalkmıştır. Toplum olarak birbirlerine çok bağlıdırlar. Bir arada olmaktan çok mutludurlar. Ahıska Türkleri, en kötü zamanlarda bile birbirlerine kenetlenmeyi başarabilmiş bir halk olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Katılımcılar diğer Ahıskalılar ile olan ilişkileri hakkında şunları ifade etmişledir:

“Bağlantılarımız çok iyi Allah’a şükür. Çünkü biz açlığı da gördük, zorluğu da, bu nedenle de birbirimize mehriban sarılmalarımız var.” (E,82)

“Biz sadece akrabalarımızla değil komşularımızla da aynı şekilde gidip geliriz. Bizde eskiden hiç kapı kilitlenmezdi. Herkes istediği eve girerdi.” (E, 32)

Aile ve akraba bağlarının yanı sıra diğer Ahıskalılar ile de ilişkiler çok kuvvetlidir. Nerede bir Ahıskalı görseler akrabaları gibi sarılırlar. Birlikte açlığı ve zorlukları gördükleri için birbirlerinin hallerinden anlamaktadırlar. Birisi ev yapsa toplanıp yardıma giderler. Birbirlerine gidip gelmeleri ata dedelerinden kalmıştır. Ahıska Türkleri evlerinin kapılarını bile kilitlemeyip, birbirlerinin evine gidip gelmişlerdir ancak şehre gelince kapı kilitlemek zorunda kalmışlardır. Köyde yaşadıkları zamanlarda birbirlerini daha sık ziyaret ederken bugün çalışma koşulları nedeniyle birbirlerini eskisi kadar ziyaret edememektedirler. Pazar günlerini de ailelerine ayırmak istemektedirler. Bu durumdan şikâyet ettikleri de gözlenmektedir. Görüşme esnasında gelen misafirlere şakayla karışık laf vurmalarından bunu anlamaktayız. Hasta biri olsa hemen ziyaretine giderler. Bir misafir gelse hangi vakit olursa olsun sofra kurarlar. Çok misafirperver olduklarını hem bizleri karşılamalarından hem de görüşme esnasında gelen akrabalarını ya da komşularını karşılamalarından, sofra kurmalarından anlamaktayız. Bir çay da olsa yanında mutlaka şekerlemeler de olmaktadır. Bunun yanında sofraya bisküviler, meyveler de koymaktadırlar.

Ahıska Türkleri İnegöl halkı ile iyi ilişkiler kurmuşlardır. İnegöl’e göç ettikten sonra İnegöl halkının onlara yardımcı olmaları onları çok mutlu etmiştir. Ahıska Türkleri diğer Ahıskalılar gibi yerli halkla da birbirlerine gidip gelmektedirler. Kendilerini İnegöl’ün yerli halkından ayırmak için bir neden yoktur. Dolayısıyla genel olarak Ahıska Türklerinin hem akrabalarıyla hem de diğer insanlarla ilişkilerinin kuvvetli olduğu söylenebilir.

3.1.3. Dini Hayat

İnsanlığın varoluşundan beri bütün topluluklar bir ilah arama girişiminde bulunmuş ve her topluluk seçtiği dini inancı benimsemiş ve kendine bir sığınak

yapmıştır. Günümüze kadar inanma ihtiyacı duymayan topluluklara rastlanmamıştır.[227] Evrensel bir olgu olan din, insanı hem maddi hem de manevi anlamda kuşatan, insanın düşünce ve davranışlarında kendine bir yer bulan disiplindir.[228]

Durkheim'e göre din, "*Kutsal şeylerle ilgili inanç ve amellerden meydana gelen ve bu inanç ve amellerin ona inanıp bağlananları manevi birlik meydana getiren bir cemaatte birleştirdiği dayanışmalı bir sistemdir.*"[229]

Din bireyleri kutsal duygu, ortak şuur ve vicdan etrafında birleştiren bir etkendir. Aynı zamanda toplumların yükselmesini ve gelişmesini sağlayan bir müessesedir. Din insanları ahlaki anlamda da yönlendirir.[230]

Ahıska Türkleri genel olarak Sünni itikadının Hanefi mezhebine bağlıdır.[231] İbadet Ahıska Türklerinde önemli bir dini faaliyettir. Ahıska Türkleri namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek, zekât vermek ve kurban kesmek gibi ibadetleri yerine getirirler. Ancak Sovyetler döneminde hacca gitmelerine izin verilmemiştir. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği dağıldıktan sonra dini ibadetlerine bağlılığı devam ettirmişlerdir. Sovyet döneminde bazı ibadetlerin yapılması engellenmiştir. Ahıska Türkleri bazı ibadetlerini gizli yerine getirmek zorunda kalmıştır. Namazlarını gizli kılan halk, zamanla ibadetlerini eksik yapmaya başlamışlardır. Ancak zamanla dini bilgilerin artmış olması ibadetlerde yeni uygulamaları da beraberinde getirmiştir.[232]

İnsanın toplumsal bir varlık olmasının yanında bir de iç dünyası vardır. Hastalıklar, musibetler, felaketler karşısında insana ümit veren, teselli eden dindir. Din ile meşgul olma insanı gereksiz işler yapmaktan alıkoyar. Allah inancı, insanın anneye ve babaya, büyüklere, devlete ve millete saygı ve bağlılığı, küçüklere sevgi gibi ahlâki duyguları geliştirir.[233]

---

[227] Ekrem Sarıkçıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, 6. Baskı, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2008, s. 1.
[228] Günay Tümer, "Din", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 9, TDV Yay., İstanbul, 1994, s. 317.
[229] Emile Durkheim, Dini Hayatın İptidai Şekilleri, aktaran: Ünver Günay, **Din Sosyolojisi**, 7. Baskı, İstanbul, 2006, s. 223.
[230] Tümer, "Din", **a.g.e.**, s. 317.
[231] Saygılı, **a.g.t.**, s. 201.
[232] Şakirova, **a.g.t.**, ss. 66-68.
[233] Tümer, "Din", **a.g.e.**, s. 317.

Ahıskalılarda dini eğitim çocuğun dünyaya gelmesiyle başlar. İlk önce çocuğun kulağına ezan okunur. Çocuk konuşmaya başladığı zaman kısa dualar öğretilmeye başlanır. Çocukların öğrenmesi için çocuklar dini törenlere götürülür. Din eğitiminin verildiği diğer bir kurum da cami ve medreselerdir. 1992 yılına kadar dini eğitim ailede verilirken Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra cami ve medreselerde verilmeye başlanmıştır.[234]

Şakirova'ya göre Ahıska Türkleri İslamiyet'in gerektirdiği gibi ibadetlerini yerine getirmişlerdir. Ahıska Türklerinin çoğunluğu dini hayatlarını bilinçli olarak yaşarken, azınlık bir grup toplumdan ayrı kalmamak adına kültürleşen dini taklidi bir şekilde yerine getirmiştir. Sovyetler döneminde dinin yasaklanması halkın dinine daha düşkün olmasına neden olmuştur.[235]

İslam dini insanların birbiriyle ilişkilerinde dürüstlük ve güvenilirliği, karşılıksız sevgi ve fedakârlığı, iyi niyeti ve kötü eğilimlerin bastırılmasını ve bunun gibi birçok faziletleri içermektedir.[236] Ahıska Türklerinin geçirmiş oldukları ağır imtihanlar onların çalışkan bir halk olmalarında etkili olmuştur. Çalışmayan, tembellik eden, dalga geçen, kibirli insanları sevmezler. Dilencilik, sarhoşluk, boşanma gibi durumlardan mahkemeye düşen yok denecek kadar az sayıdadır. Genel itibariyle Ahıska Türkleri dilini ve dinini seven bir halk olmuştur.[237]

Saygılı'nın 2004 yılında Kırgızistan'ın Bağış Köyü'nde yaptığı bir çalışmada, Ahıska Türklerinde yaş ilerledikçe namaz kılma sıklığının da arttığı, genel olarak oruç ibadetlerini yerine getirdikleri, kurban kesme ibadetlerinin ekonomik duruma göre değiştiği tespit edilmiştir. Ekonomik durumu iyi olan aileler her yıl kurban kesmektedir. Bunun yanında Ahıska Türklerinde yaygın olan "*kada kurbanı*" geleneği vardır. Bu gelenekte, aileler için çok önemli olan bir olayın iyi sonuçlanması durumunda veya büyük bir sıkıntıdan kurtulma

---

[234] Şakirova, **a.g.t.**, s. 36.
[235] Şakirova, **a.g.t.**, s. 61.
[236] Mustafa Çağrıcı, "Ahlak", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 2, TDV Yay., İstanbul, 1989, s. 1.
[237] Şakirova, **a.g.t.**, s. 71.

durumunda kurban kesilip eti komşulara dağıtılır. Kada kurbanı herhangi bir adak olmadan da kesilebilir.[238]

Ahıska Türklerinde hurafe inançlar da görülmektedir. Bu hurafe inançlar toplumun kendi içinden ortaya çıkmasının yanı sıra başka toplumlarla etkileşim sonucu da ortaya çıkmıştır. Halk arasında bu inançlara inananlar olduğu gibi inanmayanlar da bulunmaktadır.[239] Bu inançlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

- Yanan odunun üzerine su dökülmez.
- Kırk günlük bebek olan eve et getirilmez. Çünkü bebeğin boynu tutmaz.
- Ekmek tek elle kesilmez.
- Yeni doğan bebeği nazardan korumak için alnına kömür sürülür.
- Yeni doğum yapmış annenin ve bebeğinin yatağına demir, bıçak ve ekmek konur.
- Cenaze çıkan evde üç gün et pişirilmez.
- Ölen kişinin çamaşırları üç gün sonra yıkanır ve suyu temiz bir yere dökülür vb.[240]

Ahıska Türklerinde bu tür inançların var olmasında yaşamış oldukları kötü tecrübelerin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Örneğin yanan odunun üzerine su döktükten sonra döken kişinin başına kötü bir şey gelmiş olması nedeniyle yanan oduna su dökmenin iyi olmadığına inanılmış olabilir. Bu tür hurafe inançlar da insanların başına kötü bir şeyler gelmesin diye devam ettirilmiş olabilir.

Katılımcılar eskiden ibadetlerini nasıl yaptıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

"*Orada cami yoktu. Bayram namazı falan kılacak olsan gizlinden kimin evi büyükse gider orada kılardılar. Mezarlığa gider mezarlıkta kılardılar.*" (E,63)

"*Önceden Rusya'da namaz kılamazdın. Cami yoktu, hiçbir şey yoktu. Ama yinede namazı niyazı adetlerimizi hiç kimse unutmadı. Gizli olarak biz bunları her zaman yaptık. Bir on senedir falan cami kurmaya başladılar.*" (K,47)

"*Oralarda cami olmadığı için dini geceleri biz bilmiyorduk. Bir Ramazan Bayramı bir de Kurban Bayramını biliyorduk. Bu iki bayramı iyi tutuyorduk.*" (K,54)

"*Bayram namazları önceden evlerde kılınırdı. Cami yoktu. Gizli kılardık. Ezan sesi yoktu. Gizlin içerde okurdular.*" (E,64)

---

[238] Saygılı, **a.g.t.**, ss. 203-204.
[239] Şakirova, **a.g.t.**, s. 62.
[240] İrade Yüzbey, "Ahıskalı Türkler ve Kültürleri" http://birdeburadandinleyin.blogspot.com.tr/ 2012/10/ ahiskali-turkler-ve-kulturleri-irade.html (Erişim Tarihi: 18.05.2018)

Katılımcıların 5'i gittikleri yerlerde dini hayatlarını özgür bir şekilde yaşayamadıklarını ve yaşadıkları yerlerde cami olmadığını ifade etmişlerdir. Ahıska Türklerinin sürüldükleri yerler Müslüman ülkeler olmasına rağmen Rus hâkimiyeti altında olmalarından dolayı ibadetlerini rahat bir şekilde yerine getirememişlerdir. Bulundukları yerlerde cami olmadığı için Cuma namazlarını, bayram namazlarını hangi ev büyükse oraya toplanıp orada kılmışlardır. Şartlar ne olursa olsun dini ibadetlerini terk etmemişlerdir. Ahıska Türklerinin her şeyleri ellerinden alındığı gibi din ve vicdan hürriyetleri de ellerinden alınmaya çalışılmıştır denilebilir. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinden elde edilen bu veriler Şakirova'nın Azerbaycan'da yaptığı çalışmada elde ettiği verilerle benzerdir.

Katılımcılar Ramazanlıkta neler yaptıklarını ve ne tür zorluklar yaşadıklarını şöyle dile getirmişlerdir:

"*Ramazanın hangi vakit girdiğini bilmezlermiş. Ay olarak biliyorlarmış ama hangi gün olacağını bilmezlermiş. Kendileri sayarmış.*" (E,63)

"*Ramazanlıkta her gün bir evde teravi kılınırdı. Erkeklere bir evde kadınlara bir evde Kur'an okunurdu. O evde iftar açılırdı. İftardan önce Kur'an okunurdu, iftar açıldıktan sonra da ordayken teravi de kılınırdı.*" *(E,84)*

"*Biz okula giderdik zorla su içiriyorlardı ki oruçları bozulsun diye. Molla derdi ki ağzınıza alın tükürün Allah affetsin. Rus muallim döktürmezdi yutturdu. Anlamasınlar diye elbisemizin içine dökerdik ki orucumuz bozulmasın. Gene de dinimizi yitirmemişiz Allah'a şükür.*" (E,63)

Ahıska Türkleri Ramazan ayına çok önem verirler. Bulundukları yerlerde Ramazanlığın ne zaman başladığından haberdar olmadıkları için kendileri sayarak hesaplamışlardır. Katılımcıların 5'i Ramazanlıkta mutlaka iftara birilerini davet ettiklerini ifade etmişlerdir. Ramazanlık geldiği zaman hatim yapmaktadırlar. Bulundukları yerlerde cami olmadığı için kadınlar bir evde erkekler bir evde toplanıp Kur'an okumuşlardır. O akşam Kur'an okudukları evde iftar açıp teravi namazı kılındıktan sonra dağılmışlardır. Katılımcıların 2'si Ramazanlıkta oruç ibadetlerini rahatça yerine getiremediklerini belirtmişlerdir. Tarlada çalışırken oruç tutanlara zorla su içirmeye çalışanlar olduğu gibi okulda Rus öğretmenler oruç tutan çocuklara zorla su içirmeye çalışmıştır. Suyu ağızlarına almak zorunda kalanlar suyu alıp geri boşaltıyorlarmış ki oruçları bozulmasın. Dökmelerine

müsaade etmeyenler de olmuştur. Ahıska Türkleri yaşadıkları zorluklara rağmen dinlerinden vazgeçmemişlerdir.

Katılımcılar Azerbaycan'daki durumu ve Türkiye'ye gelince hissettikleri duyguları şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Uçaktan indim ezan sesini işittim, ağladım.*" (K,62)

"*Azerbaycan'da camilerimiz vardı ama çok aralıklıydı cami uzaktı yaşlılar gidemiyordu camiye o yüzden evlerde kılardılar.*" (E,84)

"*Kapı, pencere açmazdan ezan sesi geliyor. Hep şükür ediyoruz ki biz de vatanımıza geldik.*" (E,63)

"*Bir ezan sesi dünyaya değer.*" (K,79)

Katılımcılardan 1'i Azerbaycan'da evler birbirinden çok uzak olduğu için cami olmasına rağmen orada da yine evlerde ibadetlerini yapmaya devam ettiklerini belirtmiştir. Camiye yakın olanlar ibadetlerini camide yapmışlardır. Ahıska Türkleri Türkiye'de olup ibadetlerini rahat bir şekilde yerine getirmekten çok mutludurlar. Katılımcıların 5'i ezan sesi duydukları için, ibadetlerini rahat bir şekilde ve uzun uzun yapabildikleri için dua ettiklerini belirtmişlerdir. Ahıska Türkleri bugün Türkiye'ye gelip ezan sesi duydukları için şükretmektedirler. Ezanı ilk gelip duyduklarında gözyaşlarını tutamayıp ağlayanlar da olmuştur. Bu gözyaşları Türkiye'ye gelmenin mutluluğunu göstermektedir.

Ahıska Türklerinin günlük hayatta inandıkları birtakım batıl inançları da bulunmaktadır. Bu inançlarla kötü şeyleri engellemeye çalıştıklarını düşünmektedirler.

Katılımcılar bu inançları şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Gece tırnak kesmek iyi değildir. İkindiden sonra banyo yapılmaz. Sıcak su dışarı dökülmez. Akşam dalında uyumak olmaz.*" (K,47)

"*Bir işe başlayacaksan Salı günü başlama. Tarla ekince Salı günü ekmeyin derdi rahmetlik annem. Geç çıkar iyi olmaz derdi. Cuma günü çamaşır yıkanmaz. Cenaze gidende çamaşır yıkanmaz, uyunmaz. Uyuyan varsa da uyandırılır. İki bayram arası nikâh olmaz.*" (E,61)

"*Sabunu elden ele vermiyoruz. Acıdır olmaz.*" *(K,54)*

"*Kapıya zincir koyma vardır kötü şeyler, hastalıklar gelmesin eve gelenlerden diye. Kızın çeyizine sabun katılmaz acı olduğu için.*" *(E,84)*

"*Bir komşudan biri öldüğü zaman kovalarda su varsa hepsini boşaltırdık. Ölü suyu olurmuş.*" (K,61)

"*Yere tuz döküldüğünde üstüne şeker atıp öyle topluyoruz. Evde huzursuzluk olmasın. Bayramlarda bir şey yaparken yağa tuz atıyorlar ki kokusu çıksın. Mevlitlerde üzerliği tabağın içinde yakarlar koku çıksın diye.*" (E,68)

"*Ayakkabı ters döndüğünde çevrilirdi. İyi bir şey değil denirdi.*" (E,47)

"*El tırnağını kesince peşinden ayak tırnağı kesilmez. İyi değilmiş. Düğün günü ile cenaze günü bir güne denk gelirmiş. Kimseye para verecek olsan akşamdan verme, vereceksen de yere koy o alsın. Eline verme.*" (K,78)

"*Çocuk görmeye gidince çocuğa para verdiğin zaman paraya çocuğun ayağını bastıracaksın. Ağırlığı geçmesin diye. Kıyafet aldığında çocuğu üstüne bastıracaksın. Uykusu falan kaçmasın diye.*" (K,28)

"*Kırkı çıkmadan gece dışarı çıkma. Çıkarsan bile saçını ağzına alıp çık.*" *(K,66)*

"*Dar vakitlerde yemek yenmez. Dar vakitlerde uyunmaz.*" (E,75)

Katılımcıların 16'sı eskiden gece tırnak kesmenin iyi olmadığını, 9'u sabun acı olduğu için elden ele vermenin iyi olmadığını, 4'ü gece parayı elden ele vermenin iyi olmadığını, 4'ü dar vakitte (ikindiden sonra) uyumanın iyi olmadığını, 2'si dar vakitte yemek yemenin iyi olmadığını ifade etmişlerdir. Ahıska Türkleri arasında bu tür batıl inançların yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Bunların yanı sıra 1'er katılımcı Salı günü bir işe başlanmaması gerektiğini, cenaze olduğu zaman kovalarda su varsa boşaltılması gerektiğini, cenaze kaldırılırken uyunmaması gerektiğini, el tırnağının arkasından ayak tırnağının kesilmemesi, bebeğe yeni alınan elbiseye bebeğin ayağının bastırılması gibi batıl inançları ifade etmişlerdir. Bu tür şeyler ihmal edildiğinde kötü bir şeylerin olacağına inanmaktadırlar. Katılımcıların 4'ü bu konuda bir şey söylememişlerdir. 3 katılımcı da bu tür şeylere inanmadıklarını belirtmişlerdir. Ahıska Türkleri bu tür inançların bazılarını devam ettirirken bazılarına inancı bırakmışlardır. Gece tırnak kesmenin iyi olmadığı inancı neredeyse ortadan kalkmıştır. Çünkü eskiden elektrik olmadığı için tırnak keserken bir yerlere düşüp göremeyecekleri için iyi olmadığını söylemişler. Bugün elektrik var ve temizliğin saati olmaz diyerek bunu terk etmişlerdir. Her şeyin Allah'tan geldiğini söyleyerek bu tür inançlara itibar etmeyenler de bulunmaktadır. İnsanlar başlarına gelen kötü olayların sebeplerini

daha önce yaşadıkları olaylara bağlamaları nedeniyle batıl inançların ortaya çıktığı söylenebilir.

3.1.4. Eğitim Durumu

Eğitim, informel olarak evde, kültürel olarak çevrede, formel olarak da toplumun karmaşık eğitimsel düzenlemelerinde gerçekleştirilen düzenli bir sosyalleşme sürecidir. Bireyin topluma kazandırılması ve toplumun sürekliliğinin sağlanması için bütün toplumlarda eğitim mevcuttur.[241]

Ahıska'nın Osmanlı Devleti tarafından işgal edilmesinden sonra İslamiyet Ahıska'da yayılmaya başlamıştır. Ahıskalılar Müslümanlığı kısa sürede kabul etmiştir. İslamiyet ile birlikte eğitim ve öğretim faaliyetleri de sıklaşmıştır. Cami ve medreseler inşa edilmeye başlanmıştır. Ahıska-Kıpçak Atabeklerinden Ahmet Paşa'nın yaptırdığı ünlü Ahmediye Camii ve Medresesi, zamanın zorluğuna rağmen hâlâ ayaktadır.[242]

Osmanlı zamanından Sovyet Rusya'nın hâkimiyetine kadar medrese eğitimine devam edilmiştir. Medrese ve camilerde Osmanlıca, Arapça, Kur'an ve diğer dini dersler verilmiştir. Ahıskalılar, Sovyet Rusya döneminin ilk yıllarından itibaren 1936 yılına kadar Latin alfabesine dayalı Türk alfabesiyle eğitim görmüşlerdir. 1936 yılından sonra eğitim dili Kril Alfabesini kullanan Azerbaycan dilinde olmuştur. Gürcüler, bu tarihten itibaren eğitim dilini Gürcüceye çevirmişlerdir. Bu durum 1944 Sürgününe kadar devam etmiştir. 1944 yılında sürgün edilen Ahıskalılar sürgün yerlerinde 1956 yılına kadar her türlü eğitim imkânlarından mahrum bırakılmışlardır. Stalin'in ölümünden sonra 1956'dan itibaren kısmi haklar verilmeye başlanmıştır. Ahıskalılar, ya yaşadıkları yerin eğitim diliyle eğitim görmüşler ya da bulundukları bölgede bulunan Rus okullarına gitmişlerdir. Okul çağındaki çocukların aileleri çocuklarını Rus okullarına kısmen göndermekle birlikte daha çok bulundukları bölge okullarını tercih etmişlerdir.[243]

---

[241] Aydın, (2013 a), **a.g.m.**, s.128.
[242] A. Niyazi Çakırgözoğlu, "Ahıskalıların Eğitim Meseleleri", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 4, 2011. http://www.ahiska.org.tr/?p=321 (Erişim Tarihi: 18.05.2018)
[243] Çakırgözoğlu, **a.g.m.** http://www.ahiska.org.tr/?p=321 (Erişim Tarihi: 18.05.2018)

Ahıskalı aileler tanımadıkları yerlere geldiklerinde kızlarının okumalarına izin vermemişlerdir. Sovyetlerde 1950'lerde meydana gelen gelişmeler sonucu kız çocukları da okutulmaya başlanmıştır. Ahıska'da okullarını yarı bırakanlar zaman içinde bulundukları bölgelerde okullarını tamamlayıp üniversiteye başlamışlardır. 1991 yılı itibariyle gelişmelerin artması ile üniversite mezunlarının sayısı da giderek artmıştır.[244]

Ahıska Türklerinin tümünün konuşma dili Türkçedir. Gittikleri yerlerin dillerini de ana dilleri gibi öğrenmişlerdir. Rusya Tüm Ahıskalıların ikinci bir dili olmuştur.[245] Ramadanova'nın Antalya'da yapmış olduğu çalışmada Ahıska Türkleri Türkiye'de kimlikleri olmadığı ve kimlik çıkarmak için yasal süreyi beklemeleri gerektiği için ilk geldiklerinde çocuklarını okula kayıt yaptırma işlerinde sıkıntı yaşayabildikleri görülmektedir. Rusya'daki öğretmenlerin kötü muamelelerinden dolayı öğretmenlerden memnun olmayan Ahıska Türklerinin Antalya örneğinde öğretmenlerden memnun oldukları görülmüştür. Çocukların okula devam etmesi durumu okul yetkililerinin ve öğretmenlerin çoğu kez informel girişimleriyle tolere edilmektedir.[246]

Baskı altında olan ve milli kimliğini reddetmesi için zorlanan bir toplumun edebi yaşantısı da bundan etkilenmektedir. Ahıska Türklerinin edebi özellikleri çoğu zaman yazıya geçirilmemiş ve geçirilenler de yok olmuştur. Sözlü olarak aktarılan örnekleri ise ağızdan ağza taşınarak anonimleşmiştir. Bunlardan yazıya aktarılanlar atasözleri, maniler, ağıtlar, ninniler, devişmeler vb. örneklerdir.[247]

Ahıska Türkleri eğitime önem vermektedirler. Sürgün edilmeden önce Ahıska Türkleri çeşitli devlet dairelerinde çalışmışlardır. Sürgün edildikten sonra da eğitimlerine devam etmişler ve çeşitli meslekler edinmişlerdir. Orada okuyanların çoğu lise mezunudur. Okumayan kesim çok azdır. Genelde gittikleri yerlerde eğitimlerine devam etmişlerdir. Üniversite mezunlarının sayısı artmıştır.

---

244 Devrisheva, **a.g.t.**, s. 21.

245 Zeynettin Ağaoğlu, **Eski Sosyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye Göç Eden Ahıska Türklerinin Göç Koşulları ve Sorunları (Yenibosna Örneği),** İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011, s. 62.

246 Sabina Ramadanova, **"Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı"**, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2014, s. 44.

247 Ayfer Yılmaz, "Ahıska Türklerinin Edebiyatına Dair", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi**, Bahar (Nevruz), Cilt 12, Sayı 44, 2005, s. 11.

Elde ettiğimiz bu veri Devrisheva'nın Kazakistan'da yaptığı çalışmanın verileriyle örtüşmektedir. Öğretmenler, doktorlar, mühendisler, iktisatçılar vb. gibi meslek sahibi olanlar vardır. Ahıska Türkleri doktorluk mesleğini çok önemserler. Akıllarına ilk gelen meslek doktorluk olmaktadır. Bu konuda yaşadıkları yerin etkisinin de olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılar İnegöl'de çocukları okula kayıt ettirme konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"*Ahıskalılar'a geçici kimlik numarası veriliyor. Geçici kimlik numarası verildiği anda okula devam edebiliyorlar. Geçici kimlik numarası verildikten sonra Bursa'daki milli eğitime başvuru yapıyorlar. Geldiği yerde kaçıncı sınıfta kaldıysa oradan devam ettiriyorlar.*" (E,32)

"*Oturma iznin varsa okula kaydetmek sıkıntı olmuyor. Ancak oturma iznin yoksa Bursa'dan milli eğitimden belge alman gerekiyor.*" (E,61)

"*Çocuğu okula kaydetmek biraz zor oldu. Kimlik sorunundan dolayı. Oturma izni geç verince kayıtta da sıkıntı oluyordu. Oturma iznine başvuruyorsun ne zaman çıkarsa. Önceden öyleydi. Yine aynı sınıfına gitti oğlan. Şimdi de Üniversite okuyor.*" (E,47)

"*Bir torunum geçen yıl birinci sınıfa gidecekti almadılar. Ordayken anaokuluna gitmişti zaten. Oturma iznimiz olmadığı için olmadı. Bu sene gidiyor birinci sınıfa.*" (K,60)

"*Torunum üçüncü sınıfa gidecek hele onu almıyorlar. Oturma izni lazım diyorlar. Daha yeni uzun döneme yazıldık. Ne vakit çıkacak bilmiyoruz. İkinci aydır çocuk okula gitmiyor. Büyük torunum da bıldır gelmişti Gürsu'ya. Gürsu'da kızım var orada okudu bir yıl. Şimdi buraya getirdik misafir öğrenci olarak gidiyor. Oğlum gitti Gürsu'ya kağıt falan aldı. Demişler ki bunlar İstanbul'a gidecek bir ay sonra cevabı gelecek ondan sonra gelirsin, götürürsün mektebe. Onu bekliyoruz. Bir yandan da okulun vakti geçiyor.*" (E,80)

Katılımcıların 17'si çocuklarını veya torunlarını okula kaydettirme konusunda sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların 6'sı ise oturma izni çıkana kadar okula kayıt yaptıramadıklarını belirtmişlerdir. Bu katılımcılardan 2'si misafir öğrenci olarak çocukları okula aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan 2'sinin okula giden çocuğu ve torunu olmadığı için bu konular hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Ahıska Türkleri oturma izni aldıktan sonra okula kaydettirme konusunda sıkıntı yaşamamaktadırlar. Katılımcılardan 1'i Türkiye'de geçici kimlik numarası

verildiği sürece çocukların okula devam edebileceğini ama sisteme kayıtlı olamayacaklarını belirtmiştir. Oturma izni çıkana kadar bu öğrenciler misafir öğrenci olarak kaldıkları sınıftan okula devam etmektedirler. Bu süreçte öğrencilerin notları sisteme girilmemektedir. Karne alıncaya kadar oturma izni alınıp kayıt yaptırılırsa notları sisteme girilebilmekte ve çocuklar karnelerini alabilmektedirler. Oturma izni aldıktan sonra Bursa'daki Milli Eğitim Bakanlığından gerekli belgeyi almaları ile okula kayıt yaptırıp geldikleri yerde hangi sınıfta kaldılarsa o sınıftan devam edebilmektedirler.

Önceden oturma izni olmadan çocuklar okula alınmazken şimdi oturma izni olmadan, geçici kimlik numarasıyla misafir öğrenci olarak da çocuklar eğitim alabilmektedir. Oturma izni olmadan okula kayıt işi uzayabilmektedir. Ahıska Türklerinin çocuklarını okula kaydettirmek için bir an önce oturma iznini almaya çalışmaları onların eğitime ne kadar önem verdiklerini göstermektedir.

Sistemde değişmeler olduğu zaman çocukların okullara kaydettirilmesinde de sıkıntılar çıkabilmektedir. Oturma izinlerinde meydana gelen değişmeler oturma izni alma süresini uzatmakta bu da çocukların kayıt süresinin uzamasına neden olmaktadır. Önceden kısa dönem (iki yıl) oturma izni verilirken şimdi uzun dönem (beş yıl) oturma izni verilmektedir. Bu geçiş süreçleri birtakım gecikmelere uğrayabilmektedir. Bu nedenle aileler çocuklarını okula kaydettirme sıkıntısı yaşayabilmektedirler. Okulların kalabalık olup olmaması da çocukların okula kabul edilmesi sürecinde etkili olmaktadır. Oturma izni aldıkları sürece bir sıkıntı yaşamamaktadırlar.

Katılımcıların Türkçe konuşmaları hakkında ifadeleri şu şekildedir:

"*Evde hep Türkçe konuştuk. Bazen yazı yazarken bir harfini Türkçe yazsam öbürünü Rusça yazıyorum. Halen daha karıştırıyorum. Çocukların eğitimi çok güzel.*" (K,47)

"*Biz Ukrayna'daydık ama derdimiz hep Türk kanallarıydı. Bizim dilimiz de aynı da bizim ki biraz bozulmuş. Çocuklar da Türkçeyi iyi biliyorlardı. Bu yüzden dersleri de iyi. Oğlumu okutamadım inşallah torunlarımı okutacağım.*" (K,54)

"*Ben dördüncü sınıfın ikinci döneminde geldim. Biz orda Kiril alfabesiyle eğitim alıyorduk. Buraya geldiğimiz zaman Latin alfabesine geçiş oldu. Türkçe çok iyi konuşuyordum. Türkçe konusunda hiçbir sıkıntımız yoktu. Yazı yazarken biraz İngilizce dersi görüyorduk. Onlardan biraz Latin alfabesini öğrenmiştik.*

Öyle böyle biliyorduk. Şimdi gelenlerde de aynı sıkıntı var. Alfabe farklı olduğu için alışmakta sıkıntı yaşıyorlar." (E,32)

Okul çağındaki çocuklar Türkçe konusunda sıkıntı yaşamamaktadırlar. Katılımcıların tümü bulundukları yerlerde evin içinde Türkçe konuştukları ve Türk kanallarına baktıkları için çocukların Türkçeyi bildiklerini ifade etmişlerdir. Elde edilen bu veri Ağaoğlu'nun Yenibosna örneğinde "Ahıska Türklerinin tümünün konuşma dili Türkçe'dir." sonucuyla örtüşmektedir. İnegöl'de sıfırdan eğitime başlayan öğrenciler sıkıntı yaşamamaktadır. Ama ara sınıflarda gelen öğrenciler alfabe konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Katılımcılardan 1'i geldikleri yerlerde Kiril alfabesiyle eğitim aldıklarını, Latin alfabesini yeniden öğrenmenin sıkıntı yarattığını ifade etmiştir. İngilizce dersi alanlar Latin alfabesini görmüş oldukları için fazla sıkıntı yaşamamaktadır. Küçük yaşlarda bu sıkıntı kısa sürede atlatılırken ileri yaşlarda bu süreç biraz daha uzayabilmektedir. Rusça okuyup yazan yetişkinler bile yazma konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Ama zamanla bu sıkıntıyı da aşmaktadırlar.

Geldikleri yerlerdeki eğitimle Türkiye'deki eğitimin farklı olduğu konusunda katılımcılar şunları ifade etmişlerdir:

"*Orda anasınıfına gitti bir torunum buraya geldik birinci sınıfa aldılar. Ondan bir yaş küçüğünü anaokuluna verelim dedik, altı yaşında olduğu için onu da birinci sınıfa aldılar. Şimdi iki kardeş üçüncü sınıfa gidiyor.*" (K,66)

"*Oradaki eğitimle buradaki eğitim biraz farklı. Düzen farklı. Tarih olarak oranın tarihini görüyorsun Türk tarihini görmüyorsun. Bu nedenle burası daha farklı. Matematik konusunda sıkıntı olmuyor ama diğer dersler de farklı oluyor. Sıkıntı illaki yaşanıyor. Oradaki okullarda sosyal aktiviteler daha fazlaydı. Çok aşırı spor salonları vardı. Ben Kazakistan'da hiç unutmuyorum, benim okuduğum okul özel okul gibiydi. Her gün bir spor aktivitesinde bulunman gerekiyordu. Atletizm, voleybol, cirit atma, basketbol bir sürü spor dalı vardı. Türkiye'de bunlar biraz daha az.*" (E,32)

"*Sporla uğraşıyorlardı orada, burada da yine gidiyorlar spor salonlarına.*" (K,78)

Her ülkenin kendine özgü kuralları, sistemleri olduğu için Ahıska Türklerinin geldikleri ülkelerdeki okulların da kendilerine özgü eğitim sistemleri bulunmaktadır. Katılımcılardan 1'i orada anaokuluna giden bir çocuğun burada birinci sınıfa başladığını belirtmiştir. Dolayısıyla başka ülkelerdeki okula başlama

yaşı buradaki okula başlama yaşı ile aynı değildir. Katılımcılardan 1'i orada gördükleri eğitimle buradaki eğitimin farklı olduğunu, orada tarih olarak kendi tarihlerini anlatırken burada Türk tarihi anlatıldığını ifade etmiştir. Sayısal dersler için problem olmasa da diğer dersler orada gördüklerinden farklı olmaktadır. Sosyal aktiviteler açısından oradaki okulların iyi olduğu görülmektedir. Çocuklar bir yıl içinde her şeye uyum sağlamış olmaktadırlar. Her canlı bir adaptasyon süreci yaşar ve bulunduğu ortama zaman içerisinde uyum sağlar. Ahıska Türkleri de gittikleri yerlere uyum sağlamıştır denilebilir.

Bir katılımcı çocukların derslerinin burada daha iyi olduğunu şöyle ifade etmiştir:"*Oradansa burada güzel okuyorlar. Öğretmenleri güzel okutuyor.*" (E,63)

Katılımcılardan 6'sı eğitim konusunda İnegöl'deki okullardan oldukça memnun olduklarını dile getirmişlerdir. Çocuklar ne kadar farklı eğitim görmüş olsalar da buradaki okullarda daha başarılı olmaktadırlar. Kendi ana dillerinde eğitim almak her insan için avantaj sağlar. İnsanlar ortak dile, kültüre sahip oldukları yerlerde kendilerini daha iyi ifade ederler.

3.1.5. Ekonomik Durum

Tüm insanlar ekonomi ile varlıklarını devam ettirmektedir. Ekonomi, tüm insanların yeme-içme, giyinme, barınma gibi varlığını devam ettirebilmesi için gerekli olan koşulları (coğrafi bölge, dil, din, renk ayrımı yapılmaksızın) içermektedir.[248]

Ahıska bölgesinin bulunduğu coğrafya ve sahip olduğu doğa koşulları köy ekonomisinde oldukça etkilidir. Ahıska'da rakım yükseldikçe iklim sertleşmekte ve yaşam şekli de buna göre şekillenmektedir. Hacılı'ya göre Ahıska'nın dağlık bir yapıya sahip olması, kış mevsimlerinin uzun ve sert geçmesi buradaki nüfusun mizaç ve karakterinde etkili olmuş, köylülere çalışkanlık, dirayet, hoşgörülük vb. özellikler kazandırmıştır. İçinde bulunulan coğrafi şartların etkisi Ahıska Türklerinin ekonomik faaliyetlerinde, sosyal ve kültürel özelliklerinde görülmektedir. [249]

---

[248] Aydın (2013 a), **a.g.m.**, s. 122.
[249] Asif Hacılı, "Ahıska'da Sanayi ve Ticaret", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sonbahar, Sayı 10, Ankara, 2011, s. 18.

Ahıska Türklerinin çalışkan bir toplum olması yaşadıkları yerlerde ekonomik düzeylerinin de iyi olmasını sağlamıştır. Ancak yine de Ahıska Türkleri asgari yaşam koşullarından ve geleceğe güvenle bakmayı zorlaştıran ekonomik durumlardan dolayı Türkiye'ye göç etmeyi tercih etmişlerdir. Türkiye'ye göç etmeden önce Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu köylerde yaşayıp tarımla uğraşmıştır. Türkiye'ye geldikten sonra tecrübeli oldukları işlerde çalışanlar olduğu gibi tecrübelerinin olmadığı işlerde de çalışanlar vardır. Ahıska Türkleri geldikleri yerlerdeki mesleklerini Türkiye'de yerine getirememektedir. Bu durumda yaşlarının ilerlemesinin yanı sıra yeni sisteme adapte olmalarının zorlukları etkilidir. Aynı zamanda bazı haklardan da yararlanamadıkları için mesleklerini icra edememektedirler. Ahıska Türkleri Bu durumun bir sonucu olarak sigortasız çalışmayı tercih etmektedirler. Bu durumdan memnun olmayanlar da bulunmaktadır. Ahıska Türkleri vatandaşlık aldıktan sonra sigortalı işlerde çalışabilmektedir. Bu durum hayat şartlarının biraz daha iyi olmasını sağlamaktadır.[250]

Ahıska Türklerinin Türkiye'de iyi düzeyde bir yaşam sürdükleri söylenemez. Bu durumda kendi mesleklerini icra edememeleri etkilidir. Sigortasız işlerde asgari ücretin altında ücret almaları da geçimlerini zorlaştırmaktadır. Hemşire ve doktor mesleğine sahip olan kişiler diğer mesleklere göre kendi mesleklerini icra edebilmektedir. Ağaoğlu'na göre Ahıska Türkleri geldikleri yerlerde kendi evlerinde yaşamışlardır. Türkiye'de ise çoğunlukla ya kirada oturmakta ya da banka kredisiyle ev almaktadırlar. Ahıska Türkleri kendi evlerinde yaşamaya alıştıklarından kirada kendilerini iyi hissetmemektedir. Bu durumda durumları iyi olmasa da banka kredisiyle ev alanlar da olmaktadır. Ahıska Türkleri ev alırken birbirlerine yardım etmektedir. Bu yardımlaşma Ahıska Türklerinin önemli bir özelliğidir.[251]

Katılımcılar Ahıska'da ve gittikleri yerlerde tarımla uğraştıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Gittikleri yerlerde de koyun saklamış, kuzu saklamış, yine hayvancılıkla uğraşmayı bırakmamışlardır. Ben gurur duyuyorum halkımla ki içinde bir tane*

---

[250] Ağaoğlu, **a.g.t.**, ss. 63-68.
[251] Ağaoğlu, **a.g.t.**, ss. 68-70.

dilencisi yok. Bu da en mükemmel zenginliktir verilen. Gider çalışır kendi tırnağıyla kazanır. Ekmeğini helalce getirir çocuklarına yedirir. Bu halkın en güzel yanı budur." (E,62)

"*Kolhozda çalışmışlardır. Ne kadar çalıştıysa o kadar para alıyorlarmış. Kolhoz reisi pay edermiş. Bir aydan sonra çok çalışanlara tahıl, lazut verirlermiş.*" (E,65)

"*Ahıskalılar çok çalışkan bir millettir. Gittikleri yerleri kalkındırıyorlar. Özbekistan'da tarımı canlandırıyorlar. Kazakistan'da, Rusya'da aynı şekilde tarımla uğraşmışlar. Bütün gittikleri ülkeleri kalkındırmışlar.*" (E, 32)

"*Kolhozda işledik. Ben işlememişim. Ben küçük idim. Akşama kadar işlerlerdi. Akşama da Özbek'lerin ektiği pörçüklü, şalgam getirip onu kaynatıp içerlerdi. Pamukta işledik biz.*" (K,79)

Katılımcılar genel olarak gittikleri yerlerde tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Ahıska Türkleri çok çalışkan bir halk olmalarından dolayı nereye giderlerse gitsinler orada çalışıp geçimlerini sağlamışlardır. Ahıska'da da temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Toprakları bereketli olduğu için tahılın, mısırın yanında meyveler de yetiştirmişlerdir. Ahıska Türkleri sürgün edildikleri yerlerde köylere yerleştirilmiştir. Gittikleri yerlerde de tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Ahıskalılar bahar geldiği zaman kolhozda çalışmışlardır. Oralarda kolhoz sistemi olduğu için kendilerine ait toprak olmamıştır. Devletin tarlasında çalışıp, çalıştıkları kadar para almışlar ya da çalışmanın değerinde tahıl türü ürünler almışlardır.

Katılımcılar o zamanki çalışma durumlarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Onlar tahılı biçince orak ile biçiyorlar. Babam dedi ki Sedir beleynen siz bunu hangi vakte biçeceksiz. Sen bana tırpanlar bul. Sizin köyde ne kadar kalkoz (tarla) varsa biz beş altı güne biçeriz. Babam cemaati topladı. Babam tırmıklar yaptı, yabalar yaptı. Sedir on tane tırpan buldu getirdi. Bizim kadınlar, gelinler de tırpan çekerdi. Hepsi birden o tahılı biçtiler. Kimisi paçasında, kimisi cebinde aç kalan tahıl görmüş ne eder. Tahılı kavurup yiyordular. Tahılı bitirdiler öbür köylerden adamlar geldi. Bize de gelin de bizim tahılı da biçin. Onu da biçtiler. Bizle olan cemaat bu şekilde varlandı. Babam o cemaate başçılık etti. O yaz öyle gitti.*" (E,82)

"*Özbek geldi tarlada çalışır mısınız dedi. Babam kabul etti. Ham toprağı kavun karpuz ekmek için belleyin dedi. Su vardı orada onun yanında boş bir alan vardı orayı atla süreyim size tohum (marş tohumu bezelye gibi) getireyim ekin dedi bize. Biz yaptık. Üç kilo tohum kendine. Üç kilo tohum bize. İşaret vurdu ki*

belli olsun. Üç günden sonra marş çıkmaya başladı. Marşlar oldu topladık pişirdik. Sonra o tarlaya kavun karpuz ektik. Birde baktık iki tane deve tahıl yüklü geldi babama dedi ki "Ata, tahılla kavun değişir misin?" Babam "Elbet değişirim." dedi. Babam hem doldurdu hem ağladı şükretti ki Allah rızkımızı verdi diye. Bir çuval tahıla iki çuval kavun. İki üç gün sonra yine geldiler. Bu sefer karpuzla değişelim dediler. Üç çuval karpuza bir çuval tahıl. Karpuzlar ki büyük. İkisini koyarsın çuvalın ağzını bağlayamazsın." (E,88)

"*Bir araba kavun götürdük satıp çay şeker alalım diye. Birisi gelip soruyor kavunu kaça veriyorsun diye diğer taraftan biri kavuna ayağıyla vuruyor başkası alıp gidiyor. Yarım kilo şekerle, bir küçük paket çaya sattık bir araba kavunu. Hep çaldırdık.*" (E,88)

"*Hükümet bize ev başına bir inek verdi. Birinden aldı verdi. (…).*" (E, 82)

Katılımcılardan 1'i tahılı biçme konusunda Ahıska'da kullandıkları yöntemleri kullandıklarını ve bu yöntemlerin oradaki halkın da hoşuna gittiğini belirtmiştir. Dolayısıyla geçimlerini bu şekilde sağlamışlardır. Katılımcılardan 1'i Özbeklerin kavun-karpuz ektiği tarlalarda çalıştıklarını ifade etmiştir. Daha sonra kendileri de kavun karpuz yetiştirmiş ve pazarda satarak geçimlerini sağlamışlardır. Ahıska Türklerinin pazarda rahat satış yapmalarına izin verilmemiştir. Bunun yanında başka ürünlerle de takas etmişlerdir. Devlet ailelerden bir inek alıp sürgünden gelenlere vermiştir. Bu ineğin ürünleriyle de geçimlerini sağlamışlardır.

Bir katılımcı Azerbaycan'daki durumu şu şekilde ifade etmiştir:

"*Azerbaycan'a gittik. Orda babam kolhoz diyorlar, kolhozun reisi oldu. Devlet yer verdi parasız 300000 dönüm. 16-17 sene orada yaşadık. Orada kolhoz olarak üç yüz aileye yakın bir köy kurduk. Hep Ahıskalı oldu bölge.*" (E,62)

Ahıskalılar Azerbaycan'a gittikten sonra da tarım ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Devlet toprak vermiştir. Yine kolhoz sistemi devam etmiştir. Bazı Ahıskalıları kolhoz reisi yapmışlardır. Tarlanın başında bulunup kimin ne kadar çalıştıklarını yazma, kontrol etme işine bakmışlardır. Gittikleri yerlerde üniversite okuyan gençler, özellikle doktorluk mesleğine ayrı bir ilgi olmasıyla, çalışmaya başlamışlardır. Bu şekilde ekonomik olarak iyi duruma gelmişlerdir. Elde edilen bu veriler Ağaoğlu'nun Yenibosna Örneği çalışmasında elde ettiği verilerle benzerdir.

Katılımcılar İnegöl'de çalışma konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"*Açıkçası kaçak çalışıyorlar. Bize oturma izni veriyorlar ama çalışma izini vermiyorlar. Bu nedenle biraz daha düşük maaşla, küçük yerlerde ister istemez çalışmak zorunda kaldı milletimiz. Tabii geçim kaynağı olması gerekiyor. Bir yerlerde çalışması gerekiyor. Hastanelere gittikleri zaman aşırı masrafları çıkıyor. İnegöl bir sanayi ilçesi olduğu için burada işle ilgili bir sıkıntı olmuyor. Genelde mobilya koltuk işlerinde çalışıyorlar. Kadınlarımız da çalışır aynı şekilde. Kadınlar genelde mobilya sektöründe dikiş işinde çalışıyorlar. Çalışma izinleri geldikten sonra daha güvenli daha güzel çalışacaklar. Hiç olmazsa hak ettikleri maaşlarını alacaklar.*" (E,32)

"*Gidip her yerde rahatlıkla iş bulabiliyoruz. İkamet olmasa bile bulabiliyoruz. Sigorta olmuyor sadece. İş konusunda sıkıntımız olmuyor.*" *(K,28)*

"*Bizim millet çalışkandır. Çalışıp kendi ekmeğini kazanır. Allah'a şükür bizim millette dilencilik yapan yoktur. Çalışıp kendi rızkını kendi buluyor. İş bulup çalışıyorlar ama askeri ücret tam vermiyorlar. Kızım çalışıyordu Gürsu'da adam iflas etti maaşını vermedi. Burada da çalıştı kızıma iflas ettim dedi vermedi maaşını. 1300 liraya dört çuval un verdi. Çoğu kişiden duyuyorum ki çalışıyoruz parayı alamıyoruz diye.*" *(E,65)*

"*İş çok, çalışan lazım şimdi. İlk geldiğimizde iş arayan çoktu, şimdi işçi arayan çok. Sekiz yıl sigortasız çalıştı kızım. Kimlik alınca sigorta da yaptılar. İki yıldır sigortalı çalışıyor kızım. On sene önce ilk geldiğimizde 350-500 ile başladı. Şimdi asgari ücret.*" *(E,84)*

"*Kimlik olmadığı için çocuklarımız kendi işlerini yapamıyorlar. Bu da devletle alakalı bir şeydir. Onun ilgilenmesi gerekir.*" *(E,62)*

"*Eşim doktordur. Denklik gelmediği için çalışmıyor.*" *(K,54)*

Katılımcıların tümü kendilerinin ve çocuklarının İnegöl'e yerleştikten sonra iş konusunda sıkıntı yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. İnegöl'ün mobilya sektörünün ve sanayisinin gelişmiş olması Ahıskalılar'ın iş bulmasını kolaylaştırmıştır. Ahıskalı Türkler mobilya sektöründe çok çalışmaktadırlar. Katılımcıların 12'si geldikleri yerlerden emekli olmuşlardır. Vatandaşlığı olmayan 22 katılımcının 21'inin çocukları sigortasız işlerde çalışmaktadırlar. Bir katılımcının çocukları kendisinden önce geldiği için onların kimliği vardır ve sigortalı işlerde çalışmaktadırlar. Katılımcıların 3'ünün kimliği vardır ve çocukları sigortalı işlerde çalışmaktadır. Katılımcılardan 1'i on yaşından beri Türkiye'de olduğu için burada okumuş olup öğretmenlik mesleğini yapmaktadır. Dolayısıyla sigortalı olarak çalışmaktadır. Katılımcılardan 1'i de kimliği olmamasına rağmen

iş yeri tarafından sigorta yaptırılmıştır. Katılımcıların tümü diplomalı işlerde kimlik olmadığı için ve diploma denkliği istendiği için çalışamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu nedenle bu kişiler sanayide çalışmaktadırlar. Vatandaşlık hakkına sahip olmadan yaşamanın olumsuz sonuçlar doğurduğu görülmektedir. Ağaoğlu'nun Yenibosna Örneği çalışmasında elde edilen "Ahıska Türklerinin kendi mesleklerini (doktorluk, öğretmenlik gibi) yerine getiremeyip tecrübeli olmadıkları işlerde çalıştıkları" verisi İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde de görülmektedir.

Ahıska Türklerinin maaşları ilk başlarda sigortalı çalışanlardan düşük olmuşsa da günümüzde çok bir fark bulunmamaktadır. Maaşını alamama durumlarıyla karşılaşanlar da olmuştur. Ahıska Türkleri kimliğin ve çalışma izninin olmamasına rağmen kaçak olarak rahatlıkla iş bulabilmektedirler. Sigorta olmadığı için hastane masrafları da fazla olmaktadır. Kadınlar genel olarak dikiş bildikleri için mobilyada çalışmaktadırlar. Gittikleri yerlerde liseden sonra hemen kızları istemeye geldikleri için kızlar üniversite okumamış dikiş nakış kurslarına gitmişlerdir. Kızlarının kaçırılmasından korktukları için de uygun gördükleri kişilerle evlendirmişlerdir. Sonraki zamanlarda bu durum da ortadan kalkmaya başlamış ve kızlar da okuyup mesleklerini ellerine almışlardır ama Türkiye'de kimlikleri olmadığı için çalışamamaktadırlar. Yasal olarak vatandaşlık hakkına sahip olan Ahıska Türkleri yasanın yerine getirilmemesi nedeniyle T.C. kimliğinin gerekli olduğu işlerden mahrum kalmakta ve vatandaşlık hakkına çok geç sahip olmaktadırlar.

Ahıska Türkleri düşük ve orta gelire sahiptirler. Görüşme yapılan ortamlardan yaptığımız gözlemler de bunları göstermektedir. Bazı ailelerin evlerinde komşuların vermiş oldukları kullanılabilir koltuklar, kanepeler bulunmaktadır. Bazılarının halıları eskidir. Çok kalabalık yaşadıkları için birkaç evde üç duvarda köşemle kaplıdır ve çok büyük masalarda yemek yemektedirler. Türkiye'ye gelirken hiçbir şey getiremedikleri için burada yeniden ev dayayıp döşemek, onların maddi anlamda sıkıntı yaşamalarına neden olmaktadır. Bu nedenle komşuların verdikleriyle idare etmektedirler.

Ahıskalılar çok çalışkan bir halk olmaları dolayısıyla mesleklerini yapamasalar bile sanayide iş bulup çalışmaktadırlar. Onlar şu an Türkiye'ye geldikleri için şükretmektedir. Zamanla her şeyin düzelip kendi mesleklerini yapabileceklerine inanmaktadırlar. Kimlik aldıktan sonra çok daha güvenli bir şekilde çalışabileceklerdir. Sabırlı olmaları onlara bu süreçte avantaj sağlamaktadır. Kendi mesleklerini devam ettirmek için geldikleri yerlere geri dönenler de olmuştur. Yine onların da günün birinde Türkiye'ye dönecekleri tahmin edilmektedir. Vatansızlığın ne demek olduğunu ancak vatanından ayrı kalanlar anlamaktadır.

3.1.6. Vatandaşlık ve Emeklilik Durumu

14 Ağustos 2017 tarihinde DATÜB heyeti Genel Başkanı Ziyatdin Gassanov başkanlığında Ankara'da resmi kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Başkan Ziyatdin Gassanov Türkiye'deki ve yurt dışında yaşayan Ahıska Türkleri'nin problemlerini gündeme getirip, çözülmesi konusunda yardımcı olmalarını talep etmiştir. Son görüşme Cumhurbaşkanlığı Sarayında gerçekleşmiştir. DATÜB Başkanı 22 binden fazla Ahıska Türkü ailesinin vatandaşlık beklediğini bildirmiş, vatandaşlık verilmediği için sağlık, eğitim, emeklilik ve diğer sorunlarla karşılaştıklarını dile getirmiştir. Bir defaya mahsus da olsa istisnai vatandaşlık verilmesi isteğini iletmiştir. Konunun 15 Ağustos 2017 tarihinde toplanacak Bakanlar Kurulu toplantısında gündeme getirileceği ve Cumhurbaşkanına iletileceği belirtilmiş, Bakanlar Kuruluna Başkanlık yapan Cumhurbaşkanı 22 bin Ahıska Türküne istisnai vatandaşlık verilmesiyle ilgili çalışmaların başlatılmasını istemiştir.[252]

Ahıska Türklerine vatandaşlık verilmesi Türkiye Cumhuriyeti'nin soydaşlarına sahip çıkması sorumluluğunu yerine getirmesidir. Vatandaşlık aldıktan sonra Ahıska Türkleri ülke ekonomisine katkı sağlayacaklardır. Kendi imkânlarıyla Türkiye'ye gelip yerleşebileceklerdir.[253] Vatandaşlık verilmeye başlandığı dernek başkan yardımcısı tarafından ifade edilmiştir.

---

[252] İbrahim Agara, "Ahıska Türklerine İstisnaî Vatandaşlık", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 47, Ankara, 2017, s.40.

[253] Galip Said, "Türkiye Ahıska Türklerine Vatandaşlık Vermelidir", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 46, Ankara, 2017, s, 51.

Katılımcılar vatandaşlık konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"*1992 yılında bir yasa çıkarılmış ve Kars, Iğdır bölgesine baya bir Ahıskalı getirilmiş. Hâlâ o yasa yürürlükte ama kullanılmıyor şimdi. Yasada vatandaşlık verileceği yazıyor ama şu an çoğu Ahıskalı'nın vatandaşlığı yok. Yeni bir yasa çıktı şimdi. İstisnai vatandaşlık diye. 20.000 Ahıska Türkü'ne vatandaşlık verileceği açıklandı. On gün içinde işleme koyacaklar herhalde. Sadece İnegöl'den 2495 kişiye vatandaşlık verilecek. Ve bu 2495 kişiye bağlı olarak çocukları da bundan faydalanacak. Daha da bekleyenler de var. Onlara da verileceğine dair Göç İdaresinden haber geldi. İnşallah Türkiye'de vatandaş olmayan Ahıskalı kalmayacak.*" (E,32)

"*Vatandaşlık hemen olması gereken bir durumdur. Çünkü içimizde doktoru var, mühendisi var, öğretmeni var. En okumayanı lise mezunu. Devlet kademelerinde çalışanlar var bir yere kadar çünkü Türk kökenli olduğun için bizim başvurmamıza gerek yok ki. Devletin kendi insanıyla ilgilenmesi gerekiyor. Ahıskalılar gelip kendi ayakları üzerinde duruyor. Devletten de bir kuruş para istemiyoruz. Yeter ki bana haklarımı tanı, ben çalışırım. Benim iki tane oğlum üniversite kurtarmıştır. Onların da çalışıp bir şeyler yapması lazım bu devlete. Suriyelilere vatandaşlık veriyorsun ama vatanımın yolu açılsın da vatanıma döneyim diye dört gözle bekleyen insanlara bazı şeyler öne sürüyorsun. İnsan incinmez mi? O kadar sev sev, gel Türkiye'de… Şu an yoktur vatandaşlığım. Ama listede ismimiz var. Bizim orda ne kadar paramız varsa getirip ekonomiye yatırıyoruz. Bizden devlete zarar gelmesin diye. Biz beş kuruş para istemiyoruz ki.*" (E,62)

"*Vatandaşlığımız var. İki yıldır vatandaşız. Yerleşme iznimiz geç çıktı bu yüzden 2008'deki verilen vatandaşlığa yetişemedik. Bir de doğum belgesi istediler. Bizim doğum belgeleri yok. Ahıska'da kalmış, yanmış gitmiş. Elimizde sürgün edildiğine dair belge var ama kabul etmiyorlar. Azerbaycan'dan gerekli şeyleri veriyoruz kabul etmiyorlar. Oğlum gitti Gürcistan'a arşivlere baktılar yok. Gürcistan, falan vakitte burada doğmuş diye belge verdi. Bunların arşivleri yandığına dair bir kağıt geldi buraya. Başvuru yaptıktan nerdeyse iki sene sonra geldi vatandaşlık. Çok zor oldu ama sonunda aldık.*" (E,84)

"*Ben çok inciniyorum. Biz sürgünlerde neler çektik geldik baba vatanımıza bize beş yıl sonra vatandaşlık veriyor. Ermeni'ye de Gürcü'ye de beş yıl sonra vatandaşlık veriyorsun. Sen benimle onları niye bir tutuyorsun. Yürümeye başlayan çocuğun elinden tutulup kaldırılır, başına vurup da düşürülmez.*" (E,80)

"*Vatandaşlığımız yok. Ben camiye gittiğim zamanda ön saflara gitmiyorum ki Türkiye bize kimlik vermedi, bizi vatandaşlığına kabul etmedi, ön saflarda bizim yerimiz yok deyip gitmiyorum. Bu da beni çok incitiyor.*

Özbekistan'daki vatansız kelimesi bağrımı ezdiği gibi burada da bu kimlik vermeme beni üzüyor." (E,65)

Katılımcıların 3'ünün vatandaşlığı varken 22 katılımcının vatandaşlığı yoktur. Ahıska Türkleri Türkiye'ye kabul edilirken vatandaşlık verileceği de belirtilmiştir. Ahıskalılar beş yıl ikamet ettikten sonra vatandaşlık alabilmektedirler. Ama beş yıl bittikten sonra da vatandaşlık alamayanlar da bulunmaktadır. Ahıska Türkleri bu vatandaşsızlık nedeniyle birçok sıkıntı yaşamaktadırlar. Ellerinde Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olduğuna dair hiçbir belge, kimlik olmadığı için çoğu haklardan da yararlanamamaktadırlar. İş yerlerinde kaçak, sigortasız çalışmakta, sigorta olmadığı için sağlık hizmetlerinden yüksek ücretlerde faydalanabilmektedirler. Bu durum vatandaşlığı olmayan tüm Ahıskalılar için aynıdır. İlaç kullanan hastalar durumları varsa kendileri için özel sigorta ödeyebilmektedir. Şu an vatandaşlık verilmeye başlandığı dernek başkan yardımcısı tarafından ifade edilmiştir.

Ahıska Türkleri kendi vatanlarında yabancı muamelesi görmekten rahatsızlık duymaktadırlar. Bunun için kimliklerinin olmasını istemektedirler. Kimliklerini aldıktan sonra hem maddi hem de manevi yönden rahatlayacaklardır.

Katılımcılar emeklilikleri hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Uzun süre burada olduğum için benim vatandaşlığım var. Milli eğitimde de çalışıyorum. Ama vatandaşlığı olmayanların emeklilik hakları da olmuyor. Kimlik olmadan sigorta da yapmıyorlar. Çalıştıkları boşa gidiyor.*" (E,32)

"*Vatandaşlığımız yok. Emekli de olamıyoruz. Ömür boyu çalıştığın kaldı orda. Kimlik olsa da zor. Orası ayrı devlet. Anlaşması varsa devletle belki de olabilir. Özbekistan'da çalıştı, Ukrayna'da çalıştı. Gelmişiz elli dört yaşına vermezlerse de çocuklarımız bakar. Çocuklarımızın olsun, ufaklar okusun.*" (K,54)

"*Ben Azerbaycan'dan emekliyim. Maaşımı buradan alıyorum. Yılın başında oraya bir dilekçe gönderiyoruz ki hayattayım parayı gönderin diye.*" (E,82)

"*Sigortam var. Bir sene sıkıntı çektik vermiyorlardı çalışma izni. Şimdi var çalışma iznim. Altı ay yaşadıktan sonra çalışma iznine müracaat edebilirsin. Sigortalı çalışsan şans var emekli olmak için.*" *(E,47)*

“*Hanımın emekliliği vardı. Beş çocuk vardı diye emekli ettiler. Erkekler 64 yaşında emekli oluyor ya ben de yeni oldum geldim Azerbaycan'da. Buradan alıyoruz maaşımızı.*” (E,64)

Katılımcıların 17'si yaşadıkları yerlerde emekli olmuştur. Kadın katılımcıların 6'sı, erkek katılımcıların ise 11'i emeklidir. Erkekler işçi emeklisiyken kadınlar yaştan ya da çocuk sayısından emekli olmuşlardır. Azerbaycan'da dörtten fazla çocuğu olan kadınlar emekli olabildiği için Ahıskalı kadınların fazla çocuğa sahip olanları emeklilik yaşı beklemeden emekli olmuşlardır. Emekli olmadan Türkiye'ye gelen Ahıska Türkleri sigortasız çalıştıkları için emekli olamamaktadırlar. İleri yaşlarda kimlik olsa bile belli yaştan sonra çalışamadıkları için emekli olamamaktadırlar. Geldikleri yerlerdeki sigortaları burada geçerli olmamaktadır. Genç yaşta Türkiye'ye gelip sigorta yaptıranlar emekli olabilecektir. Geldikleri yerlerde emekli olan Ahıska Türkleri maaşlarını ya toplu olarak yılda bir kere çekmekte ya da akrabalarına vekâlet verip göndertmektedirler. Belli bir ücret kesintisiyle buradaki bankalardan alanlar da olmaktadır.

3.2. AHISKA TÜRKLERİNİN KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Kültürel kimlik, farklı kültür, dini, siyasi nitelikteki grupların bir araya gelmeleri ve etkileşim içine girmeleriyle oluşur. Kültürel kimlik doğuştan kazanılmış özellikler değildir. Belirli sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal süreçlerle kazanılmış kimliklerdir.[254] Değerler, normlar gibi unsurlar toplumda bir benzeşme sağlayarak o topluma özgü bir kimlik meydana getirir.[255]

Chen, kültürel kimlik hakkında şunları ifade eder: *“Kültürel kimlik, bireyin kendisini millet, etnisite, ırk, cinsiyet ve din gibi çeşitli kültürel kategorilerden oluşan belirli bir grup ile tanımlaması veya ona ait olduğunu hissetmesi anlamına gelmektedir. Kültürel gelenekler; miras, dil, estetik, kurallar ve örfler gibi kolektif bilginin paylaşılma*

---

[254] Abdurrahim Özmen, “Etnik ve Kültürel Kimliklerin Dışlanma Üzerinden Kurulması: Tur'Abdin Süryânîleri”, içinde: **Kimlikler Lütfen**, der: Gönül Pultar, ODTÜ Yay., Ankara, 2009, s. 196.

[255] Tural, **a.g.e.**, s. 62.

sürecinde oluşur ve devamlılığını sürdürür."[256] Ahıska Türklerinin örf, âdet, gelenek, görenek ve dini inançları bakımından kültürel özellikleri şu şekildedir:

3.2.1. Evlilik ve Düğün

Ahıska Türklerinde düğüne toy da denilmektedir. Düğün büyük ve küçük toy olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Büyük toy evliliklerde, küçük toy ise erkek çocuk sünnet olurken yapılan toydur.[257] Düğün, Ahıska Türklerinin hayatında önemli bir yer teşkil etmektedir. Düğünde en hazin duygular, en hafif duygular ortaya çıkar. Sonsuz mutluluğa ve güzel düşüncelere düğünde yer verilir. Halkın kaygıları ve acıları düğünde giderilmeye çalışılır. İnsanlar acılarından bir nevi de olsa uzaklaşmış olurlar.[258]

Ahıska Türklerinde evliliğin yabacılarla yapılmasına izin verilmez. Başka dinden ve başka milletten evlilikler ayıp karşılanır. Kızlar 16-20 yaşlarında, erkekler ise 20-25 yaşları arasında evlendirilir. Ahıska Türklerinde evlilikler âdet yoluyla yapıldığı gibi kaçırma yoluyla da yapılmaktadır.[259]

Âdet yoluyla evlilikler birtakım aşamalardan oluşmaktadır. Antalya'da yapılan bir araştırmaya göre Ahıskalıların evlilik ve düğün gelenekleri şöyledir:[260]

- **Kız saraflamak:** Evlendirilecek erkek için ilk önce bir kız bulunur. Tavsiye edilen, akıldan geçen kızlar soruşturulur. Kızın kim olduğu öğrenilir, beğenilip, beğenilmemeye karar verilir. Bu ilk hazırlığa kız saraflama denir.
- **Elçilik:** Soruşturulup beğenilen kız istenmeye gidilir. Bu kız isteme vakti de âdete göre, iyi gün sayılan Cuma akşamı yani Perşembe'yi Cuma'ya bağlayan gecedir. Oğlanın anası, babası veya yakın bir akrabası gider, ailesinden kızı ister. Buna elçilik denir.

---

256 Vivian Hsueh-Hua Chen, Kültürel Kimlik, **Center For İntercultural Dialogue,** Çev: Kenan Çetinkaya, Cilt: 22, Singapore, 2017. https://centerforinterculturaldialogue.files.wordpress.com/2017/01/kc22-cultural identity_turkish.pdf (Erişim Tarihi: 17.02.2018)

257 Şakirova, **a.g.t.**, s. 46.

258 Beyza Can-Hilal G. Kahriman, "Ahıska Türklerinde Düğün Merasimi", **Bizim Ahıska Dergisi**, Bahar, Sayı 34, Ankara, 2014, s. 30.

259 Cemile Güzeloğlu, "**Kazakistan'da Çimkent Bölgesinde Yaşayan Ahıska Türklerinin Kültür Çatısı: Doğum, Düğün Ölüm Adetleri**", Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2017, s. 40.

260 Can ve Kahriman, **a.g.m.**, s. 30.

- **Şerbet içme:** Bir Cuma akşamı erkek tarafından beş-altı yakın akraba toplanıp kız evine gider. Kız tarafı bir sofra kurar. Tanışma ve sohbetle beraber o toplantıda nişan günü belirlenir.
- **Gelin görmeye gitme:** Oğlanın ana ve babası düğün oluncaya kadar her Cuma akşamı gelini görmeye giderler.
- **Nişan değişme-urba götürme:** Erkek tarafı kız için aldıkları hediyeleri kız tarafına, kız tarafı oğlana aldıkları hediyeleri oğlan tarafına verirler. Nişan merasimi küçük bir düğün gibi geçer. Davul zurna çalınır, büyük sofralar kurulur. Urba götürme, nişandan sonra geline elbise götürme merasimidir.
- **Kesim kesme:** Nişandan sonra yine bir Cuma akşamı, erkek tarafı, kız evine düğün gününü tayin etmeye ve düğün şartlarını kesmeye giderler. Buna kesim kesme denir. Düğün şartları başlık ve düğün masrafları olmak üzere iki kısımdan oluşur.
- **Davet:** Düğünden bir-iki hafta önce, teklifa denilen davetçi, köy ahalisini düğüne davet eder. Davetli olan herkes bu kişiye belirli bir bahşiş verir ve düğünün hayırlı olmasını diler.
- **Kına yakma:** Erkek tarafından birkaç kadın, kız evine gelir. Düğün için kına ve birtakım hediyeler getirirler. Merasimde maniler ve türküler söylenir.
- **Meslehet aşı:** Düğünden bir gün önce akşamüstü akrabalar meslehet aşına toplanırlar. Meslehet aşı hem oğlan hem de kız evinde yapılır.
- **Gelin çıkarma ve getirme:** Meslehet aşının ertesi günü düğün şenliği başlar. Gündüz gelip gidenlere yemek verilir. İkindi olmadan, öğle zamanı kız evine davul-zurna ile gidilir ve gelin alındıktan sonra düğün yapılır.

Sakallı ve Özcan'ın Amerika'da yapmış oldukları çalışmada Ahıska Türklerinde düğünden önce genellikle kız evinde "*imam nikâhı*" kıyıldığı görülmektedir. İmam nikâhı ile düğünün arası uzun olmaz. İmam nikâhından sonra gelin ve damat kayınpeder ve kayınvalidenin elini öper. Düğün gününde kadınlar ve erkekler bir arada oturmaz. Düğün başladığında gelin getirilirken sahnenin ortasına bir halı yayılır ve bir sandalye koyulur. Gelinin belinde kırmızı kuşağı bağlı ve başında kırmızı örtü örtülüdür. Damat ve damadın sağdıcı önde, gelin arkada kapıdan girerler. Yanındaki kadınlar gelinin koluna girer ve onu içeri

getirirler. Gelin çiçeği damadın elindedir, çiçek geline daha sonra verilir. Gelin girerken yakınları onu oynayarak karşılarlar. Oyunların tümü Kafkas ezgilerinin hâkim olduğu oyunlardır. Gelin içeri girerken üç kere temenni* almalıdır. Temenni bir saygı göstergesidir. Çalgıcılara üç kere, konuklara üç kere temenni alır. Temenni alma Ahıska Türklerinde bir tür selam vermedir. Temenni alan gelin yavaş yürüyerek sandalyenin önüne gelir ama oturmaz. Tekrar temenni alır. Gelinin beline yassı bir ekmek bağlanır. İki veya üç adet ekmek gelinin beline sarılır etrafı kırmızı bir kuşakla sarılır; gelin etli olsun, bereketli olsun diye bu uygulama yapılır. Gelin oturtulunca ayrıca başından buğday, pirinç gibi bakliyatlar serpilir. Bu da bereket için yapılır.[261]

Sakallı ve Özcan Amerika'daki gelinin yüzünün açılmasını şu şekilde belirtmişlerdir: Sandalyeye oturtulan gelinin önüne sağdıçlardan biri elinde bıçaklarla oynaya oynaya gelir. Oturmakta olan gelinin başındaki beyaz mendili almaya çalışır, etrafında döner. Üç kere mendili oynatır yerinden ama almaz. Oynayarak damadın yanına geri döner. Üç kere gelip giden sağdıç üçüncüde mendili elindeki bıçaklarla tutup kaldırır. Ardından gelinin başındaki kırmızı örtüyü yine bıçaklarla tutarak kaldırır. Böylece gelinin yüzü açılmış olur. Gelinin yanındaki kadınlar gelinin belindeki ekmekleri de çıkarırlar ve gelin adına sağdıçlar için hazırlanan hediyeleri verirler. Sıra damada geldiğinde damat elinde gelin çiçeği ile gelinin yanına gelir. Yüz görümlüğü yerine para verir; gelin çiçeğini verip gelinin duvağını açar.[262]

Gelin masasına gelin, damat, gelinin nedimesi ve bir sağdıç birlikte geçerler ama oturmazlar. Oturmak için gelinin kayınvalidesinin gelip ona izin vermesi beklenir. Bundan sonra önce damadın sonra gelinin aileleri ve sırayla akrabalar, salondaki misafirler ve isteyen herkes gelinle damadı tebrik eden kısa bir konuşma yaparak salonun bir ucundan gelin masasına kadar oynayarak giderler ve onları tebrik edip yerlerine geçerler. İlk tebrik damadın ailesinden olur,

---

* Temenni alma: Gelinin yere doğru eğilerek selam vermesidir.

261 Erol Sakallı-Derya Özcan, "Amerika'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Evlenme Âdetleri Üzerine", **Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Yıl 28, Sayı 109, Ankara, 2016, s. 237.

262 Sakallı- Özcan, **a.g.m.**, ss. 237-238.

kayınvalide gelip geline oturması için izin verir. Yoksa gelinle damat saygıdan yerlerine oturmazlar.[263]

Ahıska Türklerinin düğünlerinde çok çeşitli yemekler yapılır. Düğünde hazırlanan yemekler arasında Özbek pilavı, kavurma, etli patatesli yemek, kızartmalar, çorba, salata çeşitleri, eğdek (yağda kızartılmış bir ekmek türü), bişi, kete, feselli, samsa vb. yer alır. Ahıska Türkleri düğünlerde bol yemekler yaparlar. Bu nedenle düğünleri oldukça masraflı olur.[264]

Düğünün ertesi sabahı yeni gelinin hinkal[*] açması beklenir. Yeni evlenen çift erkek evine yerleştiği için gelin sabah oradaki misafirler için hinkal açar. Düğün sonrası gelinin onu görmeye gelenlere hediye vermesi âdeti vardır.[265] Damat evin en küçük erkek çocuğu ise evlendikten sonra anne ve baba ile birlikte oturur. Eğer kendinden küçük evlenecek erkek kardeşleri varsa onlardan biri evleninceye kadar annesi ve babası ile kalır.[266]

Düğünden sonra gelin babasının evine hemen gidemez. Gelinin yeni evine alışması için 6 ay ya da 1 yıl sonra babasının evine gider. Buna ayak döndü ya da ayak dönmesi denir. Gelinin bu ziyareti uzun sürmez. Bundan sonra aileler birbirine gider gelir.[267]

Ahıska Türklerinde kaçırma yoluyla evliliklerde ya kızın kendisi isteyerek kaçmakta ya da zorla kaçırılmaktadır. Kız ve erkek birbirlerini severlerse kız isteyerek kaçar. Kaçırılan kız ilk olarak akrabaların evine götürülür. Aracı birisi kızı kimin kaçırdığını annesine ve babasına söyler. Kaçan ya da kaçırılan kız bir daha baba evine dönmez. Dönerse bir daha kimsenin istemeye gelmeyeceği düşünülür. Aradan zaman geçtikten sonra erkeğin babası, amcası, dayısı vb. kızın ailesiyle barışmaya gider. Kızın babası barışmak istemezse onları kabul etmez.

---

[263] Sakallı- Özcan, **a.g.m.**, s. 238
[264] Güzeloğlu, **a.g.t.**, s. 46.
[*] Hinkal, kare kare kesilen yufkanın içine kıyma koyulup kapatılmasıyla yapılır. Hinkal, Türkiye'deki mantıya benzer ama ondan biraz büyük olur. (Bakınız: Fotoğraf-16)
[265] Sakallı- Özcan, **a.g.m.**, s. 238
[266] Şakiroğlu, **a.g.t.**, s. 43.
[267] Güzeloğlu, **a.g.t.**, s. 49.

Erkek tarafı tekrar barışmak için gider. Barıştıktan sonra düğün tarihi belirlenip düğün yapılır.[268]

Katılımcılar kız istemeyi şu şekilde ifade etmişlerdir:

"Allah'ın emriyle gidip kızı istiyorsun. Kızla oğlan birbirini görmüşse beğenmişse, aileler de uygun görmüşse tamam. İhtiyarları, adamları alıp gidiyoruz istemeye." (E,63)

"*Elçiliğe gidiyorlar. Kız oğlan görüşürler. Eskiden görüşme yoktu.*" (E,64)

"*Görücü usulü oluyor evlilikler. Kızı gidip istiyoruz. Verdikleri zaman şerbet içiyoruz. Cuma akşamları gelin görmeye gidiyoruz. Hediye götürüyoruz.*" (K,60)

"*Oğlan tarafı istemeye gider kızı. Bir gitse vermez, iki gitse vermez, üçüncüde şerbeti içerler.*" (K,78)

"*He deyilenden sonra ihra şerbeti içilir. 3-5 gün sonra benim kızı filana vermişim diye şerbete çağırıyorsun. Kimisi gelin de göreceğiz diyorlar bohçalarla geliyorlar. Oğlan tarafı da kız tarafı da geliyor.*" (K,65)

Kadın katılımcılar düğün ile ilgili gelenek ve görenekleri erkek katılımcılardan daha ayrıntılı anlatmışlardır. Bu durumun kadınların bu işlerle daha çok ilgili olmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu durumda ataerkil bir kültürden bahsedilebilir. Katılımcıların 18'i evliliklerin görücü usulü ile olduğunu ifade etmişlerdir. Bu ifadelerden yola çıkarak İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde genel olarak evliliklerin görücü usulü ile yapıldığı söylenebilir. Diğer katılımcılar ise günümüzde görücü usulü evlenmenin yavaş yavaş kalktığını belirtmişlerdir. Katılımcılardan 1'i bulundukları yerlerde kızların yaklaşık 16-17 yaşlarında istenilmeye gidildiğini belirtmiştir. Yabancı birileriyle evlenmesin diye aileler kızlarını bildikleri ailelere vermeyi tercih etmişlerdir. Bu konuda kapalı bir toplum özelliğine sahiptirler. Kızla erkek birbirlerini sevmiş olsalar da son sözü yine aileler söyler. Erkek tarafı kızı araştırır. Beğenirlerse elçi gitmek isterler. Eğer kız ve oğlanın birbirinden haberleri yoksa oğlanın anne babası kız evine gider. Kızın anne babası aileyi beğenirse oğlanı bir görelim derler. Evde dede varsa ona da sorulur ondan sonra karar verilir. Büyüklere saygı onlar için her zaman önemlidir. Razılık alınırsa elçiliğe giderler. Erkek tarafından beş altı ihtiyar toplanarak erkeğin babasıyla birlikte kız evine giderler.

[268] Güzeloğlu, **a.g. t.**, ss. 47-48.

Katılımcıların 4'ü kız istenilen erkeğin kız istemeye gitmediğini, yaşlı erkeklerin toplanıp gittiklerini belirtmişlerdir. Kız tarafından da büyükler çağırılır. "Allah'ın emri peygamberin kavliyle" kız istenir. Katılımcılardan 3'ü evet cevabı alınıncaya kadar sofra kurulmadığını sofra kurulsa bile bir lokma bile almadıklarını ifade etmiştir. Bir şeyler yerlerse işin bozulacağına inanırlar. 3 katılımcı kızı üçüncü istemede verdiklerini belirtmişlerdir. Kız tarafı ilk gün kızı vermez. Yemeden kalkıp giderler. İkinci kez tekrar gelirler o zaman da kız verilmez. Yine bir şey yemeden giderler. Üçüncü geldiklerinde evet cevabını verirler. Katılımcıların 11'i evet cevabından sonra ihra şerbeti (küçük şerbet) verdiklerini belirtmişlerdir. Bu evet cevabı alındığı için içilen şerbettir. Sonra kaynana geline yüzük takmaya gider. Kızı aldıkları belli olsun diye. 3-5 gün sonra kız tarafı kızımı falanca kişiye verdim deyip akrabaları, konu komşuyu şerbete (büyük şerbet) çağırır. 3 katılımcı büyük şerbet ifadesinden bahsetmiştir. Şerbete gelenlerden isteyenler geline bohça getirir. Bu tür davranışlar akrabaya ve komşuluğa önem verdiklerini, birlik ve beraberliklerinin kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Katılımcılar nişan götürme ve gelinin hizmet etmesi hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Nişan yapardık eskiden. Erkek tarafında toplanıp yiyilip içilip kız evine yüzük takmaya gidilirdi. Orda da bir şeyler yiyip yüzük takılıp gelinirdi. Kaynana kaynata orda kalırdı şimdi o kalktı. Böyle nişan yapılmıyor.*" (E,65)

"*Kaynata dışarıdan gelse gelin ayağına kalkıyordu. Abdest alacaksa abdest sularını götürüyor. Havlu veriyor. Bunlar eski adetlerimizde vardı. Şimdi kalkıyor.*" (E,80)

"*Gelin çay falan getirip geri dönerken arka arkaya çıkar. Arkasını dönüp gitmez.*" (K,54)

Aradan biraz zaman geçtikten sonra nişan kesimi olur. Katılımcıların 6'sı önceden nişan kesiminin yapıldığını, şimdi yapılmadığını belirtmişlerdir. Nişan kesiminde nişanın yapılacağı bir gün belirlenir. İki taraf da valiz (çamadan) hazırlar. İçinde hediyeler olur. Erkek tarafında yenilip içilir kız evine gidilir. Orada da yemekler hazırlanır. Yüzük takılır. Getirilen valiz verilir, kız tarafının hazırlamış olduğu valiz de erkek tarafına verilir. Herkes oynayıp, eğlenir. Gelinin kayınvalidesi, kayınpederi o akşam orada kalır. Gelin onlara hizmet eder. Abdest alacaklarsa abdest suyu götürür. Havlu verir. Gelin sofra kurduktan, çay

getirdikten sonra geri geri çıkar. Büyüklerine sırtını dönüp çıkmaz. İlk hizmetten itibaren gelin bu âdeti yapar. Katılımcıların 13'ü gelinin temenni almaya başladığını ifade etmiştir. Temenni alma Ahıska Türkleri için bir saygı ifadesidir ve sembol haline gelmiştir.

Katılımcılar düğün oluncaya kadar gelin görmeye gittiklerini şöyle ifade etmişlerdir:

"Cuma akşamları gelin görmeye gidiyoruz. Hediye götürüyoruz." (K,60)

"Kesim kesilirdi. Düğün için pirinç, et ne lazımsa onu da istiyorlar. Başlık parası da vardı. Çok fazla değildi ama. Düğün için istediklerini götürdüğümüz zaman o parayı da veriyorduk." (E,68)

Katılımcıların 7'si nişandan sonra her Perşembe günü (Cuma akşamı) gelin görmeye gittiklerini ifade etmişlerdir. Giderken geline hediye de götürülür. Bu düğün kesimi oluncaya kadar devam eder. Akrabalar da gelini görmeye gider. Düğün kesimi olur. Düğün kesiminde düğün tarihinin belirlenmesinin yanında düğünde yemek yapılması için et, pirinç ne lazımsa o da istenir. Başlık parası belirlenir. Katılımcıların 2'si başlık parasının olduğunu, 1'i başlık parasının olmadığını ifade etmiştir. Diğer katılımcılar başlık parasından bahsetmemişlerdir. Başlık parası var diyen katılımcılar Azerbaycan parasıyla 400 manat istediklerini belirtmişlerdir. Başlık parasında ailenin durumu da göz önüne alınır. Düğünden önce gelinin kaynatası düğün için gerekli şeyleri götürürken başlık parasını da verir. Başlık parasının yarısı damada üst baş alınsın diye geri verilir. Ahıska Türklerinde genel olarak başlık parasının olmadığı söylenebilir.

Katılımcıların kına gecesi, dini nikâh ve gelin çıkarma hakkında ifadeleri şu şekildedir:

"*Gelin getirmeye atlı gider. İki tane yenge oluyor. Biri kız yengesi biri oğlan yengesi. Oğlan yengesi kirvesinin hanımı olur. Düğünde katha leçek takar gelinler başına.*" (E,84)

"*Düğün sabahısı dini nikâh kıyılır. Resmi nikahı da şimdi düğünden önce kıyanlar olduğu gibi sonra da kıyanlar olmaktadır.*" (K,28)

"*Baba evinden çıkanda katha leçek ile çıkıyor gelin. Oğlan evine de öyle geliyor.*" (K,78)

“*Yenge gelin çıkarmaya gidende hazırlıklı geliyor zaten. Bavul hazırlıyor. İçinde kınası, güzgüsü, her şeyi beraber. Kabın içine çerez her şey koyup ortada mum yakıyorlardı. İki tane ufak kız çocuğuna veriyorlar. Oynatıyor çocuklar onu gelin bezetmede. Ondan sonra bunların bahşişlerini veriyor yenge. Çerezleri, katmerleri orda oturanlara dağıtıyorlar. Oğlanın yengesi mendille örgü çorap dağıtırdı.*” (E,68)

“*Gelin evden çıkarken kardeşi belini bağlar. Gelmiyor beli der. Para alır kardeşi. Üç kere doladıktan sonra bağlar.*” (K,28)

“*Kapı tutulur, kapı açılmıyor diyorlar para alıyorlar.*” (K,92)

“*Gelinin yengesi yemekli bohça hazırlar. Gelini götürürken biri bayılma numarası yapar bohçayı almak için yenge koşar gelir bohçayı verir. Bu âdettir bizde.*” (E,61)

Ahıska Türklerinde düğünden önce kına gecesi yapılmaktadır. Katılımcıların 5’i kına gecesinin düğün gibi yapıldığını ve kına gecesine kız toyu dediklerini ifade etmişlerdir. Kına gecesi sadece kız tarafında yapılır. Damat da gelir. Sabahtan düğün başlar. Gelin kırmızı kaftan giyer. Akşam kına yakılır. Kına yakılacağı zaman gelin elini açmaz. Oğlan yengesi (kirvesinin hanımı) gelip peşkeşini (altın, para) verdikten sonra açar. Kına yakılır. Can ve Kahriman’ın Antalya’da yapmış oldukları çalışmada elde ettikleri “düğünden bir gün önce meslehet aşının yapılması” verisine İnegöl’de yaşayan Ahıska Türklerinde rastlanmamıştır. Ayrıca insanları düğüne davet etmek için bir teklifaya yani davetçiye rastlanmamıştır. Bu durumda, çalışmalardaki katılımcıların Türkiye’ye farklı ülkelerden veya köylerden gelmiş olmalarının etkisi olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcıların tümü oğlan yengesinin ve kız yengesinin olduğunu belirtmişlerdir. Kına sabahı erkek tarafı atlı gider. Gelin almaya giden kişilere atlı denir. Bu ifadeyi katılımcıların 3’ü kullanmıştır. Dini nikâh kıyılır. Resmi nikâh günümüzde düğünden önce kıyılabildiği gibi sonra kıyanlar da olmaktadır. Oğlan yengesi atlı giderken hazırlıklı gider. Bir valizin içine tatlılar, katmerler, çerezler, dağıtmak için mendil, çorap koyar. Kız evine gidilince yenge yere bir yazma serer üzerine oturur. Kız yengesi de gelini getirip yanına oturtur. Biraz oturduktan sonra gelini bezemek için sandalyeye oturturlar. Yenge getirdiği çamadanı açar iki tane tepsiye getirdiklerini koyar. İki tane kabın içine çerez koyulur ortasına mum yakılır. İki tane kız çocuğuna verilerek çerez oynatılır. Sonra çerez oynatan

çocuklara hediyeleri verilir. Oğlan yengesi orada bulunan kişilere getirdiği mendille çorapları dağıtır. 1 katılımcı analı babalı bir çocuğun gelinin başında helva kestiğini ve orada bulunanların o helvadan yediğini belirtmiştir. Böyle düğünler görmek için helvayı yerler. Orada bulunan bir kız çağırılıp gelinin saçı taratılır. Gelin beyaz elbise giyer. Katılımcıların 17'si gelinin başına katha leçek taktıklarını ve durumlarına göre kathaya altın taktıklarını belirtmişlerdir. Eskiden geline kemer de götürüldüğü ve düğünde takıldığı belirtilmiştir. Artık günümüzde geline kemer götürülmemektedir. Gelin evden yüzü örtülü çıkar ve mutlaka katha leçek takılıp çıkartılır. Katha leçek takma Ahıska Türklerinin en eski kültürel özelliğidir. Bu geleneklerinden hiç vazgeçmemişlerdir.

Katılımcıların 8'i gelin evden çıkmadan annesi ve babasının gelinin ayakkabısına para koyduklarını ifade etmişlerdir. Sağ ayakkabının içine sol ayakkabısından fazla para koyulur. Erkek kardeşi gelinin belini bağlar. Bağlarken yetişmiyor deyip kayın babadan peşkeş alır. İkincide yine yetişmiyor deyip peşkeş alır. Üçüncüde de dolandırır. Sonra bağlar. Ahıska Türklerinde mutlaka gelinin belini bağlama vardır. Gelini çıkarırken kapı tutulur. Kapı açılmıyor derler. Kayın baba yine peşkeş verir. Sandığın üzerine oturulur yine peşkeş alınır. Dualar eşliğinde gelin çıkartılır. Gelinin yengesi yemekli bir bohça hazırlar. Yolda birisi bayılma numarası yapar. Yenge bohçasını getirip verince uyanır, yola devam edilir. Gelinin düğün evine yaklaştığını gören biri müjde vermek için erkek evine gider. Müjde verene hediye verilir ya da yemek yedirilir.

Katılımcılar gelinin erkek evine gelmesiyle ilgili şunları ifade etmişlerdir:

"*Gelin eve girdiği zaman kaynatası geliyor diyor ki 'Gelinim hoş gelmişsin, ayağın uğurlu olsun, rızkın bereketli olsun, evim de senin, bir oğlum var o da senin.' Gelinin ayakkabısına evden çıkarken anası, babası para koyarlar. Oğlan evine gidende küçük bir çocuğa ayağını açtırır. Sağ ayağının parası büyük olduğu için damada veriyorlar. Sol ayağının parasını açan alıyor."* (K,65)

"Gelin ki geliyordu damadın evine koyun kesiyordular önünde. Şimdi kesmiyorlar sadece kan akıtıyorlar." (E,47)

"*Gelinin gardaşı damızlık hayvan istiyor. Gidip getiriyorsun kulağını kesip kulağından kan alıyorsun ki yani bu gelinin damızlığıdır.*" (E,68)

"*Gelin eve geldiği zaman ayağıyla tabak kırdırılır. Sonra elini bala bandırıp kapının üstüne üç kere sürdürürler ki gelin eve girdi tatlı olsun. Sonra*

çocuğu oturtuyorlar kucağına. Böyle çocuğu olsun, çocuksuz kalmasın diye." (K,61)

Katılımcıların 4'ü gelin erkek evine gelince arabadan indikten sonra tabak kırdırdıklarını ifade etmişlerdir. Önceden gelinin önünde koyun keserlerken zamanla gelinin kardeşi geline damızlık istemeye başlamıştır. Damızlığı getirip kulağından kan alırlar ki bu gelinin damızlığı, belli olsun. Katılımcıların 4'ü gelin tatlı olsun diye gelinin elinin bala batırılıp giriş kapısının üstüne sürüldüğünü belirtmişlerdir. Gelin gelince damatla sağdıcı dama çıkıp şekerleme, para atarlar. Gelin eve girdikten sonra oturmaz. Katılımcıların 3'ü gelinin kayın babasının "*Gelinim hoş gelmişsin, ayağın uğurlu olsun, rızkın bereketli olsun, evim de senin, oğlum da senin olsun*" dediğini ve gelinin peşkeşini verdiğini belirtmiştir. Daha önce belirttiğimiz Sakallı ve Özcan'ın Amerika'da yaptıkları çalışmada gelinin oturması için kayın validenin izin verdiği belirtilmiştir. Türkiye'de ise kayın babasının geline oturma izni verdiği görülmektedir. Ayrıca gelin çiçeğini damadın taşıyıp sonradan geline verdiği de belirtilmemiştir.

Gelin oturduktan sonra gelinin kucağına erkek bebek oturtulur. Böyle bebeği olsun diye. Ahıska Türklerinde genelde erkek bebek oturtulur ve ilk çocuğun erkek olması istenir. Ama kesinlikle kız çocukları hor görülmez. Gelinin ayakkabısı küçük bir çocuğa çıkartılır. Sağ ayağındaki para damada, sol ayağındaki para ayakkabıyı çıkaran çocuğa verilir. Katılımcılardan 1'i bereketli olsun diye gelinin beline ekmek, eline pirinç koyulduğunu belirtmiştir. Gelin temenni alırken pirinç yere dökülür. Sonra ekmek belinden alınır, pirinç de toplanır. Gelin, gelen çocuk da olsa ona temenni alır. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde görülen gelinin beline ekmek ve eline pirinç koyulması uygulamasının Sakallı ve Özcan'ın Amerika'da yaptıkları çalışmada elde ettikleri verilerde farklı şekilde uygulandığı görülmektedir.

Katılımcılar geldikleri yerlerdeki düğünleri nerede yaptıklarını ve gelin yüzü açmasını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Burada düğün salonu tutuyorsun orada koca çadırlar var onları kuruyorsun. Her tarafını örtüyorlar. Yağmur yağsa da içi sıcak, kışın olsa içinde iki yerde pec (soba) yakıyorlar. Köylerde düğün böyledir. Düğünlerde bizde altın, para kimin gücü neye yeterse onu takıyorlar. Düğün sahibine el atmak için yapılıyor.*" (K,79)

“*Düğünler Kazakistan’da, Özbekistan’da dışarıda yapılırdı.*” (E,32)

“*Damadın sağdıcı bıçaklarla oynayıp gelinin dilini mi keselim, elini mi diyor. Dilini kesin dilsiz olsun diyorlar.*” (E,64)

Ahıska Türkleri Orta Asya’da genellikle köylere yerleştirildiği için orada düğünler kapının önünde yapılmıştır. Bunun için etrafı kapalı büyük çadırlar kurulur. Etrafı kapalı olduğu için düğün hangi mevsimde yapılırsa yapılsın sıkıntı olmaz. Kışın bile yapılsa içinde iki tarafta soba yakılabildiği için sıkıntı olmamaktadır.

Katılımcıların 14’ü gelinin yüz atçısının yapıldığını belirtmişlerdir. Yüz atçısında gelin, damat, damadın sağdıcı, oğlan yengesi ortaya çıkarılır. Damadın sağdıcı eline iki bıçak alır ve oynamaya başlar. Sağdıç orada bulunanlara (cemaate) sorar: “Gelinin dilini mi keselim başını mı?” Cemaatten birileri “Dilini kes dilsiz olsun anasına babasına saygılı olsun çok konuşmasın” derler. Önceden gelinin dilini mi keselim lisanını mı derlermiş. Sonradan öğrenmişler ki dil ile lisan aynı şey, başını mı keselim demeye başlamışlar. Hatta günümüzde biraz gülsünler diye internetini kes internette çok dolaşmasın gibi şeyler söylemeye başlamışlardır. Bu durum şakayla karışık bir şekilde internetin kültürü tehdit ettiği kabulünün olduğunu göstermektedir. İnternette çok dolaşılmasının Ahıska Türklerinin hoşuna gitmediği de söylenebilir. Sonra gelinin etrafında dolanır her dolanışta gelinin başındaki kırmızı tavşalı kaldırır tekrar indirir. Üç kere bunu yaptıktan sonra tavşalı kaldırır. Oğlan yengesi sağdıca peşkeşini verir. Damat da tavşalın altında bulunan beyaz leçeği açar. Elde edilen bu veriler Sakallı ve Özcan’ın Amerika’da yapmış oldukları çalışmada gelinin yüzünün açılması konusunda elde ettikleri verilerle benzerdir. Düğüne gelenler düğün sahibine yardım amaçlı para takarlar. Bu davranışlar Ahıska Türklerinin “hayırlı işlerde” birbirlerine yardımcı olduklarını göstermektedir. Bu yardım etme geleneksel bir Türk davranışıdır.

Katılımcılar düğünlerde yaptıkları yemekler hakkında şunları ifade etmişlerdir:

“*Düğünlerde kebabı da var, tavuğu da var çorbası da var. Balığı da olur. Kim ne yaparsa. Çok çeşitli olur yemekler.*” (E,67)

"*Düğünlerde Özbek pilavı yapılır. Katmer, samsa, hinkal, tavuk, balık… Durumuna göre yaparlar.*" (E,75)

"*Mal keserler düğün evinde. Onun etini hep o toya harcıyorlar. Özbek pilavı yapılır. Börekler yapılıyor. Bir sürü salata yapıyorlar. Sofralara bol bol koyuyorlar. Oraların sofrasını görsen… Çok bol. Oranın bir düğünüyle burada on düğün geçirirsin.*" (K,79)

"*Düğünlerde Özbek pilavı, kaynatma çorbası, samsalar, katmerler yaparlardı. Çok yemekli olurdu da Türkiye'ye geldikten sonra çok yapılmıyor.*" (E, 32)

Ahıska Türkleri bulundukları bölgelerin yemek kültüründen etkilenmişlerdir. Bu nedenle de düğünlerde Özbek pilavı yapmaktadırlar. Katılımcıların 8'i düğünlerde Özbek pilavı yaptıklarını belirtmişlerdir. Bütün katılımcılar önceden yemek çeşidinin çok fazla yapıldığını belirtmişlerdir. Özbek pilavının yanında haşlama çorba, kavurma, samsa, tavuk, balık, katmer, tatlılar, her türlü yemek yapılmaktadır. Genel olarak et yemekleri tercih edilmektedir. Katılımcıların 4'ü düğünde bir tosun kesildiğini ve bunun etinin hepsinin düğünde kullanıldığını belirtmişlerdir. Ahıska Türklerinde sofra kültürü çok geliştiği için düğünde de sofralar dolu dolu olmaktadır. Sadece düğünlerde değil, cemaatin toplandığı her törende sofralar dolup taşmaktadır. Bugün burada bunu yapamamaktadırlar. Düğün salonlarında düğün yapıldığı için her düğün salonu yemeği kabul etmemektedir. Maddi imkânlardan dolayı da yapamamaktadırlar. Bazen Özbek pilavı yapılmaktadır. Ahıskalılar da İnegöl'deki düzene ayak uydurmaya başlamışlardır. Yemeklerin çok israf olmasından dolayı buradaki düzeni daha çok beğenmişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi kültür, zamana ve mekâna göre değişim ve dönüşüme uğrayabilmektedir.

Bir katılımcı gelin hinkalı hakkında şunları ifade etmektedir:

"*Gelin eve gelenden sonra ikinci günü bir hinkal töreni hazırlanır evde. Gelin hinkal açar, büzer içine de bir kopecks* koyarlar. Pişirirler büyük kazanlarda. Bütün konum akraba yığışır. Gelin hinkalı pişirir. Getirip herkesin önüne sunar. Bu da güzel bir şey. Toplumun bir araya toplanması, birbirleriyle ilişkilerinin iyi olması, daha da yaklaşmak anlamını da taşır. Orda kime ki kapenk çıktı gence çıksa seviniriz ki aha bu da köçecek. Bazen de evli kadına*

* Kopenks: Rus kuruşu

çıksa ne olacak bunun durumu diyoruz. (gülerek anlattı) Onun da çocuğu olacak olarak yorumluyorlar." (E,62)

Katılımcıların 13'ü düğünün ertesi günü gelin hinkalı yapıldığını belirtmişlerdir. Gelin hinkalında da akrabalar toplanır. Hinkalın birinin içine madeni para koyulur. Bu para evlenmemiş birine çıkarsa bu da evlenecek, köçecek derler. Evli birine çıkarsa çocuğu olacak derler. Önceden düğünden iki gün sonra damat yengesiyle kaynanasının yanına hinkal yemeye giderken günümüzde bu yapılmamaktadır. Bu tür faaliyetler birlik ve beraberliğin artmasını, akrabalık ilişkilerinin kuvvetlenmesini sağlamaktadır. Elde edilen bu veriler Sakallı ve Özcan'ın Amerika'da yaptıkları çalışmada elde ettikleri verilerle örtüşmektedir. 1 katılımcı düğünden bir hafta sonra gelinin ayak dönmesine babasının evine gittiğini belirtmiştir. Başka bir katılımcı da gelinin annesinin oğlanın evine ayak dönümüne gittiğini belirtmiştir. İfadeler arasındaki farklılığın katılımcıların farklı yörelerde yetişmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Katılımcılar günümüzde yapılan düğünleri ve gelinin gelinlik etmesini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Salona gidende gelinlik giyiyorlar. Salonda yaşlılardan kimseler çıkartılıp hayırlı olsun deyip dua ettirilir.*" (K,78)

"*Gelin gelinlik ediyordu. Kaynana, kaynatasıyla konuşmuyordu. Yüksek sesle hiç konuşmuyordu.*" (E,47)

"*Kaynananın kaynatanın yanında konuşmazdık. Şimdi öyle mi? Zaman neleri getirdi.*" (K,61)

Katılımcıların 8'i gelinin gelinlik ettiğini belirtmişlerdir. Ahıska Türklerinde gelin düğünden sonra gelinlik eder. Gelinlik etme, gelinin kayın validesi ve kayın babasıyla konuşmaması, kendinden küçüklerle de alçak sesle konuşması, kayın baba ile oturup yemek yememesi anlamına gelir. Katha leçeği düğünden sonra iki ay, üç ay, bazısı bir sene takar. Katha leçekli görenler anlar ki bu evde yeni gelin var. Ama şimdi kayın babayla konuşmama, yemek yememe, katha leçeği uzun süre takma yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Gelinler katha leçeği şimdi bir hafta on gün takarlar. Daha az takanlar da olmaktadır. Burada gelin erkek evine geldikten sonra yüzü açılır, gelinlik giyinilir, saçlar yapılıp düğün salonuna gidilir. Düğün salonunda yaptığımız gözlemlerde elde ettiğimiz

verilerde yaşlılardan birisi sahneye çıkartılıp dua ettirilir. Çalgı çalınıp oyun oynattırılır. Kafkas oyunu oynarlar. Kafkas grubu getirenler de olmaktadır. Önceden gelin düğünde hiç oynamazken şimdi düğünde oynar. Oyundan çıktığı zaman yerine geçerken geri geri gider. Bu durum büyüklere saygının ifadesidir.

3.2.2. Doğumla İlgili Âdetler

Bir neslin devam etmesi için doğum oldukça önemlidir. Bir çocuğun dünyaya gelmesi herkese mutluluk, sevinç verir. Ahıska Türkleri hamile kadına gebe, iki canlı, ağırayak gibi ifadelerde bulunurlar. Hamile kadının aşerdiği zaman aşerdiği şeyi yemesine özen gösterilir. Eğer yemezse bebeğin sakat dünyaya geleceğine inanılır. Ahıska Türklerinde hamile kadının yüzü çilli olduğunda, karın ağrısı yaşadığında bebeğin kız olacağına, beli ağrıdığında ve karnı dik olduğunda bebeğin erkek olacağına inanılır. Hamile kadın şartlara göre doğumu eskiden evde yapabildiği gibi hastanede de yapmaktaydı. Günümüzde sadece hastanede yapılmaktadır. Ahıska Türkleri yeni doğan bebeğe "*teze dünya*" derler. Bebeğin kulağına kısık sesle ezan okunur. Bebeğin göbeği kesildikten sonra okul, hastane, cami gibi yerlerin bahçesine gömülür. Çocuğun göbeği nereye gömüldüyse geleceğinin öyle olacağına inanılır.[269]

Şakiroğlu'nun yapmış olduğu çalışmaya göre Ahıska Türklerinde kadın doğum yaptıktan sonra kapının önüne zincir gibi bir demir parçası koyulur. Demir parçasının dışarıdan gelen kötülükleri engelleyeceğine inanılır. Kötü ruhların bebeği rahatsız etmesini engellemek için bebeğin yastığının altına muska ve bıçak koyulur. Kırk gün boyunca doğum yapan kadın dar vakitlerde (ikindiden sonra) dışarı çıkmaz. Eve gelen birileri direk bebeğin yanına gitmez. Evden giderken de üzerlerinden bir tel parçasını bebeğin üzerine bırakır. Kırkı dolduktan sonra kırk tane taşa dua okunup suya bırakılır. Bu su ile anne ve bebek yıkanır. Kırk gün sonra bebek dışarı çıkartılır. Kırk günün sonunda gelinin ailesi akrabaları ile toplanıp damadın evine beşik götürürler. Asıl amaç bebeğin görülmesidir. Bebek görmek için beşik getirdikleri için bu ziyarete beşik getirme denir. Kızlarının ilk çocuklarına beşik götürürler. O gün gelen misafirler güzel bir şekilde ağırlanır.

---

[269] Rahim Şakiroğlu, **Sosyal-Kültürel ve Dini Yönleriyle Azerbaycan'ın Saatli İline Bağlı Şirinbey Köyü (Ahıska Türkleri Örneği)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2016, ss. 39-40.

Bebeğin dişleri çıkacağı zaman mısır patlatılıp şekerle karıştırılıp bebeğin başından aşağı dökülür. Buna diş hediği denir. Bu tören bebeğin dişlerinin rahat çıkması için yapılır. Patlatılan mısır akrabalara, komşulara dağıtılır. Bunu yapanların sayısı zamanla azalmıştır.[270]

Geçmişte işçi gücüne duyulan ihtiyaçtan dolayı Ahıska Türklerinde çocuk sayısı fazlaydı. Başta ekonomik nedenler olmak üzere birçok nedene bağlı olarak çocuk sayısı azalmaya başlamıştır. Çocuk sayısının bire kadar düştüğü görülmektedir. Bu durum sadece Ahıska Türkleri ile ilgili olmayıp gelişmiş ve gelişmekte olan bütün toplumlarda görülmektedir.[271]

Bir katılımcı hamilelik hakkında geçmişle günümüzü şöyle karşılaştırmıştır:

"*Kadın hamileliğini belli etmemeye çalışıyordu eskiden. Babamızın karşısına falan öyle çıkmaya utanırdık. Bol bol giyerdik o zaman. Şimdi kimsenin umruna değil. Önceden çocuğu kundağa sarardık. Şimdi nerde…*" (K,61)

Diğer katılımcılar doğumla ilgili adetleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

" *(…). Çocuğu eve getirince yıkayıp kulağına ezan okuyorsun. Adını kulağına söylüyorsun.*" (K,78)

"*Kızın anasıgil ilk bebeğe beşik alıp gelirler. Beşik düğünü deniliyor buna. Bebeğe, kızına hediyeler alıyor. Evde enişteye, kaynanaya, kaynataya da hediye alırlar. Kadın, erkekler yok, kızın evine giderler. Bir tek babası geliyor kızın onlar da başka yerde otururlar. Yemek veriliyor bizde.*" (E,84)

"*Kur'an okutuyoruz. Kurban kesiyoruz. (…).*" (K,62)

Kadın katılımcılar doğumla ilgili adetlerini erkek katılımcılardan daha iyi ifade etmişlerdir. Erkek katılımcıların 4'ü bu konuda bir şey söylememişler, kadınların daha iyi bildiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 1'i geçmişte hamileliğe önceden daha çok dikkat ettiklerini belirtmiş ancak zamanla gençlerin dikkat etmediklerini belirtmiştir. Eskiden bebek kundağa sarılırken bunun zamanla kalktığını ifade etmiştir. Katılımcıların 7'si bebeğin banyo yaptırıldıktan sonra kulağına ezan okunup ismini söylediklerini, 10'u bebek dünyaya geldikten sonra Kur'an okuttuklarını, 18'i de beşik düğünü yaptıklarını belirtmişlerdir.

---

[270] Şakiroğlu, **a.g.t.**, ss. 40-41.
[271] Ağaoğlu, **a.g.t.**, s. 57.

Katılımcıların yarısından fazlasının beşik düğününden bahsetmesi ne kadar önemli bir kültürel pratik olduğunu da göstermektedir. Beşik düğününde gelinin ailesinin durumları elverişli olduğu zaman kızlarının ilk bebeğine beşik alırlar. Bunun yanında bebeğe ve ev halkına hediyeler alırlar. Kadın akrabalar toplanarak bebeğin yanına giderler. Erkeklerden sadece gelinin babası gelir. O da başka odada gelinin kayınpederi ile oturur. Erkek tarafından kadınlar da çağırılır. O gün yemekler yapılır, Kur'an okutulur. Kendi aralarında oynayıp eğlenenler de olmaktadır. Bebek beşiğe koyulur. Üzerine şekerlemeler koyulur. Çocuklar sevinsin, alsın diye. Beşik çocuklara sallatılır. Getirilen hediyeler açılıp gösterilir. Bunu kurban kesip mevlitli yapanların yanında çalgılı yapanlar da vardır. Bu tür uygulamalar genel olarak kültürel birliği sağlama gibi bir işleve sahip olduğu için beşik düğününün de Ahıska Türkleri arasındaki birlik ve beraberliği kuvvetlendirdiği söylenebilir. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinden beşik düğünü hakkında elde edilen veriler Şakiroğlu'nun Azerbaycan'ın Saatli İline bağlı Şirinbey Köyünde yaptığı çalışmada beşik getirme hakkında elde ettiği verilerle benzer özelliklere sahiptir. Uygulamanın adı farklı olmasına rağmen o gün yapılan pratiklerin benzer olduğu görülmektedir.

Katılımcılar bebeğin kırkı çıkana kadar neler yaptıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Kapının önüne zincir, demir gibi bir şey koyuyoruz. Kötü bir şeyler gelmesin diye. Kırkı çıkmadan gelin dışarı, çarşı pazara gidemez. Kimsesi yoktur, yalnızdır o zaman mecbur gidecek. Yabancı kimselerle görüşmez eve gelen. Kadınla da görüşmez erkekle de. Sadece selam verir. Gelin olan odaya misafir gelmez başka odaya gelir.*" (E,84)

"*Kırkı çıkana kadar gelin dışarı çıkmaz. Yastığının altına ya bıçak ya makas koyuyorsun ki erişik gelmesin. Küçük Kur'an da koyuyorduk.*" (K,66)

"*(…). Evde tek olduğun zaman dışarı çıkacaksan kapının önüne süpürgeyle maşa bırak diyorlar ki çocuk yalnız kalmasın. Ya da dışarıki kapıya zincir bırakırdılar.*" (K,78)

"*(…). Kırk günün sonunda kırk tane taş toplanıp bir tülbente sarılıp suyun içine koyulur. Bebek de anne de onunla durulanır.*" (K,61)

Ahıska Türkleri doğum yapan kadına ve bebeğe önem verirler. Bu nedenle bu dönemde bebeğin ve annenin başına kötü bir şeyler gelmesin diye birtakım

faaliyetlerde bulunmaktadırlar. Ahıska Türklerinde bebeğin kırkı çıkana kadar yapılması uygun olmayan birtakım inançlar vardır. Katılımcıların 8'i öncelikle doğum yapan kadının ve bebeğinin kırk gün dışarı çıkmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Zorunlu olmadığı sürece gelin dışarı çıkmaz. Özellikle gece dışarı çıkılmamasına dikkat edilir. Yine katılımcıların 7'si kötü şeylerin içeri gelmemesi için kapının önüne zincir koyduklarını belirtmişlerdir. Bunların yanında gelin evde tek olduğu zaman dışarı çıkması gerekiyorsa (ekmek alma, çöp atma gibi) yalnız kalmasın diye kapının önüne süpürgeyle maşa bırakılır. Gelin eve gelen yabancı erkek ya da kadınla görüşmez. Bebeğin yastığının altına kapalı makas, küçük Kur'an-ı Kerim koyulur ve kırk gün boyunca gece eve misafir gelmez. Az sayıda katılımcı da dışarıdan biri eve geldiği zaman eve girmeden kibrit çakıp biraz bekleyip söndürdükten sonra eve girdiğini (kendisiyle birlikte kötü şeyler gelmesin diye), dışarıdan biri eve gelir gelmez bebeğin yanına gitmediğini, yarım saat bekledikten sonra bebeğin yanına gittiğini belirtmişlerdir. Kırk gün boyunca bunlar devam ettirilmektedir. Kırk günün sonunda kırk tane taş toplanıp bir tülbentin içine sarılır ve suyun içine bırakılır. Anne de bebek de bu su ile yıkanır. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinden elde edilen bu verilerin Şakiroğlu'nun Şirinbey köyünde elde ettiği verilirle örtüştüğü görülmektedir.

Katılımcılar bebeğe nazar değmemesi için ve dişlerinin rahat çıkması için neler yaptıklarını şöyle ifade etmişlerdir:

"*Bebeğe sobanın isinden sürerdik nazar değmesin diye. Dışarıdan kimse geldiği zaman kibrit çakıp biraz bekleyip, söndürüp öyle giriyor. Kırk gün olana kadar yapılır bu. Dışarıdan gelen bir şeye çocuğun ayağını bastırıyoruz. Yeni elbise alınıp gelindiyse önce çocuğun ayaklarıyla bastırıp sonra giydiriyoruz. Çocuk yürüyemez derlerdi. Kırkı çıkana kadar böyle.*" (K,60)

"*(...). Gelen misafirden çocuğun uykusu kaçmasın diye bir ip, saç bir şey alınır.*" (K,28)

"*(...). Bebeğin dişleri çıkanda başına ganfet* koyuyoruz, mısırı patlatıp başından döküyoruz ki kolay çıksın.*" (K,79)

Katılımcılardan 1'i bebeğe nazar değmesin diye yüzüne sobanın isinden sürdüklerini ve dışarıdan gelen bir şeye bebeğin ayağı bastırıldıktan sonra kullandıklarını ifade etmişlerdir. Mesela yeni kıyafet alınmışsa önce bebeğin

* Ganfet: Şekerleme

ayağı bastırılır sonra bebeğe giydirilir. Bebeğin ayağı bastırılmazsa bebeğin yürüyemeyeceğine inanılır. Kırkı çıkana kadar bu şekilde devam edilir. Katılımcılardan 1'i eve gelen misafirler gitmek için kalktıklarında bebeğin uykusu kaçmasın diye üzerlerinden ip, saç gibi bir şey alıp bebeğin üzerine bıraktıklarını ifade etmiştir. Katılımcılardan 1'i bebeğin dişi çıktığı zaman bebeğin başına şekerleme koyduklarını ve mısır patlatılıp başından aşağı döktüklerini ifade etmiştir. Bebeğin başından patlamış mısır dökülmesinin nedeni bebeğin dişlerini rahat bir şekilde çıkarmasını istemeleridir. Şakiroğlu'nun Şirinbey köyünde elde ettiği verilerde mısır patlatılıp dağıtılmasına diş hediği denildiği görülmektedir. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde patlatılan mısıra diş hediği denildiğine rastlanılmamıştır. Bu tür âdetleri günümüzde devam ettirenler olduğu gibi bunları terk edenler de bulunmaktadır. Her şeyin Allah'tan geldiğine inandıklarını söyleyip bu tür şeylere itibar etmeyenler de vardır.

3.2.3. Sünnet Töreni

Sünnet, "*erkek üreme organının (penis) uç kısmını saran (tıpta prepisyum adı verilen) sarkık sünnet derisinin yaklaşık dörtte üçünün, cerrahi yolla kesilerek alınması ve uç kısmın açığa çıkarılması işlemidir.*"[272]

Ahıska Türklerinde sünnet, erkek çocuğun küçük düğünü olarak görülür. Müslüman olan her aile gibi, Ahıska Türkleri de çocuklarını 3-10 yaşları arasında sünnet ettirir. Çocuk sünnet ettirilmeden önce Kur'an okunup, sofralar kurulur. Akrabalar, komşular toplanır, çocuğa hediye verilir.[273]

Ahıska Türklerinde kirvelik geleneği vardır. Kirve çocuğun ikinci babası sayılır. Kirve, çocuk sünnet olacağı zaman yanında durur, çocuğa çeşitli hediyeler verir.[274] Orada bulunan cemaat kirveden koç kesmesini ister. Kirve yerine getirmezse kirveyi suya basarlar. Ahıska Türkleri Orta Asya'da köylerde yaşamalarından dolayı hayvanlar için ya da başka ihtiyaçlar için yalaklar bulunurdu. Kirve bu suya bastırılır. Dolayısıyla kirve istediklerini kabul eder. Çocuk sünnet olduktan sonra tavuk ya da koç kesilebilir. Aradan birkaç ay geçtikten sonra kirve hanımıyla birlikte kirvelik yapmak için çocuğun evine gider.

272 Sefa Saygılı, **Sağlık Açısından Sünnet**, Elitkültür Yay., İstanbul, 2008, s. 9.
273 Devrisheva, **a.g.t.**, s. 40.
274 Şakiroğlu, **a.g.t.**, s. 42.

Kirve ve hanımı çocuğa, annesine, babasına, kardeşlerine, dedesine, ninesine hediye alır. Kirvenin hanımı çocuk evlendiği zaman onun yengesi olur.[275]

Çocuğun anne babası da çocukla birlikte kirvelik yapmak için kirvenin evine giderler. Eskiden sünnetçiler çocuğu sünnet ederken, günümüzde sünnetçilerin yerini artık doktorlar almıştır.[276]

Katılımcılar sünnet törenleriyle ilgili şunları ifade etmişlerdir:

"*Durumun iyi ise büyük düğün ediyorsun. Durumun yoksa az kişi çağırıyorsun*" (E,80)

"*Rusya'da sünnetlerde büyük düğün yapılırdı. Davul zurna gelir, sofralar kurulur. Erkek çocuk doğduğu zaman akrabalardan amcası, dostları 'ben çocuğun kirvesiyim' der.*" (K,47)

"*Sünnetler muhakkak yemekli olur bizim. Kur'an okunur.*" (E,32)

"*Kimisi davullu zurnalı yapıyor, kimisi Kur'an okutuyor. Kirve olacak bizde de. Kirve olmadan sünnet olmaz.*" (E,75)

"*Düğün yapan bir gün önce mevlit yapıyor. Sonra düğün yapıyor. Gençlerimiz düğün istiyor ya çalıp oynansın diye.*" (E,64)

Katılımcıların tümü erkek çocuğunun bir kirvesi olacağını belirtmişlerdir. Ahıska Türklerinde erkek çocuk dünyaya geldiği zaman akrabalardan biri ya da tanıdıklardan biri "ben çocuğun kirvesiyim" der. Ahıska Türklerinde kirve olmadan sünnet olmaz. Katılımcıların 19'u sünnet törenlerini mevlitli yaptıklarını belirtirken 6'sı durumlarına göre hem mevlitli hem de düğünlü yaptıklarını belirtmişlerdir. Bu durumda sünnet düğününü ekonomik anlamda iyi durumda olan ailelerin yaptıkları söylenebilir. Maddi durumları hangisine elverişliyse onu yapmaktadırlar. Eskiden sünnetler sadece mevlitli yapılırken günümüzde düğün de yapılmaya başlanmıştır. Sünnet törenleri düğünler gibi yemekli olur. Katılımcıların tümü sünnet törenlerinde çeşitli yemeklerin yapıldığını ifade etmişlerdir. Yemekler oldukça bol yapılır. Et yemeklerine yine ağırlık verilmektedir. Sünnet törenlerinde cemaatin büyüklüğü sünnet yaptıran ailenin maddi durumuyla ilgilidir. Kimisi çok davetli çağırırken kimisi az davetli çağırır. Ekonomik durumun insan davranışları üzerinde oldukça etkili olduğu söylenebilir.

---

[275] Devrisheva, **a.g.t.**, s. 41.
[276] Şakiroğlu, **a.g.t.**, s. 42.

Katılımcılar çocuğun sünnet ettirilmesini ve kirvenin görevini şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Eve sünnetçi çağırıyoruz. Onda da Kur'an okuturuz.*" (K,28)

"*Kirvenin çantası oluyordu. Çıkarırdı çantasını katmeridir, tavuğudur, sigara içenlere sigara getirirdi. Çocuğa elbise, oyuncaklar getirirdi. Evdekilere hediye getirirdi. Yemekler yapılırdı.*" (E,63)

"*Rusya'ya gelince votga koymaya başladılar. İleri koymuyorduk. Sonra mollalar dediki haramdır olmaz. Koyulmuyor şimdi.*" (E,61)

"*Bazı içenler oluyor onlar için bir, iki şişe içki koyuyorlardı.*" (K,79)

"*Kirveden bir şey isteyip de kirve yapmamışsa kirveyi suya basarlardı.*" (E,67)

Katılımcıların 3'ü bulundukları yerlerde eve sünnetçi çağırdıklarını ifade etmişlerdir. Diğer katılımcıların bu durumdan bahsetmemelerinin artık sünnetçi çağırmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü köyde yaşarken bu işten anlayan birilerini çağırmışlardır. Bugün sünnetçi çağırılmamaktadır. Çocuk sünnet ettirildiği gün sünnet töreni yapıldığı gibi birkaç gün sonra yapanlar da vardır. Tüm katılımcılar çocuk sünnet ettirildiği zaman kirvenin bir valiz (urba, çamadan) hazırladığını ifade etmişlerdir. Kirve valizin içine çocuğun baştan ayağına kadar her şeyini alıp koyar, çocuğun yaşına göre oyuncaklar, ev halkına hediyeler alıp koyar. Bunun yanında tatlılar, katmerler, tavuklar, çerezler, meyveler, sigara kullananlar için sigara, kibritine kadar her şeyini koyar. İçki içenler için önceden içki de koyarlarken bulundukları yerdeki imamın içki içmenin haram olduğunu söylemesi üzerine artık koymamaktadırlar. (Sürgün edildikleri yerlerde içenler için içki koymuşlardır.) Sünnet töreni günü valiz götürülür. Kirve gelsin derler. Kirve valizini açar. İçinde ne varsa cemaate gösterir. Kirvesinden pantolon, kirvesinden eşofman takımı gibi sözlerle tanıtılır. Sonra tatlılar, katmerler kirve ne getirdiyse orada bulunanlara dağıtılır. Kirvenin durumu iyiyse koç da kesebilir. Katılımcılardan 1'i eğer kirve yapılmasını istenilen bir şeyi yapmamışsa kirveyi suya bastıklarını ifade etmiştir. Günümüzde bu yapılmamaktadır. Bunun yerini zamanla başka şeylerin alacağı düşünülmektedir. Bu durum, kirveliğe önem verdiklerini ve birbirleriyle oldukça samimi olduklarını göstermektedir.

Katılımcılardan 1'i kirvenin sünnet ettirilen çocuğa yeğen dediğini şu şekilde ifade etmiştir:

"*Kirve kimin kirvesiyse ona yeğen der. Yeğen tarafı da onlara gittiği zaman onlar da hediye alır.*" (E,65)

Bir diğer katılımcı iki aile arasındaki bağı şöyle ifade etmiştir:

"*Kirve olmak bizde ağırdır. Kirvenin evi oğlanın evi gibidir. O evden kız alınıp verilmez bacı gardaş sayılırlar. Sadece o iki aile olmaz.*" (E,84)

Katılımcılardan 1'i kirvenin kirvesi olduğu çocuğa yeğen dediğini ifade etmiştir. Diğer bir katılımcı kirvenin evinin yeğenin evi gibi olduğunu, istediği gibi girip çıkabileceğini ve iki aile arasında kız alıp vermenin olmadığını, kardeş gibi olduklarını belirtmiştir. Ama akrabalar için böyle bir şey söz konusu değildir. Yeğen tarafı da kirvenin evine giderken evin halkına hediye alıp da gider. Kirve ile akraba sayılırlar. Kirvenin Ahıska Türkleri için ne kadar önemli olduğu görülmektedir.

Katılımcıların kirvenin hanımının, oğlanın düğünü olunca yengesi olduğunu ve düğünlerde genelde mevlit okuttuklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Kirvenin hanımı yenge oluyor oğlanın düğününde.*" *(E,63)*

"*Kirve kendi gelinini de yenge olarak gönderebilir.*" *(K,60)*

"Sünnette çalgı çaldırmıyoruz. Kur'an okutuyoruz." (E,82)

Katılımcıların 5'i kirvenin hanımının oğlanın düğünü olunca yengesi olduğunu ifade etmişlerdir. Genel olarak Ahıska Türklerinde kirve bulunmakta ve kirvenin hanımı çocuk evlendiği zaman oğlan yengesi olmaktadır. Kirvenin hanımı kendi gelinini ya da başka birini de kendi yerine yenge olarak gönderebilir. Çok eskilerden beri sünnet törenlerinde mevlit okutulmaktadır. Evde mevlit okutulduğu zaman kadınlar ve erkekler farklı odalarda otururlar. Her iki yere de sofralar kurulur.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde sünnet konusunda elde edilen verilerin Devrisheva ve Şakiroğlu'nun yukarıda belirttiğimiz çalışmalarında elde ettikleri verilerle benzer oldukları görülmektedir.

Ekonomik durum, yaşanılan çevre bazı gelenek ve göreneklerin devam ettirilmemesine ya da değişmesine neden olmaktadır. Ahıska Türkleri de gittikleri

yerlere uyum sağlamaktadırlar. Geçmişte yaptıkları adetlerinin yanında gittikleri yerde farklı ve güzel olan şeyleri benimsemektedirler. Bu durumda kültürel değişimler de olmaktadır ama hiçbir zaman bu değişim kültürel benliklerini kaybedecek ölçüde olmamıştır.

3.2.4. Cenaze Töreni

Arapçada cenaze ölü ya da tabut anlamına gelmektedir. İnsanlığın ilk var oluşundan günümüze kadar her kültürün ölüm ve cenaze ile ilgili kültleri vardır.[277] Dünyaya gelen her canlının bir ömrü vardır ve zamanı geldiğinde her canlının hayatı son bulacaktır. Ölüm gelmiş geçmiş bütün toplumlarda acıyı, kaybı ifade eder. Toplumlar birbirinden ne kadar farklılık arz etseler de ölüm karşısında duydukları duygu ortaktır. Ölüm ne kadar acı olursa olsun bütün canlıların kaçamayacağı bir sondur. Ölüm beraberinde birtakım gelenek ve görenekleri, adetleri de ortaya çıkarmaktadır.[278]

Ahıska Türkleri kişi erken bir vakitte vefat etti ise cenazeyi ikindi vaktine kadar kaldırırlar. Eğer ikindiden sonra vefat etti ise ertesi gün defnederler. O gece cenazenin yanından ayrılmazlar. Sadece kadınlar cenazenin yanında oturup ağlarlar. Mezar kazıcılarla ev sahibi mezarı kazar. Cenaze yıkandıktan sonra kefenlenir. Cenaze çıktıktan sonra odaya cenazenin uzunluğunda bir kamış duvara dik bir şekilde konulur. Bu kamış cenazenin kendisiyle birlikte o evden birini daha götürmesini engellemek için konulur. Bu âdet günümüzde uygulanmamaktadır. Cenaze namazı kılındıktan sonra cenaze kadın ise kabre koyulurken en yakınından biri kabre koyar. Erkek ise bu fark etmez.[279]

Cenaze defnedildikten sonra Kur'an okunur. Cemaat dağılır. Ahıska Türklerinde cenaze evinde yemek pişmez. Komşular, akrabalar getirir. Buna acı ekmek denir. Gelen misafirlere, mezar kazanlara bu yemeklerden yedirilir. Mevtanın kıyafetleri 3. gün yıkanır, yakın akrabalara dağıtılır. Dağıtılmayan kısmı gömülür. Her Cuma akşamı Kur'an okutulur. 5-7 gün sonra mezar kazanlara ve

---

277 Kürşat Demirci, "Cenaze", **Türkiye Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., Cilt 7, Ankara, 1993, s. 353.

278 Ezgi Bolçay, "Erzurum'da Cenaze Gelenekleri", **Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28, 2014, ss. 111-112.

279 Şakiroğlu, **a.g.t.**, ss. 74-75.

mollaya helva ve yufka pişirilip yedirilir. Buna kazma kokusu denir. Bunun yanında Ahıska Türklerinde mevtanın kırkı, elli ikisi, seneliği de okutulur. Bunlarda büyük cemaat çağırılır. Özellikle yedisi, kırkı, seneliği çok büyük yapılır. Komşular, akrabalar çağırılır. Sığır kesilip, eti kavrulup cemaate yedirilir. Bunun yanında pişi, yufka, helva da olur. İnsanlar cenaze evine giderken çay-şeker götürürler. Cemaat dağılırken evlerine götürmeleri için ya pişi ya da yufkanın arasında helva dağıtırlar. 2000 yılı başlarında sofralarda çerezler, şekerler, bisküviler, meyveler koyulmaya başlanmıştır. 2000 yılının ortasında bunlar kalkmaya başlamıştır. Bunların yerine kurabiyeler, meyveler koyulmuştur.[280]

Katılımcıların cenaze hakkındaki ifadeleri şu şekildedir:

"*Rusya'da cenazeyi biz hiç morga vermiyoruz. Burada veriyorlar. Doktor gelir, polis gelir bakarlar. Akrabalara duyurulur. Uzaktakiler uçakla illaki gelirler. İki gün de olsa bekletiyorlardı cenazeyi. Buz falan koyup bekletirlerdi. Herkes gelip görüyordu ondan sonra kaldırılıyordu cenaze.*" (K,47)

"*Burada camiden kalkıyor cenaze. Özbekistan'da Rusya'da böyle adet yok idi. Hastanede ölse bile eve getirilirdi. Cenaze evde çimdirilir. Kadınların mezarları biraz derin eşilir erkeklerinkine göre. Cenaze namazını kapıda kılardık. Sonra mezarlığa götürüp defnediyorduk. Cami yoktu Rusya'da ama hocalar vardı.*" (E.61)

"*Erkekler defnederdi cenazeyi. Önceden kadınlar gitmezdi cenazeyi defnetmeye. Onlar defnedip gelene kadar hanımlar Kur'an okurdu.*" (E,63)

Katılımcıların 7'si bulundukları yerlerde cenazenin evde bekletildiğini ifade etmişlerdir. Ahıska Türklerinde cenazelerde mevta morga götürülmez. Birilerinin gelmesi beklenecekse bile evde bekletilir. Hastanede mevta olmuş olsa da eve getirilir. Mevta şişmesin diye yanına buzlar koyulur. Akrabalara haber verilir. Cenaze evde kapının önünde yıkanır. Kadınların mezarları erkeklerin mezarlarından daha derin kazılır. Uzaktakiler cenazeye mutlaka gelmeye çalışırlar. İyi günlerinde yanlarında oldukları gibi kötü günlerinde de onları yalnız bırakmazlar. Cenaze camiye götürülmez, cenaze namazı kapının önünde kılınır. (Özbekistan'da, Rusya'da cami olmadığı için cenaze namazları camide kılınmaz.) Gelenekte cenazeyi erkekler defneder, kadınlar defnetmeye gitmez. Ama bugün

---

[280] Devrisheva, **a.g.t.**, ss. 41-42.

kadınlar da gitmektedir. Gittikleri yerlere uyum sağlamışlardır. Yaşanılan yerin sunduğu fırsatlar yaşam şekli üzerinde de etkili olmaktadır. Eskiden yaşadıkları yerde cami olmadığından namaz kapının önünde kılınırken şimdi yaşadıkları yerlerde cami olduğu için cenaze namazları camide kılınmaktadır. Şakiroğlu'nun Azerbaycan'ın Saatli İline bağlı Şirinbey Köyü'nde yaptığı çalışmada "cenaze evden çıkarıldıktan sonra cenaze uzunluğunda bir kamışın duvara dik bir şekilde koyulması" verisine İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde rastlanılmamıştır.

Bir katılımcı cenaze evinde üç gün yemek pişmediğini şu şekilde ifade etmiştir:

"*Komşular getiriyor acı ekmek diye. O yemeği herkese dağıtıyorsun. Kuran okunuyor. Tabaklarını da bir masa koyup üstüne koyuyorsun. Herkes giderken götürüyor. Evine götüren de evin içine koymuyor bir gün dışarıda kalıyor. Ölü evinden bir şey eve girmesin diye böyle bir şey yapıyorlar.*" (K,47)

Katılımcıların 19'u cenaze evinde çay haricinde üç gün yemek pişirilmediğini ifade etmişlerdir. Ahıska Türklerinde üç gün cenaze evinde yemek pişirilmez. Komşular çay, yemek getirirler. Buna acı ekmek denir. Gelen yemeklerin kapları bir masanın üzerine bırakılır, kapların sahipleri giderken götürürler. Katılımcılardan 1'i eve cenaze evinden bir şey girmesin diye götürdükleri kapları bir gün dışarıda beklettikten sonra eve aldıklarını belirtmiştir. Cenaze evinde elli ikisine kadar mutlaka misafir bulunur, yalnız bırakılmazlar. Dolayısıyla Ahıska Türklerinin kötü günlerinde de birbirlerini yalnız bırakmadıkları söylenebilir.

Katılımcılar mevtanın çamaşırlarının yıkanması ile ilgili şunları ifade etmişlerdir:

"*Ölünün çamaşırını üç gün sonra yıkıyorsun. Bizde köyde bez dikiyordular o bezle yıkıyordular çamaşırları. Yeni olanları akraba varsa olanlara veriyorduk. Eskiyse tarlaya götürüp ayak basılmayan yerine (tarla başına) gömlüyorduk. Burada tarla yok kime vereceksin. Geri dönüşüm var ona koyuyoruz şimdi.*" (K,61)

"*Minderi yastığı her şeyi yıkanır. Duası var okunur sonra yıkanır. Elde yıkanır makinede değil.*" (E,84)

"*Giyileni verirler birilerine, giyilmeyenleri de ateş verip yakarlar.*" (K,47)

Katılımcıların 7’si üçüncü gün mevtanın çamaşırlarının yıkandığını ifade etmişlerdir. Önceden çamaşırları yıkamak için bez dikip onunla yıkarlarken bugün buna dikkat edilmemektedir. Mevtanın çamaşırlarını yakınları toplanıp yıkarlar. Duası okunduktan sonra mevtanın yaşarken kullandığı her şey yıkanır. Yatağından ayakkabısına kadar yıkanır. Mevtanın çamaşırları elde yıkanır makinede yıkanmaz ama günümüzde makinede yıkayanlar da bulunmaktadır. Çamaşırlar düz şekilde tele asılır. Mevtanın kullanılabilir, yeni çamaşırları akrabalara verilir. Eski olanlar da tarlaya gömülür. Tarlaya gömenlerin yanında yakanlar da vardır. Bulundukları ortamda tarla olmadığı için geri dönüşüme atanlar da vardır. Bu durum yaşanılan mekâna göre kültürel değişmelerin meydana geldiğini göstermektedir.

Katılımcılar cenazenin defnedilmesinden sonraki süreçleri şöyle ifade etmişlerdir:

“*Cenazede mevta yıkanıp defnedildikten sonra cenaze evinde yedi gün boyunca her akşam Kur’an okunur.*” (E,32)

“*Dördüncü gün mezar eşiyenlere yemek yediriyorsun. Kazma kokusu derlerdi. Adet oydu.*” (E,47)

“*Biz nasıl düğüne sofra yapıyorsak ölüye de öyle sofra yapıyoruz. Hâlâ biz devam ettiriyoruz.*” (K,61)

“*Her Cuma akşamı elli ikinci güne kadar Kur’an okutuyoruz. Seneliğine kadar durumun varsa arada mevlit okutuyorsun. Sonra seneliğini veriyoruz.*” (K,60)

“*Büyük hayratı kırkıdır. Helva pişirilip hayrata gelenlere dağıtılır eve giderken. Elli ikisinde az kişi çağırıyoruz.*” (K,62)

“*Yedisi, kırkı, elli ikisi var. Hocalar yoktur diyorlar öyle şeyler.*” (E,75)

Katılımcıların tümü mevtanın yedisinin, kırkının, elli ikisinin, seneliğinin okutulduğunu ifade etmişlerdir. Cenaze defnedildikten sonra yedi gün boyunca evde Kur’an okunur. Katılımcıların 9’u kırkı çıkana kadar her Cuma akşamı (Perşembe günü) Kur’an okunduğunu, 2’si de elli ikisine kadar her Cuma akşamı Kur’an okuttuklarını belirtmiştir. Genel olarak Ahıska Türklerinde mevtanın kırkına kadar her Cuma akşamı Kur’an okutulmaktadır. Bu günlerde yemekler yapılıp birkaç kişi çağırılır. Yedinci gün mevtanın yedisi verilir. Katılımcıların 4’ü buna kazma kokusu dediklerini belirtmişlerdir. Kazma kokusunu dördüncü gün

yapanlar da bulunmaktadır. Kazma kokusunda aslında mezarı kazanlar çağırılır, helva pişirilip yedirilir ancak yemek yapılıp akrabalar da çağırılır. Bunu çok büyük yapıp konu komşuyu da çağıranlar vardır. Kırk gün sonra mevtanın kırkı verilir. Katılımcıların 2'si büyük hayratının kırkı olduğunu belirtmişlerdir. Yine yemekler tatlılar yapılıp millet çağırılır. Helva mutlaka yapılır. Mevtanın hayır yemeklerinde kurulan sofralar düğünlerde kurulan sofralar gibidir. Meyvesinden tatlısına her şey bulunur. Ahıska Türklerinin genelinde kırkı diğer hayır yemeklerinden daha büyük yapılır. Diğer köylerden insanlar çağırılır. Kur'an okunup yemek yenildikten sonra millet dağılırken evlerine götürmeleri için helva verilir. Kimileri helvanın yanına ekmek de koyarlar. Evdekiler de helvanın tadına baksın, mevtaya rahmet okusunlar diye gönderilir. Kırkından sonra elli ikisi verilir. Elli ikisi çok büyük yapılmaz. Az kişi çağırılır. Yine yemekler, tatlılar, helvalar yapılır. Sonra seneliği verilmektedir aynı şekilde. Katılımcıların 3'ü mevtanın yedisi, kırkı, elli ikisi seneliği gibi hayratların dinde yer almadığını belirtmişlerdir ancak günümüzde Kur'an-ı Kerim'de yeri olmadığına da inanılmasına rağmen bunlar yapılmaya devam etmektedir. Alışkanlıklardan, gelenek haline gelmiş kalıplaşmış davranışlardan bir anda vazgeçmek mümkün görünmemektedir.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde cenaze evinde yemek pişirilmemesi, mevtanın çamaşırlarının üçüncü gün yıkanması ve mevtanın yedisinin, kırkının, elli ikisinin, seneliğinin okutulması verileri Devrisheva'nın Kazakistan'da yaptığı çalışmada da görülmektedir.

Katılımcılardan 1'i İnegöl'de cenaze günü insanlara pide, ayran dağıtılmasını garip karşıladıklarını ifade etmiştir. İnsanların acısı varken bir de yemekle mi uğraşacaklar gibi düşünmektedirler. Bu nedenle onlar cenaze olan evde üç gün yemek pişirmezler. Kendileri yapıp cenaze evine getirmektedirler. Türkiye'deki duruma baktığımız zaman eskiden şehir dışından gelen misafirler komşular, akrabalar tarafından yemeğe götürülürdü. Bu gelenek köylerde devam ettirilse de şehir hayatında yerlerin çok müsait olmaması, ekonomik durumun iyi olmaması gibi nedenlerle bu durum ortadan kalkmaya başlamıştır. Dolayısıyla gelen misafirler aç kalmasın diye evde yemek pişirmek yerine dışarıdan pide, ayran tarzı şeyler alınmaya başlanmıştır. Ahıska Türkleri mevtanın hayrı

okutulurken sadece pide ayran tarzı şeylerin verilmesini de garip karşılarlar. Çünkü Ahıska Türklerinde sofra kurma geleneği çok önemlidir. Tatlısından tuzlusuna her şey sofraya koyulur. Bu durum düğünlerde ve cenazelerde aynıdır. Aynı gelenek yaşanılan yer tarafından dönüşümlere uğrayabilir. Ahıska Türkleri de yaşadıkları yerlerde farklı gördükleri için bugün buradaki farklılıkları garip karşılamaktadırlar.

3.2.5. Dini Bayramlar

İslam dininde Ramazan ve Kurban Bayramı olmak üzere iki bayram vardır. Ramazan ayı için haftalar öncesinden hazırlık yapılır. Ramazan ayı, tan yerinin ağarmasından gün bitimine kadar bedeni ve nefsi isteklere cevap vermemektir. Oruç insanların sabırlı olmasını sağlayarak insanları hem fiziksel hem de ruhsal anlamda olgunlaştırır. Ramazan ayında sosyal yardımlaşmanın ve dayanışmanın artacağına inanılır.[281]

Ahıska Türkleri için Ramazan ayı ve Ramazan bayramı oldukça önemlidir. Ramazan ayı, Ahıska Türkleri tarafından coşkuyla karşılanır. Ahıska Türkleri genel olarak Ramazan ayında oruç tutmaktadır. Oruç tutmayanlar da çeşitli sebeplerden dolayı (ilaç kullanma, ağır işlerde çalışma vb.) tutamamaktadırlar. Ahıska Türkleri Ramazan ayında diğer aylardan daha fazla ibadet ederler. Zekâtlarını, fitrelerini bu ayın sonunda öderler. Sahur vaktinde karnı tok tutması açısından hamur işleri tüketirler. İftarda ise daha hafif yemekler yaparlar. Ahıska Türkleri Ramazanda iftar yemeği vermeye gayret ederler. Komşular ve akrabalar iftara davet edilir. İftardan sonra Kur'an okunup dua edilir. Cami yakın ise teravih için camiye giderler, yakın değil ise iftara gittikleri evde kılarlar. Ramazan ayı boyunca kadın ve erkeklere dini sohbetler verilir. Evlerde kendi aralarında sohbet grubu oluşturanlar da vardır.[282]

Ramazan ayı sonuna gelindikten sonra Ramazan Bayramı kutlanır. Ramazan Bayramında sabah güneş doğduktan sonra Bayram Namazı kılınır. Bayram Namazı cemaatle camide kılınan iki rekâtlık bir namazdır. Namaz kılındıktan sonra kabirler ziyaret edilip Kur'an okunur. Kabir ziyaretinden sonra

---

[281] H. Ömer Özden, "Türk Ramazan Kültürü", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 30, Erzurum, 2006, s. 83.

[282] Şakiroğlu, **a.g.t.**, ss. 68-70.

cemaat birbirleriyle bayramlaşır, küsler barışır. Cemaat, ihtiyarları, hastaları ziyaret eder. Fakirlere, ihtiyarlara camiden çıkarken sadaka verilir. Ramazan Bayramında her evde çeşit çeşit yemekler yapılıp sofralar kurulur.[283]

Ramazan Bayramında olduğu gibi Kurban Bayramı da coşkuyla beklenir. Arife gününden hazırlıklar yapılır. Arife günü kabir ziyareti yapmak isteyenler kabir ziyareti yapar. Bayram günü Bayram Namazı kılındıktan sonra kabirler ziyaret edilir. Kurban kesecekler kurbanlarını kesip üç eşit parçaya bölerler. Kurban etinin bir kısmı evine, diğer iki kısmı da fakirlere, kurban kesmeyen eşe dosta paylaştırılır. Kurban bayramında da her evde mutlaka bayram sofrası kurulur. Gelen misafirlere ikram edilir. Her iki bayramda da ihtiyarlar, hastalar öncelikli olarak ziyaret edilir.[284]

Katılımcılar bayram sabahı neler yaptıklarını geçmişle karşılaştırmalı olarak şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Bayramlarda arefe günü hazırlık yapılıyor. Erkekler bayram namazına gidip çıktıktan sonra kabir ziyaretine gidilir. Sonra cenaze evleri ziyaret edilir. Bir şey ikram etmeye imkânı olan bir şeyler ikram eder. Eve gelinir evdekilerle bayramlaşılır.*" (E,65)

"Bayram namazları önceden evlerde kılınırdı. Cami yoktu. Gizli kılardık. Ezan sesi yoktu. Gizlin içerde okurdular." (E,64)

"*Eve gelirken ya tatlıdır ya helvadır alıp getirirler. Biz babamızı öyle beklerdik. Annem erken kalkar çorba koyardı illa çorba yapılacak.*" (K,28)

"*Bizim olduğumuz köyde molla her eve gelip Kur'an okurdu. Ufak başlardan bir şey okurdu.*" (E,47)

"*Her evde sofra bezedilir. Her gelen misafir oradan yer.*" (K,54)

"*Bayrama bir gün kala annemiz kızların eline kına koyuyordu. Hem Kurban Bayramı hem de Ramazan Bayramı'nda.*" (E,68)

Katılımcılardan 1'i bayramlarda arife gününden tatlılar, yemekler için hazırlıklar yapılmaya başlandığını ve onun öncesinde bayram temizliği yapıldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 1'i annesinin kızların eline kına yaktığını ifade etmiştir. Bayramın sevincinden çocukların ellerine kına yakılır. Bayram sabahı

---

283 Bahşi Valeli, "Mübarek Ramazan ve Bayramlarımız", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 4, Ankara, 2011. http://www.ahiska.org.tr/?p=308 (Erişim Tarihi: 21.05.2018)

284 Şakiroğlu, **a.g.t.**, s. 72.

erkenden kalkılır sabah namazı kılınıp bayram namazı için kılınacak yere gidilir. Katılımcıların 3'ü bulundukları yerde cami olmadığı için kimin evi büyükse orada gizlice ezan okuyup, namazlarını kıldıklarını ifade etmişlerdir. Erkekler bayram namazına geldiği vakit kadınlar yapılacak yemek varsa onları yaparlar. Katılımcıların tümü bayramlarda mutlaka sofra kurduklarını ifade etmişlerdir. Bayramlardaki sofralar oldukça çeşitli olmaktadır. Katılımcılardan 9'u bayram namazından çıktıktan sonra erkeklerin topluca kabir ziyaretine gittiklerini ifade etmişlerdir. Daha sonra cenaze evleri ziyaret edilip kısa surelerden okunur. Bir şey ikram etmek isteyenler ikram eder. Cenaze evleri ziyaret edildikten sonra herkes dağılır. Katılımcılardan 1'i eskiden bayramlarda evlerine giderlerken ya tatlı ya helva türü bir şey alıp öyle gittiklerini ifade etmiştir. Günümüzde bu yapılmıyor. Ahıska Türklerinin bayramlarda en göze çarpan faaliyetleri sofra kurma âdetleridir. İnegöl'ün yerli halkı bayramlarda tatlı, sarma, tuzlu kurabiyeler yapıp yemek yapmazken Ahıska Türkleri bayramlarda mutlaka yemek yapmaktadırlar. Ahıska Türkleri bu geleneklerinden hiç vazgeçmemişlerdir.

Katılımcıların bayram ziyaretleri hakkında ifadeleri şöyledir:

"*Her büyüğü gidip evine görmek lazım. Kim bizden büyükse gidip onu görürdük.*" (K,54)

"*Ben Ramazan Bayramı'nda da, Kurban Bayramı'nda da üç gün dışarı çıkamıyorum. Üç gün ev adam dolu. Konu komşu geliyor. Bir sırası gider bir sırası gelir. Allah razı olsun.*" (E,82)

"*Hastalarımızı, yaşlılarımızı ziyaret ediyoruz.*" (E,80)

"*Bayramda gelen çok oluyor. En azı yüz adam geliyor. Sofra kuruyoruz biz. Elimizde ne bulunuyorsa onu yapıyoruz. Gelen yiyip, amin eder gider. Kur'an okurlar.*" (K,79)

Katılımcıların 15'i bayramlarda hastaların ve büyüklerin ziyaret edildiğini, yanlarında Kur'an okuduklarını ifade etmişlerdir. Küçükler büyükleri ziyarete giderler. Büyüklerin olduğu evler bayram boyunca dolup taşmaktadır. Katılımcılardan 1'i ziyaretine gelen kişilerin çokluğundan dolayı üç gün evden dışarı çıkamadığını belirtmiştir. Katılımcıların tümü bayramda birbirlerini ziyaret ettiklerini ifade etmişlerdir. Sofralar da bayram boyunca dolu olur, her gelen yer. Akrabalar ziyaret edilir. Büyüklere saygı önemli olduğu için bayramlarda da büyüklere öncelik verilir. Sadece bayramlarda değil diğer günlerde de büyükleri

ziyaret etmeye önem verdikleri söylenebilir. Büyüklere saygı göstermek, onlara yardımcı olmak Ahıska Türklerinde çok önemlidir.

Katılımcılar bayramda kurulan sofralar hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Bayramlar bizim çok eğlenceli geçer. Herkes birbirine gider gelir. İkramlar edilir. Bütün yemeklerden yapılır bayramlarda.*" (E,32)

"*Bayramlarda illaki tatlılar yapılıyor. İki üç çeşit tatlı oluyor. Bayram yemeği yapılır erkenden. Özbek pilavı yapılır. Et kızartılıyor.*" (K,47)

"*Biz masa donatıyoruz bayram günü. Misafir gelse de gelmese de o masa donatılıyor. Salatamız, meyvemiz her şeyimiz oluyor. Bayramın son gününe kadar böyledir.*" (K,60)

Katılımcıların tümü bayramlarda sofra kurduklarını ve çeşitli yemekler yaptıklarını ifade etmişlerdir. Bayramlarda iki üç çeşit tatlı yapılır. Yemekler yapılır. Özbek pilavı, mantı, köfte, katmer, bayram çorbası, samsa, dolmalar, sarmalar, lokumlar yapılır. Kimin durumu neye elverişli ise onu yapar. Genelde sevilen yemekler yapılır. Ramazan Bayramı'nda sofradaki yemek çeşitleri Kurban Bayramı'ndan daha fazla olur. Büyük sofralar hazırlanır. İçecekler koyulur. Kuruyemişler, meyveler koyulur. Diğer önemli günlerde olduğu gibi bayramlarda da sofralar dolup taşar. Bugün hâlâ bu şekilde devam etmektedir.

Katılımcıların Kurban Bayramı hakkında ifadeleri şöyledir:

"*Kurban kestiğimiz zaman soyup getirip eve üçe böleriz. Bir payı ev için, bir payı akrabalarımıza, bir payını da komşulara böler böler paylarız.*" (E,80)

"*Bayram bitene kadar o sofra devam eder. Bitse yeniden yapar koyarsın. Gelen yesin diye. Kurban bayramı da aynı.*" (K,61)

"*Kurban bayramında ilk gün bayramlaşamıyoruz. Kurbanla uğraşıp ikinci gün bayramlaşıyoruz.*" (E,61)

"*Kurban Bayramında da kurban keseriz. Yine böyle sofralar hazırlarız. Kurban etini hem dağıtıyoruz hem de evimizde Kur'an okutuyoruz. Özbekistan'da Rusya'da dini çok yaşayamadığımız için bu tür şeylere çok değer veriyorduk, unutmayalım diye.*" (K,47)

Katılımcıların 3'ü durumun iyi ise mutlaka kurban keseceklerini ifade etmişlerdir. Kurban Bayramı'nda evi olan, borcu olmayan her Ahıska Türkü kurban keser. Mutlaka kesmeye çalışırlar. Kurban etinin kendilerine düşen kısmı üçe bölünür. Bir kısmı fakirlere fukaralara dağıtılır, bir kısmı kesmeyen

akrabalara, bir kısmı da eve ayrılır. Katılımcıların 2'si Türkiye'ye gelmeden önce yaşadıkları yerlerde (Özbekistan'da, Azerbaycan'da vb.) Kurban Bayramı'nın üç gün, Ramazan Bayramı'nın bir gün olduğunu ifade etmişlerdir. Kurban Bayramı'nda da aynı şekilde sofralar kurulur. Kurban kesildiği için çeşit biraz daha azalır. Çünkü gelenlere kurban etinden pişirilip ikram edilir. Kurban bayramında birinci gün kurbanla uğraşıldığı için bayramlaşmaya gidilemez. İkinci gün bayramlaşmaya gidilir. Yine gidilen evlerde Kur'an okunup dua edilir. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin dini bayramlarıyla ilgili elde edilen âdetler Şakiroğlu'nun Şirinbey Köyü'nde yaptığı çalışmada da görülmektedir.

Katılımcılar geçmişteki bayramları ve bayramlarda yaşanılan değişmeleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Çok eskiden babamlar bayramda bir yerde toplanırlarmış bir yerde. Kızlar bir tarafta, neneler, dedeler bir tarafta, erkekler bir tarafta. Çalgı çalıp oynarlarmış. Güreş yaparlarmış. Yemek, içmek her bir şey varmış. Şimdi onlar yok.*" (E,68)

"*Eskiden çekilişler falan yapılırdı bayramlarda. Belediye reisi düzenlerdi. Kafkas oynanırdı. Eğlenceli şeyler yaparlardı.*" (E,84)

"*Bizde el öpmek yoktu. Şimdi çocuklar bayramı bekliyor el öpelim para alalım diye.*" (E,61)

Katılımcılardan 2'si eskiden bayramlarda eğlenceler düzenlendiğini ifade etmiştir. Çekilişler yapılıp, oyunlar oynanılırdı. Bunlar belediye başkanları tarafından düzenlenirdi. Artık bunlar yapılmamaktadır. Hastaları, büyükleri ziyaret etmek, sofralar kurmak, cenaze evlerini ziyaret etmek, Kur'an okumak hâlâ devam etmektedir. Katılımcıların 3'ü Ahıska Türklerinde el öpmenin olmadığını çocukların Türkiye'ye geldikten sonra öğrendiğini belirtmişlerdir. Harçlık almak için çocuklar el öpmektedir. Ahıska Türkleri yaşadıkları yerlerde dinlerini iyi yaşayamadıkları için iki bayrama da her zaman çok önem vermişlerdir. Bugün sofra kültürünün devam ediyor olması, bayram ziyaretlerini aksatmadan devam ettiriyor olmaları bayramların onlar için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

3.2.6. Yemek Kültürü

Her toplumsal grubun kendine özgü yemek kültürü vardır. Her grubun damak tadı, yemek tercihleri birbirinden farklıdır. Bir yöreye ait yemekler zaman içinde ülkenin geneline hatta dünyaya yayılabilmektedir.[285]

Seferoğlu'na göre Ahıska Türkleri zengin bir yemek kültürüne sahiptir. Ahıska Türkleri Ahıska'da kış hazırlıklarını güzden yaparlar. Her aile kendi imkânlarıyla kışlık yiyecekler hazırlar. Neşe ve huzur içinde ya tek başlarına ya da komşularıyla toplanıp birlikte yaparlar. Yine bu faaliyetlerde de Ahıska Türkleri maniler, türküler, deyişler söyler, zor işlerin üstesinden hep birlikte gelirler. Yazın ekilip biçilen tarlalardan elde edilen buğday, mısır gibi ürünler değirmenlerde öğütülüp un yapılır. Bu undan hamur yapılıp yufka, yufkadan da erişte yapılır. Kış yaklaşınca bir manda kesip etinden pastırma yapılır. Yapılan bu pastırma ile kışın çeşitli yemekler pişirilir. Hinkal, kavurma, manda yumurta hinkalı, molla hinkalı gibi yemekler bunlardan bir kaçıdır. Ahıska Türkleri Ahıska'da kaz yetiştirip kışın onları kesip, kurutup tüketirler. Ahıska Türkleri mısır unundan cadı, kuymak, hasuta, papa yaparlar. Duttan pestil yapılır ve kışın tüketilir.[286]

Ahıska Türklerinin yemekleri genel olarak hamur işlerine dayanır. Yemek kültüründe birçok kültürden etkilenmişlerdir. Örneğin Kazak mutfağından beşparmak, Özbek mutfağından Özbek pilavı Ahıska mutfağına geçmiştir.[287]

Ahıska Türklerinin yemek kültüründe yer alan çorba ve yemekler: Sütlaç, Köfte, Lobya Çorbası, Ayran Çorbası, Tutmaç Çorbası, Ekmek Aşı vb… Hamur işleri ise: Hinkal, Mantı, Lapata Hinkalı, Sinor, Erişte, Bazlama, Bişi, Luhum, Katmer vb.[288]

Katılımcılar gittikleri yerlerin yemek kültüründen etkilendiklerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

---

[285] Ünal Kalaycı, "Ahıska Yemek Kültürünün Edebiyatımıza Yansımaları", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sonbahar, Sayı 24, Ankara, 2011, s. 38.

[286] Paşali Seferoğlu, "Ahıska'da Kış Hazırlıkları ve Yemek Kültürü", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 9, Ankara, 2011, s. 50.

[287] Güzeloğlu, **a.g.t.**, s. 59-60.

[288] Şakiroğlu, **a.g.t.**, ss. 54-58.

“*Yaşadığımız yerlerin yemek kültüründen de etkilenerek yemek kültürümüzü zenginleştirmişiz. Şu andaki yemekler eskiden yoktu ki. Eskiden çok çeşit yoktu. Salatalar falanlar eskiden yoktu ki. Ama yemeklerin çoğunluğu hamurdur.*” (E,62)

“*Özbekistan'ın yemek kültüründen de etkilenmişiz. Beyaz pilav yapmıyoruz. Havuçlu Özbek pilavı yapıyoruz.*” (E,32)

“*Biraz Özbeklerin biraz Azerbaycanların yemekleri araya girmiştir. Bizim yemeklerimiz az kalmıştır.*” (E,80)

Katılımcılardan 4'ü başka kültürlerin yemeklerinden etkilendiklerini ifade etmişlerdir. Ahıska Türkleri gittikleri yerlerin yemek kültürlerinden etkilenmişlerdir. Bu şekilde yemek kültürleri zenginleşmiştir. Orta Asya'da öğrenmiş oldukları yemekleri benimsemişler, önemli günlerde yapmaya başlamışlardır. Başka kültürlerden alınan yemeklerin sayısı giderek artmıştır. Kendilerine özgü yemeklerin sayısı aldıkları yemeklerin sayısının yanında az kalmıştır.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin yemek kültürü hakkında elde edilen veriler Güzeloğlu'nun Kazakistan'ın Çimkent bölgesinde yaptığı çalışmada ve Şakiroğlu'nun Şirinbey Köyü'nde yaptığı çalışmada elde ettikleri verilerle benzerdir.

Katılımcılar en meşhur yemekleri olan hinkal hakkında şunları ifade etmişlerdir:

“*Hingal özümüzündür.*” (E,61)

“*En meşhur yemeğimiz hinkaldır, pilavdır.*” (E,68)

“*Hinkal çok eski yemeğimizdir. Çeşit çeşit hinkal var; çerez hinkalı, yaprak hinkalı, molla hinkalı, lapata hinkalı…*” *(*E,84)

Ahıska Türklerinde yemeklerin geneli hamurdan yapılmaktadır. Katılımcıların tümü en meşhur yemeklerinin hinkal olduğunu söylemişlerdir. Hinkal, hamurun açılıp karelere ayrıldıktan sonra içine kıyma koyularak kapatılıp suda pişirilmesidir. Üzerine isteğe göre sos yapılarak yenilmektedir. Bu yemek Ahıska'dan kalan en eski yemektir. Hinkal çeşitleri de bulunmaktadır: Efendi hinkalı (nuğul hinkalı), molla hinkalı, yaprak hinkalı, makarnama hinkalı (el

makarnası), kavrulmuş hinkal vb. çeşitleri bulunmaktadır. Ahıska Türklerinin en meşhur yemeğinin hinkal olduğu görülmektedir.

Katılımcılar Özbek pilavı ve mantı yemekleri hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"Bizim asıl pilavımız beyaz pilavdır. Özbekler içine pörçüklü, et katıyorlar. Biz onlardan o pilavı aldık." (K,78)

"Orta Asya'da Özbek pilavını öğrendik. Havuçlu, etli oluyor. Çok kullanıyoruz onu." (E,84)

"Mantı yapıyoruz. Mantı Özbeklere ait, buharda pişiriyoruz. Özbek pilavı pişiriyoruz." (K,61)

Katılımcıların tümü hinkalden sonra en çok yapılan yemeklerinin Özbek pilavı ve mantı olduğunu ifade etmişlerdir. Ahıskalılar bu yemekleri Orta Asya'da öğrenmişlerdir. Bu pilavı kendilerine özgü beyaz pilavdan daha çok beğendikleri için bu pilavı yapmaktadırlar. Özbek pilavı, pirinç, et, havuç ve soğan katılarak yapılır. İçine koyulan etin, pirincin, havucun eşit miktarda koyulması pilavı daha lezzetli yapmaktadır. Özbeklerden alınan diğer bir yemek olan mantı ise hinkalden daha büyük olur ve özel tenceresinde buharda pişer. Aynı hinkal gibi yapılır. Ahıska Türkleri Özbeklerden aldıkları yemekleri benimsemiş ve sık sık yaparak hayatlarına geçirmişlerdir. Daha önce de belirttiğimiz gibi kültürel etkileşimler kültürel değişimlere sebep olmaktadır.

Katılımcılardan 13'ü Ahıskalılar'ın en eski yemeklerinden birinin de tutmaç çorbası olduğunu ifade etmişlerdir. Tutmaç çorbası, ince ince kesilen hamurlarla yapılır. Az miktarda küp küp kesilen hamurlar yağda kızartılır. İçine baharat katılır İnce ince doğranan hamurlar suda pişirilip içine yoğurt katılır. Daha sonra kızartılan hamurlar yağıyla birlikte yoğurtlu çorbanın içine dökülür. Tutmaç çorbası en çok yapılan yemekler arasındadır.

Katılımcılar yemekleri hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Hingal, katmer, haçabur, tutmaç çorbası, ayran çorbası, lobya çorbası… Gerisi sizin gibi.*" (K,79)

"*Lapata hinkalı, dolmalar, sarmalar, haçabur, pişi, lokum, yaprak hinkalı, efendi hinkalı, sinor, bazlama…*" (E,64)

"*Bir öğünde çok çeşitli yemek olmaz. Bir mantı yapıldığı zaman onun yanına başka şeyler yapılmaz günlük yemeklerde.*" (E,32)

"*Samsa, hazırlanan yufkanın içine et koyup üçgen şeklinde katladıktan sonra pişirilir.*" (K,47)

Katılımcıların tümü hinkal, Özbek pilavı, mantı ve tutmaç çorbasından sonra sık sık yaptıkları yemekleri, samsa, katmer, tuzlu kete, tatlı kete, lobiye çorbası, ayran aşı, umaç çorbası, kaynama çorbası, süt çorbası, yufkadan erişte* sinor*, pişi, şekerli hamur kızartma, haçabur, etli sarma, etli dolma, bazlama, yufka, hanım böreği, lokma, et kavurması, yağlı cadı, papa vb. yemekleri ifade etmişlerdir. Genel olarak hamur ve et ağırlıklı yemekler yaptıkları görülmektedir.

Yağlı cadı, papa, mısır unundan yapılmaktadır. Katılımcılardan 1'i eskiden keşleğen yemeğini çok yaptıklarını ifade etmiştir. Keşleğen de mısırın kabaca öğütülüp pilav gibi pişirilip ortasına tereyağı dökülmesiyle yapılan bir yemektir. Bunu Ahıska'da ve Orta Asya'da yapmışlardır. Kendileri mısır yetiştirdikleri için bu tür yemekler yapmışlardır. Bugün bu yemek yapılmamaktadır. Diğer yemeklerin hepsi bugün de devam etmektedir. Samsa, kete, katmer, erişte sinor, pişi, şekerli hamur kızartma, haçapur, bazlama, hanım böreği, lokma vb. hamurdan yapılmaktadır ve yemeklerin çoğunluğunu hamur yemekleri oluşturmaktadır. Kendilerinin Ahıska'da buğday yetiştirip un yapmaları, yemeklerinin çoğunluğunun hamurdan yapılmasında etkilidir. Haşlama çorba kemikli etten yapılır. Samsanın içine et konur. Yemeklerde et de çoğunlukla kullanılmaktadır. Günlük yemeklerde çok çeşitli yemekler yapılmaz. Hinkal varsa yanına başka yemek yapılmaz.

Ahıskalılar kendilerine özgü yemeklerin yanında yaşadıkları yerlerin yemeklerini de devam ettirmektedirler. Bu durum toplumun güzel olan şeyi benimsediğini göstermektedir. Bu kültürler arası etkileşim, insanlar arasındaki ilişkileri de güçlendirmektedir.

---

* Bakınız: Fotoğraf-17

* Bakınız: Fotoğraf-18

3.2.7. Giyim-Kuşam

Ahıska Türklerinin erkekleri eskiden başlarına fes, üzerlerine ceket, şalvar ve dizlerine kadar çizme giymişlerdir. Kadınlar ise başlarına katha leçek*, üzerlerine enli, uzun etekler ve üstüne fistan giymişlerdir. Kızlar leçeyi katha olmadan (fessiz) takmışlardır.[289]

Ahıska Türklerinin erkekleri, fes, papak, külah, uçları saçaklı ahmediyeler (renkli veya beyaz poşudan) bağlamış, kalın, çizgili, yakası düğmeli gömlekler, üzerine zubon giymişlerdir. Pantolon yerine şalvar giymişlerdir. Kadınları ise, omuzları poturlu, etekleri dar apurkalı ve belden kırmalı entariler üzerine yine omuzları poturlu, önleri sık sedef düğmeli, göğüs ve kol ağızları işlemeli fistanlar giymişler, gümüş kemer veya peştamal takmışlardır. Ahıska Türkleri yünlü çorap giyinip durumlarına göre çarık, lastik ayakkabılar, kunduralar kullanmışlardır.[290]

Zamanla Ahıska Türklerinin giyim kuşamı da değişmiştir. Gelinler ve kızlar uzun elbiseler giyerlerken 2000'lerde uzun kıyafetlerin piyasadan kalkması ile bulundukları yerlerde uzunluğu dize kadar olan kıyafetler giymeye başlamışlardır. Üniversite okuyan kızlar başörtüsü örtmemeye başlamışlardır. Başına başörtüsü takan gelinler de saçlarının tamamını kapatmamaktadır. Zamanla pantolon da giymeye başlamışlardır.[291] Bu durumda Ahıska Türklerinin yaşadıkları yerlerin giyim kültürüne ayak uydurdukları söylenebilir. Kültür içinde bulunulan ortama göre yavaş yavaş şekillenmektedir.

Katımcılar eskiden nasıl giyindikleri hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Ahıska'nın üstü başı şimdi yok. Kadınlar geniş etek, erkekler geniş pantolon giyerdiler. Şalvar gibi.*" (E,82)

"*İhtiyar adamlar kabalak takarlarmış. Şalı sararlarmış kafalarına. Kadınlar beyaz poşi (leçek) takarlardı. Anam gelin olandan takmış leçeğini ölene kadar açmamıştır.*" (E,75)

"*Dedelerimiz kuzudan yapılmış şapkalar takarlardı. Ama o Osmanlı geleneği değil sanki. Sonradan onlar kalktı.*" (E,65)

---

* Katha leçek, fes ve beyaz leçekten oluşur. Düğünlerde bu beyaz leçeğin üzerine kırmızı tavşal örtülür. (Bakınız: Fotoğraf-14)

289 Şakirova, **a.g.t.**, s. 49.

290 Devrisheva, **a.g.t.**, ss. 75-76.

291 Devrisheva , **a.g.t.**, s. 76.

"Enli, uzun kıyafetler giyilirdi eskiden. Şimdi o kıyafetler giyilmiyor. Bizim âdetimizde giyimlerde bir katha leçek kaldı." (E,84)

"*Bazıları kara papak takarlardı. Çok yaygın bir şey değil.*" (E,32)

Ahıska Türklerinin giyim kuşamları gittikleri yerlere uyum sağlamalarından dolayı değişime uğramıştır. Ahıska bölgesi coğrafi yapı olarak dağlık bir alan olduğu için havası Doğu Anadolu bölgesinin iklim özelliklerini taşımaktadır. Katılımcılardan 1'i erkeklerin kuzu derisinden yapılmış şapkalar taktıklarını ifade etmiştir. Bu şapkalar sonradan kullanılmamaya başlanmıştır. Bunun yanında kara papak takanlar da olmuştur. Katılımcılardan 1'i erkeklerin eskiden şalı kafalarında şekilli bir şekilde dolayıp taktıklarını ifade etmiştir. Buna kabalak denmektedir. Katılımcılardan 1'i erkeklerin Ahıska'da geniş pantolonlar, kadınların ise geniş etek giyindiklerini belirtmiştir. Bugün gördüğümüz şalvar gibi pantolonlar giymişlerdir. 2 katılımcı kadınların geniş, uzun büzmeli etekler giydiğini belirtmiştir. Günümüzde bunlar yoktur. Genel olarak Ahıska'da insanlar geniş kıyafetler giymişlerdir. Giyim kuşam üzerinde iklim şartları da oldukça etkilidir. Katılımcıların 5'i de kendilerine özgü kıyafetlerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durumun Ahıska'da giyilen kıyafetlerin ortadan kalkmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcıların katha leçek hakkında ifadeleri şu şekildedir:

"*Kültür ileriye doğru gelişir. Dünya her zaman değişim ve dönüşüm içindedir. Bizim kıyafetlerimiz katha leçeğimiz bugüne kadar korunmuştur. Buraya geldikten sonra ister istemez kültürümüz bir tarafa kayıyor.*" (E,62)

"*Kendimize özgü kıyafetlerimiz bir katha leçek var onun dışında bizler de sizin gibi giyiniyoruz.*" (E,32)

"*Katha leçek var. Evlenen kızlara kemer götürülürdü. Şimdi o kemer yok. Benim annemin gümüş kemeri vardı. Şimdi onlar kalktı.*" (E,61)

"*Kadınlar boy elbise giyerdi. Nenelerimiz hiç leçeği bırakmazdılar. Kathası olmasa da leçeği takarlardı.*" (E, 63)

Katılımcılardan 16'sı gelinlerin düğünlerde katha leçek taktıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan 2'si gümüş kemer taktıklarını belirtmiştir. Bugün kemer kullanılmamaktadır. Günümüzde katha leçekten başka Ahıska Türklerine ait kıyafetler bulunmamaktadır. Eskiden kadınlar katha leçeğin kathasını olmasa da leçeğini başlarından hiç çıkarmamışlardır. Araştırma esnasında yapılan

gözlemlerde yaşlı kadınların bunu devam ettirdiği görülmüştür. Kadınlar genel olarak örtülü kıyafetler giymişlerdir. Katha leçekte katha festir. Düğünlerde o fesin ön kısmına altın takılır. Fesin üzerine beyaz leçek örtülür. Onun üzerinde de kırmızı tavşal örtülür. Ellerine mahrama denilen mendiller örtülür. Beline geline getirilen gümüş kemer takılır. Günümüzde kemer takılmamaktadır. Ahıska Türkleri kadınlarının katha leçek taktıkları verisine Şakirova'nın yukarıda belirttiğimiz çalışmasında da ulaşılmıştır.

Bir katılımcı folklor kıyafetleri hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*Folklor oyunlarında falan vardı. Gürcü kıyafetini giyenler vardı ama bizim kıyafetimiz başkaydı. Bizde şalvar, gatha leçek vardı. Dokuma çorap giyerlerdi. Erkekler fes, kırmızı kuşak takardılar. Ama şimdi başka başka giyiyorlar.*" (K,92)

Katılımcılardan 2'si folklor kıyafetlerinin zamanla değiştiğini ifade etmişlerdir. Folklor oyunlarında kızlar şalvar giyip başlarına katha leçek takmışlardır Ayaklarına da dokuma çorap giymişlerdir. Erkekler kafalarına fes takıp, bellerine kırmızı kuşak bağlamışlardır. Bugün bu kıyafetler değişmiştir. Daha çok Gürcülerin giydiği kıyafetlerden giymeye başlamışlardır.

Katılımcılar gittikleri yerlerde nasıl giyindiklerini şöyle ifade etmişlerdir:

"*Sürgün edildiğimiz yere göre de giyimimiz değiştiği için yöresel kıyafetlerimiz yok. Mesela Özbekistan'da Elles gaftan dedikleri kumaştan elbise giyerdik. Her bayram mutlaka giyerdik. Elles tumanı vardı eteğin altına onu giyerdik. Rusya'ya gidince tumanımıza gülüyorlardı. Zamanla tumanı bıraktık. Buraya geldik herkes pantolon giyiyor biz de başladık giymeye. Gittiğimiz yere göre kıyafetlerimiz de değişti.*" (K,47)

"*Kendimize özgü yok. Sizin gibi giyiniyoruz. Orada da onların kıyafetlerinden giyiniyorduk. Orada hep elbise giyiniyorduk. Burada etek giyiniyoruz.*" (K,61)

"*Gittiğimiz yerlerde nasıl giyiyorsalar biz de öyle giyiniyorduk.*" (K,60)

"*Özbekistan'da biraz daha taşlı giyerler. O da bizden gelen bir şey değil. Özbeklerden kaynaklanıyor. Onlar dikip sattığı için.*" (K,28)

Katılımcıların 5'i gittikleri yerlere göre kıyafetlerinin değiştiğini ifade etmişlerdir. Ahıskalılar gittikleri yerlerin kıyafetlerine uygun kıyafetler giymişlerdir. Özbekistan'da boydan taşlı elbiseler üretilip satıldığı için ve oranın

halkı da bunları giydiği için Ahıskalı kadınlar da bunlardan giyinmeye başlamışlardır. Bu elbiselerin altına tuman denilen kıyafetleri giymişlerdir. Bayramlarda elles gaftan dedikleri kumaşlardan elbiseler, onun altına da elles tumanı giyenler olmuştur. Rusya'ya gittikleri zaman bu kıyafetlerle çok dikkat çektikleri için onlar gibi giyinmeye başlamışlardır. Türkiye'ye gelince de buraya uygun kıyafetler giymişlerdir. Toplumlar arasındaki kültürel temaslar dolayısıyla değişimler de kaçınılmaz olmaktadır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi kültür çeşitli sebeplerden dolayı değişime uğrayabilmektedir. Ahıska Türklerinin giyim kuşamları üzerinde gittikleri yerlerin etkisi görülmüş olup kendilerine özgü kıyafetlerin yerini zamanla başka kıyafetler almıştır. Kültürel değişmenin göstergesi olan bu durum günümüze kadar devam etmiştir. Teknolojik gelişmeler dolayısıyla kıyafet çeşidi artmış, insanların giyim tarzları da değişmiştir. Dolayısıyla teknolojik gelişmelerin ve kültürel temasların kültürel değişme üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Devrisheva'nın Kazakistan'da yaptığı çalışmada "Ahıska Türklerinin giyim kuşamının gittikleri yerlere göre değişmesi" üzerine elde edilen veriler İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinde de elde edilmiştir.

Ahıska Türkleri Ahıska'dan beri katha leçek takmışlar ve günümüzde de bunu devam ettirmektedirler. Birkaç ülke değiştirmelerine rağmen bu geleneklerini hiç kaybetmemişlerdir. Ahıska Türkleri denince akla gelen katha leçek günümüze kadar devam ettirilmiştir. Kültürel kimliklerini korumak için ellerinden geleni yapmışlardır denilebilir.

3.2.8. Maniler-Atasözleri-Ninniler

- **Maniler**

Maniler, kültür ve uygarlığın maddi ve manevi kaynaklarını yansıtır. Maniler bestelenmeden dile getirilen anonim bir nazım biçimidir. Manilerin ilk kaynağı halkın belleğidir.[292]

[292] Şükrü Elçin, **Halk Edebiyatına Giriş**, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986, s. 282.

Yedi hecelik dört dizeden meydana gelen maniler, Ramazan gecelerinde, kızla erkek arasındaki söyleşmelerde, vatan özlemini anlatmada ezgili bir şekilde dile getirilmişlerdir.[293]

Mani dizeleri duygu ve düşüncelerle doludur. Sevgi ve aşk konuları manilerde ağırlıklı olarak işlenir. Mani, duygu ve düşüncelerimizin karşımızdakilere aktarılmasında bir araç vazifesi görür.[294]

Ahıska Türklerine ait manilerden bazıları:[295]

Vetenimde bir quş var,
Qanadında gümüş var,
Yarim getdi gelmedi
Helbet bunda bir iş var.

Pencereden baxıyer,
Almış mendil toxiyer,
Kız, senin güzellüğün
Bunda beni yaxiyer

Dağda oturan oğlan,
Buyuk bezeden oğlan,
İğnenin kunculundan
Qıza göz eden oğlan.

Bir talda iki fişne,
Birin al, birin dişle,
Ezrayıl, gadan alem,
Beni yara bağişle.

Ağlarım ağlar kimi,
Derdim var dağlar kimi,
Sürüldüm sürgün oldum,
Verana bağlar kimi.

Bir at bindim başi yox,
Bir çay ketçim taşi yox,
Orda bir qerib ölmiş,
Yanında yoldaşi yok.

Kartopiy soyamadım,
Qozana koyamadım,
Düşmenin gözi çıksın,
Vetenimden doyamadım.

Gögde gögerçin ağlar,
Havada laçin ağlar,
Veten yadıma düşende,
Başımda saçim ağlar.

---

293 Metin Ekici vd., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, Edit: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yay., Ankara, 2004, s. 267-268.

294 Ensar Aslan, **Türk Halk Edebiyatı**, 2. Baskı, Maya Akademik Yay., Ankara, 2010, s. 112-113.

295 Asif Hacılı-Aydın Polatoğlu, **Ahıska Türk Folkloru,** Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara, 2001, ss. 60-75.

Katılımcıların ifade etmiş oldukları maniler:

"Hingal büzemiyen Şurdoli misin, İnek sağamiyen Andali misin, Macar begenmiyen Bocali misin, Sen Ahıska'nın neresindensin." (E,62)	*"Kızıl gül olmayaydı, Sararıp solmayaydı, Bir ayrılık bir ölüm, Hiçbiri olmayaydı."* (K,65)
Bu dağlar ulu dağlar, Çimenli sulu dağlar, Milletini yitirmiş, Gök gürler bulut ağlar. (E,82)	*Armut dalda dal yerde, Bülbül ötmez her yerde, Felek bizi ayırdı, Her birimiz her yerde.* (K,61)
Bulağa kazlar gelir, Kanadı sızlar gelir, Bu senin suyunu tadan, Bir daha izler gelir. (E,82)	*"Kahve koydum fırına, El vurmazdan durula, Beni yardan edeni, Cuma günü vurula."* (K,61)
"Giderim ellerizden, Kurtulem şirin dillerizden, Yeşil baş ördek olsam, Su içmem göllerizden,"(K,61)	*"Dağdan indirdim karı, Tabağa düzdüm narı, Küstürdüm yola saldım, Sürme bıyıklı yari."*(K,61)
"Kale kaleye karşı, Kalenin ardı çarşı, Açılmamış gül olsam, Açılsam yare karşı." (K,61)	*"Karpuz kestim kan çıktı, Dar sokaktan yar çıktı, Bir dişledim bir öptüm, Al yanaktan kan çıktı."* (K,61)

Katılımcıların 4'ü mani söylemiştir. Diğer katılımcılar bilmediklerini ya da böyle şeyleri beceremediklerini ifade etmişlerdir. Ahıska Türkleri duygu ve düşüncelerini manilere dökmüş, vatan özlemini manilerde anlatmışlardır. Maniler onların neler yaşadıklarını ortaya koyan bir özelliğe sahiptir. Mani hangi duygu içinde söylenişse maniyi ifade ederken o duyguya kapılmakta hatta bazı katılımcılar ağlamaktadır. Araştırma esnasındaki gözlemler bunları göstermektedir. Hem Hacılı ve Poladoğlu'nun çalışmasından elde edilen manilerde hem de İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinden elde edilen manilerde Ahıska Türklerinin vatanlarına duydukları özlemleri dile getirdikleri görülmektedir.

- **Atasözleri**

Atasözü, bilgi, tecrübe ve tavsiyelerin özlü bir şekilde dile getirilmiş biçimidir. Başlangıçta mutlaka bir kişi tarafından söylenmiş olan atasözleri,

söyleyen kişinin unutulmasından dolayı millete mal olmuş, yani anonimleşmiştir.[296]

Atasözleri hemen her konuda milletlerin duygu ve düşüncelerini aksettirir. Atasözleri büyüklerin tecrübelerinden yola çıkarak söylemiş oldukları öğüt verici sözleri ifade ederler.[297]

Ahıska Türklerine ait bazı atasözleri:[298]

- Avlu çürür, borc çürümez.
- Ağlamiyinen gülmax baci-gardaşdur.
- Anasına bax tanasını al.
- Allah asılsıza düşürmesin.
- Anası qızını ögse- burax da qaç, el ögse al da qaç.
- Aşığa sinek sesi saz gelür.
- Başkasunun çaruğun geyen tez açınur.
- Böyüğün sözünü tutmayan uluya uluya qalur.
- Bir günün begliğu de begluxdur.
- Qurumuş ağacın gölgesi olmaz.
- Qembersiz düğün olmaz.
- Diş çeyneyemeyen qarın doymaz.
- Çoğunun yanında atın quyruğuni kesme, biri uzun, biri qısadur der.
- Zahmetinden yeyilen aci soğan, minnetinden yeyilen baldan tatlidür.
- El sözüne uyan evini tez yıxır.
- Deli gülegen olur, dertli söylegen.
- İnanma dostan, saman teper postan.
- Köv üstüne köv olur, ev üstüne ev olmaz.
- Meyveli ağaca daş atan çox olur.
- Çağrılan yerden qalma, çağrılmiyan yere ayax basma.
- Ac tavuh kendini darı ambarında görür.
- Hers gelür göz kararır, hers gider yüz kararır.
- Yatan aslandan gezen tilki eydur.
- Aluşuh dilin tövbesi olmaz.
- Sağı soldan baxıb söyle.

---

[296] Abdurrahman Güzel ve Ali Torun, **Türk Halk Edebiyatı El Kitab**ı, 3. Baskı, Akçağ Yay., Ankara, 2005, s. 81-82.
[297] Aslan, **a.g.e.**, s. 21.
[298] Hacılı-Poladoğlu, **a.g.e.**, s. 1-21.

Katılımcılar şu atasözlerini ifade etmişlerdir:

"Büyük lokma ye büyük söz söyleme.

Kızını dövmeyen dizini döver.

Kızı kendi keyfine koyarsan ya davulcuya gider ya zurnacıya." (K,47)

"Fukaranın cömerdi olmaz, piyadenin de yegini olmaz.

Ev yıkanın evi olmaz.

Zalımın zulmü var, mazlumun da Allah 'ı var." (E,80)

"Kazana yakın gitme karası değer, kötüye yakın gitme belası değer.

Tatlı söz yılanı yuvasından çıkartır.

Dil hem tatlıdır hem acıdır." (E,75)

Katılımcıların 3'ü bildikleri atasözlerini ifade etmişlerdir. Diğer katılımcılar ise şu an hatırlamadıklarını ya da sizinkilerle aynı olduğunu belirterek bir şey söylememişlerdir. Ahıska Türkleri'nin söylemiş oldukları atasözleri Türkiye'de kullanılan atasözleriyle benzerdir. Bunların yanında farklı olan atasözleri de vardır. Örneğin, "Kazana yakın gitme karası değer, kötüye yakın gitme belası değer.", "Fukaranın cömerdi olmaz, piyadenin de yegini olmaz." gibi. Her atasözünde olduğu gibi katılımcıların ifade etiği atasözleri de yaşam tecrübelerini yansıtmaktadır. Ahıska Türkleri bu atasözlerinin öğüt verici yönünü dikkate alıp hayatlarına geçirmeye çalışırlar. Tecrübeleri dikkate alarak yola çıkmak toplumun ilerlemesini sağlar.

- **Ninniler**

Ninniler, annelerin bebeklerini uyutmak için ezgili bir şekilde söyledikleri sözlerdir. Ninniler, maddi ve manevi mirası kendinde barındırır.[299]

Ninnilerin belli bir biçimi ve ölçüsü yoktur. Ninniler, ezberlenmiş sözler olabileceği gibi doğaçlama olarak da dile getirilebilir. Ninnilerde her çeşit duygu ve düşünceler dile getirilebilir. Bu duygu ve düşünceler basit ve anlaşılır bir şekilde ifade edilir.[300]

---

[299] Elçin, **a.g.e.**, s. 271.
[300] Aslan, **a.g.e.**, s. 122.

Ahıska Türklerine ait bazı ninniler:[301]

Nenni dedim yuxlasın
Gül götürem koxlasın
Dostlara arxa olsun,
Düşmenleri oxlasın

Nenni dedim, yat dedim,
Yastuxa baş at dedim,
Nenni quzum, a nenni
Nenni yavrum, a nenni.

Nanay nanay, nastana,
Gül ekerim bostana.
Neni beşiğim neni
Evim eşiğim nenni,

Nenni dedim o başdan
Üstün ötem qumaştan,
Nenni balam, a nenni
Nenni yavrum, a nenni

Nenni deyim yatasın,
Qızıl güle batasın,
Qızıl gülün içinde,
Şirin yuxu tapasın.

Atem-tutem ben seni,
Şekere qatem ben seni,
Axşam baban gelende
Ögüne atem ben seni.

Katılımcıların ifade etmiş oldukları ninniler:

"Kükner dağın kırılaydı,
Diben balta vurulaydı,
Keşke de benim yavrum burada bulunaydı
Nenni de yavrum nenni." (E,65)

"Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı." (E,32)

Katılımcıların 2'si bildikleri ninnileri ifade ederken diğer katılımcılar bilmediklerini, beceremediklerini ifade etmişlerdir. Örnek oluşturması açısından farklı kaynaklarda bulunan örneklerden de yararlanılmıştır. Ahıska Türklerinin ninnilerinde de her türlü duygu ve düşünceye yer verildiği görülmektedir. Hayatta yaşadıkları olayları, vatanlarına duydukları özlemleri, çocuklarına duydukları sevgiyi ninnilerle dile getirmişlerdir. Ninniler o insanların neler yaşadıkları, neler hissettikleri hakkında bilgi vermektedir.

---

[301] Hacılı-Poladoğlu, **a.g.e.**, s. 49-50.

3.2.9. Gelenek ve Göreneklerin Devam Etme Durumu

Gelenek ve görenekler içinde bulunulan zamana, yaşanılan mekâna, teknolojik gelişmelere, ekonomik duruma bağlı olarak değişim ve dönüşümlere uğrayabilmektedir. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri'nin gelenek ve göreneklerinde değişmelerin olduğu görülmektedir.

Katılımcılar geleneklerini devam ettirme konusunda şunları ifade etmişlerdir:

"*Özellikle yabancı ülkelerde kaldığımız zaman yabancılara benzemesinler diye daha çok üzerinde duruyorduk. Türklerle birlik oluyorduk kendi kültürümüzü devam ettirmek için.*" (E.32)

"*Terk ettiğimiz çok şükür olmadı. Azerbaycan'a ne kadar hocalar geldi, ne kadar dolaşanlar oldu, camiye yığdılar bizlerden sorgu sual ettiler. Dediler ki biz size çok teşekkür ediyoruz. Neden, dilinizi de yitirmemişsiniz, dininizi de, yetmiş yıl sürgün de olup da.*" (K,65)

"*Biz oranın adetlerine niye girmedik, çünkü farklı millet.*" (E,47)

"*O kadar şey gördük ama hiçbir âdetimizi, enenemizi bırakmamışız.*" (E,64)

"*Biz yabancı yerde yaşamışız ama kendi milletimizden başkasıyla evlenmemişiz. Kör olsun, topal olsun ama kendi milletimiz olsun. Ama Özbeklerle biz aldı verdi yapmıyorduk.*" (K,79)

Katılımcıların 11'i gelenek ve göreneklerini devam ettirdiklerini ifade ederken 14'ü yaşadıkları yerlere göre değişime uğradıklarını, yavaş yavaş yapmadıklarını belirtmişlerdir. Kültür değişim ve dönüşümler dâhilinde ilerler. İyi olanın yanında daha iyi olanı almak kültürümüzü zenginleştirir. Ahıska Türkleri uzun yıllar sürgün de yaşamış ama kendi kimliklerinden, dillerinden, dinlerinden birtakım kültürel değişmeler dışında hiçbir şey kaybetmemişlerdir. Günümüze kadar gelenek ve göreneklerini getirmek için uğraşmış, yabancı milletlerin kendilerine uygun olmayan adetlerini, gelenek ve göreneklerini benimsemekten uzak durmuşlardır. Kendi benliklerini yitirmeme adına yabancılarla evliliklerin olmamasına büyük önem vermişlerdir. Bu konuda kapalı bir toplum olma özelliğini korumaya çalışmışlardır. Gittikleri yerlerin kültürleriyle etkileşime girmişler, onlardan etkilenmişler ama kendi kültürlerinden de vazgeçmemişlerdir.

Güzel olan şeyleri hayatlarına geçirmişlerdir. Kendi kültürlerine ters gelen şeylerden kendilerini ve çocuklarını uzak tutmaya çalışmışlardır.

Katılımcılar köyde ve şehirde gelenekleri devam ettirmenin farklı olduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Bazı şeyler illaki değişiyor. Köyde gelenek ve göreneğimiz daha kalıcı oluyor. Şehirde birbirini tanımıyorsun o yüzden değişiyor. Köyde olunca hep bir aradayız.*" (E,84)

"*Devam ettiriyoruz. Ben anamdan kaynanamdan ne görmüşsek onu yapıyoruz. Zamanla şehir sistemine uyum sağlıyorsun.*" (K,62)

Katılımcıların 2'si gelenek ve göreneklerin devam etme durumunun köyde ve şehirde farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir. Ahıska Türkleri sürgün edildikleri yerlerde köylere yerleştirildikleri için gelenek ve göreneklerini devam ettirmeleri daha kolay olmuştur. Şehre gelince gelenek ve görenekler hem ihmal edilmekte hem de şartlar onları yerine getirmeye müsait olmamaktadır. Bugün İnegöl'e yerleşmiş olan Ahıskalılar da orada yapmış oldukları adetlerini, gelenek ve göreneklerini tam anlamıyla yerine getirememektedir. İnegöl'e gelince çalışma koşullarının değişmesi, köydeki gibi müstakil evlerin olmaması, şehirde masrafın köydekinden daha fazla olması, onların kendi geleneklerini yerine getirmesinin önünü kapatmaktadır. Ama yine de ellerinden geldiği kadar terk etmemeye çalışmaktadırlar.

Katılımcılar zamanla değişime uğrayan gelenek ve görenekleri şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Devam ettiriyorlar da biraz seyrek ediyorlar. Ben beş yaşındaydım 60-70 yaşlarında nene bana abi diyordu. Öyle saygılılardı. Ama şimdi… Önceden 10-15 metreden bir erkek gelse onun önünden geçmezlerdi, oturuyorsalar ayağa kalkarlardı. Özbeklerde de bu vardı. Ama burası şehir her geleni beklesen yoluna ulaşamazsın.*" (E,82)

"*Öncekine göre biraz farklı oldu. Önceden kız istemeye çok kişi giderlerdi şimdi o kalktı. Beş altı kişi gidiyorlar. O gece de orada kalıyorlardı. Önceden üç gün düğün oluyordu. Şimdi olmuyor. Ayrıca nişan yapılıyordu. Gelip yiyip içiyorlardı oğlan evinde sonra arabalara binip kız evine gidiyorlardı. Orda da yiyip içiyorlardı. Yüzük takılıp dönüyorlardı. Kaynana, kaynata kalıyordu orda. Şimdi yapılmıyor.* " (E.68)

"*İçinden biri, ikisi illaki var ana babasına saygısız olup da evlenen. Biz de adet odur. Bizde ana babaya bakılır. Köprü kur ki geçesin. Yarın bir gün sen de yaşlanırsın.*" (K,79)

"*Çok önceden başlık parası vardı. Çok azdı. O şimdi yok. Onu da kız tarafı yarısını geri verirdi damada üst baş alınsın diye.*" (E,61)

"*Önceden düğün salonu yoktu dışarıda yapıyorduk şimdi düğün salonu var orada yapıyoruz.*" (E,67)

Katılımcılar genel olarak katha leçeğin, temenni almanın ve yemeklerden hinkalın, sofra kurma adetlerinin hiç değişmeden günümüze kadar geldiğini belirtmişlerdir. Çok önceden yapılan gelenekler zamanla ortadan kalkmaya başlamıştır. Eskiden kız istemeye çok kişi giderken bugün beş altı kişi gitmekte, ayrı bir zamanda nişan kesimi olurken bugün ayrı bir nişan yapılmamakta, üç gün düğün yapılırken bugün sadece kına gecesi ve düğün yapılmaktadır. Ahıska Türkleri daha önce yaşadıkları yerlerde düğünlerde çok çeşitli yemekler yaparlarken bugün düğün salonlarında düğün yapılmasından dolayı bunu yapamamaktadırlar. Ama bayramlarda, mevlitlerde, cenazelerde sofra kurma adetleri devam etmektedir. Eskiden saygı daha fazla ön plandayken yaşanılan mekânlar saygı anlayışında da değişmelere neden olmuştur. Katılımcılardan 1'i erkeklerin önünden kadınların geçmediğini, oturuyorsalar bile ayağa kalktıklarını ama bugün bunlara dikkat edilmediğini belirtmiştir. Bu durum köyde daha fazla göze çarparken şehirde ortadan kalkmaya başladığı görülmektedir. Ahıska Türklerinde anne-babaya saygı göstermek çok önemlidir. Katılımcılardan 1'i anne-babasını dinlemeyip Özbeklerle evlenen gençlerin de olduğunu söylemiştir. Ama genel olarak kültürel benliklerini kaybetmeme adına Ahıska Türkleri dışarıdan evliliklerin yapılmamasına dikkat etmişlerdir. Katılımcılar arasında yabancı birileriyle evlenen ya da kız veren yoktur. Yaşanılan yer gelenek ve göreneklerin devam ettirilmesinde çok önemlidir. Çünkü yaşanılan yerin sunduğu fırsatlar dâhilinde bir şeyler devam ettirilmektedir. Dolayısıyla zaman ve mekân yaşam tarzı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Katılımcılar yeni neslin gelenek ve görenekleri devam ettirme durumlarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

"*Şimdi burada biraz değişiyor. Ama Allah'a şükür benim çocuklarım geleneğimizle gidiyor hep. Çoklu şenliğe bakıyorum artık öyle değil. Önceden biz*

de gelinler gelin olup gelende gelinlik ederdi konuşmazdı kaynatasıyla, kaynanasıyla, ev büyükleriyle, akrabalarla. Ancak kendinden küçük olanlarla konuşabilirdi. Temenni alırdı. Ama şimdi burada biraz bozuldu. Buraya gelene kadar gelinim kaynatasıyla konuşmuyordu baktık ki burada bu adet yok konuştu." (K,54)

"*Düğünlerde dans etme yoktu. Buraya geldik artık düğünlerde dans ediyor gelinle damat. Katha leçeği düğünden sonra bir iki ay takarlardı. Şimdikiler iki üç gün. Eskiden hiç adam karı birlikte oturmazdı. İki tane çalgıcı gelir karılar, gelinler başka yerde, erkekler başka yerde oynardı. Sonra sonra birleşti.*" (K,92)

"*Zamanla değişiyor çocuklarda. Kızım buraya geldi kapalıydı üniversiteye gitti açıldı. Biz de böyle bir şey yok. Orda herkes öyleymiş o da öyle oldu. Beni dinlemedi. Zamanı gelince kapanırmış. Şimdi yapmıyorlar bazı şeyleri. Biz yapmaya çalışıyoruz.*" (K,61)

"*Biz gelenek göreneğimizi devam ettiriyoruz. Ama yeni nesil yavaş yavaş yapmamaya başlıyor. Düğünde anlattıklarım gibi bazı değişimler oluyor. Bazı şeyler terk ediliyor. Asıl olan şeyler onlardır. Kültürümüz devam ediyor. Mesela düğün salonuna gelene kadar katha ile geliyor gelin. Düğün salonunda çıkarıyorlar kathayı. Mağaranın kapısı açılınca bizim kültür dışarıda kaldı, içeride yeni kültüre geçtik.*" (E,62)

"*Düğünlerde takılan gatha leçek devam ettiriliyor. Ama kaynana kaynata yanında önceden konuşulmuyordu şimdi rahat konuşuyorlar. Anne baba evlendirirdi kızı. Saygı duyulurdu. Ama şimdi böyle değil. Yapacak bir şey yok. Gittiğimiz yere uyuyoruz.*" (K,47)

Yeni nesil gittikleri yerlere daha hızlı uyum sağlamaktadır. Bu nedenle eskiden yapılan şeyler daha çabuk terk edilmektedir. Anne-babalar iyi olan şeyleri almaları, kötü olan şeylerden uzak durmaları konusunda gençleri uyarmaktadır. Özellikle saygı konusuna çok dikkat etmektedirler. Büyüklere karşı her zaman saygılı olunması gerektiğini dile getirmektedirler. Bugün gençlerin terk ettikleri gelenek ve görenekler ya da geldikleri yerlerin geleneğini göreneğini benimsedikleri görülmektedir. Katılımcıların 2'si düğünde dans edilmediğini -gelin düğün salonuna girdiğinde dört tarafa temen alırdı- ama şimdi dans ettiklerini ifade etmişlerdir. Gelin önceden düğünde oynamazken şimdi oynamaktadır. Katılımcılardan 1'i düğünlerde kadınların ve erkeklerin farklı yerlerde oynarlarken şimdi bir arada oynadıklarını ifade etmiştir. Düğünden sonra gelinler katha leçeği bir ay, iki ay takarlarken şimdiki gençler çok az takmakta ya da hiç takmamaktadırlar. Katılımcılardan 2'si önceden gelinlerin gelinlik ettiğini,

kayın babasıyla, kaynanasıyla konuşmadıklarını ama bugün bunların yavaş yavaş ortadan kalktığını ifade etmişlerdir.

Ahıska Türklerinde en küçük erkek çocuk anne babasına bakmak zorundadır. Eskiden kızlar en küçük oğlanla evlenmeyi isterlerken günümüzde en küçük oğlanla evlenmek istememektedirler. Daha önce de belirttiğimiz gibi folklora Gürcülere ait oyunlar katılmakta, onların kıyafetlerinden giyilmektedir. Eskiden mısır unu yemek yapımında çok kullanılırken bugün çok kullanılmamaktadır. Zamanla her şey değişim ve dönüşüme uğramaktadır. Yaşam şekli köyden şehre, müstakil evlerden apartmanlara, tarlada yetiştirdiğin üründen pazara değişmekte ve değişmeye de devam etmektedir.

3.2. 10. Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

Ahıska Türkleri kültür ve dayanışma derneği 20.09.1993 tarihinde kurulmuştur. Derneğin amacı; bütün üyelerinin ve çevresindekilerin manevi değer ve davranışlarını milli şuur ve beraberlik duyguları etrafında pekiştirmek, örf, adet, ananelerini yaşatmak ve gelecek kuşaklara aktarmaktır. Türkiye'ye yerleşen Ahıska Türklerinin ikamet tezkeresi alma, vatandaşlığa alınma, eğitim görme, ev ve arsa sahibi olma, iş bulma, sosyal yaşama aktif katılımlarını sağlama ve diğer sorunların çözümünde yardımcı olmaya çalışma amacıyla kurulmuştur. Dernek, bu amaçlar çerçevesinde bugüne kadar pek çok çalışma ve mücadele gerçekleştirmiştir. Hâlâ çalışmalarını aynı çizgi ve zihniyetle devam ettirmektedir. Yeni gelen Ahıska Türklerinin her türlü sorunlarıyla ilgilenmekte, ilçeye daha kolay uyum sağlamaları, vatandaşlık, ikamet gibi sorunlarını çözmeye çalışmaktadırlar. Pek çok konu ile ilgili çalışmalar gönüllülük esasına dayalı olarak yapılmaktadır.*

Katılımcılar dernek hakkında şunları ifade etmişlerdir:

"*İnegöl merkezde ve Alanyurt'ta derneğimiz var. Derneğe genelde akşamları gelmeye çalışıyoruz. Gündüz herkes işte olduğu için dernekte kimse olmuyor. Dernekte kimlikle ilgili sorunları çözmeye çalışıyoruz. Dernekte kendi kültürümüzü devam ettirmeye yönelik faaliyetler de yapıyoruz. Folklor ekibimiz var onları çeşitli yerlere gönderip gösterilerini sergilettiriyoruz. Tiyatro*

* Dernek hakkında bilgiler Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği Başkan Yardımcısından alınmıştır.

grubumuz var. Mevlitler okutuyoruz. Hingal şenliği düzenledik. Son bir iki yıldır yapamıyoruz. Türkiye'deki olaylardan dolayı. Ahıska filmleri getirdik sinemaya. Derneğimiz olarak sosyal faaliyetlere daha çok ağırlık vermek istiyoruz. Kimlik sorunu olduğu için, genelde bunlarla uğraşınca sosyal faaliyetlere ağırlık veremiyoruz." (E,32)

"*Şimdi dernek kimlik için apostili kaldırmaya uğraşıyor. Apostil doğum belgelerinin tercüman olup da apostil mührünün basılması. Bu da çok pahalı bir şey. Gelişmeleri toplantı yapıp üyelere duyuruyor. Bir yerden bir haber duydular mı duyuruyorlar herkese. Dernek üyeler adına bakanlıklara sorunlarımızı bildiriyor.*" (K,47)

"*Derneğe gitmemişiz biz. Kızım gitti bir onda yardım etmişlerdi 500 tl. Babam hastadır diye gitti. Onda da demişler ki bizde yok biz sene ne verelim. Erzak vermişlerdi o zaman.*" (K,79)

"*Toplantı var denildiğinde gidiyorum. Oraya gittiğimizde bazen yardım topluyorlar. Benim de verecek durumum yok. Vermediğim zaman da utanıyorum o yüzden de gitmiyorum, toplantı olduğu zaman gidiyorum. Dernekte geleneksel oyunları yitirmemek için oyunlar teşkil ediyorlar. Gatha leçek takılır onu kaybetmeyelim diye oyunlarda onlar takılır.*" (E,65)

"*Her hafta gidiyorum derneğe. Kimliklerin peşinden gidiyorlar onu soruşturuyoruz. Oğlum ameliyat oldu onun işinde dernek başkanı yardımcı oldu. Kaymakamlığa çıkıp para yardımı istedi. Torunumu yatırdım hastaneye yine onda da yardımcı oldu dernek. Yardımları çok oldu. Mevlit okutturmaya yer yaptılar. Orada her hafta mevlit okutturuluyordu. Sünnetler, kınalar orada yapılıyor.*" (E,63)

Katılımcıların 2'si düzenli olarak derneğe giderken 10'u derneğe gitmediklerini, 13'ü ise ara sıra derneğe gittiklerini belirtmişlerdir. Gitmeyen katılımcıların bazıları yaşları ilerlediği için bazıları da çocuklarının ara sıra kimlik işi olduğu zaman gittiklerini belirtmişlerdir. Bazıları da dernekten memnun olmadıkları için gitmediklerini belirtmişlerdir. Ahıska Türkleri kültür ve dayanışma derneğine genel olarak erkekler gitmektedir. Katılımcılardan ara sıra derneğe gidenler genel olarak bir sıkıntıları olduğunda ve kimlikle ilgili toplantılar yapıldığında gitmektedirler. Dernek maddi destek sağlamaya çalıştığı gibi onların kimlik sorunlarıyla, oturma izinleriyle, eğitimleriyle de ilgilenmektedir. Bunun yanında dernekte yapılan bir alanda kına geceleri, sünnet törenleri de yapılmaktadır. Bazı katılımcılar dernekten memnun değilken bazıları bu konuda bir şey ifade etmemişlerdir. Gelenekleri devam ettirme adına dernekte faaliyetler de yapılmaktadır. Folklor çalışmaları, hinkal törenleri yapılan faaliyetler arasındadır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ahıska, çok eski bir Türk toprağıdır. Osmanlı Devletinden Rusya Devletinin eline geçene kadar o bölgede Türkler, Müslümanlar yaşamaktaydı. Bölgenin Rus hâkimiyetine geçmesiyle Türkler bu bölgede istenmemeye başlandı. Öncelikle okumuş bilgili insanlar, daha sonra da 1944 yılında Ahıska Türklerinin hepsi Orta Asya'ya sürgün edildi. O soğuk kış günlerinde hayvan vagonlarında bir-bir buçuk ay yol giden Ahıska Türkleri bu yolculuk süresince çok büyük sıkıntılar yaşadılar. Açlıktan, susuzluktan, soğuktan, tuvalet olmamasından kimileri hayatını kaybederken, kimileri de sefil halde gidecekleri yerlere vardılar. Bu yolculuğun sonunda Ahıska Türkleri Özbekistan'a, Kazakistan'a, Kırgızistan'a vardılar. Ahıska Türklerinin büyük çoğunluğu Özbekistan'a bırakıldı. Vagonlardaki insanların her biri başka yerlerde indirildiği için aileler farklı köylere, ilçelere düştüler. 1956 yılına kadar sıkı bir rejim olduğu için kimse ailesini arayamadı. Ancak izin alabilirlerse aramaya gidebildiler. 1956 yılından sonra kamindatın kaldırılmasıyla herkes istediği yere gitmeye ve ailelerini aramaya başladı.

Ahıska Türkleri gittikleri yerlerde zamanla düzen kurmaya başladı ama ilk gittikleri yerlerde de açlık çekip, kıt kanaat geçindiler. Açlıktan, ot yemekten ölenler de oldu. Özbekler önce önyargılı yaklaştılarsa da daha sonra Müslüman olduklarını öğrenince Ahıska Türklerine yardım etmeye başladılar. Ahıska Türkleri çok çalışkan bir millet oldukları için gittikleri yerleri de tarımsal anlamda kalkındırmayı başardılar. Kolhozda çalışıp, kendilerine verilen küçük tarlaları ekip biçerek zamanla varlaştılar. 1989 yılına kadar Özbekistan halkı ile her şey yolunda giderken 1989 yılında Özbekistan'ın Fergana kentinde Ahıska Türklerine zulüm etmeye başladılar. İnsanları öldürüp, evleri yakıp yıktılar. Bu Fergana olayıyla Ahıska Türkleri ikinci bir sürgün yaşadı. Her şeylerini olduğu gibi bırakıp Rusya, Azerbaycan, Kazakistan ve Ukrayna gibi farklı ülkelere gitmek zorunda bırakıldılar.

Bugün dünyanın her yerinde Ahıska Türkleri yaşamaktadır. Türkiye'ye gelmek için de birçok müracaat yaptılar ve en sonunda 1992 yılında "Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Kanun"un çıkmasıyla Ahıska

Türkleri Azerbaycan, Rusya, Kazakistan, Ukrayna, Kırgızistan gibi ülkelerden önce iskânlı göç olarak, daha sonra da serbest göç şeklinde Türkiye'ye gelmeye başladılar. Bu kanundan haberdar olan Ahıska Türkleri Türkiye'ye kabul edilme sürecini televizyondan ve radyodan takip etmiş ve kendi anavatanları olduğu için Türkiye'ye gelmeyi tercih etmişlerdir. Günümüzde Ahıska Türkleri Türkiye'nin birçok şehrinde yaşamakta olup en fazla Bursa'nın İnegöl ilçesinde yaşamaktadırlar. Araştırmamızı İnegöl'de yapmamızın sebeplerinden biri de budur. Ahıska Türkleri akrabalarının İnegöl'de yaşamasından ve iş istihdamının fazla olmasından dolayı İnegöl'ü tercih etmişlerdir.

Bu çalışmada İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin sosyal ve kültürel özellikleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Toplam 25 kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmış, katılımlı gözlem ve doküman analiziyle veriler toplanmıştır.

Bu araştırmanın temel problemi, *Bursa'nın İnegöl ilçesinde bulunan Ahıska Türklerinin sosyo-ekonomik, kültürel özellikleri neler olduğudur.* Bu araştırmada temel problemden yola çıkılarak hazırlanan alt problemler bağlamında elde edilen bulgular şu şekildedir:

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri Türk kimliğini nasıl tanımlamaktadırlar?

Ahıska Türkleri Türk olduklarını vurgulayarak dile getirmektedirler. Ahıskalılar Türk kimliğine sahiptirler. Türkiye'de kendilerine yabancı gibi davranılmasını istememekte ve Türkiye'yi kendi vatanları olarak görmektedirler. Kimlik değişebilir bir özelliğe sahiptir, ama Ahıska Türkleri kendi benliklerine sahip çıkıp asimile olmamışlardır. Nereye giderlerse gitsinler yönleri hep Türkiye olmuş, Türk Bayrağını hep yanlarında taşımışlardır. Yaşadıkları yerlerin dillerini öğrenmişler, ama Türkçe konuşmayı bırakmamışlardır. Yeni nesillere de bunu aktarmışlardır. Türk kültür ve geleneklerine uygun yaşamışlardır. Diğer kültürlerle etkileşime girmişler, ama kendi kültürlerinden ödün vermemişlerdir. Ahıska Türkleri Gürcistan'ın Gürcü soyadlarını almalarını şart koştuğu için Ahıska'ya geri dönmek istememektedirler. Türkiye'de kalmayı tercih etmektedirler.

İnegöl'de yaşayan Ahıskalılar kendilerini kültürel kimlik (gelenek ve görenek) olarak nasıl tanımlamaktadırlar? Gelenek ve göreneklere bağlılık güçlü müdür?

Ahıska Türkleri gelenek ve göreneklerini devam ettirmek için ellerinden geleni yapmıştır. Kadın katılımcılar, Ahıska kültürünü erkek katılımcılara göre daha açık bir şekilde ifade etmişlerdir. Ahıska Türklerinde hamile kadınlar hamileliği belli olmasın diye geniş kıyafetler giymiştir. Bugün yeni nesil gençler bunlara dikkat etmemektedir. Bebek dünyaya geldikten sonra kulağına ezan okunmakta ve ismi söylenmektedir. Bebek eskiden kundağa sarılırken günümüzde yapılmamaya başlanmıştır. Gelin bir zorunluluk olmadığı sürece kırkı çıkana kadar dışarı çıkmaz. Bebeğin kırkı çıkana kadar kötü şeyler gelmesin diye kapının önüne zincir koyulması gibi inançlar da vardır. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri arasında bu gibi inançlara inanıp devam ettirenler olduğu gibi her şeyin Allah'tan geldiğine inanıp bu tür inançlara itibar etmeyenler de bulunmaktadır. Gelinin annesigil ne zaman isterlerse bebeğe beşik, hediyeler alıp gelirler ve beşik düğünü yaparlar. Beşik düğününde gelin ve damat tarafından kadın akrabalar toplanırlar. Bu günde Kur'an okunup, yemek yedirilir. Beşik düğünü Ahıska Türklerini bir araya getiren önemli bir faaliyettir. Akrabalar arasındaki birlik ve beraberliği artırmaktadır.

Ahıska Türklerinde evlilikler genelde görücü usulüyle yapılmaktadır. Bunun yanında birbirini severek evlenenler de vardır. Yaşadıkları yerlerde çocukları yabancı birisiyle evlenmesin diye kendi uygun gördükleri kişilerle evlendirmişlerdir. Ahıska Türklerinde kız istemeye erkekler gider. Evet, cevabı alıncaya kadar hiçbir şey ikram edilmez. İkram edilirse kızı verdik anlamına gelir. İlk iki gün giderler kız verilmez, üçüncü gün kız verilip şerbet içilir. Bu şerbete ihra şerbeti ya da küçük şerbet denir. Üç beş gün sonra büyük şerbet için konu komşu çağırılır. Düğün oluncaya kadar damat gelinin evine gitmez. Nişan kesimi yapılır. Nişan kesiminde erkek tarafı aldıkları hediyeleri bir valiz içinde kız tarafına götürür, kız tarafı da hazırladıkları valizi erkek tarafına verir. Nişan çalgılı, yemekli yapılır. Günümüzde bu yapılmamaktadır. Düğün kesimi olur. Düğünden bir gün önce kına gecesi yapılır. Kına gecesine kız düğünü derler. Düğün günü gelin katha leçek takar. Gelinin yengesi ve oğlanın yengesi gelini

çıkartırlar. Gelin evden çıkarken erkek kardeşi belini bağlar. Gelin çıkartılırken kapı tutulur, para alınır. Gelin oğlan evine gidince tabak kırdırılıp kapıya bal sürdürülür, gelin tatlı olsun diye. Gelin her gelene temenni alır. Temenni almak Ahıska Türklerinde bir saygı göstergesi olduğu için oldukça önemlidir. Temenni alma Ahıska Türklerinde önemli bir semboldür. Gelinin yüz açtısı yapılır. Düğünde bol yemekler yapılır. Herkes durumuna göre her çeşitten yapmaya çalışır. Günümüzde düğünleri düğün salonlarında yaptıkları için bu tür yemekler yapılamamaktadır. Düğünün ertesi günü gelin hinkalı yapılır. Yine akrabalar toplanır. Bu tür gelenekler Ahıska Türkleri arasındaki bağları kuvvetlendirmektedir. Daha sonraki zamanlarda gelin ayak dönmesine babasının evine gider.

Ahıska Türklerinde sünnet törenleri genel olarak mevlitli yapılmaktadır. Günümüzde düğün yapanların sayısı da artmaya başlamıştır. Ahıska Türklerinde kirve olmadan sünnet olmaz. Kirve akrabalardan biri olabileceği gibi tanıdık dostlardan biri de olabilir. Kirve, kirvesi olduğu çocuğa yeğen der. Kirve çocuğa ve ev halkına hediyeler alır. Çocuğun anne-babası da kirve tarafına hediyeler alır. Çocuğu sünnet ettirmek için sünnetçi eve çağırılır. Sünnetçi bu işi bilen halktan biridir. Günümüzde doktorlara yaptırılmaktadır.

Ahıska Türklerinde cenazelerde mevta morga götürülmez evden kaldırılırdı. İnegöl’de cenazeyi yıkamak için camiye götürürler. Ahıska Türklerinde cenaze evinde üç gün yemek pişirilmez, komşular yemek getirir. Buna acı ekmek denir. Üçünü gün mevtanın çamaşırları akrabaları tarafından yıkanır. Yedi gün boyunca her gün Kur’an okunur. Yedinci gün yedisi okutulur buna kazma kokusu derler. Normalde mezar kazanlar çağırılır ama akrabalar da çağırılır. Yedisi okunduktan sonra kırkına kadar her Perşembe akşamı Kur’an okunur. Kırkından sonra elli ikisi, seneliği de okutulur. Genel olarak Ahıska Türkleri hayrat yaparken kırkını diğer hayratlarından büyük yaparlar, herkesi çağırırlar. Bu günlerde sofralar kurulur. Düğünlerde sofralar nasıl kurulursa cenazelerde de öyle sofralar kurulur. Kur’an-ı Kerim’de yedisinin, kırkının vb. okutulması gerektiğine dair bir şey yazmadığını da bilmektedirler ama gelenek haline getirildiği için vazgeçememektedirler.

Ahıska Türkleri, gittikleri yerlerin yemek kültüründen etkilenmişlerdir. Ahıska Türklerinin en meşhur yemeği hinkaldır. Daha sonra Özbeklerden almış oldukları Özbek pilavıdır. Bunun yanında tutmaç çorbası, efendi hinkalı, yaprak hinkalı, el makarnası gibi yemekler, haçapur, samsa, mantı, kete, katmer gibi hamur işleri de yapmaktadırlar. Ahıska Türklerinde hamur işleri ağırlıklı olarak yapılmaktadır. Et yemekleri de vazgeçilmezleri arasındadır. Ahıska'da yaşarken mısır ve tahıl ekip biçtikleri için yemeklerde mısır unu ve buğday unu kullanılmıştır. Ahıska Türklerinde hamur işlerinin fazla yapılmasında ekip biçtikleri tahıldan un yaptırmalarının etkisinin olduğu düşünülmektedir. Mısır unundan cadı, papa gibi yemekler yapmışlardır. Mısır unundan yemeklerin yapılmasında da yine kendilerinin mısır yetiştirmeleri etkilidir. Günümüzde mısır unu çok tüketilmemektedir. Yaşanılan yer yemek kültürü üzerinde de büyük etkiye sahiptir.

Ahıska Türkleri, gittikleri yerlerde dinlerini çok rahat yaşayamadıkları için ibadetlerini gizli bir şekilde yerine getirmeye çalışmışlardır. Cuma namazlarını, bayram namazlarını geniş olan evlerde toplanıp kılmışlardır. Ahıska Türkleri Ramazan ayına ve bayramlara büyük önem vermektedirler. Ramazanlıkta mutlaka iftara birilerini davet ederler. İftara gidilen evde Kur'an okunur, iftar açılır, teravi kılındıktan sonra dağılırlardı. İnegöl'de camiler yakın olduğu için teravi namazı için camiye gitmektedirler. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin oruç tutmaları Orta Asya'da yaşadıkları yerlerde Ruslar tarafından engellenmeye çalışılmıştır ama bütün zorluklara rağmen Ahıska Türkleri her fırsatta ibadetlerini yerine getirmeye çalışmışlardır. Bayramlarda, bayram namazından sonra kabirler ziyaret edilir. Kadınlar evde sofra kurarlar. Her çeşit yemekten, tatlıdan yapmaya çalışırlar. Gelen giden herkes onlardan yer. Bayramlarda ihtiyarlar, hastalar öncelikli olarak ziyaret edilir. Geldikleri yerlerde Ramazan Bayramı bir gün, Kurban Bayramı üç gündür. Bu günler boyunca da sofra kurulu olur. Günümüzde aynı şekilde devam etmektedir. Ahıska Türklerinde günlük hayatta inandıkları, "gece tırnak kesmek iyi değildir", "akşam dalında uyumak olmaz", "sabun acıdır elden ele verilmez" gibi batıl inançlar da vardır. Günümüzde bu inançları devam ettirenler olduğu gibi bunlara itibar etmeyenler de bulunmaktadır.

Ahıska Türklerinin giyim kuşamları gittikleri yerlere uyum sağlamalarından dolayı değişime uğramıştır. Ahıska'da erkekler şalvar gibi pantolonlar giymişler, papak takmışlardır. Kadınlar geniş kıyafetler giymişlerdir. Düğünlerde gelinler katha leçek ve kemer takmışlardır. Günümüzde kendilerine özgü kıyafetlerden sadece katha leçek varlığını sürdürmektedir. Ahıska Türkleri gittikleri yerlerin giyim kuşamlarına uygun kıyafetler giyinmişlerdir. Özbekistan, Rusya, Türkiye gibi ülkelerin halkı nasıl giyiniyorsa onlar da dikkat çekmemek için onlara uygun giyinmişlerdir. Yaşanılan yer, giyim-kuşam üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Teknolojik gelişmeler, kültürel etkileşimler kültürel değişme üzerinde etkili olmuştur.

Ahıska Türkleri eğitim ve öğretime oldukça önem vermektedirler. Çocuklarını okula kayıt yaptırmak için uğraşmaktadırlar. Ahıska Türkleri İnegöl'de oturma izni alındıktan sonra çocuklarını okula kayıt ettirebilmektedirler. Oturma izni çıkana kadar geçici T.C. numarasıyla misafir öğrenci olarak okula devam etmektedirler. Oturma izni aldıktan sonra kayıt yaptırmaktadırlar. Oturma izni olmadan okula kayıt yaptırma işi uzamaktadır. Konuşma dilinde Türkçeyi kullandıkları için çocuklar eğitim konusunda sıkıntı yaşamamaktadırlar. Yazma konusunda küçük yaştaki çocuklar daha üst sınıftaki çocuklara göre daha şanslıdır. Çünkü ileri yaştaki çocuklar geldikleri yerlerde Latin alfabesini değil Kiril alfabesini öğrenmişlerdir. Bu durumda kaldıkları sınıftan yeniden Latin alfabesini öğrenerek eğitime devam etmişlerdir. Bir sene içinde buradaki düzene de alışmışlardır. Konuşma dilinde eğitim almaları onlar için bir avantaj olmaktadır.

Ahıska Türkleri uzun yıllar sürgünde yaşamış ama dillerinden, dinlerinden yani onları Ahıska Türkü yapan özelliklerinden birtakım kültürel değişmeler dışında hiçbir şey kaybetmemişlerdir. Günümüze kadar belli başlı gelenek ve göreneklerini getirmek için çabalamışlardır. Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği de kültürel kimliklerini kaybetmeme adına faaliyetlerde bulunmaktadır. Yaşanılan mekâna ve zamana göre bazı gelenekler ortadan kalkmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmeler, kültürel temaslar, göç gibi etkenler kültürel değişmeleri beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla uzun yıllar sürgünde kalmış bir halkın yaşam tarzında değişmelerin olmaması beklenemez. Örneğin Ahıska Türklerinde

önceden üç gün düğün yapılırken günümüzde sadece kına gecesi ve düğün yapılmaktadır. Gelinler düğünden sonra katha leçeği bir ay iki ay, bir sene takarlarken şimdi bir hafta, on gün takmaktadırlar. Gelin gelinlik edip kaynana, kaynatayla konuşmazken günümüzde bu yavaş yavaş ortadan kalkmaktadır. Yaşanılan yer gelenek ve göreneklerin devam ettirilmesinde önemlidir. Yeni nesil gittikleri yerlere daha hızlı uyum sağlamaktadır. Bu nedenle kültürel olarak değişim ve dönüşümlere de daha çabuk alışmaktadırlar. Yeni nesil bazı gelenek ve görenekleri yerine getirmemeye başlamıştır. Günümüzde yaşlı kesim, onların çocukları kültürel kimliklerine önem verirken torunlara sıra geldiği zaman kendileri de devam ettirip ettirmeyeceklerinden emin olamamaktadırlar ama Türk toprağında olmalarından dolayı gözlerinin arkada kalmayacaklarını da belirtmektedirler.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin akraba ilişkileri, birbirleriyle ve diğer insanlarla ilişkileri nasıldır?

Ahıska Türkleri anne, baba, büyükanne, büyükbaba ve çocuklardan oluşan geniş aile yapısına sahiptirler. Aile ve akraba ilişkileri oldukça kuvvetli olup, iyi günde, kötü günde hep birbirlerinin yanında olmaktadırlar. Büyüklere saygı göstermek çok önemlidir. Ahıska Türkleri sadece aile ve akrabalarıyla değil, diğer Ahıska Türkleri ile de kuvvetli bağlara sahiptirler. Köyde bu kuvvetli bağları devam ettirmek daha kolayken, şehirde çalışma koşulları nedeniyle eskisi gibi olamamaktadır. Birbirlerine gidip gelmeleri seyrekleşmekte, şehir yaşamına uyum sağlamaya başlamaktadırlar. Ahıska Türkleri İnegöl'de yaşayan yerli halkla da iyi ilişkiler içine girmekte ve kültürel olarak bir sorun yaşamamaktadırlar. Genel olarak İnegöl halkı ve diğer Ahıskalılar ile mutludurlar.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri istihdam sıkıntısı yaşamakta mıdırlar?

Ahıska Türkleri gittikleri yerleri ekonomik anlamda kalkındırmış, bulundukları yerlerde tarım ve hayvancılıkla uğraşmış, kolhozda çalışmışlardır. Günümüzde İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri mobilya sektöründe ve sanayide çalışmaktadır. Kadınlar dikiş bildikleri için mobilyada çalışmaktadır. Diplomalı işlerde vatandaşlık olmadığı için ve denklik istendiği için çalışamamaktadırlar. Bunun yanında çok önceden gelip vatandaşlık ve denklik almış olan, burada

okuyup meslek sahibi olmuş çalışanlar da vardır. İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin istihdam sıkıntısı yaşamadıkları görülmektedir. Sigortasız da olsa rahatlıkla iş bulabilmektedirler. Ahıska Türkleri eğitime önem verirler. Gittikleri yerlerde de eğitime önem vermişlerdir. Okumayan kesim çok azdır. Doktorluk, öğretmenlik, işletmeci gibi meslekleri olanlar da vardır. Doktorluk mesleği Ahıska Türkleri arasında ön plandadır. Bu konuda yaşadıkları yerin etkisinin olabileceği düşünülmektedir. Genel anlamda çalışkan olmaları başladıkları işi en iyi şekilde tamamlamaları açısından önemlidir.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin sosyo-ekonomik durumları ne düzeydedir?

Günümüzde Ahıska Türklerinin önemli sorunlarından biri vatandaşlık sorunudur. Önceden yerleştikten iki yıl sonra vatandaşlık için başvuru yapılabiliyorken 2011 yılından sonra yerleştikten beş yıl sonra vatandaşlığa başvuru yapabilmektedirler. Bu durumda kayıt dışı çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Sigortasız çalıştıkları için sağlık hizmetlerinden faydalanamamaktadırlar. Dolayısıyla hastane masrafları çok fazla olmaktadır. Emeklilik için de birikim yapamamaktadırlar. Bu durum Ahıska Türklerini çok incitmektedir. Günümüzde istisnai vatandaşlık verileceği kararı çıkmıştır. Bu kararla vatandaşlık almaya başlamışlardır. Çok önceden gelenlerin vatandaşlıkları vardır. Onlar sigortalı işlerde rahatlıkla çalışabilmektedirler. Ne kadar kısa sürede vatandaşlık verilirse ülke ekonomisine de o kadar hızlı katkı sağlayacaklardır. Kimliklerini aldıktan sonra Ahıska Türkleri maddi ve manevi anlamda rahatlayacaklardır.

Emekli olan Ahıska Türkleri geldikleri yerlerden emekli olmuşlardır. Maaşlarını oradan almaktadırlar. Maaşlarını Türkiye'ye çevirip buradan da alabilmektedirler. Emekli maaşları "2018 yılı itibariyle" 300 liraya denk gelmektedir. Bu parada onlara yetmemektedir. Çocuklarıyla birlikte yaşadıkları için onların maaşlarıyla geçinmektedirler. Şu an çok kalabalık ailelerde yaşamaktadırlar. Sadece çocukları, torunları değil, torunlarının eşleriyle de bir arada yaşayan aileler bulunmaktadır. Bu durumda kiralık ev bulmak da zorlaşmaktadır. Kalabalık oldukları için ev sahipleri kiralık ev vermek

istememektedirler. Bu nedenle borca girip ev almayı tercih etmektedirler. Yapılan gözlemler ve görüşmeler neticesinde İnegöl'de yaşayan Ahıska Türklerinin düşük ve orta gelire sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Ahıska Türkleri bugün Türkiye'de olmaktan çok mutludurlar. Ahıska Türklerinin bir arada olması ve komşularının iyi olması, herkesin Türkçe konuşması onları mutlu etmektedir. Bir ezan sesini duymak bile onlar için çok büyük bir mutluluktur. Ahıska Türkleri yıllarca vatan özlemiyle yaşadıkları için bundan sonra hiçbir yere gitmek istememektedirler. Sürgünler onların hayatlarında çok derin acılar bırakmıştır.

İnegöl'de yaşayan Ahıska Türkleri ile ilgili ulaşılan sonuçlar şu şekildedir:

Ahıska Türkleri Türk kimliğini yıllarca korumuş ve asimile olmamıştır. Bu konuda kapalı bir toplum özelliğine sahiptirler. Çok vatansever bir halk olmalarından dolayı Ahıska Türkleri Ahıska'ya geri dönmek istememektedir. Ahıska Türkleri çalışkan bir halk olma özelliğine de sahiptirler.

Ahıska Türkleri Türkiye'de ve İnegöl'de yaşamaktan mutludurlar. Hem aile ve akraba bağları hem de diğer insanlarla ilişkileri oldukça kuvvetlidir. Geniş aile yapısına sahip olan Ahıska Türkleri misafirperver bir özelliğe sahiptirler. Büyüklere saygı göstermek onlar için çok önemlidir. Ahıska Türklerinde doğum yapmış kadın ve bebek önemlidir ve bebek için beşik düğünü geleneği vardır

Ahıska Türklerinde evlilikler genellikle görücü usulü yapılır. Türkiye dışında yaşadıkları ülkelerde dışarıdan evlenmelere izin verilmez. Yine bu konuda kapalı bir toplum özelliğine sahiptirler. Temenni alma Ahıska Türklerinde saygının bir ifadesi olduğu için çok önemlidir. Düğünlerde katha leçek takma vardır. Katha leçek Ahıska Türklerinin günümüze kadar gelmiş olan en eski kıyafetleridir. Gelin hinkalı Ahıska Türklerinde birlik ve beraberliği kuvvetlendiren önemli bir faaliyettir.

Ahıska Türklerinde sünnet törenlerinde kirve çok önemlidir. Sünnet törenleri genellikle mevlitli yapılmaktadır. Cenaze törenlerinde de mevlitler okutulmaya önem verilir. Cenaze evinde üç gün yemek pişmez. Komşular, akrabalar getirir. Buna acı ekmek denir.

Ahıska Türklerinin yemekleri genel olarak hamurdan ve etten yapılmaktadır. En meşhur yemekleri hinkaldir. Diğer milletlerin yemek kültüründen de etkilenmişlerdir. Sofra kurma geleneği Ahıska Türklerinde çok önemlidir. Bayramlarda, düğünlerde, sünnetlerde, cenazelerde mutlaka çeşitlerin bol olduğu sofralar kurulur. Ramazan ayına çok önem veren Ahıska Türkleri için iftara misafir davet etmek de çok önemlidir.

Ahıska Türkleri köyde gelenek ve görenekler şehre göre daha iyi devam ettirmiştir. Bugün İnegöl'de çoğunlukla mobilya sektöründe çalışan Ahıska Türkleri iş konusunda sıkıntı yaşamamaktadır. Ahıska Türklerinin çoğunluğunun vatandaşlığının olmaması nedeniyle sigortasız işlerde çalışmaktadırlar. Eğitime önem veren Ahıska Türkleri vatandaş olmamaları nedeniyle diplomalı işlerinde çalışamamaktadır.

Günümüze kadar belli başlı toplumsal ve kültürel özelliklerini getiren Ahıska Türkleri en büyük mağduriyeti vatandaş olma konusunda yaşamaktadır. Ahıska Türklerine gereken en kısa sürede vatandaşlık verilmesi hem ülke ekonomisine hem de ekonomik anlamda sıkıntı yaşayan Ahıska Türklerine katkı sağlayacaktır. Maddi ve manevi anlamda rahatlayacak olan Ahıskalılar kendilerini vatanlarına daha bağlı hissedeceklerdir.

Ayrıca Ahıska Türklerinin yaşamış oldukları tarihsel olayların tarih kitaplarında yer alması onların unutulmamasına destek sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Aksoy, Erdal, "Toplum ve Kültür", içinde: **Sosyolojiye Giriş,** edit:İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli, Grafiker Yay., Ankara, 2013.

Alver, Köksal, "Emile Durkheim ve Kültür Sosyolojisi", içinde: **Kültür Sosyolojisi**, edit: Köksal Alver-Necmettin Doğan, 3. Baskı, Hece Yay., Ankara, 2013.

Appelbaum, Rechard P., **Toplumsal Değişme Kuramları**, Çev. Türker Alkan, Türkiye İş Bankası Kültür yayınları, Ankara, 1970.

Aslan, Ensar, **Türk Halk Edebiyatı**, 2. Baskı, Maya Akademik Yay., Ankara, 2010.

Avşar, B. Zakir-Zafer S. Tunçalp, **Sürgünde 50. Yıl Ahıska Türkleri**, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay., No: 73, Ankara, 1995.

Ay, Göktan, "Milli Kültür-Evrensel Kültür Ekseninde Türk Kültürünü Bir Bütünlük İçinde Nasıl Değerlendirebiliriz?", içinde: **Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri**, IV. Cilt, Ankara, 2000.

Aydın, Mustafa, "Kültür Sosyolojisinin Temel Kavramları"**,** içinde: **Kültür Sosyolojisi,** edit: Köksal Alver-Necmettin Doğan, 3. Baskı, Hece Yay., Ankara, 2013.

Aydın, Mustafa, "Toplumsal Yapı ve Kurumlar" içinde: **Sosyolojiye Giriş**, edit: İhsan Çapcıoğlu-Hayati Beşirli, Grafiker Yay., Ankara, 2013, s.120.

Aydıngün, Ayşegül, "Kültürünü Koruyan Bir Halk: Ahıska Türkleri", içinde: **VI. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi (Genel Konular Seksiyon Bildirileri)**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 2002.

Bahar, Halil İbrahim, **Sosyoloji**, USAK Yay., Ankara, 2008.

Bal, Hüseyin, **Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı-Örnekli)**, Sentez Yay., İstanbul, 2016.

Bayraktar, Rasim, **Eski Sovyetlerde Türk Kimliği**, Berikan Yay., Ankara, 2013.

Bostancı, Naci, "Toplum ve Kültür", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı, edit: İhsan Sezal, Martı,Yay., Ankara, 2003.

Chen, Vivian Hsueh-Hua Kültürel Kimlik, **Center For İntercultural Dialogue,** Çev: Kenan Çetinkaya, No: 22 Singapore, 2017. https://centerforinterculturaldialogue.files.wordpress.com/2017/01/kc22-cultural identity_turkish.pdf (Erişim Tarihi: 17.02.2018)

Crehan, Kate, **Gramsci Kültür Antropolojisi**, çev: Ümit Aydoğmuş, Kalkedon Yay., İstanbul, 2006.

Creswell, John W., **Nitel Araştırma Yöntemleri**, Çev: Mesut Bütün ve Selçuk Beşir Demir, 3. Baskı, Siyasal Kitapevi, 2016.

Çağrıcı, Mustafa, "Ahlak", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 2, TDV Yay., İstanbul, 1989.

Çelebi, Nilgün, **Sosyoloji ve Metodoloji Yazıları**, Anı Yay., Ankara, 2001.

Demirci, Kürşat, "Cenaze", **Türkiye Diyanet İşleri İslam Ansiklopedisi**, TDV Yay., Cilt 7, Ankara, 1993.

Dikeçligil, Beylü,"Kültür Kavramının analizi veya Sosyo-Kültürel Gerçekliğin Yapısı Üzerine bir İnceleme", içinde: **Kültür Sosyolojisi**, edit:Köksal Alver, Necmettin Doğan, 3. Baskı, Hece Yay., Ankara, 2013.

Doğan, İsmail, **Sosyoloji Kavramlar ve Sorunlar**, 13. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2010.

Edgar, Adrew-Peter Sedgwick**, Kültürel Kuramda Anahtar Kavramlar Sözlüğü**, Çev: Mesut Karaşahan, Açılım Kitap Yay., İstanbul, 2007.

Ekici, Metin, vd., **Türk Halk Edebiyatı El Kitabı**, edit: M. Öcal Oğuz, Grafiker Yay., Ankara, 2004.

Ekiz, Durmuş, **Bilimsel Araştırma Yöntemleri**, 3. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013.

Elçin, Şükrü, **Halk Edebiyatına Giriş**, 2. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986.

Erkal, Mustafa E., **Sosyoloji**, Der Yay., İstanbul, 2009.

Erkilet, Alev, **Toplumsal Yapı ve Değişme Kuramları Sorokin – Parsons – Dahrendorf – Merton**, 3. Baskı, Büyüyen Ay Yay., 2015.

Glesne, Corrine, **Nitel Araştırmaya Giriş**, Çeviri edit: Ali Ersoy ve Pelin Yalçınoğlu, 2. Baskı, Anı Yay., Ankara, 2013.

Gorbaçov, Mihail, **Perestroika Ülkemiz ve Dünya İçin Yeni Düşünce,** Çev: Kasım Yargıcı, Güneş Yay. İstanbul, 1988.

Gökalp, Ziya, **Türk Medeniyeti Tarihi**, Toker Yay., İstanbul, 1989.

Guibernau, Montserrat, "Küreselleşme, Modernite ve Ulusal Kimlik", içinde: **Ulusal Kimlik ve Etnik Açılım,** Der: Işıtan Gündüz, Sarmal Yay., İstanbul, 2010.

Güleç, Cengiz, **Türkiye'de Kültürel Kimlik Krizi**, Verso Yay., Ankara, 1992.

Güler, Ahmet, Mustafa Bülent Hacıoğlu, Serkan Taşğın, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma**, 2. Baskı, Seçkin Yay., Ankara, 2015.

Günay, Ünver, **Din Sosyolojisi**, 7. Baskı, İnsan Yay., İstanbul, 2006.

Güney, Salih, **Davranış Bilimleri**, 4. Baskı, Nobel Yay., Ankara, 2008.

Güngör, Erol, **Kültür Değişmesi ve Milliyetçilik,** Ötüken Yay., İstanbul, 1980.

Güngör, Erol, **Türk Kültürü ve Milliyetçilik**, 2. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul, 1976.

Güvenç, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Boyut Yay., İstanbul, 2011.

Güvenç, Bozkurt, **Kültürün Abc'si**, 2. Baskı, Yapı Kredi Kültür ve Sanat Yay., İstanbul, 2002.

Güvenç, Bozkurt, **Türk Kimliği Kültür Tarihinin Kaynakları,** 2. Baskı, Boyut Yay., İstanbul, 2010.

Güvenç, Bozkurt,"Kültürel Kimliğe Genel Bir Bakış", içinde: **Kimlikler Lütfen**, edit: Gönül Pultar, ODTÜ Yay., Ankara, 2009.

Güzel, Abdurrahman - Ali Torun, **Türk Halk Edebiyatı El Kitab**ı, 3. Baskı, Akçağ Yay., Ankara, 2005.

Hacılı, Asif-Aydın Polatoğlu, **Ahıska Türk Folkloru,** Giriş, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., Ankara, 2001.

Handwerker, W. Penn, **The Origin of Cultures**, Left Coast Press, United States of America, 2009.

Hosking, Geoffrey, **Rusya ve Ruslar Erken Dönemden 21. Yüzyıla**, Çev: Kezban Acar, İletişim Yay., İstanbul, 2011.

Journet, Nicolas, **Evrenselden Özele Kültür**, Çev: Yümni Sezen, İz Yay., İstanbul, 2009.

Kalafat, Yaşar, **Türk Kültür Coğrafyasında Halk Kültüründen Milli Stratejiye**, Berikan Yay., Ankara, 2011.

Kaplan, Mehmet, **Türk Milletinin Kültürel Değerleri**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1987.

Kartal, Numan, **İnegöl Folkloru**, Köseciler Basımevi, İnegöl, 1998.

Kaya, Kamil, "Toplumsal Gruplar", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, edit: İhsan Çapcıoğlu- Hayati Beşirli, Grafiker Yay., Ankara, 2013.

Kırzıoğlu, Fahrettin **Yukarı Kür ve Çoruk Boyları'nda Kıpçaklar**, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara, 1992.

Kongar, Emre, **Kültür Üzerine**, 4. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.

Kongar, Emre, **Toplumsal Değişme (Kuramlar ve İlkeler)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

Kongar, Emre, **Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği**, 16. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2012.

Köseoğlu, Nevzat, **Milli Kültür ve Kimlik**, 2. Baskı, Ötüken Yay., İstanbul, 1995.

Levi-Strauss, Claude, **Irk, Tarih ve Kültür**, Çev: Haldun Bayrı, Reha Erdem, Arzu Oyacıoğlu, Işık Ergüden, 5. Baskı, Metis Yay., İstanbul, 2010.

Macionis, John J., **Sosyoloji**, 13. Basım, Çev. edit: Vildan Akan, Nobel Yay., Ankara, 2012.

Malinowski, Bronislaw, **Bilimsel Bir Kültür Teorisi,** Çev: Saadet Özkal, Kabalcı Yay., İstanbul, 1992.

Marshall, Gordon **Sosyoloji Sözlüğü**, Çev: Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ankara, 1999.

Neuman, W. Lawrence, **Toplumsal Araştırma Yöntemleri ve Nitel Yaklaşımlar 1**, Çev: Sedef Özge, 7. Basım, Yayınodası Yay., Ankara, 2014.

Oskay, Ülgen - Hasan Şen, "Çağdaş Sosyoloji Teorileri Yapısal İşlevselci-Sembolik Etkileşimci ve Çatışmacı Teoriler", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı, edit: Muammer Tuna, Detay Yay., Ankara, 2014.

Özkalp, Enver, **Sosyolojiye Giriş**, 24. Baskı, Ekin Yay., Bursa, 2015.

Özmen, Abdurrahim, "Etnik ve Kültürel Kimliklerin Dışlanma Üzerinden Kurulması: Tur'Abdin Süryânîleri", içinden: **Kimlikler Lütfen**, edit: Gönül Pultar, ODTÜ Yay., Ankara, 2009.

Richter, Rudolf, **Sosyolojik Paradigmalar**, Çev: Necmettin Doğan, Küre Yay., İstanbul, 2012.

Ritzer, George - Jeffrey Stepnisky, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, Çev: Irmak Ertuna Howison, 2. Baskı, De-Ki Yay., Ankara, 2015.

Sarıkçıoğlu, Ekrem, **Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi**, 6. Baskı, Fakülte Kitabevi Yay., Isparta, 2008.

Saygılı, Sefa, **Sağlık Açısından Sünnet**, Elitkültür Yay., İstanbul, 2008.

Schaefer, Richard T., **Sosyoloji,** 12. Baskı, Palme Yay., Ankara, 2013.

Slattery, Martin, **Sosyolojide Temel Fikirler**, 5. Baskı, Yayına Hazırlayan: Ümit Tatlıcan-Gülhan Demiriz, Sentez Yay., Ankara, 2012.

Smith, Anthony D., **Milli Kimlik**, Çev: B. Sina Şener, 4. Basım, İletişim Yay., İstanbul, 2007.

Somersan, Semra, **Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004.

Şişman, Mehmet, **Örgütler ve Kültürler**, 4. Baskı, Pegem Akademi Yay., Ankara, 2014.

Taşdemir, Tekin, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası'nda Ahıska ve Sürgün Halk Ahıskalılar**, IQ Kültür-Sanat Yay., İstanbul, 2005, s. 78.

Tezcan, Mahmut, **Sosyal ve Kültürel Değişme,** Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yay., Ankara, 1984.

Togan, A. Zeki Velidi, **Umumî Türk Tarihi'ne Giriş**, Enderun Yay., İstanbul, 1981.

Topçu, Nurettin, **Kültür ve Medeniyet,** 5. Baskı, Dergâh Yay., İstanbul, 2010.

Torun, Esma, **II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Kültürel Değişimler, İç ve Dış Etkenler**, Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yay., Antalya, 2006.

Tural, Sadık, K., **Kültürel Kimlik Üzerine Düşünceler**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1988.

Turan, Şerafettin, **Türk Kültür Tarihi**, 3. Baskı, Bilgi Yay., Ankara, 2000.

Turhan, Mümtaz, **Kültür Değişmeleri**, 6. Baskı, Çamlıca Yay., İstanbul, 2010.

Tümer, Günay, "Din", **İslam Ansiklopedisi**, Cilt 9, TDV Yay., İstanbul, 1994.

Uygur, Nermi, **Kültür Kuramı**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1996.

Ünal, Halime, "Sapma ve Suç", içinde: **Sosyolojiye Giriş**, 2. Baskı, edit: Muammer Tuna, Detay Yay., Ankara, 2014.

Veyseloğlu, Ali Paşa, **Ahıska Türkleri'nin Dramı**, Ocak Yay., Ankara, 1999.

Wallace Ruth A. -Alison Wolf, **Çağdaş Sosyoloji Kuramları**, 3. Baskı, Doğu Batı Yay., Ankara, 2012.

Waters, Malcolm, **Modern Sosyoloji Kuramları**, Çev:Zafer Cirhinlioğlu vd., Gündoğan Yay., İstanbul, 2008.

Zeyrek, Yunus, **Ahıska Araştırmaları**, Kozan Ofset Matbaacılık, Ankara, 2006.

Zeyrek, Yunus, **Ahıska Bölgesi ve Ahıska Türkleri**, Pozitif Yay., Ankara, 2001.

Makaleler

Agara, İbrahim, "Ahıska Türklerine İstisnaî Vatandaşlık", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 47, Ankara, 2017.

Bolçay, Ezgi, "Erzurum'da Cenaze Gelenekleri", **Türkbilig Türkoloji Araştırmaları Dergisi**, Sayı 28, Ankara, 2014.

Bozdağ, Aslı, Şaban İnam, S. Savaş Durduran, "Kentsel Dönüşüm Uygulamalarına Çok Amaçlı Yaklaşım, Bursa (İnegöl) Kenti Örneği ",

Selçuk **Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi**, Cilt 26, Sayı 4, Konya, 2011.

Can Beyza-Hilal G. Kahriman, “ Ahıska Türklerinde Düğün Merasimi”, **Bizim Ahıska Dergisi**, Bahar, Sayı 34, Ankara, 2014.

Çağlar, İrfan, “Yönetim-Kültür Bağlamında Türk Yönetim Modelinin Saptanmasına Yönelik Kavramsal Bir Çalışma”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı 3, 2001.

Çakırgözoğlu, A. Niyazi,“Ahıskalıların Eğitim Meseleleri”, **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı:4, 2011. http://www.ahiska.org.tr/?p=321 (Erişim Tarihi: 18.05.2018)

Demiray, Erdinç, “Anavatanlarından Sekiz Ülkeye Dağıtılmış Bir Halk: Ahıska Türkleri**”, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,** Yaz, Cilt 7, Sayı 3, 2012.

Güftâ, Hüseyin, - Mustafa Onur Kan, “İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabının Dil İle İlgili Kültür Ögeleri Açısından İncelenme”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergis**i, Cilt 8, Sayı 15, Hatay, 2011.

Hacılı, Asif, “Ahıska’da Sanayi ve Ticaret”, **Bizim Ahıska Dergisi**, Sonbahar, Sayı 10, Ankara, 2011.

Hasanoğlu, İbrahim, “Ahıska Türkleri: Bitmeyen Bir Göç Hikâyesi”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, Yaz, Cilt 6, Sayı 1, 2016.

Hasanoğlu, İbrahim, “Ahıska Türklerinin Fergana Faciası”, **Bizim Ahıska Dergisi**, Bahar, Sayı 34, Ankara, 2014.

Kağıtçıbaşı, Çiğdem, “Sonsöz Kültürleşme ve Aile İlişkileri”, **Türk Psikoloji Yazıları Dergisi**, Cilt 17, Sayı 34, Ankara, 2014.

Kalaycı, Ünal, “Ahıska Yemek Kültürünün Edebiyatımıza Yansımaları”, **Bizim Ahıska Dergisi**, Sonbahar, Sayı 24, Ankara, 2011.

Kalkan, Mustafa, “Ahıska Türkleri’nin Menşei ve Tarihi Gelişim Seyirleri”, **Bilig Dergisi**, Güz, Sayı 7, İzmir, 1998.

Kolukırık, Suat, “Sürgün, Toplumsal Hafıza ve Kültürel Göç: ABD’deki Ahıska Türkleri Üzerine Bir Araştırma”, **Bilig Dergisi**, Güz, Sayı 59, Ankara, 2011.

Mora, Necla, “Medya ve Kültürel Kimlik”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi,** Cilt 5, Sayı 1, 2008.

Ozankaya, Özer, “Ulusal Toplumun ve Ulusal Kültürün Kurucu Ögeleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 10, Ankara, 1992.

Özden, H. Ömer, "Türk Ramazan Kültürü", **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 30, Erzurum, 2006.

Özözen Kahraman, Selver, - Aydın İbrahimov," Kafkaslar'dan Sürgün Bir Toplumun Bitmeyen Göçü: Çanakkale'de Ahıska Türkleri", **Ege Coğrafya Dergisi**, Cilt 22, Sayı 2, İzmir, 2013.

Said, Galip, "Türkiye Ahıska Türklerine Vatandaşlık Vermelidir", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 46, Ankara, 2017.

Sakallı, Erol -Derya Özcan, "Amerika'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Evlenme Âdetleri Üzerine", **Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Yıl 28, Sayı 109, Ankara, 2016.

Seferoğlu, Paşali, "Ahıska'da Kış Hazırlıkları ve Yemek Kültürü", **Bizim Ahıska Dergisi,** Sonbahar, Sayı 9, Ankara, 2011.

Seferov, Rehman, - Ayhan Akış, "Sovyet Döneminden Günümüze Ahıska Türklerinin Yaşadıkları Coğrafyaya Göçlerle Birlikte Genel Bir Bakış", **Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Güz, Sayı 24, Ankara, 2008.

Tarhan, Bülent, "Türk Dünyasına ve Kafkaslara Bakış", **Ahıska Dosyası**, Sayı: 1, İstanbul, 2007.

Ültanır, Gürcan, "Eğitim ve Kültür İlişkisi-Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı", **G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 23, Sayı 3, Ankara, 2003.

Valeli, Bahşi, "Mübarek Ramazan ve Bayramlarımız", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sayı 4, Ankara, 2011. http://www.ahiska.org.tr/?p=308 (Erişim Tarihi: 21.05.2018)

Yerlioğlu, Hakan, "Ukrayna'daki Ahıskalıların Türkiye'ye Kabulü Üzerine Notlar", **Bizim Ahıska Dergisi**, Kış, Sayı 41, Ankara, 2016.

Yıldız, Cahit, "Esaret ve Sürgün Çocukları: Ahıska Türkleri**", Parlamento Dergisi**, Sayı 8, Ankara, 2013.

Yılmaz, Ali, - Rüstem Mustafa, "1992 Sonrası Türkiye'ye Göçen Ahıska Türklerinin Göç, İskân Ve Uyum Sorunlarına İlişkin Bir Araştırma, Bursa Örneği", **Studies Of The Ottoman Domain**, Cilt 4, Sayı 6, Şubat 2014.

Yılmaz, Ayfer, "Ahıska Türklerinin Edebiyatına Dair", **Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalara Dergisi**, Bahar (Nevruz), Cilt 12, Sayı 44, 2005, s. 11.

Zeyrek, Yunus, "15 Kasım 1944 Ahıska Türklerinin Sürgünü", **Bizim Ahıska Dergisi**, Sonbahar, Sayı 44, Ankara, 2016.

Zeyrek, Yunus, "Belgeleri Ve Tanıklarıyla Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Göçleri Ve 1944 Sürgünü-V", **Bizim Ahıska Dergisi**, Yaz, Sayı 39, Ankara, 2015.

Tezler

Ağaoğlu, Zeynettin, **Eski Sosyetler Birliği Cumhuriyetlerinden Türkiye'ye Göç Eden Ahıska Türklerinin Göç Koşulları ve Sorunları (Yenibosna Örneği),** İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2011.

Cemile Güzeloğlu, "**Kazakistan'da Çimkent Bölgesinde Yaşayan Ahıska Türklerinin Kültür Çatısı: Doğum, Düğün Ölüm Adetleri**", Ardahan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2017.

Devrisheva, Fatima, **Kazakistan'da Ahıska Türklerinin Sosyal-Kültürel Yapılarındaki Değişmeler,** Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010.

Ramadanova, Sabina **"Antalya'da Yaşayan Ahıska Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı"**, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2014.

Saygılı, Ali, **Ahıska Türkler'inde Sosyal Yapı (Kırgızistan Bağış Köyü Örneği)**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

Şakiroğlu, Rahim, Sosyal-**Kültürel ve Dini Yönleriyle Azerbaycan'ın Saatli İline Bağlı Şirinbey Köyü (Ahıska Türkleri Örneği)**, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2016.

Şakirova, Nigar, **Azerbaycan Ahıska Türkleri'nin Din Eğitimi ve Dini Hayatı Üzerine Bir İnceleme**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2014.

İnternet Kaynakları

http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/12/20161227-1.pdf Erişim Tarihi: (27.11. 2017)

http://www.inegol.bel.tr/inegol/inegoltarihi Erişim Tarihi: 08.01.2018

http://www.ajansahiska.com/haber/ahiska-turklerinin-ukraynadan-turkiyeye-gocu-basladi_h226.html (Erişim Tarihi: 23.03.2018)

İrade Yüzbey, "Ahıskalı Türkler ve Kültürleri" http://birdeburadandinleyin.blogspot.com.tr/2012/10/ahiskali-turkler ve kulturleri-irade.html (Erişim Tarihi: 18.05.2018)

EKLER

1. Görüşme Soruları

Görüşme Formu

1. Cinsiyetiniz?

2. Yaşınız?

3. Doğum yeriniz?

4. Medeni durumunuz?

5. Öğrenim durumunuz? Mesleğiniz?

6. Geldiğiniz ülke?

7. Ailenizden bahseder misiniz? Kaç kişilik, kimler yaşıyor? (büyükanne, büyükbaba bir arada mı?) Aile üyeleri ne iş yapıyorlar? Eğitim durumları nedir?)

8. Sürgün döneminden bahseder misiniz? Göç sürecinde neler yaşadınız?

9. Sürgün edildiğiniz yerde (Fergana olayı gibi) sorunlar yaşadınız mı? Oradaki halkın size bakış açısı nasıl oldu? Düzen kurmada çok zorlandınız mı? (geçim anlamında)

10. Türkiye'ye ne zaman geldiniz? Türkiye'yi tercih etme sebebiniz nedir?

11. Türkiye'nin Ahıska Türklerinin Türkiye'ye dönmesi için neler yaptığı hakkında bilginiz var mı?

12. Türkiye'ye gelir gelmez İnegöl ilçesine mi yerleştiniz? İnegöl ilçesine yerleşmenizde neler etkili oldu?

13. İnegöl'e ilk geldiğinizde nerede kaldınız? Ev bulma, yerleşme konusunda sıkıntı yaşadınız mı?

14. İnegöl'de yerli halk ile uyum sorunu yaşadınız mı? Birbirinizle ilişkileriniz nasıl oldu? Kültürel olarak size zıt gelen durumlar oldu mu?

15. Çocuklarınız eğitim konusunda sorun yaşadılar mı? Okullarına devam edememe gibi bir durumla karşılaştınız mı? İnegöl'deki okullardaki eğitimden memnun kaldınız mı?

16. İş konusunda sıkıntı yaşıyor musunuz? İlk geldiğiniz iş durumuyla şimdiki durum arasında fark var mı?

17. Geriye dönmenizle ilgili bütün sorunlar çözülürse Ahıska'ya geri dönmeyi düşünür müsünüz?

18. Bulunduğunuz yerde kendinizi mutlu hissediyor musunuz?

19. Kendinizi Türk kimliği bakımından nasıl tanımlıyorsunuz?

20. Vatandaşlık durumunuz nedir? Emeklilik haklarınız var mı?

21. Türkiye'de sosyal güvenceniz var mı?

22. Geldiğiniz yerdeki mesleklerinizi burada devam ettirebiliyor musunuz?

23. Kültürünüzde yer alan düğün ile ilgili adetlerinizden bahseder misiniz?

24. Sünnetlerde yapılan adetleriniz nelerdir?

25. Kültürünüzde doğumla ilgili neler yer almaktadır?

26. Yemek kültürünüzden bahseder misiniz? Size ait olan yemekler hakkında bilgi verir misiniz?

27. Kendi kültürünüze özgü kıyafetleriniz var mı? Varsa bu kıyafetleri bugün kullanıyor musunuz? Özel günler için size özgü kıyafetleriniz var mı?

28. Dini inanışlarınızdan bahseder misiniz?

29. Bayramlarda neler yaparsınız? Bayrama özgü adetleriniz var mı?

30. Cenaze törenlerinde neler yaparsınız?

31. Aile ve akraba bağlarınız nasıldır?

32. Yeni nesil gelenek ve göreneklerinizi devam ettiriyor mu? Zamanla terk edilen adetleriniz var mı? Gelenek ve görenekleriniz ne ölçüde değişmektedir?

33. Hemşehri dernekleriniz var mı? Varsa derneğe ne kadar sıklıkla gidiyorsunuz? Dernekte yapılan faaliyetler nelerdir?

34. Ninnilerinizden, manilerinizden, atasözlerinizden bildiklerinizi söyler misiniz?

2. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Müracatname

Sayın Cumhurbaşkanımız
Süleyman Demirel
Sayın Başbakanımız
Tansu Çiller
Sayın T.B.M.M. Başkanı
Hüsamettin Cindoruk

Eski Sovyetler Birliğinin Rusya Federasyonunun Kabardin – Balkar Cumhuriyetinde yaşamakta bulunan Ahıska Türklerinden

Müracaatname

Bilindiği gibi Ahıska Türklerinin faciası Ahıska'nın 1829 yılından Rusların eline geçmesi ile başlamıştır ve defalarca Vatansızlığımızdan soykırımlara maruz kaldık. O son 1989 yılındaki Özbekistanda Ahıska Türklerine yapılmış olan soykırım ile Rus komunist yönetimi bizleri mahv etmesi düşürmüştü. Nice yıllarca biz sahipsizlikten itildik. Şimdi de bulunduğumuz yerlerde durumumuz günden güne daha kötüye gitmektedir. 1834-1877 yılları arasında Osmanlı imparatorluğu devrinde Guzey Kafkasyada Yüz binlerce Çar Rusiya devleti baskısı altında yaşayan ve kendi vatanlarını terk eden insanları el açarak kabul ettiler. Türkiyemiz Bulgaristandan, Irak – Kuveyt ve Afganistandan Yüz binlerce soydaşlarımızı ve din kardeşlerimizi kabuletti. Kabardin - Balkar Cumhuriyetinde yaşamakta bulunan Ahıska Türkleri 1989 yılında T.C. Moskova Büyükelçiliğine müracat etmiştik. Türkiye Cumhuriyeti Anadolunun bir parçası olan Ahıskalı Türklere şefkatle kucak açmış ve 2.07.1992 tarihinde Ahıska Türklerine Türkiye'ye kabulü ve iskânına dair kanun (No 3835) kabul etmiştir. Şimdilik Iğdır ilinde iskan edilen 150 aile işte bu hüküm uyarınca Türkiyeye kabul edilmiştir. Kanunun birinci maddesinde olduğu gibi en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere serbest ve iskanlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Fakat en zor durumda Kazakistan ve Kırgızistan Cumhuriyetinde yaşamakta bulunan soydaşlarımız mı, yoksa Rusiya Federasyonunda onlarca il ve ilçelerde dağınık halde yaşamakta bulunan soydaşlarımı mı? Kısaca Rusiya Federasyonunda dağılmış vaziyetteki Ahıskalılara gelince sonu açık olarak görüyoruzki, Yerel milliyetçiliğin giderek arttığı Krasnador vilayeti, Kabardin – Balkar Cumhuriyetinde, Rostov ve Stavropol vilayetleri gibi bölgelerde sığınmış olan Ahıska Türkleri büyük maddi ve manevi baskı altındalar. Bize Ana Vatanımız sahip çıkmazsa nereye ve kime gidelim? Gagavuzlara ve Kırım Türklerine sahip çıkmasını temenni ile karşılıyoruz ama biz özbe öz Anadolu

çocukları Ana Vatanımıza niye dönemiyoruz? Bugün Ana Vatanımız Türkiyemizin bulunduğu ekonomik durumu biliyoruz ve Ahıska Türklerinin No 3835 kanunda gösterdiği serbest göçmen olarak yerleşme izini acizane arz ederiz. Yani devletimiz bizleri Doğuya ve Guneydoğuya serbest yerleşmemize izin vermesi ile mahv olmaktan kurtaracaktır. Zaten bulunduklarımız memleketlerde madden ve manaten mahv oluyoruz. Geçit döneminin ve ekonomik çöküşün getirdiği sosyal gerginlik, otorite boşluğu ve aşırı milliyetçilik 1-1,5 bin hana Ahıskalı Türkün Rusyaya bağlı Kabardin-Balkar Cumhuriyetindeki yaşamını zehir etmiştir. Yerli milliyetçiler bizi devamlı rahatsız ederek göçe zorlamaktadırlar. Kanunda çıktı neden Türkiyeye gitmiyorsunuz? diye baskı yapıyorlar. Ahıska Türklerinin Ana Vatanımız Türkiyeye serbest göçmen olarak kavuşmasındaki izni verilmesini sizlerden rica ederiz.

Bizler aşağıda ad ve soyadları ile adresleri Ahıskalı Türkler merhametinize sığınarak bize serbest göçmen olarak gösterilecek illerde yerleşmeye izin verilmesini acizane arz ederiz.

(Müracaatname 80 kişinin imzası ile T.C. nin Moskova elçiliğine verilmiştir.) (E,62 katılımcıdan alınmıştır.)

3. Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Kanun

AHISKA TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'YE KABULÜ VE İSKÂNINA DAİR KANUN

Kanun Numarası : 3835

Kabul Tarihi : 2/7/1992

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 11/7/1992 Sayı : 21281

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 31

Madde 1 – Eski Sovyetler Birliğini oluşturan cumhuriyetlerde dağınık halde yaşayan ve "Ahıska" Türkleri olarak adlandırılan soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenler, en zor durumda bulunanlardan başlamak üzere, Bakanlar Kurulunca belirlenecek yıllık sayıyı aşmamak kaydıyla, serbest veya iskanlı göçmen olarak kabul olunabilirler. Bunların kabulleri ve iskanları, bu Kanun ile 2510 sayılı İskan Kanunu hükümlerine göre yapılır.

Gayrimenkul verilerek yapılacak iskanda vali ve kaymakamlar temlikle yetkilidir. Temlik cetvelinde, ailenin bütün fertleri eşit hisselerde belirtilir ve tapuya da temlikteki gibi tescil edilir.

Madde 2 – 3 üncü maddede belirtilen görevleri yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir Bakanın koordinatörlüğünde; İçişleri, Dışişleri, Maliye ve Gümrük, Milli Eğitim, Bayındırlık ve İskan, Sağlık, Ulaştırma, Tarım ve Köyişleri, Orman Bakanlıkları Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu yetkililerinden oluşan bir üst komisyon kurulur.(1)

Üst komisyona bağlı olarak, Başbakanın görevlendireceği Bakanlıkca belirlenen illerde valinin veya görevlendireceği kişinin başkanlığında ve konunun özelliği dikkate alınarak birinci fıkrada yazılı bakanlıkların ve kuruluşların o ildeki şube ve kurum başkanlarının iştirak edeceği alt komisyonlar kurulur. İllerde kurulacak alt komisyonlar, üst komisyonun vereceği görevleri yapar.(1)

Madde 3 – Üst komisyonun görevleri şunlardır:

a) Türkiye'ye göçmen olarak gelecek Ahıska Türklerinin kabul şartlarını, geçici ve kati iskân yerlerini belirlemek,

b) Yerleştirme ve İskân programlarını hazırlamak,

c) Göçmenleri üretici duruma getirmek için gerekli tedbirleri almak,

d) Ahıska Türklerinden Türkiye'ye gelmek isteyenleri tespit ve bulundukları yerler ile Türkiye'ye hareket edecekleri bölgelerden toplanmalarını temin etmek, hareket sırasında iaşe, ibate ve sağlık konularında yapılacak işlemleri planlamak, bulundukları yer ülke yetkilileri ile koordinasyonu sağlayacak ön heyet oluşturmak,

e) Ön heyetin yapacağı giderler ile göçmenlerin bulundukları yerlerden nakil, barındırma ve iskân masrafları için sağlanan ödeneğin miktarını belirlemek,

f) Başbakanlık ve Bakanlar Kurulunca verilecek diğer görevleri yapmak.

Üst komisyonun kararları görevli Bakanın onayı ile kesinleşir.(1)

Madde 4 – Göçmenlerin kendilerine ait zati ve ev eşyalarının tamamı ile mülkiyetinin kendilerine ait olduğu belgelenen her türlü eşya ve damızlık hayvan, bir defada Türkiye'ye getirilmek koşuluyla Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi dahil her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.(1)

Madde 5 – Göçmenlerin nakil ve iskan masrafları ile diğer giderleri için gerekli ödenekler öncelikle sağlanır. Bu ihtiyaçları karşılamak için, ilgili bakanlık ve kuruluş bütçelerinde mevcut veya yeniden açılacak tertiplere Maliye ve Gümrük Bakanlığı bütçesinin ilgili tertiplerinden aktarma veya Kızılay'a ödeme yapmaya ve bunlarla ilgili diğer işlemleri yürütmeye, üst komisyonun alacağı kararlar doğrultusunda Maliye ve Gümrük Bakanlığı yetkilidir.

Madde 6 – Gerek Türkiye'de iskân edilecek ve gerekse Türkiye dışında, eski Sovyetler hudutları dâhilinde halen bulundukları yeni devletlerde kalacak" "Ahıska" Türklerinden Bakanlar Kurulunca tespit edileceklere çifte vatandaşlık statüsü sağlanır.

Geçici Madde 1 – (Ek: 18/2/2009-5838/19 md.)

1/1/2009 tarihinden önce ikamet tezkeresi almak suretiyle Türkiye'de ikamet eden Ahıska Türklerine bu maddenin yürürlüğünden itibaren 3 ay içinde müracaat etmeleri halinde; milli güvenlik açısından sakıncası olmamak şartıyla, 11/2/1964 tarihli ve 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ve diğer ilgili mevzuatta öngörülen şartlar aranmaksızın, başvuru tarihinden itibaren 6 ay içinde Türk vatandaşlığına alınarak çifte vatandaşlık statüsü sağlanır. Çifte vatandaşlık statüsü sağlananlar, Bakanlar Kurulunca belirlenen yerlerde iskân edilirler.

Madde 7 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 8 – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

4. Ukrayna'daki Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Karar

UKRAYNA'DAKİ AHISKA TÜRKLERİNİN TÜRKİYE'YE KABUL EDİLMESİ KARARI

Karar Sayısı: 2016/9642

Ukrayna'da özellikle çatışmaların olduğu ve halen riskli bölgelerde bulunan Ahıska Türkü soydaşlarımızdan Türkiye'ye gelmek isteyenlerden, en zor durumda olanlardan başlamak üzere, 2016 yılında 300 ailenin iskânlı göçmen olarak Türkiye'ye kabul edilmesi, Dışişleri Bakanlığının 13/12/2016 tarihli ve 11653409 sayılı yazısı üzerine 2/7/1992 tarihli ve 3835 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre Bakanlar Kurulu'nca 20/12/2016 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Recep Tayyip ERDOĞAN

CUMHURBAŞKANI

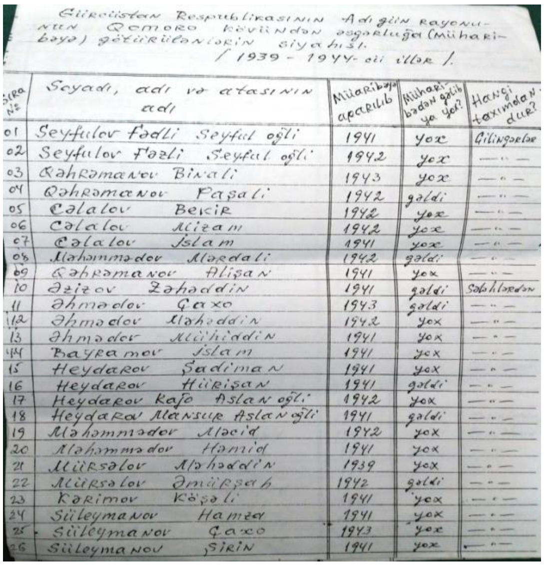
FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf 1: Dünya Haritası'nda Ahıska'nın konumu

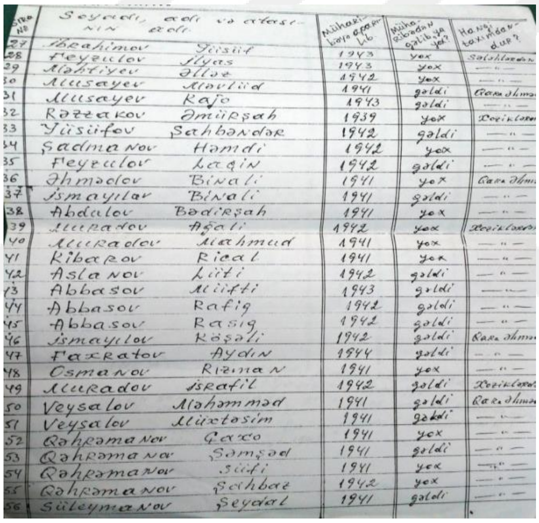

Fotoğraf 2: Ahıska'nın İlçelerini gösteren harita

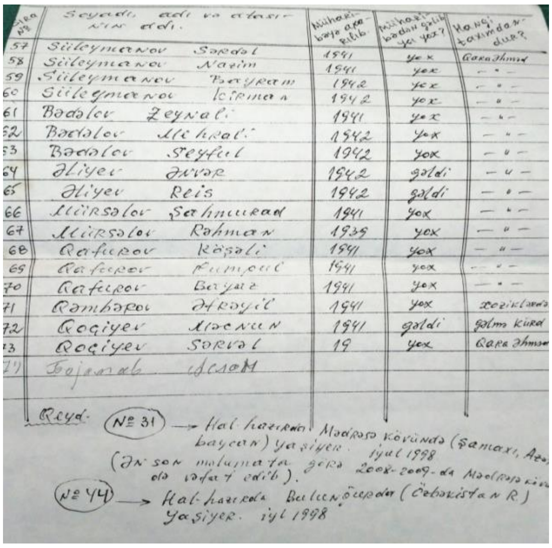

Gürcüstan Respublikasının Adıgün rayonunun Qomoro kəndindən əsgərliyə (Müharibəyə) götürülənlərin siyahısı.
/ 1939 - 1944-cü illər /.

Sıra №	Soyadı, adı və atasının adı	Müharibəyə aparılıb	Müharibədən gəlib ya yox?	Hangi taximdandur?
01	Seyfulov Fədli Seyful oğli	1941	yox	Gilingərlər
02	Seyfulov Fəzli Seyful oğli	1942	yox	— " —
03	Qəhrəmanov Binali	1943	yox	— " —
04	Qəhrəmanov Paşali	1942	gəldi	— " —
05	Cəlalov Bekir	1942	yox	— " —
06	Cəlalov Mizam	1942	yox	— " —
07	Cəlalov İslam	1941	yox	— " —
08	Məhəmmədov Mərdali	1942	gəldi	— " —
09	Qəhrəmanov Alişan	1941	yox	— " —
10	Əzizov Zəhəddin	1941	gəldi	Sələhlərdən
11	Əhmədov Çaxo	1943	gəldi	— " —
12	Əhmədov Məhəddin	1942	yox	— " —
13	Əhmədov Mühiddin	1941	yox	— " —
14	Bayramov İslam	1941	yox	— " —
15	Heydarov Şadiman	1941	yox	— " —
16	Heydarov Hürişan	1941	gəldi	— " —
17	Heydarov Kafo Aslan oğli	1942	yox	— " —
18	Heydarov Mansur Aslan oğli	1941	gəldi	— " —
19	Məhəmmədov Məcid	1942	yox	— " —
20	Məhəmmədov Həmid	1941	yox	— " —
21	Mürsəlov Məhəddin	1939	yox	— " —
22	Mürsəlov Əmürşah	1942	gəldi	— " —
23	Kərimov Köşəli	1941	yox	— " —
24	Süleymanov Həmzə	1941	yox	— " —
25	Süleymanov Çaxo	1943	yox	— " —
26	Süleymanov Şirin	1941	yox	— " —

Sıra №	Soyadı, adı və atasının adı	Müharibəyə aparılıb	Müharibədən gəlib, ya yox?	Hangi taximdandur?
27	İbrahimov Yusif	1943	yox	Sələhlərdən
28	Feyzulov İlyas	1943	yox	— " —
29	Məhtiyev Əllaz	1942	yox	— " —
30	Musayev Mövlüd	1941	gəldi	Qara əhməd
31	Musayev Kajo	1943	gəldi	— " —
32	Rəzzakov Əmürşah	1939	yox	Xəziklərdən
33	Yüsüfov Şahbəndər	1942	gəldi	— " —
34	Şadmanov Həmdi	1942	yox	— " —
35	Feyzulov Laçin	1942	gəldi	— " —
36	Əhmədov Binali	1941	yox	Qara əhməd
37	İsmayılov Binali	1941	gəldi	— " —
38	Abdulov Bədirşah	1941	yox	— " —
39	Muradov Ağali	1942	yox	Xəziklərdən
40	Muradov Mahmud	1941	yox	— " —
41	Kibarov Rical	1941	yox	— " —
42	Aslanov Lüti	1942	gəldi	— " —
43	Abbasov Müfti	1943	gəldi	— " —
44	Abbasov Rafiq	1942	gəldi	— " —
45	Abbasov Rasiq	1942	gəldi	— " —
46	İsmayılov Köşəli	1942	gəldi	Qara əhməd
47	Faxratov Aydın	1944	gəldi	— " —
48	Osmanov Rizman	1941	yox	— " —
49	Muradov İsrafil	1942	gəldi	Xəziklərdən
50	Veysalov Məhəmməd	1941	gəldi	Qara əhməd
51	Veysalov Mütəsim	1941	gəldi	— " —
52	Qəhrəmanov Çaxo	1941	yox	— " —
53	Qəhrəmanov Şəmşəd	1941	gəldi	— " —
54	Qəhrəmanov Sufi	1941	yox	— " —
55	Qəhrəmanov Şahbaz	1942	yox	— " —
56	Süleymanov Şeydal	1941	gəldi	— " —

Sıra №	Soyadı, adı və atasının adı.	Müharibəyə aparılıb.	Müharibədən gəlib ya yox?	Hangi taximdandur?
57	Süleymanov Sərdal	1941	yox	Qaraəhməd
58	Süleymanov Nazim	1941	yox	— " —
59	Süleymanov Bayram	1942	yox	— " —
60	Süleymanov Kirman	1942	yox	— " —
61	Bədəlov Zeynali	1941	yox	— " —
62	Bədəlov Mehrali	1942	yox	— " —
63	Bədəlov Seyful	1942	yox	— " —
64	Əliyev Ənvər	1942	gəldi	— " —
65	Əliyev Reis	1942	gəldi	— " —
66	Mürsəlov Şahmurad	1941	yox	— " —
67	Mürsəlov Rəhman	1939	yox	— " —
68	Qafurov Köşəli	1941	yox	— " —
69	Qafurov [illegible]	1941	yox	— " —
70	Qafurov Bayaz	1941	yox	— " —
71	Rəmbərov Əfrayil	1941	yox	Xəziklərdən
72	Qoçiyev Məcnun	1941	gəldi	gəlmə kürd
73	Qoçiyev Sərvəl	19	yox	Qara əhməd
74	[illegible]			

Qeyd. № 31 → Hal hazırda Mədrəsə kəndində (Şamaxı, Azərbaycan) yaşayır. iyul 1998
(Ən son məlumata görə 2008-2009-da Mədrəsə kəndində vəfat edib).
№ 44 → Hal-hazırda Bulunğurda (Özbəkistan R) yaşayır. iyl 1998

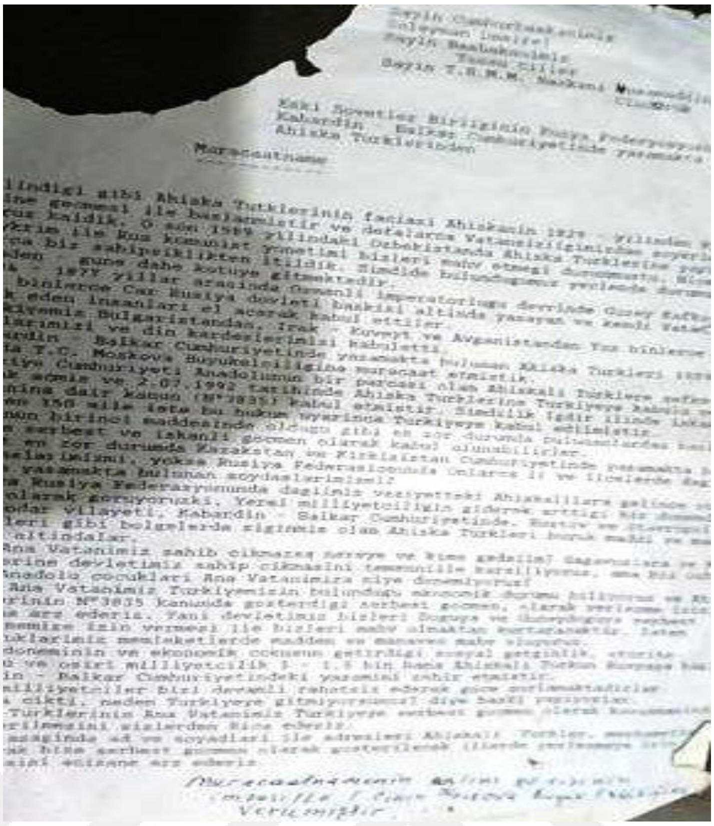
Fotoğraf 3: İkinci Dünya Savaşı'nda Ahıska'nın Adı Gün İlçesinin Gomoro Köyünden Askere Götürülenlerin Listesi (E,82)

Fotoğraf 4: Ahıska'dan Orta Asya'ya Sürgün edilirken Ahıska Türklerinin bindirildiği marşinalar (Bizim Ahıska Dergisi fotoğraflarından)

Fotoğraf 5: Sürgün dönemini anlatan fotoğraflar (Ahıska Sürgün Anıtı'nda bulunan fotoğraf)

Sayın Cumhurbaşkanımız
Süleyman Demirel
Sayın Başbakanımız
Tansu Çiller
Sayın T.B.M.M. Başkanı

Eski Sovyetler Birliğinin Rusya Federasyonu
Kabardin Balkar Cumhuriyetinde yaşamakta
Ahıska Türklerinden

Müracaatname

Fotoğraf 6: Ahıska Türkleri'nin Türkiye'ye Kabul Edilmesine Dair Müracaatname (E,62)

Fotoğraf 7: Süleyman Demirel'e teşekkür yazısı yazılan halı (E,62)

Fotoğraf 8: Süleyman Demirel'in Bakü'yü ziyareti sırasında Ahıska Türkleri tarafından kesilen kurban (E,62)

Fotoğraf 9: Başta Süleyman Demirel olmak üzere Türkiye'den Bakü'ye gelen devlet adamlarının Ahıska Türkleri tarafından karşılandığı fotoğraf (E,62)

Fotoğraf 10: İnegöl Belediyesi tarafından yaptırılmış olan Ahıska Sürgün Anıtı

Fotoğraf 11: İnegöl Ahıska Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği

Fotoğraf 12: 1944 sürgününü bizzat yaşamış katılımcılarımızdan kareler

Fotoğraf 13: Katılımcılarla görüşme yaptığımız sırada gelen misafirler

Fotoğraf 14: Katha leçek ve mahrama

Fotoğraf 15: Ahıska Türklerine ait bir düğün ve katha leçek takmış bir gelin

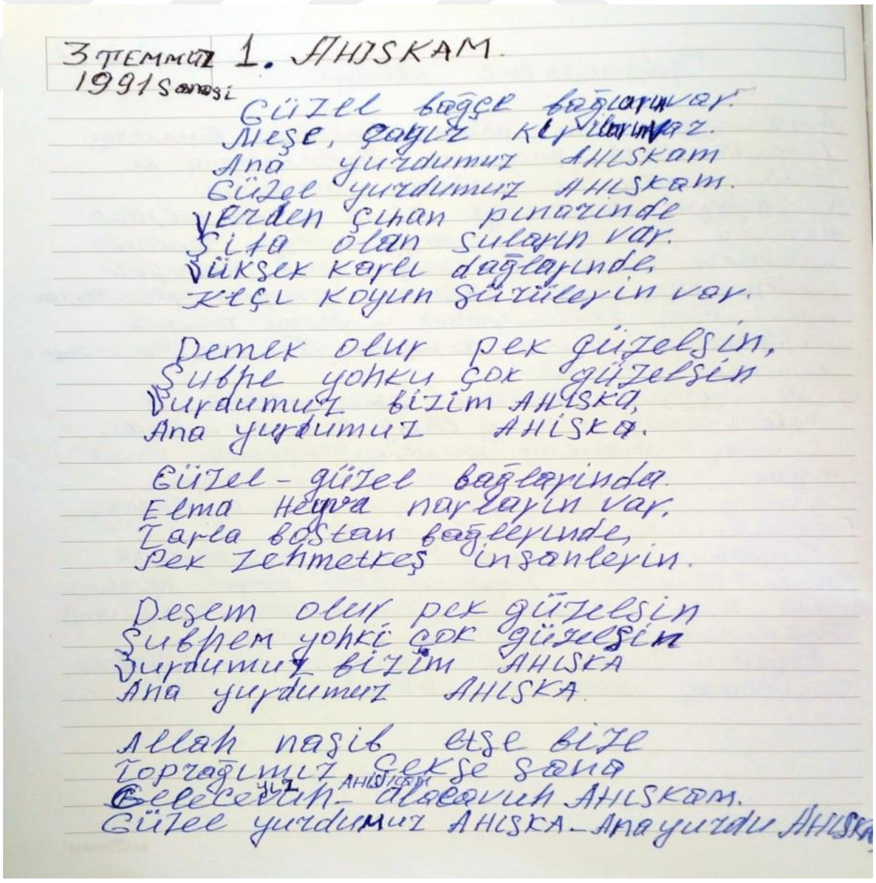
Fotoğraf 16: Ahıska Türkleri Hinkal yaparken

Fotoğraf 17: Ahıska Türklerine ait yufkadan erişte yapımı

Fotoğraf 18: Ahıska Türklerine ait Sinor yemeği

3 TEMMUZ 1991 Senesi 1. AHISKAM.

Güzel bağçe bağların var.
Meşe, çayır kır[illegible]ların var.
Ana yurdumuz AHISKAm
Güzel yurdumuz AHISKAm.
Yerden çıhan pınarında
Şifa olan suların var.
Yüksek karlı dağlarında,
Keçi koyun sürüleyin var.

Demek olur pek güzelsin,
Şubhe yohku çok güzelsin
Yurdumuz bizim AHISKA,
Ana yurdumuz AHISKA.

Güzel - güzel bağlarında.
Elma Heyva narlayın var.
Tarla bostan bağlarında,
Pek zehmetkeş insanlerin.

Desem olur pek güzelsin
Şubhem yohki çok güzelsin
Yurdumuz bizim AHISKA
Ana yurdumuz AHISKA.

Allah nasib etse bize
Toprağımız Gelse sana
Gelecek[illegible] AHISKAm. [illegible]
Güzel yurdumuz AHISKA - Anayurdu AHISKA

Fotoğraf 19: Katılımcılardan birinin yazmış olduğu "Ahıskam" adlı şiir (E,65)

4. Özgeçmiş

Kişisel Bilgiler :

Adı ve Soyadı : Damla TOPÇU

Doğum Yeri ve Yılı : Selim/10.05.1995

Medeni Hali : Bekâr

Eğitim Durumu :

Lisans Öğrenimi : SDÜ Sosyoloji (2016)

Yüksek Lisans Öğrenimi : SDÜ Sosyoloji (2018)

Yabancı Dil(ler) ve Düzeyi :

l İngilizce / 73.75

2 ....

İş Deneyimi :

1. ……………………………………………

2. ……………………………………………

3. …………………………………………..

Bilimsel Yayınlar ve Çalışmalar :

l. ....

2. ....

3. …………………………………….